

**T. C.
DİCLE ÜNİVERSİTESİ
EĞİTİM BİLİMLERİ ENSTİTÜSÜ
EĞİTİM BİLİMLERİ EĞİTİMİ ANABİLİM DALI
EĞİTİM PROGRAMLARI VE ÖĞRETİM BİLİM DALI**

**TÜRK EĞİTİM SİSTEMİ AÇISINDAN BİREY ÖZELLİKLERİNİN
İNCELENMESİ**

DOKTORA TEZİ

Sait ÇAKAN

DIYARBAKIR-2021

**T. C.
DİCLE ÜNİVERSİTESİ
EĞİTİM BİLİMLERİ ENSTİTÜSÜ
EĞİTİM BİLİMLERİ EĞİTİMİ ANABİLİM DALI
EĞİTİM PROGRAMLARI VE ÖĞRETİM BİLİM DALI**

**TÜRK EĞİTİM SİSTEMİ AÇISINDAN BİREY ÖZELLİKLERİNİN
İNCELENMESİ**

DOKTORA TEZİ

**HAZIRLAYAN
Sait ÇAKAN**

**TEZ DANIŞMANI
Doç. Dr. Ahmet ÇOBAN**

DİYARBAKIR-2021

T.C
DİCLE UNİVERSİTESİ
EĞİTİM BİLİMLERİ ENSTİTÜSÜ MÜDÜRLÜĞÜ
DİYARBAKIR

Sait ÇAKAN tarafından yapılan “Türk Eğitim Sistemi Açısından Birey Özelliklerinin İncelenmesi” konulu bu çalışma, jürimiz tarafından Eğitim Bilimleri Eğitimi Anabilim Dalında DOKTORA tezi olarak kabul edilmiştir.

Jüri Üyesinin

	<u>Ünvanı</u>	<u>Adı Soyadı</u>
Başkan:	Doç. Dr. Cevdet EPÇAÇAN	
Tez Danışmanı :	Doç. Dr. Ahmet ÇOBAN	
Üye :	Doç. Dr. İsmail KINAY	
Üye :	Doç. Dr. Hatip YILDIZ	
Üye :	Doç. Dr. Ata PESEN	

Tez Savunma Sınavı Tarihi: 11/11/2021

Yukarıdaki bilgilerin doğruluğunu onaylarım.

.../...../20

Prof. Dr. Bahar BURTAN DOĞAN
ENSTİTÜ MÜDÜR
(MÜHÜR)

BİLDİRİM

Hazırlamış olduğum doktora tezimin içinde yer alan bilimsel yenilik ve sonuçları herhangi bir yerden almadığımı ve bu tezi Dicle Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsünden başka herhangi bir bilim kuruluşuna akademik gaye ve unvan elde etmek amacıyla vermediğimi; tezde yer alan bütün bilgileri etik davranış ve akademik kuralları dikkate alarak elde ettiğimi ve sunduğumu, ayrıca Dicle Üniversitesi tez yazım kurallarına uyarak hazırlamış olduğum bu çalışmada kullandığım her türlü kaynağa eksiksiz atıf yapıldığını, aksinin ortaya çıkması halinde her türlü yasal sorumluluğu kabul ettiğimi beyan ederim.

11/11/2021
Sait ÇAKAN

ÖNSÖZ

Bütün toplumlar istedikleri bireyi yetiştirmek için eğitim sistemlerini kullanırlar. Bireyin yetişmesi ise amaçlı olarak belirlenen istendik davranışları kazanması ile gerçekleşmektedir. İstenilen bireyi yetiştirmek için de bireyin etkileşimde bulunduğu araçların istendik davranışlar açısından uyumlu olması hedeflenen bireyi yetiştirmek adına daha verimli bir sürecin gerçekleştirilmesini sağlayacaktır. Ayrıca bireye kazandırılacak davranışların neler olduğunun belirlenmesi bireyin ve toplumun ihtiyaçlarına uygun nitelikler belirlemek adına son derece önemlidir. Türk eğitim sisteminde bireye hangi özelliklerin kazandırıldığı ve bu özelliklerin kazandırılma sürecinde sistemin ilgili bileşenlerinde konu ile ilgili yaşanan sorunları tespit etmek ve çözüm önerileri geliştirmek adına başladığım tez araştırmamın başından sonuna kadar olan bu zorlu süreçte ciddi bir kazanım ve deneyim elde ettiğimi düşünmekteyim.

Öncelikle bu araştırmanın gerçekleşmesi doğrultusunda beni cesaretlendiren, tecrübeleriyle, akademik bilgi ve birikimleriyle bakış açımın zenginleşmesine vesile olan, ihtiyaç duyduğum her anda desteğini yanımda bulduğum, bilimsel ve fedakar kişiliği ile bana sürekli yol gösteren değerli hocam tez danışmanım Doç. Dr. Ahmet ÇOBAN'a en içten teşekkür ve saygılarımı sunarım. Ayrıca tez izleme komitemde yer alarak tezimin olgunlaşması ve gelişmesi adına büyük bir ciddiyet ile değerli katkılar sunarak ihtiyaç duyduğum her zamanda desteklerini esirgemeyen Doç. Dr. Hatip YILDIZ ve Doç. Dr. İsmail KİNAY hocalarıma en içten dileklerimle şükranlarımı sunarım. Eğitimim boyunca bu aşamaya kadar gelmemde kıymetli katkıları olan değerli hocalarım Prof. Dr. Behçet ORAL'a, Doç. Dr. Abidin DAĞLI'ya, Prof. Dr. Bayram AŞILIOĞLU'na, Doç. Dr. Taha YAZAR'a, Doç. Dr. Cevdet EPÇAÇAN'a ve Doç. Dr. Ata PESEN'e teşekkür ve şükranlarımı sunarım.

Son olarak haklarını hiçbir zaman ödeyemeyeceğim fedakârlık ve büyük emekler ile beni yetiştiren ve sonsuza kadar minnet duyacağım çok değerli annem ve babama, lisansüstü eğitimimin her aşamasında büyük bir sabır, özveri ve anlayış ile beni sürekli destekleyen değerli eşim Zeynep ÇAKAN'a, evimizin neşe kaynakları olan kızlarım Müberra Kudret, Fatma Zehra, Meryem Nur'a ve Oğlum Muhammed Sefa'ya sevgilerimi ve şükranlarımı sunarım.

İÇİNDEKİLER

Sayfa No

ÖNSÖZ	v
İÇİNDEKİLER.....	vi
ÖZET	x
ABSTRACT	xi
TABLolar LİSTESİ	xii
GİRİŞ.....	1
1.1. Problem Durumu.....	1
1.2. Araştırmanın Amacı.....	4
1.3. Araştırmanın Önemi	5
1.4. Araştırmanın Sınırlılıkları.....	5
2. KURAMSAL ÇERÇEVE	7
2.1. GEÇMİŞTEN GÜNÜMÜZE TÜRK EĞİTİM SİSTEMİNDE YETİŞTİRİLMEK İSTENEN BİREY ÖZELLİKLERİNE GENEL BİR BAKIŞ	7
2.1.1 Türklerin Müslüman Olmalarından Önceki Dönem.....	7
2.1.2 Türklerin Müslüman Olmalarından Sonraki Dönem.....	10
2.1.2.1 Gulâmhâneler.....	14
2.1.2.2 Atabeylik Kurumu	14
2.1.2.3 Sıbyan Mektepleri.....	15
2.1.2.4 Medreseler	16
2.1.2.5 Enderun Mektepleri	17
2.1.2.6 Rüşdiye Mektepleri.....	18
2.1.2.7 İdadi Mektepleri.....	19
2.1.2.8 Sultaniler.....	20
2.1.2.9 Darülmuallimin.....	21
2.1.2.10 Darülfünun	21

2.1.2.11	Ahî Teşkilatları.....	22
2.1.3	Cumhuriyet Dönemi	24
2.1.3.1	Okul Öncesi Eğitim	26
2.1.3.2	İlköğretim.....	27
2.1.3.3	Ortaöğretim.....	27
2.1.3.4	Köy Enstitüleri.....	28
2.1.3.5	Yükseköğretim.....	29
2.2.	EĞİTİM	31
2.3.	BİR SİSTEM OLARAK EĞİTİM.....	32
2.4.	BİREY ve EĞİTİM.....	32
2.5.	EĞİTİMİN AMACI.....	33
2.6.	EĞİTİMİN İŞLEVLERİ.....	34
2.6.1.	Eğitimin Toplumsal İşlevi	35
2.6.2.	Eğitimin Bireyi Geliştirme İşlevi	36
2.6.3.	Eğitimin Değişimi Sağlama ve Yenileşmeye Öncülük Etme İşlevi.....	37
2.6.4.	Eğitimin Ekonomik İşlevi.....	38
2.6.5.	Eğitimin İnsan Kaynaklarını Geliştirme İşlevi.....	39
2.6.6.	Eğitimin Siyasal İşlevi.....	40
2.6.7.	Eğitimin Kültürel Mirası Aktarma İşlevi.....	41
2.7.	İLGİLİ ARAŞTIRMALAR	42
2.7.1.	Türk Eğitim Sisteminde Birey Özellikleri İle İlgili Yurt İçinde Yapılan Çalışmalar.....	42
3.	YÖNTEM.....	47
3.1.	Araştırmanın Modeli.....	47
3.2.	Veri Toplama Araçları	48
3.3.	Verilerin Analizi	48
3.4.	Veri Toplama Süreci.....	50

3.5. Araştırmanın Geçerliği ve Güvenirliği	51
4. BULGULAR	53
4.1. Türk Milli Eğitiminin Genel Amaçlarında Birey Özellikleri ile İlgili Yer Alan İfadeler	53
4.2. Milli Eğitim Bakanlığı Genel Amaçlarında Bireye Kazandırılmak İstenen Özelliklere İlişkin Bulgular	53
4.3. Okul Öncesi Eğitim ve İlköğretim Kurumları Yönetmeliğinde Birey Özellikleri ile İlgili Yer Alan İfadeler.....	55
4.4. Okul Öncesi Eğitim ve İlköğretim Kurumları Yönetmeliğinde Yetiştirilmek İstenen Özelliklere İlişkin Bulgular	56
4.5. Ortaöğretim Kurumları Yönetmeliğinde Birey Özellikleri ile İlgili Yer Alan İfadeler	59
4.6. Ortaöğretim Kurumları Yönetmeliğinde Bireye Kazandırılmak İstenen Özelliklere İlişkin Bulgular	60
4.7. Yükseköğretim Kanununda Birey Özellikleri ile İlgili Yer Alan İfadeler	66
4.8. Yükseköğretim Kanununda Yetiştirilmek İstenen Birey Özelliklerine İlişkin Bulgular	64
4.9. 2018 Yılında Revize Edilen Öğretim Programları Genel Amaçlarında Birey Özellikleri ile İlgili Yer Alan İfadeler	69
4.10. 2018 Yılında Revize Edilen Öğretim Programları Genel Amaçlarında Yetiştirilmek İstenen Birey Özelliklerine İlişkin Bulgular	69
4.11. 2018 Yılında Revize Edilen Öğretim Programları Kazanımlarında Yetiştirilecek Bireyin Özelliklerine İlişkin Bulgular	71
4.12. 2019-2020 Eğitim Öğretim Yılında Milli Eğitim Bakanlığına Bağlı Resmi Kurumlarda Okutulmakta Olan Ders Kitaplarında Bireye Kazandırılacak Özellikler Nelerdir?	128
5. TARTIŞMA	200
5.1. Milli Eğitim Bakanlığı Genel Amaçlarında Bireye Kazandırılmak İstenen Özelliklere İlişkin Tartışma	200

5.2. Okul Öncesi Eğitim ve İlköğretim Kurumları Yönetmeliğinde Bireye Kazandırılacak Özelliklere İlişkin Tartışma	201
5.3. Ortaöğretim Kurumları Yönetmeliğinde Bireye Kazandırılacak Özelliklere İlişkin Tartışma	202
5.4. Yükseköğretim Kanununa Göre Bireye Kazandırılacak Özelliklere İlişkin Tartışma	202
5.5. 2018 Yılında Revize Edilen Öğretim Programları Genel Amaçlarında Yetiştirilecek Birey Özelliklerine İlişkin Tartışma.....	203
5.6. 2018 Yılında Revize Edilen Öğretim Programları Kazanımlarında Yetiştirilecek Birey Özelliklerine İlişkin Tartışma	203
5.7. 2019-2020 Eğitim Öğretim Yılında Uygulamada Olan Ders Kitaplarında Bireye Kazandırılacak Özelliklere İlişkin Tartışma	209
6. SONUÇ ve ÖNERİLER.....	216
6.1. Sonuç	216
6.2. Öneriler	218
6.2.1. Araştırma Sonuçlarına İlişkin Öneriler.....	218
6.2.2. Araştırmacılara Yönelik Öneriler	219
KAYNAKÇA.....	221

ÖZET

Türk Eğitim Sistemi Açısından Birey Özelliklerinin İncelenmesi

ÇAKAN, Sait

Eğitim Bilimleri Ana Bilim Dalı

Eğitim Programları ve Öğretim Bilim Dalı

Tez Danışmanı: Doç. Dr. Ahmet ÇOBAN

244, XV+259 Sayfa

Bu araştırmanın amacı Türk eğitim sisteminin yetiştirmek istediği birey özelliklerini incelemek, bu süreçte yaşanan sorunları ortaya çıkarmak ve gerekli değerlendirmeleri yapmaktır. Bu amaç doğrultusunda araştırmada iç içe geçmiş tek durum deseni kullanılmıştır. Araştırma verileri nitel araştırmalarda veri toplama tekniklerinden doküman incelemesi tekniği ile toplanmıştır. Doküman olarak, “milli eğitim genel amaçları”, “okul öncesi eğitim ve ilköğretim kurumları yönetmeliği”, “ortaöğretim kurumları yönetmeliği”, “yükseköğretim kanunu”, “2018 yılında revize edilen öğretim programları genel amaçları”, “2018 yılında revize edilen öğretim programları kazanımları”, “2019-2020 eğitim öğretim yılında uygulamada olan ders kitapları” incelenmiştir. Verilerin analizinde içerik analizi kullanılmıştır. Araştırmanın sonucunda milli eğitim genel amaçlarında yetiştirilmek istenen birey özelliklerinin öğretim programlarına ve ders kitaplarına yansıtılmadığı belirlenmiştir. Türk eğitim sisteminde yetiştirilmek istenen birey özellikleri açısından genel amaçlar, yönetmelikler, öğretim programları, ders kitaplarının benzer nitelikler taşımadığı belirlenmiştir. Öğretim programları genel amaçlarında yetiştirilmek istenen birey özelliklerinin öğretim programlarında yer alan kazanımlara yansıtılmadığı tespit edilmiştir. Öte yandan en çok kazandırılmak istenen özelliklerin “kişilik ve karakter”, “bölücü ve yıkıcı amaçlar taşıyan davranışlarda bulunmama”, “dengeli ve sağlıklı gelişmiş olma”, “temel düzeyde beceriler”, “yaşadığı yer ve çevre özellikleri”, “Türkiye”, “yemek”, “tasarruf”, “temizlik”, “Allah (c.c.)”, “dostluk”, “iyilik”, “Atatürk” ve “Osmanlı Devleti” temaları ile ilgili olduğu belirlenmiştir.

Anahtar kelimeler: Türk eğitim sistemi, birey özellikleri, milli eğitim genel amaçları, öğretim programı, kazanım, ders kitabı

ABSTRACT

Examining Characteristics of Individuals in Terms of Turkish Education System

ÇAKAN, Sait

Ph.D., Department of Educational Sciences

Educational Programs and Teaching Division

Supervisor: Assoc. Prof. Dr. Ahmet ÇOBAN

244, XV+259 Pages

The aim of this research is to examine the characteristics of individuals that the Turkish education system wants to raise, to reveal the problems experienced in this process and to carry out the necessary evaluations. In accordance with this purpose, the embedded single case study design was used in the research. Research data were collected by document analysis technique, which is one of the data collection techniques in qualitative research. As document, "general objectives in national education", "regulation on pre-school education and primary education institutions", " regulation on secondary education institutions", "higher education law", "general objectives of the curriculums revised in 2018", " acquisitions in curriculums revised in 2018", "textbooks in practice in the 2019-2020 academic year" were examined. Content analysis was used in the analysis of the data. As a result of this research, it has been set forth that the characteristics of individuals that are desired to be educated within the scope of general objectives of national education are not reflected in the curriculum and textbooks. It also has been observed that general purposes, regulations, curriculums, and textbooks do not have similar qualifications in terms of the characteristics of individuals desired to be raised within the Turkish education system. It has been detected in the general purposes of the curriculum, that the characteristics of individuals that are desired to be brought in are not reflected in the acquisitions in the curriculum. On the other hand, it has been detected that the characteristics which are most desired to be given are related to "personality and character", "not behaving with divisive and destructive purposes", "balanced and healthy development", "basic skills", "residence and environment characteristics", "Turkey", "food", "savings", "cleanliness", "Allah", "friendship", "goodness", "Atatürk" and "Ottoman State".

Keywords: Turkish education system, characteristics of individuals, general objectives of national education, curriculum, acquisition, textbook

TABLÖLAR LİSTESİ

Sayfa No

Tablo 1. Milli Eğitim Bakanlığı Genel Amaçlarında Yer Alan Birey Özellikleri.....	54
Tablo 2. Okulöncesi Eğitim ve İlköğretim Kurumları Yönetmeliğinde Yer Alan Birey Özellikleri	56
Tablo 3. Ortaöğretim Kurumları Yönetmeliğinde Yer Alan Birey Özellikleri	61
Tablo 4. Yüksek Öğretim Kanununda Yer Alan Birey Özellikleri	66
Tablo 5. Milli Eğitim Bakanlığı 2018 Öğretim Programları Amaçlarında Yer Alan Birey Özellikleri	70
Tablo 6. Hayat Bilgisi Dersi Öğretim Programında 1. Sınıf Kazanımlarında Yer Alan Birey Özellikleri	72
Tablo 7. Hayat Bilgisi Dersi Öğretim Programında 2. Sınıf Kazanımlarında Yer Alan Birey Özellikleri	74
Tablo 8. Hayat Bilgisi Dersi Öğretim Programında 3. Sınıf Kazanımlarında Yer Alan Birey Özellikleri	76
Tablo 9. Sosyal Bilgiler Dersi Öğretim Programında 4. Sınıf Kazanımlarında Yer Alan Birey Özellikleri	79
Tablo 10. Sosyal Bilgiler Dersi Öğretim Programında 5. Sınıf Kazanımlarında Yer Alan Birey Özellikleri	82
Tablo 11. Sosyal Bilgiler Dersi Öğretim Programında 6. Sınıf Kazanımlarında Yer Alan Birey Özellikleri	84
Tablo 12. Sosyal Bilgiler Dersi Öğretim Programında 7. Sınıf Kazanımlarında Yer Alan Birey Özellikleri	86
Tablo 13. Türkçe Dersi Öğretim Programında 1. Sınıf Kazanımlarında Yer Alan Birey Özellikleri	88
Tablo 14. Türkçe Dersi Öğretim Programında 2. Sınıf Kazanımlarında Yer Alan Birey Özellikleri	90
Tablo 15. Türkçe Dersi Öğretim Programında 3. Sınıf Kazanımlarında Yer Alan Birey Özellikleri	92

Tablo 16. Türkçe Dersi Öğretim Programında 4. Sınıf Kazanımlarında Yer Alan Birey Özellikleri	94
Tablo 17. Türkçe Dersi Öğretim Programında 5. Sınıf Kazanımlarında Yer Alan Birey Özellikleri	96
Tablo 18. Türkçe Dersi Öğretim Programında 6. Sınıf Kazanımlarında Yer Alan Birey Özellikleri	99
Tablo 19. Türkçe Dersi Öğretim Programında 7. Sınıf Kazanımlarında Yer Alan Birey Özellikleri	101
Tablo 20. Türkçe Dersi Öğretim Programında 8. Sınıf Kazanımlarında Yer Alan Birey Özellikleri	104
Tablo 21. Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi Dersi Öğretim Programında 4. Sınıf Kazanımlarında Yer Alan Birey Özellikleri	106
Tablo 22. Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi Dersi Öğretim Programında 5. Sınıf Kazanımlarında Yer Alan Birey Özellikleri	107
Tablo 23. Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi Dersi Öğretim Programında 6. Sınıf Kazanımlarında Yer Alan Birey Özellikleri	109
Tablo 24. Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi Dersi Öğretim Programında 7. Sınıf Kazanımlarında Yer Alan Birey Özellikleri	110
Tablo 25. Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi Dersi Öğretim Programında 8. Sınıf Kazanımlarında Yer Alan Birey Özellikleri	111
Tablo 26. Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi Dersi Öğretim Programında 9. Sınıf Kazanımlarında Yer Alan Birey Özellikleri	113
Tablo 27. Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi Dersi Öğretim Programında 10. Sınıf Kazanımlarında Yer Alan Birey Özellikleri	114
Tablo 28. Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi Dersi Öğretim Programında 11. Sınıf Kazanımlarında Yer Alan Birey Özellikleri	116
Tablo 29. Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi Dersi Öğretim Programında 12. Sınıf Kazanımlarında Yer Alan Birey Özellikleri	117
Tablo 30. İnkılap Tarihi ve Atatürkçülük Dersi Öğretim Programında 8. Sınıf Kazanımlarında Yer Alan Birey Özellikleri	118

Tablo 31. İnkılap Tarihi ve Atatürkçülük Dersi Öğretim Programında 12. Sınıf Kazanımlarında Yer Alan Birey Özellikleri	121
Tablo 32. Tarih Dersi Öğretim Programında 9. Sınıf Kazanımlarında Yer Alan Birey Özellikleri	123
Tablo 33. Tarih Dersi Öğretim Programında 10. Sınıf Kazanımlarında Yer Alan Birey Özellikleri	125
Tablo 34. Tarih Dersi Öğretim Programında 11. Sınıf Kazanımlarında Yer Alan Birey Özellikleri	127
Tablo 35. 1. Sınıf Hayat Bilgisi Ders Kitabında Yer Alan Birey Özellikleri	129
Tablo 36. 2. Sınıf Hayat Bilgisi Ders Kitabında Yer Alan Birey Özellikleri	134
Tablo 37. 3. Sınıf Hayat Bilgisi Ders Kitabında Yer Alan Birey Özellikleri	139
Tablo 38. 4. Sınıf Sosyal Bilgiler Ders Kitabında Yer Alan Birey Özellikleri	144
Tablo 39. 5. Sınıf Sosyal Bilgiler Ders Kitabında Yer Alan Birey Özellikleri	147
Tablo 40. 6. Sınıf Sosyal Bilgiler Ders Kitabında Yer Alan Birey Özellikleri	150
Tablo 41. 7. Sınıf Sosyal Bilgiler Ders Kitabında Yer Alan Birey Özellikleri	153
Tablo 42. 1. Sınıf Türkçe Ders Kitabında Yer Alan Birey Özellikleri	155
Tablo 43. 2. Sınıf Türkçe Ders Kitabında Yer Alan Birey Özellikleri	155
Tablo 44. 3. Sınıf Türkçe Ders Kitabında Yer Alan Birey Özellikleri	157
Tablo 45. 4. Sınıf Türkçe Ders Kitabında Yer Alan Birey Özellikleri	158
Tablo 46. 5. Sınıf Türkçe Ders Kitabında Yer Alan Birey Özellikleri	159
Tablo 47. 6. Sınıf Türkçe Ders Kitabında Yer Alan Birey Özellikleri	160
Tablo 48. 7. Sınıf Türkçe Ders Kitabında Yer Alan Birey Özellikleri	161
Tablo 49. 8. Sınıf Türkçe Ders Kitabında Yer Alan Birey Özellikleri	162
Tablo 50. 4. Sınıf Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi Ders Kitabında Yer Alan Birey Özellikleri	163
Tablo 51. 5. Sınıf Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi Ders Kitabında Yer Alan Birey Özellikleri	169

Tablo 52. 6. Sınıf Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi Ders Kitabında Yer Alan Birey Özellikleri	172
Tablo 53. 7. Sınıf Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi Ders Kitabında Yer Alan Birey Özellikleri	175
Tablo 54. 8. Sınıf Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi Ders Kitabında Yer Alan Birey Özellikleri	178
Tablo 55. 9. Sınıf Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi Ders Kitabında Yer Alan Birey Özellikleri	181
Tablo 56. 10. Sınıf Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi Ders Kitabında Yer Alan Birey Özellikleri	184
Tablo 57. 11. Sınıf Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi Ders Kitabında Yer Alan Birey Özellikleri	188
Tablo 58. 12. Sınıf Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi Ders Kitabında Yer Alan Birey Özellikleri	192
Tablo 59. 8. Sınıf İnkılap Tarihi ve Atatürkçülük Ders Kitabında Yer Alan Birey Özellikleri	195
Tablo 60. 12. Sınıf İnkılap Tarihi ve Atatürkçülük Ders Kitabında Yer Alan Birey Özellikleri	197
Tablo 61. 9. Sınıf Tarih Ders Kitabında Yer Alan Birey Özellikleri.....	198
Tablo 62. 11. Sınıf Tarih Ders Kitabında Yer Alan Birey Özellikleri.....	199

GİRİŞ

Bu bölümde araştırmanın problem durumu, araştırmanın amacı, araştırmanın amacı ve araştırmanın sınırlılıklarına ilişkin bilgilere yer verilmiştir.

1.1.Problem Durumu

İnsanoğlu dünyada yaşadığı sürece dünyadaki kaynakları en verimli ve en etkili bir şekilde kullanma çabasındadır. Bu çaba insan için hem bir gereklilik ve zorluk hem de bir kolaylıktır. İnsanoğlu yaşamını sürdürmek için bir çaba içerisinde olmak zorundadır. Bu, günlük yaşamdaki en basit hareketlerden en karmaşık işlere kadar düşünülebilir. İnsanın vereceği tüm çaba, ya hayatına devam etmek ya da hayatına devam ederken karşısına çıkan zorluklarla baş ederek hayatını kolaylaştırmak veya yaşadığı dünyada diğer insanlarla huzurlu bir yaşam sürdürmek içindir. İnsanoğlunun dünyayı etkili kullanması ve verimli hale getirmesi, huzurlu bir yaşam sürmesi için eğitim ile kazanacağı niteliğe ve nasıl yetiştirileceğine bağlıdır. Ertürk (1998: 3) insanı ne şekilde ve nasıl yetiştireceğimiz konusunda ilk adımı atmak için öncelikle insanın ne olduğu konusunu tanımlamak gerektiğini, Erken (2012: 38)' de insanı eğitme faaliyetlerimizde ve onu yetiştirme konusunda başarılı olmak istiyorsak insanı birçok boyutuyla tanımamız gerektiğini ifade etmişlerdir.

İnsana dair çok farklı tanımlar mevcuttur. Demirel (2012: 73) insanı biyolojik, kültürel ve toplumsal bir varlık olarak nitelemektedir. Konuya disiplinler açısından yaklaşan Başaran (2008: 50) biyoloji bakımından, öteki canlılara nazaran farklı ve üstün özelliklerde yaratılmış bir canlıdır. Toplumbilim bakımından, öteki canlılara nazaran sosyal normlar ve değerler üretebilen, sosyal kurallar koyarak toplum içinde yaşamını sürdürebilen canlıdır. Psikoloji bakımından, diğer canlılara nazaran daha çok duygusal, bilişsel yapıya sahip, devimsel güç sahibi canlıdır. Dinsel bakımdan, yaratıcının istemiş olduğu üstün özellikleri kazanarak yaratıcıya en çok yaklaşabilen canlıdır. Çelikkaya (1999: 47) mantık bilimi bakımından konuşabilen canlıdır. Felsefe bakımından düşünebilen canlıdır. Tarih bilimi bakımından medeniyet kurma kabiliyetinde olan bir canlıdır. Eğitimbilimleri bakımından eğitilebilen bir canlı olarak tanımlamışlardır.

Eğitilebilen bir canlı olarak insana davranış kazandırma ve var olan davranışlarını geliştirme ile ilgilenen eğitim, kültürel mirası aktarma, bireyin yaşamında kullanacağı bilgileri ve becerileri kazandırma, bilgileri elde etme yollarını kazandırma, bireyi bir işi yapabilecek beceri ile donatma şeklinde tanımlanabilir (Kale, 2013: 3-4). Yeni doğan bir bebek zaman içerisinde yürümeyi, konuşmayı, yemek yemeyi öğrenmektedir. Başlangıçta yakın çevresi; babası, annesi veya ailesindeki herhangi bir birey bebeğin bir şeyleri öğrenmesine yardım eder. Bu öğretilenlerin tümü “eğitim” olarak tanımlanabilir (Küçükahmet, 2009: 2). Eğitim en genel anlamı ile bireyin davranışlarında değişiklikler meydana getirme (Demirel, 2015a: 6), bir sistemin kuşağını yetiştirme (Varış, 1988: 14), bireylere çeşitli beceriler, bilgiler kazandırma ve tutumlar geliştirme (Eylen Özyurt, 2015: 1), insana biçim verme (Aydoğan, 2017: 102), insanoğlunun sahip olduğu nitelikleri işleyerek yükseltme (Yılman, 2006: 1) dir. Eğitim, bireylerin içerisinde bulundukları topluma sosyal ve kültürel açılarından uyum sağlamalarını geliştirme (Bayram, 2016: 6), normal olan ancak istenilmeyen insan davranışlarını istenilen yönde değiştirme, insana yeni davranışlar kazandırma işini verimlice yapma veya bireyi kasıtlı bir şekilde kültürlenme süreci (Ertürk, 1998: 9-10) olarak da tanımlanabilir.

Eğitimin, toplumların yetiştirmek istediği insan tipine hizmet eden bir fonksiyonu da vardır. Her toplum, kendi insanını istediği gibi kültürel olarak donatma, bilgi sahibi yapma, beceri kazandırma, sahip olduğu değer ve düşünce yapısını kazandırma ve bunları bir sonraki kuşağına aktararak yetiştirmek istediği insan tipini bir sonraki nesle miras olarak bırakma işini de eğitim ile yapmaktadır (Erdentuğ, 1981: 7). Toplumlar, kendi kültürel genlerine uygun insanları kendi özgün eğitim süreçleri ile yetiştirirler (Özyılmaz, 2013: 2). Bu süreçte amaç gerek kişisel anlamda gerekse toplumsal anlamda daha donanımlı ve daha nitelikli olan (Özgür, Saran, Vatan, Khorshid, 2013: 21) insan tipini eğitmektir.

İyi bir insan tipini yetiştirmeyi geleceğin bilgi toplumlarının hedef olarak belirtmesi gerekir. Eğitimin, yetkin kişilik sahibi, özgür düşünen, düşündüklerini tartışabilen, seçenekler üreten, analiz sentez yetisini kazanan, sorumluluk sahibi, empati sahibi, kendi eksiklerini ve yanlışlarını eleştirebilen, bahanelere sığınmayan, ön yargılı olmayan, toplumsal değer sahibi, duygusal ve düşünsel olgunluk sahibi (Atabek, 1997: 39-40), teknolojik değişikliklerle iç içe yaşamayı benimsemiş, değişime direnmeyen, değişime

ayak uyduran, yaratıcı zeka sahibi, öğrenmekten hoşlanan (Özden, 2013: 62), bireyler hedeflemesi gerektiğini belirtmişlerdir. Öte yandan yetiştirmek istediğimiz insan tipi eğitimde temele alacağımız felsefeye göre değişmektedir. İdealizme göre, bireyi özgür ve bilinçli bir şekilde Tanrı'ya ulaştıracak, akla uygun davranışlar kazandırılmalıdır. Realizme göre, kültürel mirası devralacak, toplum ve doğaya uyum sağlayacak bireyler yetiştirilmelidir. Natüralizme göre, bilgiye bilimsel yollarla ulaşan, doğaya uygun davranışlar sergileyen bireyler yetiştirilmelidir. Marxsizme göre, doğayı değiştirerek ona egemen olacak ve üretecek insanlar yetiştirilmelidir. Pragmatizme göre, toplumda ehliyet ve güç kazanacak aynı zamanda verimli hale gelecek bireyler yetiştirilmelidir. Varoluşçulukta ise, kendi kendine yetecek, özgür ve yaptıklarından sorumlu olan bireyler yetiştirilmelidir (Sönmez, 2017: 34-44).

Nasıl bir birey yetiştireceğimiz ya da bireyi nasıl yetiştireceğimizi eğitim programları aracılığıyla gerçekleştiririz. Eğitim programı, öğrencilerde gözlemeye karar verdiğimiz hedefleri ve davranışları da kapsamaktadır. Her devlet yetiştirmek istediği insan tipini eğitim programlarını işe koşarak gerçekleştirmektedir (Sönmez, 2015: 11). Eğitim programları aracılığıyla yetiştirilecek bireylere çeşitli düzeylerde bilgiler, beceriler, tutumlar kazandırılır (Görgeç, 2014: 11). Eğitim programını, öğrenen bireylere, okul içinde ve okul dışında planlanan etkinlikler yolu ile sağlanan öğrenme yaşantıları düzeneği olarak tanımlayabiliriz (Demirel, 2015b: 4).

Bireyi yetiştirmenin ve hedeflenen özellikler ile donatmanın bir diğer yolu kitaplardır. Aynı zamanda okullarda en çok kullanılan eğitim-öğretim araçlarıdır. Ders kitapları, öğrenci ve öğretmen için çağdaş bir eğitim-öğretimin rehberidir (Baskın, 2018: 99-101). Ders kitapları birey yetiştirmede birincil kaynak niteliği taşıması yanında öğretmenlerin en çok kullandığı kaynakların başında gelmektedir (Akpınar, 2015: 166). Öğretim programlarının daha iyi anlaşılması ve daha kolay uygulanır hale gelmesi için basılmış eser niteliği taşıdığı için de ayrıca önem arz etmektedir. Özetle ders kitapları, yetiştirmek istediğimiz birey özellikleri açısından önemli bir kaynak niteliği taşımaktadır.

Türk eğitim sisteminde bireye kazandırılmak istenen özelliklerin, sağlıklı ve mutlu bir kişi olarak bireyi hayata hazır hale getirmesi önemli görülmektedir. Türk eğitim sisteminin düşünen, anlayan, araştıran, sorun çözme becerisi gelişen, evrensel değerleri

benimseyen, insanlığın gereklerini yerine getiren, paylaşmayı bilen, iletişime açık, estetiğe önem veren, sanat duyarlılığı ve becerileri gelişmiş, öz saygısı, öz güveni, adalet, hak ve sorumluluk bilinci yüksek, girişimci, gayretli, yenilikçi, yaratıcı, barışçıl ve demokratik bireyler yetiştirmesi beklenmektedir. Bireye kazandırılmak istenen özelliklerin bireyin gereksinimlerini karşılaması ve bireyi gelişmiş ülkelerin bireyleri ile rekabet edebilir hale getirmesi, toplumun ihtiyaçlarına cevap vermesi ve toplumun değerlerine uygun olması, ütöpik ve hayali olmaması, gerçekçi olması ve bireye kazandırılabilir nitelik ve niceliklere sahip olması beklenmektedir. Eğitimde amacın insan yetiştirme olduğu düşünöldüğünde bilgi toplumunun gerektirdiğı bilgi ve beceriye sahip aynı zamanda manevi değerler ile donanmış insan tipi yetiştirmek adına mevcut durumu görmeye ihtiyaç vardır. Bu durumu daha detaylı incelemek ve mevcut durumu ortaya çıkarmak için Türk eğitim sisteminin incelenip yetiştirmek istediğı birey özelliklerini görmek gerekmektedir. Yetiştirilmek istenen birey özelliklerini görmek eğitim programları, ders kitapları ve öğretmenler açısından, diğör bir ifadeyle Türk eğitim sisteminde insan yetiştirmeye hizmet eden sistemin tüm parçalarına olumlu katkı getireceğı düşünölmektedir.

1.2.Araştırmanın Amacı

Bu araştırmanın amacı Türk eğitim sisteminin yetiştirmek istediğı birey özelliklerini betimlemektir. Bu temel amaç çerçevesinde aşağıdaki sorulara cevap aranmıştır.

- a. Milli Eğitim Bakanlığı genel amaçlarında bireye kazandırılmak istenen özellikler nelerdir?
- b. Okulöncesi eğitim ve İlköğretim kurumları yönetmeliğinde bireye kazandırılacak özellikler nelerdir?
- c. Ortaöğretim kurumları yönetmeliğinde bireye kazandırılacak özellikler nelerdir?
- d. Yükseköğretim kanununa göre bireye kazandırılacak özellikler nelerdir?
- e. 2018 yılında revize edilen öğretim programları genel amaçlarında yetiştirilmek istenen bireyin özellikleri nelerdir?
- f. 2018 yılında revize edilen öğretim programları kazanımlarında yetiştirilmek istenen bireyin özellikleri nelerdir?
- g. 2019-2020 eğitim öğretim yılında uygulamada olan ders kitaplarında bireye kazandırılmak istenen özellikler nelerdir?

1.3.Araştırmanın Önemi

Türk eğitim sisteminde yetiştirilmek istenen birey özelliklerinin ortaya çıkarılmasının eğitim sistemi açısından bireyin daha iyi tanınmasını ve bireyi yetiştirmek adına hazırlanacak eğitim programları, öğretim programları, ders kitapları, öğretim etkinlikleri vb. materyaller açısından faydalı olacağı ve alanyazına katkı getireceği düşünülmektedir. Hazırlanacak öğretim programları, ders kitapları, öğretim etkinlikleri vb. materyallerin yetiştirmek istenilen birey özelliklerine uygun olması eğitimdeki verimi artıracaktır. Bireyin eğitimin merkezinde yer aldığı günümüz eğitim programlarında Türk eğitim sistemindeki birey özelliklerinin nasıl olduğunun bilinmesi eğitim sisteminde bireyin durduğu nokta açısından eksilerini ve artılarını görmemizi sağlayacak ve gelecekte eğitim sisteminde bireye yüklenecek misyona yön vereceği öngörülmektedir. Bu çalışma ile alandaki bu eksikliklerin giderilmesi beklenmektedir. Çünkü alanyazın incelendiğinde Türk Eğitim Sistemini birey özellikleri açısından inceleyen bir çalışmaya rastlanılmamıştır. Bu konu ile ilgili yapılan az sayıdaki çalışmalar ya sadece belli bir dönem ile ilgili birey modelini ele almakta ya da sadece küçük bir boyutunu ele almaktadır. Bu anlamda mevcut durumun Türk eğitim sisteminin geneli incelenerek ortaya çıkarılması ve yukarıda bahsedilen eksikliklere hizmet etmesi son derece önemli görülmektedir.

1.4.Araştırmanın Sınırlılıkları

Bu araştırma;

- a. Okul Öncesi eğitim ve İlköğretim kurumları yönetmeliği,
- b. Ortaöğretim kurumları yönetmeliği
- c. Yükseköğretim kanunu,
- d. İlkokul ve Ortaokullarda 2018 yılında revize edilen Hayat Bilgisi, Sosyal Bilgiler, Türkçe, Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi ile İnkılap Tarihi ve Atatürkçülük dersleri öğretim programları,
- e. Ortaöğretim okullarında 2018 yılında revize edilen Tarih ile İnkılap Tarihi ve Atatürkçülük dersleri öğretim programları,
- f. İlkokullarda 2019-2020 eğitim öğretim yılında uygulamada olan Hayat Bilgisi 1-3. sınıf, Sosyal Bilgiler 4. sınıf, Türkçe dersi 1-4. sınıf, Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi 4. sınıf ders kitapları ile,

- g. Ortaokullarda 2019-2020 eğitim öğretim yılında uygulamada olan Sosyal Bilgiler 5-7. sınıf, Türkçe dersi 5-8. sınıf, Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi 5-8. sınıf ve İnkılap Tarihi ve Atatürkçülük 8. sınıf ders kitapları ile,
- h. Ortaöğretim okullarında 2019-2020 eğitim öğretim yılında uygulamada olan Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi 9-12. sınıf, Tarih 9-11. sınıf ve İnkılap Tarihi ve Atatürkçülük dersi 12. sınıf ders kitapları ile sınırlıdır.

2. KURAMSAL ÇERÇEVE

Bu bölümde araştırma konusu ile ilgili kuramsal bilgilere ve ilgili araştırmalara ilişkin bilgilere yer verilmiştir.

2.1.GEÇMİŞTEN GÜNÜMÜZE TÜRK EĞİTİM SİSTEMİNDE YETİŞTİRİLMEK İSTENEN BİREY ÖZELLİKLERİNE GENEL BİR BAKIŞ

En eski dönemlerden günümüze kadar bütün toplumların ilgilendiği konuların başında kendi bireylerini yetiştirme çalışmaları gelmektedir. Her toplum için yetiştirilen bireyler kendi geleceklerinin resmidir. Bu anlamda her toplumun geleceğini yetiştirdikleri bireylerin nitelikleri belirleyecektir. Başka bir ifade ile eğitim sürecinden geçen bireylere kazandırılan tutum ve değerler bir toplumun ideallerini, yaşam biçimlerini, hayata bakışlarını ortaya koymaktadır. Tarihte bakıldığında bireylerini sağlıklı bir şekilde yetiştiremeyen toplumların geleceklerinin kötü olduğu görülmektedir. Geçirdikleri tecrübeler doğrultusunda bu sonuçları iyi bir şekilde kavramış olan Türk toplumu kendi bireylerini yetiştirme noktasında tarih boyunca büyük çabalar göstermiştir. Eski dönemlerden günümüze kadar bireyler özenle yetiştirilmiş, pozitif değer ve davranışlar kazandırılarak sosyalleşmeleri amacı ile büyük çabalar sarf edilmiştir (Özodaşık, 1997: 13). Bütün toplumlar gibi Türk toplumları da kendi bireylerini en iyi şekilde yetiştirmek hedefini her zaman sürdürmüştür. Bu durum yaşanan çağın şartlarına ve gereklerine göre değişiklik göstermektedir. Her dönemin kendi koşullarında gerekli olan bilgi beceriler kazandırılarak kendi bireylerini toplumun ihtiyaçları doğrultusunda yetiştirme Türk toplumunun en önemli hedeflerinden biri olmuştur.

Türk eğitim tarihinde yetiştirilmek istenen birey üç dönem olarak ele alınabilir. Bu dönemler aşağıdaki gibi sıralanabilir;

1. Türklerin Müslüman Olmalarından Önceki Dönem
2. Türklerin Müslüman Olmalarından Sonraki Dönem
3. Cumhuriyet Dönemi

2.1.1 Türklerin Müslüman Olmalarından Önceki Dönem

Türklerin Müslüman olmalarından önceki dönem Hunlar, Göktürkler ve Uygurlar olarak bilinmektedir. Bu dönem eski Türkler dönemi olarak da bilinir. Bu dönemin yaşam

koşullarından elde edilen tecrübeler bireylere kazandırılmaktaydı. Türk tarihi için önemli bir kaynak niteliği taşıyan ve o dönemin özelliklerini bize aktaran Orhun Anıtları bu dönemde yazılmıştır. Göçebe olarak yaşanan bu dönem, savaş tehditlerinin yoğun olduğu ve Türklerin kendilerini sürekli olarak savunmak zorunda kaldıkları bir dönem olduğundan dolayı bu dönemde Türkler çocuklarına savaş ve avcılık teknikleri öğretmişlerdir. Hayvanları evcilleştirmek ve bu hayvanlardan ürün elde etmek, kürk işlemek, madeni eşya işlemek bireylere öğretilmekteydi (Arslan, 2010: 27-28). Türkler ilk başta göçebe hayatı yaşadıklarından dolayı göçebe yaşam koşullarına uygun olan bir eğitim anlayışını ailelerine ve toplum yaşamlarına yerleştirmişlerdir. Bu dönemde ahlaklı olmak, dürüst olmak, erdemli olmak gibi nitelikler ön plana çıkmaktadır. Bu dönemde Türkler birçok devlet kurmuşlardır. Bunun için günün koşullarına uygun olarak savaş sanatını ayrıntıları ile bireylere öğretmişlerdir. Ancak saldırıdan çok savunma anlayışını benimseyen bir felsefeye sahiptirler (Baysal ve Ada, 2015: 15). Toplamların yaşam tarzının ve yaşadıkları dönemin bireylere öğretilmek istenen özellikler açısından önemli olduğu görülmektedir.

Eski Türk toplumu batılılar tarafından “Atlı Kavim (budun)” olarak değerlendirilmiştir. Atlı kavim, at yetiştiren ve günlük yaşamını at sırtında geçiren toplum demektir. Çin kaynakları da Türklerin göçebe yaşadıklarını, otlaklar ve sulak alanlar etrafında yaşamlarını sürdürdüklerini yazmışlardır. Her iki görüşte doğrudur. Türkler uzun yıllar boyunca Asya steplerinde, at sırtında, hayvan yetiştiren göçebe topluluklar olarak yaşamışlardır. Hayvanlarını besleyebilmek için sürekli yer değiştirmek zorunda kalmışlardır. Yazları yaylalara çıkmışlar, kışları sert doğa koşullarına karşı daha korunaklı coğrafi alanlarda kurdukları çadırlarda, sonraları ise taş ve tahta malzemelerden yapılan barınaklarda yaşamışlardır. Yaşam biçimleri Türklerin eğitim anlayışını da etkilemiştir. Çocuklarına ilk olarak ata binmeyi, kılıç kullanmayı, ok atmayı ve düşmanlarına karşı sürekli olarak uyanık olmayı öğretmişlerdir (Başar, 2016: 28-29). Hun, Göktürk ve Uygur Devletleri olarak bilinen eski Türklerde eğitimin esası çocukların toplum yaşamı içerisinde töreyi öğrenmelerini sağlamak, bağımsızlık duyguları gelişmiş, bağımsızlığa âşık, güçlü, ata iyi bir şekilde binebilen, ok atmada nişancı, cesur ve iyi bir savaşçı olarak yetiştirmektir. Eski Türklerde alp tipi insanın da önemli bir yeri vardır. Karakteristik olarak alp tipi insanın özellikleri bilgisi ve cesur olmalarıdır (Ata, 2013: 57).

Hunlar, Göktürkler ve Uygurlar döneminde eğitim genel olarak iki şekilde düşünülebilir. Birincisi yazılı olmayan, ancak çok farklı Türk devletleri içerisinde sözlü olarak kuşaktan kuşağa aktarılaraq devam ettirilen kültürel değerlerdir. İkincisi ise devletin yönetimi, toplumun yaşayışı ve uluslararası ilişkilere dair farklı bilgilerin değişik yazıtlar yolu ile günümüze kadar yazılı olarak ulaşmasıdır. Bu yazıtlardan anlaşıldığı üzere boyların otoriteye saygı göstermesi, otoritenin de boyları saygın şekilde toplaması, boylar arasında ayrımcılık yapmaması bunun yanında bireylere güçlü bir savaş bilgisi verilmesi ve çocukların ata binmesi tehlikeli olduğundan dolayı önce koyunlara bindirilerek at binmeyi öğretmeleri gibi bilgiler yer almaktadır (Baysal ve Ada, 2015: 16-22).

Türk tarihi için önemli birer belge niteliği taşıyan ve eski Türkler dönemine ait olan Orhun, Kül Tigin, Bilge Kağan ve Tanyukuk anıtlarında birey özelliklerinden bahsedilmiştir. Kağan'ın bilgili ve cesur olduğu dönemlerde halkında cesur ve bilgili olduğu Kağan'ın bilgili ve cesur olmadığı dönemlerde ise halkında bilgisiz ve cesaretsiz oldukları ve birbirlerine düşerek bölündükleri ve bu şekilde ülkelerinin elden gittiği ifade edilerek bilgili ve cesur olmanın önemine değinilmektedir. Çinlilerin tatlı sözlü fakat kötü niyetli oldukları bu anlamda uyanık olmak ve bu duruma aldanmamak gerektiği anlatılmaktadır. Kağan'ın sözüne itaat etmenin öneminden ve doğru sözlü olmanın önemine değinilmiştir. Bu anıtlarda törenin, disiplinin, birlik ve bütünlüğün, bağımsızlığın, mutlu yaşamının, ulus olma bilinci ve dayanışmanın öneminden bahsedilmiştir (Binbaşıoğlu, 2014: 17-22). Bu anıtlar birer belge niteliği taşımanın yanında Türk milletinin kendi bireylerini istedikleri doğrultuda yetiştirmelerinin önemli bir aracı olmuşlardır. Bu anıtlarda yer alan bilgiler kuşaktan kuşağa gelerek günümüze ulaşmış ve her dönem Türk milletine geçmiş tecrübelerden dersler bırakmıştır.

Tüm ilkel toplumlarda olduğu gibi eski Türk toplumlarında da okul gibi resmi eğitim kurumları bulunmamaktadır. Bu toplumlarda daha çok yaygın bir eğitim anlayışından bahsedilebilir. Toplumun sahip olduğu bilgi ve beceriler, değerler, tecrübeler, yaşam tarzları ile ilgili bilgiler, barınma ve korunma ile ilgili yöntemler günlük ilişkiler yolu ile diğer bireylere aktarılmaktadır. Daha çok yaparak-yaşayarak, büyüklerini izleyerek onları taklit ederek, deneme yanılma yolu ile bilgi becerilerin kazanıldığını söylemek mümkündür. Bireyler elde ettikleri bu bilgi ve becerileri, davranışları, kültürel değerlerini bir sonraki kuşağa miras olarak bırakmıştır. Bu şekilde tüm kuşaklar hem bir önceki neslin

kendilerine bıraktıkları bu miras ile yaşamlarını devam ettirmiştir hem de kendilerinden sonraki kuşaklara bu birikimi aktararak kuşaktan kuşağa bilgi aktarımı sağlamıştır. Bu durum her ne kadar plansız programsız bir şekilde gerçekleşmiş olsa bile bir sonraki nesillerin önceki dönemlere göre daha donanımlı daha bilgili olmasını gerçekleştirmiştir. Eski Türkler döneminde yaşamış olan toplumların sahip olduğu bilgilerin genellikle günlük yaşamlarını sürdürebilecekleri, kendilerini yabani hayvanlardan ve diğer kabilelerin saldırılarından koruyacağı bilgiler olduğu bu anlamda günümüz ile kıyaslandığında çok daha basit ve sayıca az olduğu görülmektedir. Bu durum sayıca az olan ve karmaşık olmayan bu bilgilerin sonraki nesillere aktarılmasını kolaylaştırmıştır.

2.1.2 Türklerin Müslüman Olmalarından Sonraki Dönem

Türkler, Gök Tanrı dini inancına sahipti. Eski Türklerde din adamı işlevini “kam” adı verilen kişiler yerine getirmekteydi. Türklerin kuvvetli bir tanrı inancına sahip olduğu yazıtlarda geçmektedir. Herhangi bir din görevlisinden bahsedilmemek ile beraber Türk töresinde zina ve hırsızlığın ağır suçlar olduğu ifade edilmektedir. Dayanışma Türk toplumlarında önemli bir erdemdi ve cesur savaşçılar yüceltilmekteydi. Bununla beraber İslam dini tevhit inancı üzerine kuruludur. Allah’tan başka ilah yoktur. Zina ve hırsızlık gibi davranışlar ağır suçlardan sayılmaktadır. Sosyal dayanışmanın önemli olduğu bir inançtır. İnsanlara iyiliği emreden kötülükten men eden ve iyi ahlaklı olmalarını emreden bir anlayış vardır. Gerekğinde cihadı emreder. Bütün bu benzer özellikler Türklerin Müslüman olmalarında önemli etkenler olmuştur (Özgedik, 2014: 40).

Arapların Türklerin yardımıyla 751 yılında Talas savaşında Çinlilere galip gelmelerinden sonra, İslamiyet Türkler arasında hızla yayılmaya başlamıştır. İslamiyet’in Türkler arasında yayılmasından sonra Türklerin kültürel, sosyal, ekonomik, siyasi hayatında önemli değişiklikler meydana geldiği gibi eğitim anlayışlarında da ciddi değişimler meydana gelmiştir (Arslan, 2010: 29). Türklerin İslam dinine geçiş süreci kısa sürede gerçekleşen bir olay değildir. Yaklaşık üç yüz yıllık bir sürecin sonucunda gerçekleşmiştir. Üç aşamalı olarak ele alınabilen bu olayın birinci aşaması Hz. Ömer, Hz. Osman ve Emeviler zamanına kadar gitmektedir. Her ne kadar bu dönemde küçük topluluklar ve boylar halinde İslamiyet’e geçiş olsa da Türkler ile Müslümanlar arasında daha çok savaş ve mücadele durumunun hâkim olduğu bir dönem söz konusudur. İkinci aşama Türklerin daha büyük topluluklar ve boylar halinde İslamiyet’e geçtiği ve ilk olarak dostluk

ilişkilerinin geliştiği Abbasiler zamanıdır. Üçüncü ve son aşama ise İslamiyet'in artık Türkler arasında yaygın olduğu ve devlet olarak İslamiyet'in kabul edildiği Karahanlı'lar dönemidir (Epçaçan ve Pesen, 2019: 148).

Karahanlı Devleti'nin kurulması ve Türklerin İslam dinine geçmeleri ile eğitim sisteminde yaşanan değişimler hız kazanmıştır. Medreseler bu dönemde Türkler tarafından benimsenmeye başlamıştır. İlk medrese ise Selçuklular döneminde kurulmuştur. İlk mektepler de bu dönemde camilere yakın ya da camilerin içinde kurulmuştur. Medreselerde bireylere din derslerinin yanında hukuk, dil, edebiyat, felsefe ve müspet ilim dersleri de verilmekteydi. Medreseler aynı zamanda devlet kademelerinde görev alacak bireyler de yetiştirmiştir (Ata, 2013: 61). İslam dininde eğitim Kur'an'a dayanmaktadır. Onun da ilk suresi “oku” emri ile başlamaktadır. “İlim Çin’de bile olsa gidip öğrenin. Bana bir harf öğretene kırk yıl kölesi olurum. Âlimlerin mürekkebi şehitlerin kanı ile muvazene edilir” gibi görüşler İslam dini eğitiminde başat değerler olarak kabul edilmektedir. İslam dininde genel amaç bireylerin Müslüman olması için çaba göstermek, Kur'an'ın emir ve yasaklarını bireylerin öğrenmesi ve uygulamasını sağlamaktır. Bunun yanında dürüst, erdemli, hoşgörülü, adil, iyi, yardım sever, doğa ve insan sevgisi taşıyan, Allah'a ve peygamberlere iman eden, bilim, sanat, felsefe ile uğraşan çalışkan ve en az bir meslek sahibi olan bireyler yetiştirmek İslam dini eğitiminde önemli görülen özelliklerdir (Sönmez, 2016: 31).

Türklerin İslamiyet öncesi yaşamları, tek tanrıya olan inanç, ölümden sonraki hayata olan inanç, cennet ve cehennem inancı, fetih anlayışı, erdemli, ahlaklı olmanın Türk toplumlarında önemli olması gibi özellikler İslam dinindeki öğretiler ile yakınlık arz etmekteydi. Bu durum Türklerin İslam dinini seçmelerinde de etkili olmuştur. Türklerin İslam dinini kabul etmeleri yaşamlarını, gelenek ve göreneklerini, eğitim yaşamlarını etkilemiştir. Türklerin eğitim anlayışı Kur'an öğretileriyle zenginleşmiştir. Bu anlamda yetiştirdikleri bireyler İslam öncesi dönem ile farklılık arz etmektedir. Bu dönemde Farabi, İbn-i Rüşd, Gazzali ve İbn-i Sina gibi önemli bilgin ve düşünürler yetişmiştir.

İlk Türk Müslüman devlet olan Karahanlılar ile başlayan bu yeni dönemde “töre” formatı da İslami ve dini kalıplara dönüşerek yeni bir boyut kazanmıştır. Töre de “yapmak-yapmamak”, “ayıp-ayıp olmayan”, uzak durmak, sakınmak gibi değerler, “sevap-günah”,

“helal-haram”, “mekruh-mubah” gibi yeni ifade kalıplarına dönüşmüştür. Türklerin yeni yaşam biçimleri eski yaşamlarında var olan davranış kalıplarını ortadan kaldırmamış; yeni davranış ve ifade kalıplarına dönüşerek geçmiş tecrübeler ile birleşerek zenginleşmiştir. İslamiyet eski Türklerin yaşam biçimlerinde önemli değişiklikler meydana getirmiştir. Bunlardan birisi Türklerin yerleşik hayata geçmelerindeki etkilerdir. Yerleşik hayattaki toplumsal kurumların hepsinde sanattan mimariye, bilimden eğitime, siyasetten ekonomiye kadar bu etkiyi somut olarak görmek mümkündür. Her biri aynı zamanda bilim, sanat ve eğitim merkezleri olan şehirlerde bu etkilerin sonucunda meydana gelmiştir. Buhara, Harezm, Semerkant, Taşkent, Kaşgar, Sayram, Merv, Hamedan, Yesi, Herat, Nişabur, Balasagun bu süreçte meydana gelen önemli kentlerden bazılarıdır. Farabi, Uluğ Bey, İbn-i Sina, Kaşgarlı Mahmut ve Yusuf Has Hacıp gibi yetişmiş önemli Türk düşünce ve bilim adamları da bu kentlerin çocuklarıdır (Doğan, 2018: 79).

Dönemin önemli Türk İslam Tarihi ve Kültürü bilginlerinden olan Yusuf Has Hacıp Kutadgu Bilig adlı eserinde mükemmel bir birey olamayacağını ancak bireyin olgunlaşabileceğini ifade etmektedir. Olgun bireyin özelliklerini akıllı, bilgili, kendisine uygun olmayan yanlış davranış ve hareketlerde bulunmayan, iyiliği ve doğruluğu seçen, kötülüğü ve yanlışlığı ret eden, Allah’ın varlığına inanan ve rızasını kazanmaya çalışan, ibadet eden, Allah’ın emirlerini yerine getirme bilincinde olan, ahiret inancı olan, öldükten sonra hesaba çekileceğinin farkında olması şeklinde ifade etmektedir. Olgun insanlar faziletli, bilerek başkalarının aleyhinde çalışmayan, başkalarının saadetine engel olmayan, hoşgörülü, yumuşak huylu, sabırlı, sakin, öfkelenmeyen, fevri hareket etmeyen, küstah olmayan, tevazu sahibi, alçak gönüllü, kibirlenmeyen, kanaatkâr, dünya malının ölüm ile birlikte dünyada kalacağını bilincinde olan bireylerdir. Olgun insanlar açgözlü, tamahkâr ve cimri olmazlar. Olgun insan cömert olan, nefsinin esiri olmayan, kendini korumasını bilen, adaletli, başkalarının dedikodusunu yapmayan, helal kazanan, helal yiyen, haram peşinde koşmayan, vefalı, merhametli, küçüğünü ve büyüğünü sevip sayan, insanlara faydalı, hayâ sahibi olan, gıybet etmeyen, kıskanç olmayan, başkalarına iftira atmayan bireyler olarak ifade edilmektedir (Akgün, 1997: 7-9). Toplumda kabul gören, toplumun istediği birey özelliklerinin İslamiyet sonrası Türk döneminde değiştiği ve zenginleştiği söylenebilir. Eski Türk dönemlerine göre İslam dininin gerekleri ile Türk gelenek ve göreneklerinin harmanlanarak yeni birey özelliklerinin eski Türk toplumlarına kıyasla yeni Türk toplumlarında ortaya çıktığı ve toplum tarafından benimsendiği görülmektedir.

İslam medeniyetinin yerleşmesinde yetişmiş çok sayıda Türk bilgin ve düşünürün etkisi vardır. O dönemin bilgin ve düşünürleri sadece tek alanda değil, birçok bilim alanlarında görüşler bildirmişlerdir. Bu yüzden bu bilgin ve düşünürlerle, bütün bilim dallarında üstün bilgileri var anlamında allâme denmekteydi. Allâmeler, edebiyattan coğrafyaya, tıptan mühendisliğe, astronomiden tarihe kadar birçok bilim alanlarında bilgi sahibiydiler. Aralarında eğitim bilimi konusunda ilkeler belirlemiş olan bilgin ve düşünürler de vardır. Ayrıca dil öğretimi ve devlet yönetimi konusunda kitaplar yazmışlardır (Özgedik, 2014: 42). Bütün bu eserler toplumun eğitime ve bilime yaklaşımını haber vermekle beraber dönemin bireylerinden beklenen davranışları, dönemin birey özelliklerini aktarmada da önemli bilgiler vermektedir. Burada toplumun bilginlere verdiği allâme ismi dönemin bireyleri için ilmin ne kadar önemsendiğini de ifade etmektedir. Bu önem toplum içinde allâme birey tipini ortaya çıkarmıştır.

Eski Türklerin yetiştirmeyi amaçladığı alp tipi bireyler bu dönemde yeni nitelik ve özellikler kazanarak karşımıza gazi ve veli unvanları ile çıkmaktadır. Cesur, donanımlı, yiğit, güvenilir, savaşçı ve fedakâr olan alp tipi bireyler lider ve seçkin bireylerdi. Bu dönemde alp tipi birey dini bir kimlik kazanarak gazi ve veli birey olarak karşımıza çıkmaktadır. Bu bireyler dünden bugüne bu toprakların vatan haline gelmesinde ciddi roller oynamışlardır. Gazi ve velilerden oluşan gruplara Abdalan-ı Rum, Gaziyan-ı Rum, ve Bacıyan-ı Rum adları verilmiştir. Bu gruplara tasavvuf eğitim ve disiplininin geçen kahramanlar da denilebilir. Bunlar, yani eski Türklerdeki alp insanı eren, ermiş ve veli gibi dini kimlik ile birleştirilerek alperen olarak adlandırılmıştır (Özgedik, 2014: 68).

Eski Türkler döneminde bireylerin yetiştirilmesi amacıyla kurulmuş herhangi bir resmi kurumun olduğuna dair herhangi bir belge bulunmamaktadır. Bu zamana kadar buna dair herhangi bir kanıt olmamak ile beraber bireyin yetiştirilmesi amacıyla kurulan ilk resmi eğitim kurum ve kuruluşlarına Türklerin Müslüman olduktan sonraki dönemde rastlanılmaktadır.

Türklerin Müslüman olmalarından Cumhuriyet dönemine kadar bireylerin yetiştirilmesine hizmet etmiş bazı eğitim kurum ve kuruluşları Gulâmhâneler, Atabeylik

Kurumu, Sıbyan Mektepleri, Medresler, Enderun Mektepleri, Rüşdiye Mektepleri, İdadi Mektepleri, Sultaniler, Darülmualimin ve Ahi Teşkilatları başlıkları altında incelenmiştir.

2.1.2.1 Gulâmhâneler

Gulâm ismi verilen kölelerin, devletin askerî, idari ve mülkî kadrolarında görevlendirilmek üzere Selçuklu sarayında ya da büyük şehirlerinde özel bir eğitimden geçirilerek yetiştirildikleri bir saray okulu ve eğitim kurumudur. Bu köleler savaş ganimeti, hediye olarak alınma ya da esir pazarlarından satın alınarak elde edilmektedir. Bunların içinden liyakatli, zeki ve akıllı olanlar seçilip bu okullarda eğitilmekteydi. Savaşçılık kabiliyetlerinden dolayı özellikle Türkmen kölelerden seçilmekteydi. Gulâmlar yaklaşık yirmi yıl süren oldukça zorlu ve kapsamlı bir eğitimden geçmekteydiler (Doğan, 2018: 121-122). Devletin ihtiyaç duyduğu vezir, vali, ordu komutanı gibi yüksek seviyeli bireyler burada yetiştirilmekteydi. Bu anlamda Gulâmhaneler devletin ihtiyaç duyduğu yüksek seviyeli memurları yetiştiren bir eğitim kurumu niteliğindedir (Özgedik, 2014: 56).

Bu okullarda verilen eğitimin nitelik ve kalitesine son derece önem verilmektedir. Alanlarında uzman olan hocaların gözetiminde dönemin önemli eserleri ve kaynakları ders kitabı olarak okutulmaktadır. Dersler arasında devlet ve saray yönetimi, edep ve ahlak dersleri ön plandadır. Okutulan derslerde genel olarak erdem, adalet, huy, ilim, nefis, ahlak, mutluluk ve iyilik kavramları üzerinde durulmuş ve bireylere bu özellikler kazandırılmaya çalışılmıştır (Doğan, 2018: 122-123).

2.1.2.2 Atabeylik Kurumu

Atabeylik kurumu, şehzadelerin iş başında eğitilmesini sağlayan bir eğitim şeklidir. Şehzadeler Selçuklularda vali olarak bir ile görevlendirilmekteydi. Şehzadeler valilik görevini yürütürken orduların sevk ve yönetimi ile devletin yönetilmesi konularında uygulamalı eğitim alarak öğrenmeleri için birikimli devlet adamları onlarla birlikte görevlendirilirdi. Bunlara atabey denilirdi (Özgedik, 2014: 55-56). Devrin sultanı tarafından görevlendirilen yetenekli, bilgili ve tecrübe sahibi bu kişiler geleceğin sultanı olacak sultanların eğitimleriyle belli bir düzen ve disiplin içerisinde özel olarak ilgilenerek şehzadelerin yetiştirilmelerinde önemli roller oynamışlardır (Ağırnaslı, 2017: 73).

Atabeylik Selçuklularda çok önemli ve yüksek bir resmi unvan ve görevi ifade etmektedir. Bu görev genellikle komutan ve vezirlere verilmekteydi. Şehzadeler bu tecrübeli insanların rehberliklerinde yetişmekteydi. Bu anlamda atabeyler siyasi birer eğitimcidirler. Atabeyler başlarında bulundukları bölgelerin neredeyse yarı bağımsız hükümdar vekili idiler. Bu yüzden sultanın güvenini kazanmış devlet adamları içerisinde seçilirlerdi. Osmanlı devleti döneminde de “lala” unvanıyla birçok devlet adamı aynı amaç ile rehberlik ve eğitim görevlerinde bulunmuşlardır (Akyüz, 2019: 47-48).

2.1.2.3 Sıbyan Mektepleri

“Sıbyan” Arapça da çocuk anlamına gelen “sabî” sözcüğünün çoğuludur. Sıbyan mektepleri genellikle tüm mahallelerde bulunduklarından dolayı yaygın olarak “mahalle mektepleri” olarak bilinmelerinin yanında muallimhane, mektep, mektephane, dâru’ttalim, dâru’lilim olarak da bilinmektedir (Doğan, 2018: 80).

Osmanlı devletinde medreselerden sonra faaliyet gösteren en yaygın eğitim kurumlarıydılar. Bu mektepler de medreseler gibi camilere yakın inşa edilmekte ve dini eğitimin ön plana çıkmaktaydı. 5-6 yaşlarından itibaren hem erkekler hem kızlar bu okullara gidebilmekteydi (Arslan, 2010: 32). Eğitim kademesi olarak düşünüldüğü zaman günümüz ilkokullarına denk gelmektedirler. Ancak bu durum günümüz ilkokul eğitim şartları ve seviyesi ile karıştırılmamalıdır. Bu okullarda bireylere verilen eğitimin günümüz ilkokulları ile kıyaslandığında daha çok dini bir eğitim ile sınırlı kaldığını söylemek mümkündür.

Bu okullar genellikle bir odalı küçük yapılar olarak inşa edilir ve eğitim-öğretim ücretsiz olarak verilirdi. Ders kitabı olarak genellikle Kur’an-ı Kerim ve ilmihal kitapları okutulmaktaydı. Öğrencilere Kur’an okuma, namaz kılma ve yazı yazma öğretilirdi. Öğretimde ezber odaklı bir eğitim anlayışı söz konusudur. Bu okullarda öğretmen olarak çalışacak kişilerin medrese eğitimini almış olmaları gerekirdi. Medrese eğitiminde sıbyan okullarında görev alacak öğretmenler için ayrı dersler bulunmaktaydı. Sıbyan okulu öğretmenleri bulundukları yerlerde halk arasında çıkan anlaşmazlıkları çözme ve kanunları uygulamanın yanında, doğum, ölüm, nikâh gibi törenlerde halk ile iç içe girerek önemli roller oynamışlardır. Bu şekilde sıbyan okulu öğretmeni ile halk arasında saygı, sevgi, anlayış çerçevesinde işbirliği yapılmıştır (Başgöz, 1995: 3-7).

2.1.2.4 Medreseler

“Okumak, anlamak, bir metni öğrenmek ve ezberlemek için tekrarlamak” anlamında ders (dirâse) kökünden bir mekân ismidir. Medrese İslam tarihinde de eğitim ve öğretim kurumlarının da genel adıdır (Bozkurt, 2003: 323).

Medreseler, Türklerin İslamiyet dinini benimsemelerinden sonra planlı, düzenli ve güçlü bir örgün eğitim-öğretim kurumu olarak Türk toplumlarında ortaya çıkmıştır. Kurulduktan kısa süre sonra da her tarafa yayılmış ve varlıkları Türkiye Cumhuriyeti Devleti kurulana kadar da devam etmiştir (Akyüz, 2019: 19). Osmanlı devletinde en yaygın eğitim kurumlarıydılar. Dönemin zengin insanları ve devlet adamları tarafından genellikle camilerin yanında inşa edilirdi. Medreseler, ücretsiz olarak yatılı ve burslu şekilde eğitim vermektedir. Günümüzün ücretsiz eğitim anlayışının temeli medreselere dayanmaktadır. Medreseler, devletin din adamı, müderris, kadı ve devlet memurları ihtiyacını da karşılamaktaydı. Medreselerde yetişen bireyler ayrıca kolayca iş bulabilmekteydiler (Arslan, 2010: 31).

Medreseler, günümüz ilk, orta ve yükseköğretim kurumları olarak nitelendirilebilir. Ulum-u Nakliye ve Ulum-u aklıye olarak iki grup şeklinde kümelenmiş dersler medreselerde okutulmaktaydı. Ulum-u aklıye günümüzde pozitif bilimler olarak bilenen Matematik, Astronomi, Tıp gibi dersler kümesini oluşturmaktadır. Ulum-u nakliye ise Tefsir, Fıkıh, Feraiz, Kelam, Hadis ve Usul-ü Hadis gibi dini bilgiler içeren dersleri kapsamaktadır. Bu derslerin yanında Arapça ve Farsça dersleri okutulmuştur. Medreseler, Osmanlı devletinde ihtiyaç duyulan din adamı, devlet adamı ve farklı alanlarda meslek adamlarını uzun yıllar boyunca başarılı bir şekilde yetiştirmiştir (Başar, 2016: 39-42). Medreselerin, o dönemin koşullarında bireyleri birçok bilgi ve beceriler ile donatarak Osmanlı devleti gibi büyük bir imparatorluğun gereksinim duyduğu insan kaynaklarını yetiştirdiği açıkça görülmektedir. Eğitimin önemli bir işlevi toplumun ihtiyaç duyduğu insan kaynaklarını yetiştirmek ve toplumun bu ihtiyacını karşılamaktır. Bu anlamda Osmanlı devletinde faaliyet gösteren medreselerin toplumun bu ihtiyacını karşılayarak önemli bir eğitim kurumu olarak görev yaptığı söylenebilir.

Medreseler, Orta Çağ Avrupası'nın üniversitelerine denk gelmektedir. Medreselerde eğitim gören öğrenciler için softa ve dânişmend ifadeleri kullanılmaktaydı. Softa medreseye yeni gelen ve henüz eğitimin başında olan fazla bir şey öğrenmemiş olan öğrenciler için kullanılmaktaydı. Günümüz lisans eğitiminin başında olan öğrencileri olarak düşünülebilir. Dânişmend ise herhangi bir konuda ya da derslerinde ilerlemiş öğrenciler için kullanılmaktaydı. Günümüzde lisans son sınıf ya da yüksek lisans öğrencileri olarak düşünülebilir. Medreselerin öğretim kadrolarını ise müderris ve muîd olarak bilinen bireyler gerçekleştirmekteydi. Muîd günümüzde asistan olarak düşünülebilir. Müderrisler ise ileri derecede bilgi sahibi ve alanlarında uzmanlaşmış bireyler için kullanılmaktaydı. Günümüzde profesör ya da başöğretmen olarak düşünülebilir (Doğan, 2018: 85-88). Medreseler sıbyan mektepleri, camiler ve birçok devlet kurumunda görev alacak bireyler yetiştirdiği gibi müderris olacak bireylerin eğitimini de sağlayarak kendi insan kaynaklarını yetiştirmişlerdir.

2.1.2.5 Enderun Mektepleri

Osmanlı devletinin geleneksel ve dini eğitim veren kurumlarına ek olarak saray hizmetlerini karşılayacak nitelikli bireyler yetiştirme amacı olan Enderun mektepleri denilen okullar da bulunmaktadır. Enderun okulunun öğrencileri genellikle devşirilen Hristiyan çocuklarından oluşmaktaydı. Bu okullara öğrenciler belli kurallara göre seçilirdi. Seçimde iyi huylu olma, ahlaklı olma, eli yüzü düzgün olma gibi özelliklere dikkat edilmekteydi. Bu okulların öğretmenleri dönemin en tanınmış müderrisleridir. Öğrencilere saray hizmetleri ile ilgili bilgi ve becerilerin yanında sanat, edebiyat ve dış dünya ile bilgi ve beceriler de kazandırılmaktaydı (Başar, 2016: 43-44). Osmanlı Devleti'nde on beşinci yüzyıldan itibaren medrese dışında en önemli resmi eğitim kurumu niteliği taşımaktadır. Daha çok mülki ve askeri idarecilerin yetiştirildiği bu mektepler Osmanlı Devleti merkez ve taşra bürokrasisine gerek duyulan insan kaynağını yetiştirmek amacıyla kurulmuştur. Bu vasfı ile Osmanlı ideolojisi ve zihniyetinin öğretilmesi ve geliştirilmesinin yanında idari ve siyasi hedeflerin ve devletin ana kurumlarının işleyişinde önemli bir yere sahip olmuştur (İpşirli, 1995: 185).

Türk eğitim tarihinde önemli bir yere sahip olan bu okullar dünya eğitim tarihinde de benzerine az rastlanan eğitim kurumlarıdır. Yetenekli çocuklar burada devlet adamı ve asker olarak yetiştirilirdi. Eğitim belirli bir sıralamadan oluşan yedi oda da verilmekteydi.

Bir oda da başarılı olan öğrenci bir sonraki aşamada ders veren oda da devam etmekteydi. Her bir oda sarayda resmi olarak yürütülen ayrı bir hizmet ile ilgiliydi. Ayrıca fen ve sosyal bilimler ile ilgili derslerde okutulmaktaydı. Bu okullardan yetmiş dokuz sadrazam, üç şeyhülislam, otuz altı kaptan-ı derya ve daha birçok devlet adamı bu okullarda yetişmiştir (Arslan, 2010: 32-33).

Enderun mektebi ile medreselerin kuruluş amaçları açısından birbirlerinden farklı oldukları görülmektedir. Enderun mektebinde daha çok yönetim ve askeri amaçlara hizmet edecek adamlar yetiştirilmekte iken medreselerde ise devlet adamı yetiştirmenin yanında toplumun gereksinim duyduğu din adamları yetiştirmede de önemli roller oynamıştır. Ders programları da bu doğrultuda her iki eğitim kurumunda farklılık göstermektedir. Medreselerde akli ve nakli ilimler ağırlıklı olarak verilmekte iken Enderun mektebinde yönetim, askeri ve sanatsal dersler ağırlıktaydı. Enderun mektebine öğrenci alımı yeteneğe dayalı iken medreselerde böyle bir durum söz konusu değildir. Ayrıca Enderun mektebinde yetişen bireyler genellikle devşirme olduklarından dolayı Türk ve İslam kültürünün benimsenmesi ve gelişmesinde önemli roller oynamışlardır (Baysal ve Ada, 2015: 59-60).

2.1.2.6 Rüşdiye Mektepleri

Osmanlı Devleti yenileşme döneminde hem merkezde hem de taşrada açılmış olan ilk sivil okullar rüşdiye mektepleridir (Şen, 2019: 19). Tanzimat döneminde batı tarzında oluşturulan, zamanla ilköğretim kademesiyle birleşen ortaöğretim kurumları olarak da ifade edilebilir (Öztürk, 2008: 300). Rüşdiye mekteplerinin açılmasında rol oynayan eğitim hareketleri II. Mahmud döneminin sonlarında başlamıştır (Genli, 2019: 29). Beş yüzden fazla ev bulunan kasabalarda kasaba halkının hepsi Müslüman ise sadece Müslümanlar için, kasaba halkı Hristiyan ise yalnız Hristiyanlar için birer rüştiye okulu açılacaktır. Eğer halk karma ise her iki halk içinde birer rüştiye okulu açılacaktır. Bir kasabada herhangi bir cemaat için rüştiye açılmasının şartı o cemaati oluşturan en az yüz hanenin olmasıdır (Özalp ve Ataüenal, 1977: 552).

Öğrenim süresi dört yıl olan rüştiyelerde Din dersleri başlangıcı (Mebadii ulumu diniye), Türkçe gramer (Lisanı Osmani kavaidi), İmla ve yazı, Arapça ve Farsça gramer (Tertip cedit üzere kavait arabiye ve farskiye). Aritmetik (İlmi hesap), Resmi hattı (Tersimi hutut), Geometri başlangıcı (Mebadii hendese), Genel tarih ve Osmanlı tarihi, Coğrafya,

Beden eğitimi ve Okulun bulunduğu yerde en çok kullanılan dil, dersleri okutulmaktaydı (Özalp ve Ataüenal, 1977: 553). Kız rüşdiyelerinde Osmanlıca Dil Bilgisi, Din dersi, İmla ve Yazı, Arapça ve Farsça Gramer, Ev İdaresi, Edebiyat, Muhtasar Tarih ve Coğrafya, Hesap ve Defter Tutma, Dikiş Uygulaması, nakış yapabilecek kadar Resim ve Müzük dersleri okutulmaktaydı (Yıldız, 2016: 118). Ayrıca kız rüştiyelerinde Ev idaresi, Dikiş ve Ütü dersleri kadın öğretmenler tarafından okutulmaktaydı (Öztürk, 2008: 301).

Sıbyan mekteplerinde öğrenim gören bireyler okuma yazma becerilerinde problemler yaşayabilmekteydi. Bu durum askeri okullarda da çeşitli problemlere sebep olmaktadır. Asker okulları sıbyan mekteplerinden kabul edilen öğrencilere tekrar okuma yazma eğitimi vermekte ve zaman kaybetmekteydi. Bu durum ayrıca rüştiye mekteplerinin açılmasındaki sebeplerden bir tanesiydi. Rüştiye mekteplerinin açılmasıyla askeri okullarında okuyabilecek bireyler yetiştirilecekti. Askeri okullara öğrenci hazırlamak rüştiye mekteplerinin birey yetiştirmedeki fonksiyonlarından bir tanesidir (Başgöz, 1995: 25-26).

2.1.2.7 İdadi Mektepleri

İdadi mekteplerine ilk olarak 1869 Maarif-i Umumiye Nizamnamesinde yer verilmiş ve ortaöğretimin bir kademesi olarak ele alınmıştır. İdadi mektepleri ile ilgili bilgilere maddeler halinde aşağıda yer verilmiştir (Özalp ve Ataüenal, 1977: 556-557):

1. İdadi mektepleri rüştiye mekteplerinde öğrenimlerini tamamlayan Müslüman ve gayrimüslim çocukların beraber eğitim ve öğretim görmeleri için kurulmuştur.
2. Bin haneden fazla olan hal ve yerlerin durumuna göre gerekli görülen yerlerde bir idadi okulunun açılması kararı alınmıştır.
3. İdadilerin inşaat giderleri, öğretmen ve hizmetli maaşları ile diğer giderleri Vilayet Maarif İdaresi tarafından karşılanmıştır.
4. Her idadi okulunun İstanbul Büyük Öğretmen Okulundan (Darülmuallimin) mezun olması şartıyla yardımcılıyla beraber altışar öğretmen bulunmuştur.
5. İdadi mekteplerinin öğretim süreleri 3 yıldır. Yazı (Mükemmel Türkçe kitabet ve inşaa), Fransızca, Osmanlı Kanunları (Kavainin Osmaniye), Mantık, Cebir, Matematik ve ticari aritmetik (Hesap ve defter tutma usulü), Geometri ve ölçme (Hendese ve ilmi mesaha), Fizik (Hikmeti tabiiye), Ekonomi (Mebadii ilmi serveti milel),

Coğrafya, Genel Tarih, Fen dersleri (İlmi mevalid), Kimya ve Resim dersleri okutulmuştur.

6. İdadi okullarında öğrenimlerini tamamlayıp usulüne uygun olarak imtihanı yapılan öğrencilerden mezuniyet diploması alanlar imtihan nizamnamesinde yazılı haklara sahip olmuşlar, mezun olamayanlar ise istedikleri takdirde bir sene daha okuyabilmiştir.

İdadi mekteplerinin açılmasındaki amaçlardan biri Osmanlıcılık ilkesinin hayata geçirilmesi olmuştur. Müslüman ve gayrimüslim çocukların aynı ortamda eğitim almaları gerektiğinden farklı din ve ırklardan olan bireyler bir araya gelmiş ve kaynaşmışlardır. Aynı duyguları paylaşan bireylerin yetiştirilmesi amacına idadi mektepleri hizmet etmiştir (Öztürk, 2000: 465).

İdadi mekteplerinin programlarında Arapça, Farsça ve Din dersleri görülmemektedir. Bu okullarda öğreti dilinin hangi dilde yapılacağı da belirtilmemiştir. Ancak öğretim dilinin Türkçe yapılacağı anlaşılmaktadır. İdadi mektepleri için çift öğretim diline sahiptir diyenler olsa da herhangi bir belgede böyle bir bilgiye rastlanılmamıştır. Türkçeden başka ayrıca herhangi bir azınlık dilde eğitim yapılması idadi mekteplerinin kuruluş amaçlarından olan birleştirici, kaynaştırıcı başka bir deyişle kültürel ve siyasi ruhuna aykırı olacaktı (Akyüz, 2019: 166).

2.1.2.8 Sultaniler

Tanzimat döneminde eğitim alanında gerçekleştirilen faaliyetler sonucu kurulmuştur. Islahat fermanı gereğince Avrupa'ya öğrenci gönderildiği gibi Fransız programlarına göre eğitim yaparak devlet için hariciyeciler ve yabancı dil bilen subaylar yetiştirmek adına Paris'te Mektebi Osmani açılmıştı, ancak bu okullar beklentileri karşılayamadı ve kapatıldı. Daha sonra öğrenci gönderilmesinden de vazgeçildi. Bunun yerine daha ekonomik ve daha çok birey yetiştirilmek üzere Batılı anlamda yeni bir okul açılması düşüncesi ortaya çıktı. Bu anlamda ilk sultani olarak Galatasaray Mekteb-i Sultanisi açıldı. Bu okulların açılmasındaki diğer bir amaç Osmanlı milliyeti ideolojisini benimsemiş bireyler yetiştirmektir. Devlete nitelikli memurlar yetiştirmek ve Tanzimat programının uygulanması sırasında ihtiyaç duyulan seçkin zümreyi yetiştirmek bu okulun diğer amaçları arasındadır (Şişman, 1996: 323-326).

Hazırlanmasında 1867 tarihli Fransız notasının etkisi olmuş, 1869 Maarif-i Umumiye Nizamnamesi ile ortaöğretimin üst basamağını oluşturmak üzere il merkezlerinde kurulması öngörülmüş olan bu okullarda rüştiye eğitime ek olarak 6 yıllık bir eğitim verilmekteydi. Kısım-ı adi denilen ilk üç yılında İdadi dersleri okutulmuş, kısım-ı ali denilen son üç yılında ise Edebiyat ve Ulum dersleri okutulmuştur (Akyüz, 2019: 167).

2.1.2.9 Darülmuallimin

Maarif-i Umumiye Nizamnamesi gereğince, Umumi okulların (Mekâtibi umumiye) çeşitli kademelerine nitelikli öğretmenler yetiştirmek üzere İstanbul'da büyük bir erkek öğretmen okulu kurulmuştur. Bu okul üç bölüme ayrılacak ve her bölüm kendi içinde edebiyat ve fen grubu olarak iki kısma ayrılacaktır. Bu okulun birinci bölümü rüştiye mektepleri için, ikinci bölümü idadiyeler için ve üçüncü bölüm ise sultanilere liyakat sahibi öğretmenler yetiştirmiştir. Ayrıca rüştiye mektepleri için öğretmen yetiştiren bölüm ikiye ayrılacak ve birinci kısmı Müslüman çocukların eğitim gördüğü rüştiyeler için, ikinci kısım ise gayrimüslimlerin eğitim gördüğü rüştiyeler için nitelikli öğretmen yetiştirmek amacıyla kurulmuştur (Özalp ve Ataüinal, 1977: 560).

Ahmet Cevdet Efendi tarafından hazırlanmış olan Darülmuallimin Nizamnamesinde öncelikle nitelikli öğretmenler yetiştirilmesi amacıyla, sınıf mevcutları 30'dan 20'ye düşürülmüş, ayrıca yedek öğrenci kayıtlarının alınması ve bu öğrencilerin başarılı olması şartıyla asil olarak kaydedilmeleri nitelikli bireyler yetiştirilmesi adına önemli bir uygulama olmuştur. Dönemin önemli dillerinden biri olan Arapçayı iyi seviyede bilme şartına ek olarak olumlu kişilik özelliklerinin de ön görülmesi nitelikli birey yetiştirilmesine gösterilen önemi ayrıca göstermektedir. Programda okutulan derslerin Fen ve Sosyal ağırlıklı olması ile beraber bugün dahi formasyon dersleri içerisinde vazgeçilmez kabul edilen bazı derslere o dönemki programda yer verilmiş olması programı hazırlayan kişilerin nitelikli bireyler yetiştirmede ne kadar duyarlı ve bilinçli hareket ettiklerinin göstergesidir (Baysal ve Ada, 2015: 368).

2.1.2.10 Darülfünun

Darülfünun kurumlarını açma ve kurma ihtiyacının en başında Osmanlı Devleti'nin bilim, teknoloji ve askeri alanlarda Avrupa'nın gerisinde kalmış olması ile bu durumun ancak eğitim ile ve eğitimsel reformlar ile düzeltilebileceği gerçeği yer almaktadır (Doğan,

2018: 267). Birey yetiştirme açısından medreselerden farklı olduğunu vurgulamak için “fenler evi” adı ile kurulmuştur. Osmanlı Devletinde deney ve gözleme dayalı bilimlere 19. Yüzyılda fen denilmeye başlanmıştır. “Fünun” ise fen kelimesinin çoğuludur. Medreselerde okutulan ilimlere özellikle dini ilimlere de çoğul olarak “ulum” denilirdi. Buradan hareketle bu yeni kurumlarda medreselerden farklı olarak Darülfünun kurumlarının Batı kaynaklı bilimlerin okutulacağı bir eğitim ve öğretim ile birey yetiştireceği amaçlandığı düşünülmüştür (Siler: 1992: 16).

Bu anlamda batılı tarzda oluşturulan ve en üst kademede eğitim veren öğretim kurumları olmuştur (Güven, 2018: 160). Müslim ve gayrimüslim tüm Osmanlı tebaasının beraber okuyup yetişebilmeleri, Batılılaşma yolunda olan devletin kamu hizmetlerinde yer alacak bireyler yetiştirmek ve medreseler dışında dini gelenek ve etkilerden uzak modern bir üniversite eğitimi verilerek bireylerin yetiştirilmesi amaçlanmıştır (Akyüz, 2019: 168).

2.1.2.11 Ahî Teşkilatları

Orta Çağ’da bir halk eğitimi kurumu olan Ahilik (Binbaşoğlu, 2014: 6), küçük esnafı, çırak ve kalfaları, ustaları içine alan, dayanışma ve yardımlaşma kadar mesleki dürüstlüğü ve mesleki özen göstermeyi eğitim yolu ile üyelerine kazandırmayı amaç edinen (Akyüz, 2019: 52), sosyal bir teşkilatlanma biçimidir. Ahilik, kendisine üye bireyleri kardeşlik, dostluk, cömertlik, dayanışma ve yardımlaşma gibi nitelikler ile donatmayı hedefleyen bir teşkilattır. Ahiler, toplumdaki birliği sağlayan ilkeleri esas alarak bunları hayat tarzı haline getirmiştir. Bu nedenle eğitimlerinde iyi insan yetiştirmeyi amaç edinerek toplumun ekonomik ve kültürel gelişimini sağlamışlardır (Erken, 2012: 115).

Yaygın bir eğitim olarak kültürel etkilerini günümüze kadar sürdüren Ahilik, hem Osmanlılarda hem de Selçuklularda esnafı ve çevrelerine dürüstlük ve doğruluğun erdemleri konusunda eğitim vermiştir. Ahilik, lonca sistemine sahip olan bir örgüt olarak küçük esnafın ihtiyaçları doğrultusunda meslek öncesi ve meslek sonrası bilgi ve becerileri kazandıracak bir eğitim vermekteydi. Mesleki eğitimin yanında toplumsal dayanışma ve yardımlaşma ihtiyacını da karşılayan bir örgüt olarak da faaliyet göstermiştir (Arslan, 2010: 30). Ayrıca Osmanlı devletinin egemen olduğu alanlarda devlet ile işbirliği yaparak, savaşçı kimlikleri ile bilinen alperenlerin de yardımlarıyla şehir merkezlerinde birliği sağlayarak toplumda güven duygusu oluşturmuşlardır. Dini ve ticari nitelikleri olan

bu örgüt esnafı, sofilleri ve alperenleri de yanlarına alarak önemli roller oynamıştır (Özgedik, 2014: 75). Ahi teşkilatlarının bulundukları dönemler içerisinde toplumun yerleşik şehir yaşamını benimsemelerinde önemli roller oynadıkları görülmektedir. Kendi içlerinde hem bireylere meslek kazandıran hem de mesleklerin özlük ve sosyal haklarını koruyan ve sahip çıkan çok fonksiyonlu bir kuruluş olduğu görülmektedir. Burada bireyler iş başında yaparak-yaşayarak eğitim almıştır. Ahiliğin toplumsallaşmada iki önemli rolü ön plana çıkmaktadır. Birincisi bireylerin mesleki konularda toplumsallaşmaları ikincisi ise toplumun, ahlaki, dini ve kültürel değerleri ile ilgili konularda kendi toplumsallaşmasıdır (Doğan, 2018: 115).

Osmanlı Devleti yönetimi savaşlarda çok sayıda yaşanan yenilgiden sonra eğitim alanında bazı yenileşmelere gitmek gerektiğini belirtmiştir. Çünkü yaşanan yenilgilerin sebebi olarak Avrupa askerleri ve subaylarının iyi yetişmiş olmalarına rağmen bu alanlarda kendi bireylerinin geride kaldığını ve iyi yetiştiremediklerini Osmanlı Devlet yönetimi ifade etmiştir. Bu anlamda Osmanlı Devleti kurtuluşu eğitimde aramaya başlamış ve yeni nesli yetiştirmek için yeni arayışlar içerisine girmiştir. Eğitimin böylesi sosyal ve siyasal bir işlevinin fark edilmesi Türk eğitim tarihinde son derece önemli bir teşhis olmuştur. Eğitim bilim olarak görülmeye başlandı ve eğitim bilimleri kitapları yazılmaya başlanmıştır. Öğretimde birlik olmadığından dolayı farklı kaynak ve okullardan çok değişik düşünce, bilgi, ideal ve dünya görüşüne sahip bireylerin yetiştirilmesinin olumsuz sonuçları tartışılmaya başlanmıştır. Bu tartışmaların sonucunda farklı dil, din kültürlerden oluşan ülke bireylerini bir arada tutabilmek gayesiyle “Osmanlılık” ideali ortaya atılmış ve Osmanlı birey tipi oluşturmak amacıyla eğitimden de faydalanılmaya çalışılmıştır. Osmanlı birey tipi “Osmanlılık” idealine bağlı, dindar, itaatkâr ve padişaha sadık birey tipidir (Akyüz, 2019: 143-226).

Osmanlı Devleti son dönemlerinde yaşanan güncel eğitim gündeminde Ziya Gökalp, Emrullah Efendi, Satı Bey, Ahmet Cevat, Tevfik Fikret, Edhem Nejat gibi batılılaşma yanlısı aydınlar da kendi fikirleri ile ön plana çıkmışlardır. Tevfik Fikret sebatkâr, çalışkan, kararlı, geleceğe ve geleceğin değerlerine yönelmiş bir birey hayal ettiğini ifade etmiştir. Emrullah Efendi eğitimde bir zihniyet değişiminin gerekli olduğunu bunun da kaliteli bireyler yetiştirecek kaliteli bir yükseköğretim olduğunu ifade etmiştir. Satı Bey ise Emrullah Efendinin aksine kaliteli birey yetiştirmek için sağlam ve güçlü bir

ilköğretim örgütlenmesine ihtiyaç olduğunu ifade etmiştir. Ziya Gökalp'e göre sağlıklı bir eğitim toplumsal bilinç ve ulusal duyarlılıkları pekiştiren ve besleyen kaynakların sağlanması ile gerçekleşecektir. Ethem Nejat köylülere tarım eğitimi verilerek kalkındırılmaları suretiyle millî duyguları gelişmiş güçlü bireyler yetiştirilmesi düşüncesini savunmuştur. Onun bu fikirleri Cumhuriyet döneminde kurulmuş olan Köy Enstitüleri'nin de esin kaynağı olmuştur (Doğan, 2018: 301-317). Osmanlı Devleti'nin bu son dönemleri yeni neslin yetiştirilmesi adına eğitim üzerine ciddi tartışmaların yaşandığı bir dönem olmuştur. Büyük bir imparatorluğun yüzyıllar boyu süregelen eğitim anlayışının yeni döneme uygun bireyler yetiştiremediği ve bu durumun ülkenin her alanda geride kalmasına sebep olduğu hem devlet yönetimi hem de dönemin düşünürleri tarafından tartışılmaya başlanmıştır. Bu durum çok farklı görüşlerin ortaya çıkmasını da sağlamıştır. Bir taraf büyük bir imparatorluğun kültürel mirası ile yok olma tehlikesi endişesini taşıırken diğer bir tarafın bu duruma hizmet ettiği görülmektedir. Bu durum şüphesiz ülke yönetimini ve dolayısıyla da eğitimini etkilemektedir. Tüm bu tartışmaların ortak noktası yetiştirilecek bireylerin geleceği ile ilgilidir.

2.1.3 Cumhuriyet Dönemi

Cumhuriyet döneminden önceki döneme özetle bakıldığında zaman yaygın ve örgün olmak üzere birey yetiştirme faaliyetlerine hizmet eden çok sayıda kuruluşun olduğu görülmektedir. Ancak söz konusu kuruluşlar her ne kadar ciddi faaliyetler göstermiş olsa bile cumhuriyet döneminde geline nokta sağlıklı bir şekilde birey yetiştirme faaliyetlerini gerçekleştiremedikleri söylenebilir. Bunda büyük bir imparatorluğun yıkılış sürecinde yaşanan sosyal, ekonomik, siyasal, psikolojik, antropolojik vb. gelişmelerin etkisi kadar eğitim faaliyetlerinde yaşanan gelişmeler de etkili olmuştur. Her toplum kendi geleceğini garantiye alacak bireyler yetiştirme gayesine sahiptir. Osmanlı Devletinin bu son dönemine bakıldığında zaman artık kendi geleceğini sürdürececek bireyler yetiştiremediği de görülmektedir. Bu durumun bir sebebi de büyük bir imparatorluğun geldiği noktada birey yetiştirmeye hizmet eden farklı eğitim kurum ve kuruluşlarını artık kontrol edememesinin bir sonucu olarak görmek mümkündür. Bu dönemde sübyan okulları, medreseler, özel okullar, azınlık okulları, yabancı ülkelerin açmış olduğu kurumlar, rüştiye, idadiler, sultaniler ve daha birçok eğitim kurumları çok farklı ellerden kontrol edilmekte ve çok başlı bir sistem söz konusu olmaktadır. Bu durum ülkenin geldiği duruma hizmet etmek yerine dağılmasına sebep oluşturacak şekilde rol oynamıştır. Yabancı okullar ve azınlık

okullarının bu tarz siyasi emellere hizmet ettiği de bir gerçektir. Öte yandan medreseler çağın gereklerine hizmet edecek bir anlayıştan uzaklaşmıştır. Bütün bu sürece bakıldığı zaman artık eğitim sisteminde ciddi değişimlerin yaşanması gerektiği bir beklenti olmuştur.

Osmanlı Devletinin bu döneminde çok ciddi sosyal, ekonomik, siyasi, antropolojik hareketler yaşanmıştır. Bu dönemde dünya tarihine geçecek savaşlar ve olaylar yaşanmıştır. Yaşanan savaşlardan ve olaylardan kaynaklanan büyük göç hareketleri, ekonomik buhranlar yaşanmıştır. Böyle bir dönemde bireylerini iyi yetiştirmiş bir toplum olmanın önemi çok daha belirgin hale gelmiştir. Eğitimin bu amaca hizmet edecek en iyi araç olduğu da şüphe götürmez bir gerçektir.

Atatürk 1 Mart 1922’de Türkiye Büyük Millet Meclisi açılış konuşmasında yeni dönemde eğitimin amacının cahil olmayan, dinini, vatanını, milletini ve dünyasını tanıyacak kadar coğrafya, tarih ve ahlak bilgileri ile donanmış, matematik bilen bireyler yetiştirmek olduğunu ifade etmiştir. Aynı konuşmasında çocuklarımızın ve gençlerimizin eğitimin her aşamasında Türkiye’nin istiklaline, milli geleneklerine ve kendi benliklerine düşman olanlar ile mücadele yollarını öğrenen bireyler yetiştirmek olduğu mesajını vermiştir (Doğan, 2018: 326-327). Cumhuriyet kurulduktan sonra milliyetçi, halkçı, cumhuriyetçi, devletçi, devrimci, laik, irfanı, vicdanı, fikri hür, bilimi kendisine rehber kabul eden, vatansever, özgürlükten ve bağımsızlıktan taviz vermeyen, dünyevi, hayatta karşılaşılan problemleri çözen, bilimsel yöntemleri ve aklını kullanabilen bireyler yetiştirmek eğitimin amacı olmuştur (Sönmez, 2016: 37). Her toplum kendi geleceğine hizmet edecek bireyler yetiştirerek kendi geleceklerini garantiye alacak bireyler meydana getirdiğine göre artık cumhuriyete sahip çıkacak bireylere ihtiyaç vardır.

Bu dönemde Atatürk ilkelerine bağlı olan, laik ve aktif yeni bir birey yetiştirmek eğitim sisteminin en önemli hedeflerinden biri haline gelmiştir. Bu yeni birey tipinin özelliklerini sosyal yaşama karışan, fikirlerini özgür bir şekilde ifade edebilen, haksızlıklara duyarsız kalmadığı gibi tepki gösteren ve kendisi de hiç kimseye haksızlık etmeyen birey olarak sıralamak mümkündür. Bu bireyin diğer bir özelliği diğer dönemlerdeki bireylerden farklı niteliklere sahip olmasıdır (Akyüz, 2019: 328). Bu dönemin en önemli ve belirgin özelliklerinden biri Türk çocuklarına en temiz, en doğru

Türk duygusunun kazandırılmasıdır. Fakat bu şoven bir Türkçülük değildir. İnsanlığa layık olduğu değeri veren, başka ırkları aşağı görmeyen Türklüğün derin ve özlü geçmişini içinde gizleyen bir Türkçülüktür (Binbaşıoğlu, 2014: 373).

Eğitim Bakanı İsmail Safa Özler'in 8 Mart 1923 ve Eğitim Bakanı Vasıf Çınar'ın 8 Eylül 1923 tarihli genelgelerinde eğitimin amaçları şu şekilde ifade edilmiştir: Nesillerin, milli varlıkları ile çatışmayan tüm fikirlere saygılı olarak yetiştirilmesi. Okulların ülkeyi iktisadi esaret altında bırakmayacak kafalar yetiştirmesi. Her şeyde azimli ve güçlü nesiller yetiştirilmesi. Eğitimin millî esaslara ve batı medeniyetine dayanarak yeni nesilleri yetiştirmesi esastır. Okulların toplumsal yaşama kuralları, insan ilişkileri, temizlik ve düzen gibi konularda medenî ve örnek alınacak bireyler yetiştirmesi. Bireylerin ruhlarında ve kalplerinde Cumhuriyet için fedakâr olma ülküsünü taşıyacak şekilde yetiştirilmesi. Okulların fikir ve vicdan hürriyeti ile bilinçli bir sorumluluk kazandırması. Öğretimin uygulamalı ve işe yarar hale getirilmesi. Okulların okuma ve ilim zevkini aşılması. Okulların halka, sağlığın kıymetini ve sağlıklı yaşamının yollarını öğretmesi. Okulların fikren ve bedenen dengeli bireyler yetiştirmesi. Okullar bireylerin ve toplumun ihtiyaçlarını dikkate alarak yeni nesli yetiştirmesi. Okulların yardımlaşma, iktisat ve tasarruf fikirleri vermesi ve okulların bireyleri makul ve hür bir disiplin ile yetiştirmesi şeklinde ifade edilmiştir (Akyüz, 2019: 331). Mustafa Necati Bey'in Bakanlığı döneminde 1926 yılında kabul edilen ilköğretim programında da yetiştirilmesi hedeflenen bireyin özellikleri hak ve sorumluluklarını bilen, etkin ve üretken şeklinde ifade edilmiştir. Bu birey yapacakları ile içinde yaşamış olduğu çevreyi temizlik, ekonomik ve sosyal açılardan daha yaşanabilir hale getirecek bir bireydir (Ata, 2013: 75).

Cumhuriyet döneminde bireylerin yetiştirilmesine hizmet etmiş eğitim kurum ve kuruluşları Okul Öncesi eğitim, İlköğretim, Ortaöğretim, Köy Enstitüleri, Yükseköğretim başlıkları altında incelenmiştir.

2.1.3.1 Okul Öncesi Eğitim

Cumhuriyetin kurulduğu dönemde ülke genelinde yaklaşık seksen anaokulu vardı. Anaokuluna öğretmen yetiştirmek üzere 1927 yılında bir okul açıldıysa da beş altı yıllık eğitimin ardından kapatılmıştır. Devlet, 1930'lu yıllarda bütün gücünü ilköğretimi yaymaya verdiğinden dolayı anaokuluna gereken önemi verememiştir. 1940'lı yıllarda ise

anaokullarının bakanlık dışında kamu ve özel kuruluşlar eliyle açılması istenmiştir. Ancak 1950’li yıllarda bu konu tamamen unutulmuştur. 1961 yılında 222 sayılı İlköğretim ve Eğitim Kanunu ile okulöncesi eğitim yine gündeme gelmiş ve 1739 sayılı Milli Eğitim Temel Kanununda okulöncesi eğitimin amaçları belirlenmiştir (Başaran, 1993: 74).

Milli Eğitim Bakanlığı, birey yetiştirmede okul öncesi eğitiminin amaçlarını şu şekilde ifade etmektedir (MEB, 2013: 10):

1. Çocukların beden, zihin ve duygu gelişimini ve iyi alışkanlıklar kazanmasını sağlamak,
2. Onları ilkokula hazırlamak,
3. Şartları elverişsiz çevrelerden ve ailelerden gelen çocuklar için ortak bir yetiştirme yaratmak,
4. Çocukların Türkçeyi doğru ve güzel konuşmalarını sağlamaktır.

2.1.3.2 İlköğretim

İlköğretim, zorunlu ve uygun eğitim-öğretim ile 6-14 yaş arasındaki nüfusun hayata hazırlanmaya başlandığı bir temel eğitim kurumudur. Temel eğitim ise çocuğa verilmesi gereken müşterek kültürü ifade etmektedir. Diğer bir ifade ile temel eğitimde toplumun birlik ve beraberliğini sağlayacak olan milli kültür ile bireyin yeteneklerinin keşfedilmesi ve onu geliştirip hayata uyumunu sağlayacak olan temel ve öz bilgilerin çocuğa aktarılması amaçlanır (Özyılmaz, 2013: 180).

1929 tarihli İlkemektepler Talimatnamesine göre ilköğretimin amaçları, milli hayata layıkıyla intibak eden, Türklüğün ve Türk vatanının önemini bilen, milli duyguları geliştirmiş, milli hisleri kuvvetli, Türk inkılabını ve bu inkılabın nimetlerini bilen ve bu inkılaplar uğruna verilen mücadelenin farkında olan, bayrağı seven, bayrağa hürmet eden bireylerin yetiştirilmesidir (Akyüz, 2019: 347).

1739 sayılı Milli Eğitim Temel Kanununa göre ilköğretimin amaç ve görevi milli eğitimin genel amaç ve ilkelerine uygun olarak (MEB, 1973: Madde 23):

1. Her Türk çocuğuna iyi bir vatanda olmak için gerekli temel bilgi, beceri, davranış ve alışkanlıkları kazandırmak; onu milli ahlak anlayışına uygun olarak yetiştirmek.
2. Her Türk çocuğunu ilgi, istidat ve kabiliyetleri yönünden yetiştirerek hayata ve üst öğrenime hazırlamaktır şeklinde ifade edilmiştir.

2.1.3.3 Ortaöğretim

Bu öğretim düzeyi genellikle 14-18 yaş arası grubu kapsamaktadır. Ortaöğretim; bir toplumun ihtiyaç duyduğu yetenekli ve olgun bireylerin yetiştirilmesinde son derece önemli bir role sahiptir. Ortaöğretim bir ülkenin kalkınmasına hizmet edecek bireylerin yetiştirilmesinin yanında yükseköğretime de öğrenci hazırlamaktadır. Ayrıca ortaöğretimde toplumun sosyal, siyasal ve ekonomik yaşantısında değişim meydana getirebilecek yetenekli, çalışkan, yaratıcı (Kaya, 2015: 151-152), sorgulayan, düşünen, araştırabilen, problem çözme ve iletişim becerilerine sahip, öz güveni olan, üretken ve girişimci bireyler yetiştirilmesi amaçlanır (Özyılmaz, 2013: 193).

2.1.3.4 Köy Enstitüleri

Bu dönemde ülke nüfusunun %80'i köylerde yaşamaktadır. Bugüne kadar yaşanan toplumsal olaylar köylerin de ciddi şekilde eğitimden yoksun olmasına sebep olmuştur. Ayrıca köylerde temizlik, sağlık ve diğer gelişme imkânları yok denecek kadar azdı. Köylerde yaşayan nüfus oranına bakıldığında zaman bu durum çok daha ciddi bir sorun haline gelmektedir. Bu açıdan köylerin çağdaş bir eğitime ihtiyacı olmuştur. Bu çağdaş eğitimi sağlayacak Cumhuriyet yönetimi felsefesini sindirmiş, akıllarını bilimin yöntem ve ilkelerine göre kullanan vatansever öğretmenlere ihtiyaç duyulmuştur (Akyüz, 2019: 393; Başar, 2016: 56-57). Bu amaçları gerçekleştirecek bireyleri yetiştirmek üzere Türk eğitim sisteminde önemli bir yeri olan Köy Enstitüleri kurulmuştur.

Köy Enstitülerinin kurulması eğitimin araç olarak kullanılma amacını taşıyarak köyleri kalkındırma projesi olarak düşünülebilir. Bu durum Türk eğitim tarihinde ekonomik ve sosyal gelişmeleri sağlamak için eğitimin araç olarak kullanıldığı önemli bir hareket olması bakımından da son derece önemlidir (Kaya, 2015: 88). Bu okullarda yarım gün esaslı, bütün gün esaslı, hafta esaslı ve olağanüstü gereksinimler esaslı olmak üzere dört program uygulanmaktaydı. Yarım gün esaslı programda sınıfların yarısı günün yarısını okulda ders işleyerek geçirmiş diğer yarısını ise teknik çalışmalara ve tarım

alışmalarına vererek geçirmiştir. Bu şekilde sınıflar değiş tokuş yaparak eğitimlerine devam etmiştir. Bütün gün esasında ise sınıfların yarısı bir gün okulda diğer yarısı tarım ve teknik çalışmalarında yer almıştır. Diğer gün bu sınıflar yer değiştirmiştir. Hafta esasına göre olan programda ise sınıflar e bölünmüştür. Bir kısmı okulda ders işlerken öteki kısımlar tarım ve teknik işlerde çalışmıştır. Olağanüstü programda ise acil yapılması gerekli olan köprü, yol, bina, su arkı açılması, belirli bir sürede bitirilmesi gereken hasat, ekin, harman kaldırma gibi işler çıktığı zaman bütün ğretmen ve öğrenciler birkaç gün ya da birkaç hafta sürecek şekilde bu işlerde çalışmak zorunda kalmıştır. Bu tarz durumlarda sonradan telafi eğitimleri yapılmıştır (Binbaşıoğlu, 2014: 555-556).

Köy Enstitüleri toplumsal olarak geri kalmışlığın içerisinden çıkmak için kurulmuş kurumlar olarak da değerlendirilebilir. Öğrenciler yalnızca ğretmen olarak yetiştirilmemiş toplumun ihtiyaç duyduğu bütün gereksinimleri karşılayacak ve köylerde devleti temsil edecek bireyler olarak yetiştirilmiştir (Arslan, 2010: 41).

2.1.3.5 Yükseköğretim

Yükseköğretim, ortaöğretime dayalı en az iki yıllık bir yükseköğrenim veren, en st düzeyde insan gücünün ve bilimsel araştırma alanlarının ihtiyaç duyduğu bireyleri yetiştiren eğitim kurumlarının tümünü kapsamaktadır (Gülşen ve Gökyer, 2016: 77). Yükseköğretimde amaç yüksek düzeyde bilgi üretmek ve yüksek düzeyde insan gücü yetiştirmektir (Başaran, 1993: 96). Yükseköğretimin görevi milli eğitimin genel amaçlarına ve temel ilkelerine uygun olarak bireyleri ilgi, istidat ve kabiliyetleri doğrultusunda yurdumuzun bilim politikalarına ve toplumun yüksek seviyede ve farklı kademelerdeki insan gücü gereksinimlerine göre yetiştirmektir (Tüzel, 2016: 13).

Öğrencileri, Türk devriminin ülkülerine bağlı, milli karakter sahibi, bilim anlayışı kuvvetli, sağlam düşünceli aydınlar ve çeşitli mesleklerin ihtiyaç duyduğu nitelikli bireyler yetiştirmek yükseköğretimin görev ve amaçları arasındadır (Akyüz, 2019: 360). Yükseköğretim kurumları öğrencilerine sadece bilgi aktaran bir sistem değil, aynı zamanda yaptıkları bilimsel araştırmalar ile bilgi üreten, bilimsel bulguları toplumun siyasal, ekonomik ve sosyal geleceğinin meydana getirilmesinde başarılı bir şekilde rol oynayacak toplum liderlerinin yetiştirilmeleri gibi önemli görevleri hedef edinen bir sistemdir (Kaya, 2015: 237).

Eski Türkler dönemi, Türklerin Müslüman olduktan sonraki dönem ve cumhuriyet dönemi Türk toplumunun yetiştirmek istediği birey özellikleri farklı özelliklere sahiptir. Bireye istendik davranışları kazandırma işi olan eğitim, Türk toplumlarında her dönemde farklı özellikleri bireye kazandırmasıyla karşımıza çıkmaktadır. Eski Türkler döneminde daha çok göçebe yaşamın gereği olan bilgi, beceri ve davranışlar, o günün coğrafi şartlarının getirdiği çetin yaşam koşullarına ayak uyduracak ve o koşullarda hayatını sürdürebilecek bilgiler kazandırılmıştır. Bu dönemin önemli olan birey özellikleri kahraman, cesur, yiğit ve en önemlisi alp tipi birey özellikleridir. Türklerin Müslüman olduktan sonraki dönem incelendiğinde eski dönemde öğretilenlere ek olarak daha çok Kur'an, hadis, fıkıh, kelam gibi dini öğretilerin yanında astronomi, matematik, tıp gibi pozitif bilimlerinin de öğretilmeye başlandığı görülmektedir. Bu dönemin Eski Türkler dönemine göre önemli bir özelliği resmi olarak okulların açılmasıdır. Artık davranışlar devlet eli ile eğitim kurumlarında kazandırılmaya başlanmıştır. Bu dönemin öne çıkan birey tipleri gazi, veli, allâme, şeyh, alperen gibi kavramlar ile kendini göstermektedir. Bu kavramların bir kısmı yeni dönemin toplumsal yaşamının bir sonucu olarak ortaya çıkarken bazı kavramlar ise önceden var olan kavramların gelişmiş olarak karşımıza çıkmış halidir. Örneğin alp tipi birey dini öğretiler ile birleşerek alperen olarak karşımıza çıkmaktadır. Yine gazi ve veli tipleri alp insan tipinin yeni öğretiler ile birleşerek bu yeni dönemdeki dönüşmüş hali olarak kabul edilmektedir. Cumhuriyet dönemine bakıldığında zaman demokratik, laik, cumhuriyetçi, devrimci, inkılapçı, özgür düşünen, bilimi kendine yol gösterici kabul eden gibi birey özelliklerinin ön plana çıktığı görülmektedir. Bireylerde bulunması istenilen özelliklerin her dönem farklı olduğu görülmektedir. Bu durum yaşanan döneme, yaşanan yerin coğrafi şartlarına, dini inanışa, siyasal ve toplumsal yaşamın gereklerine göre değişmektedir. Ancak Türklerin her dönem üzerinde durduğu ve bireylerine kazandırmayı amaçladığı özellikler de vardır. Bunları vatansever olma, bağımsızlık aşığı olma, milliyetçi olma, ahlaklı olma, yardımsever olma, cesur olma olarak saymak mümkündür. Bu özellikler Türklerin hayat felsefesinde vardır ve her dönem kendini göstermiştir. Dikkat çeken diğer bir nokta bireylerin kazandığı özelliklerin her dönem bir sonraki dönemde var olan özelliklerden daha çok ve gelişmiş olarak karşımıza çıkmasıdır. Bu durumu da kültürel birikimin bir sonucu olarak değerlendirmek mümkündür.

2.2.EĞİTİM

Eğitim bireye istendik davranışlar kazandırma süreci olarak nitelendirilebilir. Eğitim ile bireye okumayı yazmayı, toplamayı, çıkarmayı, çarpmayı, bölmeyi, dört işlem becerisi ile problem çözmeyi, deney yapmayı, bisiklet kullanmayı, araştırma yaparak bir sorunu çözmeyi, babasını, annesini, arkadaşlarını insanları, doğayı, ulusunu, vatanını sevmeyi öğretmek olanaklıdır. Bütün bunlar istendik davranış olduğu için yapılmakta olan bu işlerde eğitimidir. Buna karşın hırsızlık yapma, yalan söyleme, trafik kurallarını ihlal etme, kötü sözler söyleme, araç gereçlere zarar verme, küçüklerini dövme, büyüklerini saymama, zarar verme, doğayı kirletme, yıkma gibi ve buna benzer davranışlar da öğrenilebilir. Fakat bunlar istendik değildir. Bu nedenle eğitimin kapsamında değerlendirilemezler çünkü eğitim istendik davranışlar kazandırma süreci olarak nitelendirilmiştir (Sönmez, 2016: 22). Eğitim, davranış üretme düzeni olarak da tanımlanabilir (Ertürk, 1986: 1). Eğitim, geniş bir olgu olmakla beraber genellikle annelerin, babaların ve yetişkin kuşakların kendilerine göre doğru olarak tanımladıkları değerler ve tutumlar doğrultusunda genç kuşaklarını biçimlendirerek yönlendirmelerini amaçlayan evrensel bir eylem olarak tanımlanabilir (Yılman, 2006: 2). Eğitimin çok farklı tanımlarını yapmak mümkündür. Eğitimi genel olarak toplumun istediği, benimsediği tutum ve davranışları ya da kendi bireylerinde bulunmasını arzu ettiği özelliklerin bireylere kazandırılması süreci olarak tanımlamak olanaklıdır.

Eğitim, bilgiyle etkileşim kurarak, öğrenerek, yeni bilgiler üreterek gerek bireysel anlamda gerek toplumsal anlamda yüksek bir yaşam seviyesine ulaşmanın, gelişme ve ilerlemenin, muasır medeniyetler seviyesine yükselmenin yoludur (Özyılmaz, 2013: 3). Eğitim, her toplumun elde etmek istediği başarıların kazanılması için girilmesi gereken yol olarak da tanımlanabilir. Çünkü hiçbir toplum gelişigüzel bir şekilde ilerleme gösteremez. Tarım, sağlık, siyaset, teknoloji ve diğer tüm alanlarda gelişme ve ilerlemenin yolu eğitimden geçmektedir. Eğitim, gelişme ve ilerlemenin önemli bir aracıdır.

Eğitim, bireyin ekmek gibi su gibi yaşamsal bir ihtiyacı olarak nitelendirilebilir. Birey tek başına dünyaya gelir fakat toplum içerisinde hayata gözlerini açmakta ve yaşamının sonuna kadar bir grubun üyesi olarak yaşamına devam etmektedir. Doğumundan ölümüne kadar içerisinde yer aldığı gruplar içinde sürekli olarak etkileşim içerisinde. Birey, kasıtlı veya kasıtsız olarak, dolaylı veya dolaysız olarak, eğitimin

etkisindedir. Bundan dolayı eğitim yalnızca okulda değil, ailede, camide, sokakta, arkada grubunda, askerde ve daha birçok yerde bireyin yaşamının içerisinde yer almaktadır. Birey etkiler ve etkilenir. Eğitim, bireyin doğumunda başlayıp mezara kadar devam eden bir süreçtir. Her an ve her yerde yeni bilgi, beceriler ve davranışlar öğrenilebilir ya da mevcut davranışlar, bilgi ve beceriler değişebilir (Erdem, 2006: 2). İşte eğitim bu değişimi sağlayan güçtür.

2.3.BİR SİSTEM OLARAK EĞİTİM

Eğitim sistemi, bir ülkenin kendi bireylerini yetiştirmek için hazırladığı bir zemin ve bir platform olarak tanımlanabilir (Özyılmaz, 2013: 3). Eğitim, toplumun bir kurumudur. Bir toplumu oluşturan her bireyin, yaşamını sürdürmesi, toplumsal üyeliğinin gerektirdiği görevleri yerine getirmesi, yaşadığı toplumda kendine bir yer edinmek için gerekli bilgi, becerileri ve davranışları öğrenmesi gerekir. Bireyin bu bilgileri, becerileri ve davranışları gelişigüzel bir şekilde öğrenmesi çağdaş toplumlarda genellikle olanaksızdır. Birey bu bilgi, beceri ve davranışları öğrenmek için bunları bilen başka üyelere başvurmaktadır. Böylelikle toplumdaki üyeler arasında eğitsel ilişkiler dokusu oluşmakta ve eğitim kurumsallaşmaya başlamaktadır. Toplamlar geliştikçe, bireylerinin öğreneceği bilgiler, beceriler, değerler ve davranışlar da gelişmektedir. Gelişmiş toplumlarda bireylerin toplumdan ve toplumun da bireylerden beklenti ve istekleri ilkel toplumlara göre daha çoktur. Bu karşılıklı beklenti ve isteklerin davranışa dönüştürölüp gerçekleştirilmesi adına bireyler amaçlarına uygun olarak eğitilmek isterler. Toplum ve bireylerinin ortak amaçlarını gerçekleştirecek planlı programlı bir eğitim örgütlenmesi başlar. Böylece, toplumda oluşan örgütlü eğitim ve üyelerin eğitim ilişkilerini karşılayan ve düzenleyen toplumsal birimler toplumun eğitim sistemini oluşturur (Başaran, 1993: 11). Bilginin kolay bir şekilde elde edilebildiği günümüz şartlarında, bireyin sadece bilgiyi değil tüm eğitim ihtiyaçlarını daha kaliteli bir şekilde kasıtlı olarak ülkenin eğitim sistemi aracılığıyla karşılaması gerekmektedir. Eğitim sistemi bütün yönleriyle bilgi çağının gerektirdiği bireyi yetiştirebilecek özelliklere sahip olmalıdır (Bostancı, 2017: 213).

2.4.BİREY ve EĞİTİM

Biyo-kültürel bir canlı olarak birey, kalıtsal olarak dünyaya gelen, çevresi ile etkileşimde bulunarak yeteneklerini geliştirebilen, geliştirdiği yetenekler ile yeni özellikler ve değerler üretebilen (Başaran, 2008: 51) bir varlıktır. Kültürel etkileşimin bir sonucu

olarak yeni alışkanlıklar kazanabilen, sosyal ilişkilerden etkilenen, paylaşarak kültürü geliştiren, kültürlenerek yeniden şekillenen (Ertürk, 1998: 4) alet yapabilen, konuşabilen, düşünebilen, şiir üreten, hüznlenen, dua eden, duygulanan, şarkı söyleyen, kavuşan, esenleyen, kültür üreten bir canlıdır (Doğan, 2014: 227). Bireyi sahip olduğu özellikler ile tanımlamak mümkündür. Birey yemek yiyebilen, yürüyebilen, görebilen vb. yapabildiği basit özellikler ile tanımlanabildiği gibi birey sahip olduğu çok daha karmaşık özellikleri ile de tanımlanabilir. Bireyin sahip olduğu özelliklerin bir kısmı kalıtsal olarak sahip oldukları iken diğer sahip olduğu özellikler dünyada sosyalleşerek, kültürlenerek, çevresi ile iletişim halindeyken ve eğitilerek elde ettiği özelliklerdir. Eğitimin bireyi tanımlamada çok önemli bir durumda olduğu görülmektedir. Birey eğitim ile elde edebileceği tüm özellikler ile tanımlanabildiğine göre toplumun görmek istediği, tanımladığı birey eğitim ile şekillendirilebilir. Birey ve eğitimin önemli bir ilişkisi olduğu söylenebilir.

Eğitim kısaca bireyde istendik davranışları oluşturma düzeni olarak tanımlanabilir (Ertürk, 1986: 1). Eğitim, fiziki uyarımlar sonucunda beyinde istendik biyo-kimyevi değişimleri üretme süreci (Sönmez, 2015: 5) şeklinde tanımlanabilir. Eğitim, bireyin toplumsal yeteneklerini geliştiren, sağlıklı insan ilişkileri için gerekli yetenekleri kazandıran, bireyin zihinsel, duygusal ve toplumsal yönünü geliştiren, davranışlarını ayarlayan, çağın ve değişen dünyanın koşullarına ayak uydurabilmeleri için kültürünü geliştiren bir sistemdir (Varış, 1988: 13-14). Tanımlardan hareketle eğitimin bireye yeni özellikler kazandırma işlevi ön plana çıkmaktadır. Eğitimin istenen birey özelliklerini oluşturmadaki önemi açıktır. “Bir toplumun yetiştirmek istediği bireylere hangi özellikleri vermek istediği ve hangi nitelikler ile yetiştirmek istediği bir toplumdan diğerine ve içerisinde yaşanan çağa göre farklılık göstermektedir. Eğitim yolu ile bireylere kazandırılmak istenen özellikler her topluma ve toplumların yaşam şekillerine göre farklı olmaktadır” (Demir, 2018: 7). Her toplum gibi Türk toplumu da istediği birey özelliklerini eğitim aracılığıyla gerçekleştirecektir. Bireyde olması istenen özellikler, davranışlar, beceriler, yeterlikler eğitim ile kazandırılacaktır. Eğitimin ve bireyin iç içe olduğu birbirleri ile anlam kazandığı gerçeği açıkça görülmektedir.

2.5.EĞİTİMİN AMACI

Eğitimde amaç, bireyleri yaşadıkları toplumların ve toplumların bağlı bulundukları uygar dünyanın birer üyeleri olarak yetiştirerek onları yaşadıkları çağın gerektirdiği bilgi

ve beceriler ile donanımlı hale getirmektir (Buluç, 2013: 28). Her ülkenin eğitimdeki en üst düzey amacı bireylerini toplum için yararlı hale getirmektir. Toplum için yararlı hale getirme her toplum için farklı özellikler gösterebilir, ancak genel amaç tüm toplumlar için aynıdır. “Bireyi topluma yararlı hale getirme” (Küçükahmet, 2009: 13).

Bütün toplumlar, eğitim ile daha iyiye, daha güzele doğru bir gelişme ve ilerlemeyi hedeflemektedir. Bu anlamda eğitim, bütün bireylere daha fazla zenginlik, daha fazla eşitlik, yüksek bir sosyal statü ve zayıflıklarının üstesinden gelebilme davranışları kazandırmayı vadeder. O halde eğitimin amacı, tüm toplum ve bireylere kendi potansiyel ve yeteneklerini gerçekleştirebilme fırsatı sunmasıdır (İnal ve Kaymak, 2016: 6).

Eğitimin önemli bir amacı, genç kuşakları geleceğe hazırlamak olarak ifade edilebilir. Eğitimi tanımlarken, bireylerde istenilen yönlerde davranış değişiklikleri oluşturma hedeflerini gerçekleştirme eylemleri olarak nitelemektediriz. Eğitimin, kültürün nakli olduğu şeklindeki tanım da toplumun kendi kültürünü korumasını ve geliştirmesini amaçlamaktadır. Aynı şekilde bireyin şahsiyetinin seviyeli bir şekilde geliştirilmesi şeklindeki tanım eğitimin bir olgunluk düşüncesini kapsadığı anlamına gelmektedir. Eğitimin amacını, topluma faydalı, dengeli bireyler yetiştirme, bireyleri takip ederek kendi yetenek ve ihtiyaçları doğrultusunda geliştirme ve olgunlaştırma, bireylerdeki kötü eğilimleri kaldırarak devlete, millete, topluma faydalı, manevi inançlarına ve toplumun değerlerine bağlı bireyler yetiştirmek olarak özetlenebilir (Özodaşık, 1997: 4).

2.6.EĞİTİMİN İŞLEVLERİ

Eğitimin işlevi demek, eğitimin gördüğü iş demektir (Celkan, 2016: 40). Eğitimin gördüğü iş, hareket ve çıkış noktası günlük hayat ve buradaki birey ve bireye özgü davranış ve etkileşim şekilleridir. Bu anlamda eğitim, yaşam için yetenek olarak hazır olan bireyin yeteneklerini kullanma ve kullandırma isteği ile ortaya çıkmıştır (Doğan, 2014: 226). Buradan hareketle, insanoğlunun geliştirilmeye elverişli olarak kendisinde var olan yetenekleri daha verimli kullanabilmesi, yaşadığı dünyayı daha etkili kullanması ve ayak uydurması adına gerekli rehberliğin yapılması eğitimin önemli bir iş görüşü olarak karşımıza çıkmaktadır. Eğitimin işlevi, insanoğlunu kendisine tanıtmayı ve sahip olduğu özelliklerini daha verimli kullanarak dünya hayatına gelişmiş bir kimlik ile kazandırmasıdır.

Birey, eğitimin varoluş nedenidir. Bireyin niçin öğreneceği, neyi öğreneceği ve nasıl öğreneceği sorularının cevabını eğitim vermektedir. Eğitimin bireyin ihtiyaçlarına cevap vermek için ortaya çıktığı söylenebilir. Birey yaşadığı hayatta gerek bireysel gerekse toplumsal olarak birçok problem ile karşılaşmaktadır. Birey karşılaştığı bu problemleri sahip olduğu potansiyeli kullanarak çözebilir. Bireyin taşıdığı potansiyeli etkili kullanması elbette eğitim ile ilgilidir. Eğitimin bu anlamda toplumsal, bireyi geliştirme, değişimi sağlama ve yenileşmeye öncülük etme, ekonomik, insan kaynaklarını geliştirme, siyasal, kültürel mirası aktarma gibi birçok işlevi vardır.

2.6.1. Eğitimin Toplumsal İşlevi

Birey yaşadığı toplumda bir yandan toplum tarafından değiştirilirken, diğer yandan toplumu değiştiren bir etkileşim süreci içerisinde. Bireyler içerisinde yaşadıkları toplumların birer üyesi olmak için çaba gösterirler. Hayatları boyunca içerisinde yaşadıkları toplumu, toplumun kültür ve değerlerini, maddi ve manevi öğelerini öğrenip benimserler. Toplumsallaşma süreci, bireyler için kendi toplumlarının birer üyeleri olmak için yaşadıkları bir süreçtir. Bu bakımdan, birey için ayrıca bir öğrenme süreci olarak da değerlendirilebilir. Birey bu süreçte sahip olduğu veya toplumun kendisine verdiği statü ve rollerin gereği olan davranış örüntülerini ve toplumun kendisinden hangi beklentiler içerisinde olduğunu öğrenir. Bu arada birey ve toplum kaynaşır. Bu açıdan sadece birey için değil aynı zamanda toplum için de önemli olan bir süreçtir (Şen, 2013: 164-165). Bu sürecin gerçekleşmesindeki en büyük etken toplumun eğitim kurumlarıdır. Eğitim kurumları, toplumsallaşma sürecine en büyük aracı olmalarının yanında bireylerin doğru kaynaklar aracılığıyla, davranışlar kazandırılarak toplumun benimsediği yollardan bireyleri sosyalleştirmektedir. Bu anlamda eğitimin toplumsallaştırma işlevi kendisini göstermektedir.

Eğitimin toplumsal işlevi, toplumun değer ve normları ile dengeli ve dinamik ilişkiler içerisinde olan, tutarlı davranışlar sergileyen ve geliştiren, ailesi ve toplumu için özveride bulunan, onları seven bireyler yetiştirip topluma sunmaktır. Diğer bir ifade ile bireyleri toplumsallaştırmaktır. Toplumun benimsediği başat değer ve normlar ile donatmaktır (Sönmez, 2015: 5). Eğitim bireyi toplumsallaştıran bir kurumdur. Toplumu oluşturan kurumlar içinde, farklı bireylerden meydana gelen farklı gruplar birbirleri ile

sürekli iletişim halindedirler. Burada eğitim kurumları ciddi bir etki göstererek bireylerin toplumsallaşmasına önemli bir katkıda bulunurlar. Devamlı bir öğrenme süreci olan yaşamda bu durum toplumsallaşma olarak nitelendirilmektedir. Toplumsallaşan bireyler kendi aileleri, akrabaları, öğretmenleri, çalıştığı kurumlardaki yöneticileri kısacası kendisi dışındaki tüm bireyler ile daha basit bir şekilde iletişim kurabilirler. Ayrıca, demokratik tutumlar ve davranışları benimseme, kendi kendini kontrol edebilme, sosyal etik kurallara uyma, diğer bireylere saygı duyma, işbölümü ve işbirliği paylaşımını öğrenme ve uygulama davranışlarını uygular (Buluç, 2013: 26-27).

2.6.2. Eğitimin Bireyi Geliştirme İşlevi

Birey olarak kendimizi gerçekleştirmek isteriz. Kalıtım yoluyla getirdiğimiz yeteneklerimizi daha iyi tanımak ve geliştirmek, kendimizi anlatabilmek ve başka bireyler ile sağlıklı iletişim kurarak topluma karışmak isteriz. Duygularımızı ve düşüncelerimizi daha etkili bir şekilde karşımızdaki bireylere aktarmak, başkalarıyla etkili bir şekilde işbirliği kurmak ve beraber çalışmak isteriz. Sağlıklı yaşamak, kendimizi temiz tutmak, ruhen ve bedenen dengeli olmak, üretken olmak ve elimizdekileri daha etkili ve daha verimli kullanmak isteriz. Karşılaştığımız problemleri çözmek, özgür yaşamak, kendimize yetmek ve kendi başımıza yaşayabilmek isteriz (Başaran, 2013: 93-95). Eğitimin bir işlevi bireyin bu isteklerini yerine getirmesidir. Birey temiz olmak, özgür olmak, duygu düşüncelerini etkili bir şekilde aktarmak ve kendini gerçekleştirmek istemektedir. Bu istekler gelişmiş güzel olarak etkili bir şekilde gerçekleşmez. Bireyin bu isteklerini en iyi biçimde elbette eğitim gerçekleştirecektir.

Birey açısından eğitimin, her bireyin kendi yeteneklerini keşfedip geliştirmesine, akademik ve akademik olmayan alanlarda birtakım bilgi ve becerileri kazanmalarını sağlamak gibi görevleri vardır. Bunlar arasında temel okuma yazma becerileri, öğrenme becerileri, uygulamalı ve teknik beceriler, sayısal beceriler, sosyal beceriler, politik bilinç kazanma, vatandaşlık hak ve sorumluluklarının farkında olma, fiziksel gelişim, ahlaki gelişim, estetik gelişim, kültürel gelişim ve kişilik gelişimi gibi görevler yer almaktadır. Bunların yanında sosyalleştirme, çevrenin olumsuz etkilerinden bireyi koruma, bilgi ve beceriler kazandırma, yetenekleri keşfetme ve sıralama, bireysel yaratıcılığı ve kendine güveni geliştirme eğitimin birey açısından işlevleridir. Birey açısından eğitimin işlevi bireylerin sosyal, fiziksel ve psikolojik olarak gelişimine ve sahip oldukları potansiyeli tam

olarak geliştirip kullanabilmesine imkân sağlamaktır (Şişman, 2020: 33). Bireyde istediğimiz dokuyu elde etmek eğitim ile mümkündür (Doğan, 2014: 229). Bireyin istenilen doku doğrultusunda yetiştirilmesi ise eğitimin bireysel işlevleri arasındadır.

Bireyin öğrenmesini ve gelişmesini, bireyi toplumsallaştırması, yaratıcılıklarını geliştirmesini, bilimsel bilgi ve beceriler kazandırmasını, kültür normlarını öğretip kendilerine güven duymalarını sağlaması, yeteneklerini tanıması ve geliştirmesine yardım etmeyi, kendine yetmeyi öğretmesi ve bireyin dış çevrenin olumsuz etkilerinden korumayı sağlaması olarak ifade edilebilir (Hoşgörür ve Taştan, 2016: 283). Bireye bilimsel bilgiler kazandırma, bireyin hünerlerini geliştirme, bireyleri mesleki rollere hazırlama, bireylerin rasyonel ve bağımsız düşünme yeteneklerini geliştirme, yenilikçi olmalarını ve değişimi öngören bireyler olmalarını sağlama, toplumsal yaşama uymalarını sağlama, verimli üretici ve tüketici olmalarını sağlama, yararlı iyi yurttaş olmalarını sağlama yine eğitimin bireyi geliştirme işlevlerindendir (Güngör, 2016: 102).

Topluma uyum sağlayan, girişimci, bilinçli, bilinçli üretici, bilinçli tüketici, bedensel, zihinsel, sosyal ve duygusal olarak bireyleri çok yönlü ve bir bütün olarak yetiştirmek olarak ifade etmek mümkündür. Bireylerin yeteneklerini, liderlik yönünü, bilinçli seçim yapabilme özelliklerini, ekonomik olarak yeterliklerini ve yurttaşlık yeterliklerini geliştirmek eğitimin birey açısından işlevleridir (Gültekin, 2017: 6). Bireyin hayatın anlamını öğrenmesini sağlamada en önemli unsurların başında eğitim gelmektedir. Bir toplumun belirlediği amaçlar doğrultusunda bireyin yetiştirilmesini sağlamak, toplumun bireyden beklediği nitelikler doğrultusunda bireyin yetiştirilmesini sağlamak (Şimşek, 2017: 1-2) eğitimin bireyi geliştirme işlevi ile ilgilidir.

2.6.3. Eğitimin Değişimi Sağlama ve Yenileşmeye Öncülük Etme İşlevi

Bilim ve teknoloji alanında yaşanan baş döndürücü ilerleme, ulaşım, haberleşme ve elektronik sistemlerinde meydana gelen ilerleme ve değişimler, sürekli yaşanan yenilenmeler, bir yandan hayatımızı kolaylaştırırken öte yandan yeni problemleri de beraberinde getirmektedir. Bundan dolayı toplumların kalkınması, ilerlemesi yaşanan değişimlerden kazançlı çıkması bireylerini eğitmesi ve yaşanan değişimler doğrultusunda bilinçlendirmesine bağlıdır (Yılman, 2006: 1).

Eğitim, toplumda var olan bilgi ve haberleşme tabanını, bilimsel davranış ve düşünceleri, değer ve yetenekleri tazelemekte ve zenginleştirmektedir. Alakasız ve eskimiş olanları değiştirmek adına toplumda bir bilinç oluşmasını sağlamakta ve yerine yenilerin gelmesi için zemin hazırlamaktadır. Eğitim, bireyleri var olan ya da ortaya çıkma ihtimali olan problemlere karşı hazır hale getirir. Eğitim değişim süreçlerinin adımlarını hızlandırarak ivme kazandırır ve değişim sürecinin fark edilmesini sağlar. Eğitim, değişime engel olabilecek ihmal ve cehalet gibi sebepleri kaldırır ayrıca kültürel ve psikolojik, engelleri zayıflatır (Üstün, 2010: 265). Bir toplumu değişime zorlayan, toplumsal davranışların değişmesini gerekli kılan etkenler toplumda gerçekleşen yeniliklerdir. Toplumsal kurumlarda, kültürel, bilimsel, teknolojik alanlarda, yönetimlerde, insan ilişkilerinde, iletişimde sürekli yenilikler meydana gelmektedir. Eğitim tüm bu alanlarda yaşanan yeniliklere bireyleri ve toplumu ayrıca hazırlamaktadır (Başaran, 2013: 140-142).

2.6.4. Eğitimin Ekonomik İşlevi

Eğitim sistemlerinin önemli görevlerinin başında bireye bir meslek öğretmesi ve kendi yaşamını sürdürecektir bir geliri kazanmasını sağlamak gelmektedir. Günümüz toplum hayatında bireylerin yaptıkları iş ne kadar nitelikli ise o kadar başarılı olmakta ve buna paralel olarak gelirleri de artmaktadır. Bireylere bu niteliklerin kazandırılmasında eğitimin önemli bir rolü bulunmaktadır. Eğitimin hedeflerine ulaşması ve ülkenin kalkınmasına katkı sağlaması ise ekonomi ile yakın ilişkilidir. Ekonomik olarak güçlü kaynakları olan bir eğitim sistemi çok daha kaliteli ve verimli olacak, amaçlarına çok daha kolay ulaşacaktır (Buluç, 2013: 35).

Bireylerin eğitilerek insan gücü haline getirilmesi esnasında insan gücünün ekonomik talebe uygun olması, bireye verimli istihdam olanakları sağlanması, istihdam olanaklarının geliştirilmesi, arz-talep dengesinin sağlanması, arzın talebe cevap vermesi ve piyasanın insan gücü talebine yetişmiş bireyler yetiştirmesi eğitimin ekonomik işlevleri arasındadır (Dülger, 1989: 139).

Eğitimin ekonomik işlevleri içerisinde, ulusal ekonomide elde edilen gelir ve refah dağılımında eşitsizliği azaltması, bireylere tüketim kültürü kazandırmak suretiyle ülke ekonomisine yararlı bir hale getirmesi, nitelikli bireyler yetiştirerek sektörlere daha fazla

gelir etmelerini sağlaması, işgücü verimliliğini arttırarak ekonomik büyümeye katkı sağlaması gibi faydalı etkinlikler bulunmaktadır (Üstün, 2010: 265-268).

Bir ülkenin ekonomik, yönetim ve eğitim sistemleri arasında ciddi bir ilişki söz konusudur. Ekonomik sistemin, ülkenin eğitim ve yönetim sistemlerini belirlediği söylenebilir. Eğitim sisteminde yetiştirilen bireyin de ülkedeki ekonomik sistemle uyuşması gerekmektedir. Hiçbir sistem kendi devamını sağlamayan bir birey tipini yetiştirmek istemez. Bir ekonomik sistem olarak kapitalizm ile yönetilmekte olan bir ülkenin eğitim sisteminin sosyalist birey tipini yetiştirmediği gözlenmektedir. Bu durumun tersi de olabilir. Bu açıdan bakıldığında bir ülkenin ekonomik sistemi ile eğitim sistemlerinin birbirleri ile ne kadar sıkı bir bağlantısı olduğu görülmektedir (Karakütük, 2016: 136).

2.6.5. Eğitimin İnsan Kaynaklarını Geliştirme İşlevi

Hızla ve sürekli değişen dünyada, bilimsel ve teknolojik gelişmelere yetişebilmek adına yeteri derecede insan kaynaklarına gerek duyulmaktadır. Gerekli olan bu insan kaynaklarının yetiştirilmesi eğitim ile mümkündür (Bayram, 2016: 1). Eğitim sisteminin amaçlarını gerçekleştirmesi ve başarılı olmasında sistemde yer alan insan kaynakları önemli bir noktadadır. İnsan kaynaklarının eğitim seviyesi, kurumların başarısı ile doğru orantılıdır. Kurumlar rekabetçi ortamda yetişmiş insan gücü ile başarılı olur. Eğitim sistemi, kurumların ihtiyaç duyduğu insan kaynaklarını seçmek, eğitmek ve geliştirmekten sorumlu olan sistemdir (Buluç, 2013: 42). Verimli insan kaynağı oluşturmak eğitim ile birinci derece ilişkili bir konudur. Verimli insan kaynağı ve onun sahip olduğu niteliklerin üretim teknolojisine uygun bir şekilde yetiştirilmesi eğitimin kapsamı içerisinde (Dülger, 1989: 167-168).

Eğitim, bilimsel ve teknolojik gelişmeler ile uğraşacak, bilgi ve beceriler ile donanımlı ve bunları yaşama uygulayacak insan kaynaklarını yetiştirmek durumundadır. Eğitim, bireylere işe yarar, uygulanabilir davranışlar kazandırarak insan kaynağı olarak ülkesinin ilgili bir kurumunda çalışabilecek duruma getirmekle görevli bir kurumdur. Eğitim, bireylere sağladığı bu hizmetlerin yanında mesleki bilgi ve becerilerini geliştirerek bireyin potansiyel yeteneklerini zenginleştirmek durumundadır (Özoğlu, 1982: 12).

Eğitim, toplumların ihtiyaç duydukları insan kaynaklarını yetiştirir ve bu insanlar eliyle, kamunun, özel sektörlerin ve gönüllü kuruluşların işleri yürütülmekte, ihtiyaçları karşılanmaktadır. Okullarda bugün yetiştirilen bütün öğrenciler gelecekte ya kazandığı meslek ile topluma hizmet verecek ya da herhangi bir meslekte çalışan kişilerden hizmet alacak pozisyonda olacaktır. Kamu, özel sektör ve gönüllü kuruluşlarda çalışacak bireylerin görevlerini, toplumun değerlerine uygun bir şekilde kaliteli hizmet anlayışıyla vermeleri eğitimin insan kaynaklarını geliştirme işlevi ile ilgilidir (Özyılmaz, 2013: 189-190).

2.6.6. Eğitimin Siyasal İşlevi

Günümüz araştırmalarına göre, bir ülkenin eğitim seviyesi yükseldikçe demokratik yönetim şeklini benimseme ve yönetim biçiminde başarılı olma olanağı artmaktadır. Demokrasi ile yönetilen ülkelerin neredeyse hepsi, eğitim seviyesi ve niteliği yüksek bireylerin bulunduğu ülkelerdir. Otoriter yönetim şekillerinde ise, eğitilmiş bireylerin sayısı ve nitelikleri yetersizdir. Eğitim seviyesinin yüksek olduğu rejimlerde bireyler daha hoşgörülüdür. Bu rejimlerde eğitim seviyesi yükseldikçe ayrıca siyasal katılım da artmaktadır. Eğitim, demokrasi için yeterli koşul olmayabilir. Fakat eğitim, demokrasilerin varlıklarını sürdürebilmelerinin olmazsa olmaz koşuludur (Tezcan, 2016: 292).

Eğitimin birçok siyasal işlevi vardır. Bunlardan bazıları, mevcut siyasi sistemlere sadık olacak, seçme ve seçilme gibi hak ve sorumluluklarını kullanması doğrultusunda bilgi sahibi olacak, devlet işlerine etkin bir şekilde katılabilecek bilgi beceriye sahip, gelecekte devleti yönetebilecek seçkin ve entelektüel bireyler yetiştirmektir (Celkan, 2016: 43). Siyasi sistemlerde hiyerarşik yapılanmalar vardır. Bu hiyerarşik yapılanmaların başlarında ve değişik kademelerinde yöneticiler bulunmaktadır. Cumhurbaşkanı, başbakan, bakanlar, milletvekilleri gibi. Bu yöneticiler devletin siyasi gücünü yukarıdan aşağıya doğru azalan oranda temsil etmektedirler. Bu bireyler sahip oldukları yetkiler çerçevesinde verdikleri kararlar ile devleti yönetmektedirler. Siyasi mekanizmayı oluşturan bu bireylerin devletin siyasi sistemine uygun kararlar vermesi ve buna uygun eylemlerde bulunarak devleti yönetmeleri beklenmektedir. Siyasal sistem ile örtüşmeyen ona ters düşen kararlar sistemin varlığını tehlikeye atacaktır. Bu nedenle her sistem yönetici konumunda olan ve yönetici konumuna gelecek, siyasal kadrolarda bulunan ve bu kadrolara gelecek bireylerini eğitmektedir (Kızılloluk, 2017: 179).

2.6.7. Eğimin Kültürel Mirası Aktarma İşlevi

Her toplumun kendine özgü bir kültürü vardır. Doğal olarak bu kültürel değerlerin korunması ilk olarak o toplumda yaşayan bireylerin görevidir. Bu durumda yapılacak ilk iş kültürel değerlerin toplumdaki bireyler tarafından öğrenilmesi ve sahiplenilmesidir. İşte bu konuda en önemli görev şüphesiz ki o toplumun eğitim sistemine düşmektedir. Eğitim sisteminin öncelikle bireylere kültürel değerlerin farkındalığını kazandırması, toplumun kültürel mirası ve tarihi konusunda bireylerin bilgilendirilmesini sağlamalı, onun tanıtım ve yaygınlaştırılmasını sağlayacak eğitim programları hazırlamalı ve uygulamaya koymalıdır (Buluç, 2013: 40-41). Bireylerin toplumsallaşma işlevinde kültürel mirasın aktarılmasının önemi sürekli vurgulanmıştır. Kültürel miras bireyleri toplumun belirlemiş olduğu sosyokültürel normlara ve beklentilere taşıyarak şekillendirmektedir (Karataş, 2018: 16).

Toplumların geleceği, iyi yetiştirdikleri üstün karakterli, kültürel değerlerini ve miraslarını bilen bireylere bağlıdır. İyi bir ahlaki karakter eğitim olmadan ortaya çıkmaz. Bunun için bireylerin öğrenmeye, yönlendirilmeye, rehberliğe ve doğru rol modelleri ile karşılaşmaya ihtiyaçları vardır. Bireylerin insani kararlar alması, ahlaki değerleri öğrenmesi ve bu kültürel mirası içselleştirerek davranış haline getirmesi eğitim kurumlarının görevleri arasındadır. Bireylerin kendileriyle ve çevreleriyle barışık, uyumlu kişilik geliştirmiş, sağlam karakterde bireyler olarak yetişmesini sağlamak eğitimin işlevleri arasındadır (Hökelekli, 2013: 288-289). Kültürel mirasın bireylere kazandırılmasında ve sonraki nesillere aktarılmasında öğretmenler, ders kitapları, okullar ve eğitim sisteminin diğer tüm öğelerinin önemli bir yeri vardır. Her toplumun eğitim sistemlerinin bir amacı kendi bireyelerine kültürel miraslarına sahip çıkacak bilinci ve birikimi kazandırmasıdır.

2.7.İLGİLİ ARAŞTIRMALAR

Bu başlıkta alanyazın incelenerek araştırmanın konusu ile ilgili yapılan ve araştırma ile doğrudan veya dolaylı olarak ilgili olduğu tespit edilen bilimsel çalışmalara yer verilmiştir.

2.7.1. Türk Eğitim Sisteminde Birey Özellikleri İle İlgili Yurt İçinde Yapılan Çalışmalar

Literatür incelenmiş ve “Türk Eğitim Sistemi Açısından Birey Özelliklerinin İncelenmesi” ile aynı başlıkta herhangi bir çalışmaya rastlanılmamıştır. Ancak bu çalışma ile doğrudan ya da dolaylı olarak alakalı bilimsel araştırmalara aşağıda yer verilmiştir.

Gürbüztürk (1990) “Eğitimde Nitelik Sorunu” başlıklı makalesinde eğitim bilimleri alanında Ankara Üniversitesinde çalışan 20 öğretim elemanından görüşmeli anket şeklinde topladığı veriler ile eğitimde nitelik sorununu ele almıştır. Araştırma sonucunda nitelikli eğitimin, bireyin ve toplumun ihtiyacına uygun, aynı zamanda bu ihtiyaçlara ters düşmeyecek şekilde maddi ve manevi kültürel özellikleri bireye kazandırma ile gerçekleştirilebileceği sonucuna ulaşılmıştır. Ayrıca bireyin sahip olduğu özelliklerin toplum ile çatışmayacak şekilde geliştirilmesini sağlayan eğitimin nitelikli olduğu sonucuna ulaşılmıştır. Bu açıdan eğitimin niteliğinin bireylere kazandırdığımız özellikler ile yakın ilişkili olduğu sonucuna ulaşılmıştır.

Akgün (1997) “Kutadgu Bilig’de İnsan ve Kamil İnsan” başlıklı makalesinde Türk-İslam Tarihi ve Kültürü açısından önemli bir yeri olan Yusuf Has Hacıb’in Kutadgu Bilig eserinde ifade edilen kâmil insan özelliklerini incelemiştir. Araştırmada Türklerin Müslüman olmalarından sonraki dönemin birey özellikleri ifade edilmiş bu anlamda o dönemde toplumun hangi davranışları benimseyip benimsemediği hangilerini önemseyip önemsemediği belirlenmeye çalışılmıştır.

Özodaşık (1997) hazırladığı “Cumhuriyet Eğitiminde Yeni Bir Nesil Yetiştirme Çalışmaları (1923-1950)” başlıklı doktora tezinde insan yetiştirme çalışmalarını iki bölüm şeklinde ele almıştır. Birinci bölümde Cumhuriyet dönemine kadarki süreçte insan yetiştirme çalışmalarını incelemiştir. İkinci bölümde ise Cumhuriyet döneminde 1923-1950 yılları arasında gerçekleştirilen insan yetiştirme çalışmalarını incelemiştir.

Araştırmacı bu çalışmanın ikinci bölümünü de iki ayrı bölüm olarak ele almıştır. Birinci bölümde insan yetiştirme ile ilgili siyasi ve yasal düzenlemeleri incelemiştir. İkinci bölümde ise insan yetiştirmeye hizmet eden çalışmaları incelemiştir. Çalışmada ayrıca Atatürk inkılaplarının devlet ve toplum hayatına getirdiği yenilikler, Atatürkçü eğitimin temel ilkeleri, gençlik ve eğitim konuları üzerinde durulmuştur. Çalışmada ulaşılan önemli sonuçlardan biri eğitimin Atatürk ilke ve inkılaplarını özümsemiş insanlar yetiştirmek doğrultusunda şekillendiği olmuştur.

Erdem (2006) “Türkiye’nin Önemli Sorunlarından Biri: Yetiştirdiği İnsan Tipi” başlıklı makalesinde eğitimin bireylere istendik davranışlar kazandırarak istenen insanı oluşturmadaki katkısı tartışıldıktan sonra Milli Eğitim Temel Kanununda yer alan genel amaçlar ve özel amaçlarda ifade edilen ideal insanın ikinci ve üçüncü maddelerdeki tanımlarını incelemiştir. Bu tanımlardan hareketle ideal insan yetiştirmede eğitimin önemli bir etken olduğunu dile getirmiş ve bu amacın sağlıklı gerçekleştirilebilmesi için ülkenin yerleşmiş eğitim stratejilerine sahip olması gerektiği sonucuna ulaşmıştır.

Can (2007) hazırladığı “Gârib-‘nâme’de İnsan ve İnsan Tipleri” başlıklı yüksek lisans tezinde Âşık Paşa, insan ve eğitim, insanın gelişimi ve insan tipleri konularını ele almaktadır. Araştırmacı Âşık Paşanın garip-name isimli eserinde geçen insan tiplerini derecelerine göre ve mesleklerine göre sıralamıştır. Ayrıca tezde eserin kaleme alındığı dönemin birey özelliklerine de değinilmektedir. Araştırmada Türklerin tarihi amaçlarını gerçekleştirecek birey tiplerinin alp, gazi ve veli tipleri olduğu şeklinde bir sonuca varılmıştır.

Mumyalmaz (2008) hazırladığı “Osmanlı’dan Cumhuriyet’e Vatandaşlık” başlıklı doktora tezinde Osmanlı Devletinden günümüze kadar vatandaşlık kavramını beş bölüm şeklinde ele almaktadır. Birinci bölümde tarihi, sosyolojik ve hukuki açılardan vatandaşlık kavramını, ikinci bölümde Türk kültüründe yönetim, halk ilişkisi ve sosyal yapıyı incelemiş ve dönemin vatandaşlık özelliklerine değinilmiştir. Üçüncü bölümde vatan, millet ve vatandaşlık kavramlarını meydana getiren fikir ve eylemler, dördüncü bölümde Lozan Antlaşması’nda vatandaşlığın sınırları ve beşinci bölümde ise Türkiye Cumhuriyeti ve Vatandaşlık başlıkları altında konuyu ele alarak Osmanlı’nın kuruluşundan Cumhuriyet dönemine kadar vatandaşlık kavramı üzerinde durmaktadır. Araştırmada yetiştirilmek

istenen vatandaş modeline de değinilmiştir. Araştırmada ulaşılan sonuçlardan biri Türkiye Cumhuriyeti'nin Türkçe konuşan, cumhuriyetçi ve sadık vatandaşlar yetiştirme amacı olduğu ifade edilmektedir.

Erdem ve Sarpkaya (2010) "Eğitim Sistemimizin Yetiştirmek İsteddiği İnsan Tipi Açısından Eğitim Denetimimizin İrdelenmesi" başlıklı makalelerinde Türkiye eğitim sisteminin yetiştirmek istediği insan tipinde eğitim denetiminin ne kadar etkili olduğunu tespit etmek amaçlanmıştır. Araştırmada nitel araştırma yöntemi kullanılmış ve veriler tarama modeli ile gazete ve internetten elde edilmiştir. Sonuç olarak medyaya çok fazla cinayet, hırsızlık, kapkaç, bölücü eylemler, Atatürk karşıtı suçlar ve dinsel kökenli suçların yansıdığı tespit edilmiş. Bu suçları işleyen bireylerin gökten zembille inmediği ve eğitim sistemimizin bir ürünü olduğu ifade edilerek eğitim sisteminin yetiştirilmek istenen birey özellikleri açısından ciddi bir denetime tabi tutulması gerektiği sonucuna ulaşılmış. Yetiştirilmek istenen birey özellikleri konusuna değindiği için önemli görülmektedir.

Erken (2012) "Nasıl Bir İnsan?" isimli kitabında düşünen ve irade sahibi insan, insan yetiştirme düzeni, insan yetiştirme yöntemleri, insan yetiştirme modeli, bir şahsiyet ve bir anlayış gibi konuları işlemektedir. Türk milletinin yaşayışının, kültürünün, yapısının ve medeniyetinin ahilik teşkilatından etkilendiği ve günümüzde halen yetiştirilen bireylerde bunların etkileri olduğunu ifade etmektedir. Kitapta ayrıca bireyin yetişmesinde önemli katkıları olan yaran sohbetlerinin sosyal eğitim boyutu anlatılmakta ve hem ahilik hem yaran sohbetlerinin ulaşmayı amaç edindiği birey özellikleri ifade edilmektedir.

Köroğlu (2014) hazırladığı "Mevlana'nın Mesnevisinde İnsan Tipleri" başlıklı doktora tezinde Mevlana'nın mesnevi isimli eserinde ifade edilen insan tiplerini sosyolojik, antropolojik, psikolojik, yönetsel, tarihsel, felsefi, ilmi, dini, zihni, hayali ve mitolojik bağlamlarda ele alıp incelemektedir. Dönemin insan tiplerini etnisite, demografik, ailesel özellikler, ekonomik statüleri, eylemler, bireysel psikoloji, sosyopsikolojik, din önderliği ve rehberliği, bir gruba mensubiyet ve zihinsel durum alt başlıkları altında sıralamıştır. Çalışma eserin yazıldığı dönemin yetiştirilen insan tipleri konusunda fikir vermektedir.

Demir (2018) hazırladığı "Türkiye'de Cumhuriyet Döneminde İlkokul Programları Kapsamında Yetiştirilmek İstenen İnsan Modeli" başlıklı doktora tezinde Cumhuriyetin

ilanıyla birlikte bireylere kazandırılması düşünülen temel niteliklerde ne gibi değişiklikler meydana geldiğini ve meydana gelen bu değişikliklere ilkököl programlarında ne düzeyde yer verildiğini iki alt problem başlığı altında incelemeyi amaçlamıştır. Araştırmacı meydana gelen bu değişimleri belirlemek amacıyla 1924 İlköğretim Müfredat Programı, 1926 İlköğretim Müfredat Programı ve 1936 İlköğretim Programı, 1948 İlköğretim Programı, 1968 İlköğretim Programı, 1998 İlköğretim Programı ve 2005 İlköğretim Programlarını incelemiştir. Araştırmada bu dönemde ilkököl programları aracılığıyla bireylere kazandırılması düşünülen 20 nitelik olduğunu belirlemiş ve niteliklere en çok 1936 İlköğretim Programında yer verildiğini tespit etmiştir.

Biçer (2018) “Şark Klasiklerinde Türk İmajı” başlıklı makalesinde Çinliler, Farşılar, Hintliler, Araplar ve Türklerden oluşan Asya halklarının oluşturduğu şark klasiklerini incelemiştir. Bu kaynaklar genellikle seyahatname, siyasetname, menâkıbnâme ve nasihatname türünden eserlerdir. Bu eserlerde Türklerin birey özellikleri, Türk tipolojisi, savaşçılıkları, ahlakları, kahramanlıkları, yiğitlikleri, devlet adamlıkları, sultanları açısından incelenmiş ve Türklerin yetiştirdikleri birey özelliklerinin neler olduğu ifade edilmiştir. Çalışmada ayrıca Türklerin bilim adamlarına, sanatçılara önem verdikleri sonucuna ulaşılmıştır.

Balcı (2019) “Batının Türk Algısı Üzerine” başlıklı makalesinde batı kaynaklarında Türklerin nasıl tanımlandığını ve Türklerin hangi özellikleri ile anıldığını incelemiştir. Araştırmacı batı kaynaklarında Türkler ile ilgili birçok ifadeye yer vermiştir. Batı algısına göre Türklerin sahip oldukları olumlu ve olumsuz görüşlere makalede yer verilmiştir. Araştırmada Türklerin sahip oldukları özelliklerin eski dönemlere kadar gittiği ve daha çok batı insanı ile Türklerin yaptıkları mücadelelere dayandırıldığı ifade edilmektedir. Araştırma sonucunda Türklerin nasıl bireyler olduğu, hangi özellikleri ile tanındığı, batı toplumu tarafından nasıl tanındıkları yer almaktadır. Araştırmada Türklerin temizliğe önem verdikleri, cesur oldukları, hoşgörülü oldukları, yeteneğe önem verdikleri birey özellikleri olarak ulaşılan sonuçlardan bir kısmıdır.

Durmuş (2019) “Eskiçağ Anadolu’sunda Türk İzlerine Dair Tespit ve Öneriler” başlıklı makalesinde yazılı kaynaklara, arkeolojik kalıntı ve buluntulara göre Türklerin sahip olduğu özellikleri incelediği çalışmasında sahip olunan birey özelliklerinin tarihi

aydınlatmada önemli olduğu sonucuna ulaşmıştır. Araştırmacı çalışmasında birçok milletin sahip olduğu özellikler ile Türklerin sahip olduğu özelliklerin ortak noktalarından yola çıkarak Türk olup olmadıklarına ulaşmıştır. Bu sonuçlar birey özelliklerin tarihi aydınlatmada önemli bir konumda olduğunu da göstermektedir. Bu anlamda birey özelliklerinin incelenmesinin, bilinmesinin farklı alanlara katkısı olacağı yönüyle araştırmamızın önemi ile ilgili görünmektedir.

Karadeniz (2019) “İslam Kaynaklarında Türk İmgesi ve Onun Değişimi” başlıklı makalesinde Türklerin sahip olduğu özellikleri İslamiyet öncesi ve İslamiyet sonrası dönemler olarak incelemiş ve ortaya çıkarmıştır. İslamiyet öncesi dönemde Türklerin daha çok olumsuz olan barbar, merhametsiz, zalim ve medeniyetten yoksun özellikler ile tanınmasına rağmen İslamiyet sonrası Türklerin daha çok olumlu özelliklerinin ön plana çıktığı ve bu olumlu özellikler ile anılmaya başladıkları sonucuna ulaşılmıştır. Araştırmacı çalışmasında Türklerin İslamiyet sonrası dönemde sahip oldukları özelliklerin değiştiğini ifade etmektedir.

Yukarıda yer verilen ilgili araştırmalar genel olarak incelendiğinde insan yetiştirme, insan tipleri, eğitimde nitelik, Türk imgesi, doğu klasikleri ve batı kaynaklarında Türklerin sahip olduğu nitelikler konularının çalışıldığı görülmüştür. Literatür incelendiğinde bireylerin sahip olduğu niteliklerin yaşanan zamana, dini inanca, yönetim anlayışına göre değiştiği ayrıca doğu klasiklerinde ve batı kaynaklarında Türklerin farklı özellikler ile tanındığı görülmüştür. Bireylerin sahip olduğu nitelikleri eğitim ile kazandıkları gerçeği eğitim sisteminde var olan anlayış hakkında önemli tespitler elde edilmesini sağlamıştır.

Yapılan çalışmalara bakıldığında Türk Eğitim Sistemi açısından birey özelliklerini inceleyen bir çalışmaya rastlanılmamış olması literatürde bu araştırmanın konusu ile ilgili bir ihtiyaç olduğu şeklinde değerlendirilmiştir. Bu çalışmanın literatürdeki ihtiyacın giderilmesine katkı sağlayacağı beklenmektedir.

3. YÖNTEM

Bu bölümde araştırmanın gerçekleştirilmesinde izlenen süreç ve yöntem yer almaktadır. Araştırmanın modeli, veri toplama araçları, verilerin analizi, veri toplama süreci, araştırmanın geçerliği ve güvenilirliğine ilişkin bilgilere yer verilmiştir.

3.1.Araştırmanın Modeli

Türk Eğitim Sisteminin yetiştirmek istediği birey özelliklerini ortaya çıkarmayı amaçlayan bu çalışma nitel bir araştırmadır. Nitel araştırma, araştırmacının verilere doğrudan kaynağından ulaştığı, bağlam ve olguların anlaşılmasını sağlayan detaylı betimlemelerin yapıldığı, elde edilen bilgilerden yola çıkarak tümevarımcı genellemelerin yapıldığı araştırma olarak tanımlanabilir (Büyüköztürk, Kılıç Çakmak, Akgün, Karadeniz, Demirel, 2013: 234-237). Nitel araştırma, görüşme, gözlem ve doküman analizi gibi nitel veri toplama tekniklerinin kullanılarak algı ve olayların doğal ortamlarında bütüncül ve gerçekçi bir şekilde ortaya konulmasına yönelik nitel bir sürecin takip edildiği araştırmadır. Diğer bir ifade ile nitel araştırma, kuram oluşturmayı temel alan bir anlayış ile sosyal olguları bağlı oldukları çevre içerisinde araştırmayı ve anlamayı ön plana alan bir yaklaşımdır (Yıldırım ve Şimşek, 2016: 41).

Nitel olan bu araştırma durum çalışması türlerinden olan iç içe geçmiş tek durum deseni ile gerçekleştirilmiştir. Durum çalışması, bir durumun, olayın veya olgunun uygun olabilecek herhangi bir yöntem ile ayrıntılı bir şekilde incelenmesidir. Bu modelde araştırma soruları ve belirli amaçlar olsa bile tek bir olayı derinlemesine ve tüm yönleri ile anlamak genel amaçtır (Kumandaş Öztürk, 2019: 96). Durum çalışması bir olayın yoğun bir şekilde araştırılması ile ilgilidir. Dokümanlar yolu ile elde edilen veriler derinlemesine incelenmesini de içerir (Glesne, 2015: 30). Patton'a göre (2014: 447) durum çalışması bir analiz sürecini temsil etmektedir. Ona göre bu analiz sürecinde veriler toplanır, analiz edilir ve düzenlenir. Merriam da (2015: 40-41) durum çalışmasını belirli bir sistemin derinlemesine analiz edilmesi ve betimlenmesi şeklinde ifade etmektedir. İç içe geçmiş tek durum deseninde, tek bir durum içinde birden fazla alt tabaka veya analiz biriminin olabileceği durumlar incelenir. Tek bir durum içerisinde alt birim veya alt birimlere dikkat edilerek araştırma gerçekleştirilir (Yıldırım ve Şimşek, 2016: 301). Bu çalışmadaki amaç yetiştirilmek istenen birey özelliklerini Türk Eğitim Sistemi içerisinde yer alan dokümanlar

açısından incelemek ve gerekli değerlendirmeleri yapmaktır. Bu amaç ile araştırma iç içe geçmiş tek durum deseninde gerçekleştirilmiştir.

3.2. Veri Toplama Araçları

Araştırma verileri nitel araştırmalarda veri toplama tekniklerinden doküman incelemesi tekniği ile toplanmıştır. Sönmez ve Alacapınar (2016: 108), doküman incelemeyi, yazılı ve görsel malzemenin toplanarak incelenmesi olarak tanımlamışlardır. Doküman olarak kitap, dergi, anı, makale, roman, öykü, şiir, film, resim, araç gereç vb. kullanılabileceğini ifade etmişlerdir. Bu çalışmada, daha detaylı ve derinlemesine bilgi sunması, istenildiğinde ulaşılma özelliği taşıması ve geçerli belge niteliği taşıması nedenleri ile yazılı dokümana başvurulmuştur. Uşun (2016: 41), mantıklı, tarihsel ve tarafsız bilgi elde edebilme, bilginin ihtiyaç duyuldukça hazır oluşu, bilgilerin elde olması, uzun süreli analiz fırsatı vermesi, bireysel çalışma imkânı vermesi ve düşük maliyet ile özgün bilgilere ulaşılabilmesi nedenleri ile doküman incelemesini tercih sebepleri olarak saymıştır.

Doküman olarak, “milli eğitim genel amaçları”, “okul öncesi eğitim ve ilköğretim kurumları yönetmeliği”, “ortaöğretim kurumları yönetmeliği”, “yükseköğretim kanunu”, “2019-2020 eğitim öğretim yılında uygulamada olan öğretim programları genel amaçları”, “2019-2020 eğitim öğretim yılında uygulamada olan öğretim programları kazanımları”, “2019-2020 eğitim öğretim yılında uygulamada olan ders kitapları” incelenmiştir.

3.3. Verilerin Analizi

Nitel verilerin analizi konusunda alanyazında değişik kavram ve yaklaşımlar ortaya atılmıştır. Bu yaklaşımların en önemli noktası verilerin betimlenmesi ve temaların ortaya çıkarılması olmuştur. Önemli olan diğer bir husus araştırmacının yorumları ve ortaya çıkan temaları anlamlı bir şekilde ilişkilendirmesi olmuştur. Bu da içerik analizi yaklaşımı ile yapılabilir (Yıldırım ve Şimşek, 2016: 239). İçerik analizinde söz konusu metin, belge veya içerik irdelenir, daha sonra bu veriler sınıflandırılır, bu sınıflandırmalar sayısal verilere dönüştürülebilir. İşlemlerin sonunda gerekli analizler yapılır (Sönmez ve Alacapınar, 2016: 273).

İçerik analizi toplanmış olan verilerin detaylı analiz edilmesini ve belli olmayan temaları, boyutları ortaya çıkarmaya yarar. Bir içeriğin belli özelliklerinin objektif ve sistematik bir biçimde bilinmesine yönelik çıkarımların yapıldığı bir tekniktir. Metin veya metinlerden oluşan bir kümenin içindeki belli kelimelerin veya kavramların varlığını belirlemeye yönelik yapılır (Büyüköztürk vd, 2013: 240). Bu veriler sistematik ve açıkça betimlenir, açıklanır ve yorumlanır, neden sonuç ilişkileri irdelenir ve birtakım sonuçlara ulaşılır. İçerik analizinde özetlenen, yorumlanan veriler derin bir işlemde geçirilerek kavram ve temalar burada keşfedilebilir. Bu şekilde içerik analizi yoluyla veriler tanımlanır ve içinde saklı olabilecek gerçekler ortaya çıkarılır. Genel olarak burada yapılan işlem, benzer veriler belli tema ve kavramlar çerçevesinde bir araya getirilip okuyucunun anlayabileceği bir şekilde yorumlanır (Yıldırım ve Şimşek, 2016: 237-244). Açıklamaları verilen veri analiz yaklaşımlarından olan içerik analizi bu araştırmaya uygun olduğundan dolayı bu araştırmada kullanılmıştır.

Bailey (1982)'ye göre dokümanlar tek başına bir araştırmada veri setini oluşturabilir. Böyle bir durumda dokümanlar araştırmanın amacına göre kapsamlı bir içerik analizine tabi tutulur. Dokümanları böyle bir amaç için kullanacak araştırmacılar, dokümanları dört aşamada analiz edebilirler. 1) analize konu olan verilerin seçilmesi, 2) temaların geliştirilmesi, 3) analiz biriminin saptanması ve 4) sayısallaştırma (Yıldırım ve Şimşek, 2016: 197). Bu araştırmada, verilerin analiz edilmesi aşamasında alt problemler doğrultusunda dokümanlardan veriler seçilmiş, temalar geliştirilmiş, analiz birimleri belirlenmiş ve sayısallaştırma yoluna başvurulmuştur.

İçerikler analiz edilirken aşağıdaki tablo örneğinde gösterildiği şekilde birey özelliklerinin tek özellik ifade etmesine dikkat edilmiştir. Örnek olarak “çevrenin doğal ve tarihi güzelliklerini koruyan ve geliştirmek için katkıda bulunan” şeklinde ifade edilen hedef özellikte dört ayrı öğrenme özelliği bulunmaktadır. Aşağıda sayfa 57’de yer alan tablo 2’den bir örnek gösterilmiştir.

Tema	Özellikler	Sayısı
Çevre ile İlgili Özellikler	Doğal ↗ Çevrenin ↘ Tarihi Güzelliklerini ↗ Koruyan ↘ Geliştirmek için katkıda bulunan	4

Yukarıdaki örnekte görüldüğü gibi “çevre ile ilgili özellikler” temasında dört ayrı özellik ifade edilmiştir. Bunlar;

“Çevrenin doğal güzelliklerini koruyan”

“Çevrenin doğal güzelliklerini geliştirmek için katkıda bulunan”

“Çevrenin tarihi güzelliklerini koruyan”

“Çevrenin tarihi güzelliklerini geliştirmek için katkıda bulunan” şeklinde ifade edilmiştir.

Sönmez (2015: 50) “Duygu ve düşüncelerini yazılı ve sözlü olarak ifade edebilmenin” birden fazla öğrenme ürününü göstermekte olduğunu ifade etmiştir. Yazılı ifade edebilmenin ayrı bir öğrenme ürününü, sözlü ifade edebilmenin ayrı bir öğrenme ürününü ifade etmekte olduğunu belirtmiştir. Duygu ve düşüncenin ayrı ayrı özellikleri ifade ettiğini belirtmiştir. Bu çalışmada da elde edilen veriler analiz edilirken birey özelliklerinin tek öğrenme ürününü ifade etmesine dikkat edilmiştir.

3.4. Veri Toplama Süreci

Türk Eğitim Sistemi açısından birey özelliklerini incelemek ve gerekli değerlendirmeleri yapmak için öncelikle araştırma kapsamında Türk milli eğitim sisteminin genel amaçları, okul öncesi eğitim ve ilköğretim kurumları yönetmeliği, ortaöğretim kurumları yönetmeliği, yükseköğretim kanunu, 2018 yılında revize edilen öğretim programları ve 2019-2020 eğitim-öğretim yılında uygulamada olan ders kitaplarına ihtiyaç duyulmuştur. Bu kaynaklardan Türk milli eğitim sisteminin genel amaçları, okul öncesi eğitim ve ilköğretim kurumları yönetmeliği, ortaöğretim kurumları yönetmeliği ve 2018 yılında revize edilen öğretim programları milli eğitim bakanlığının web sitesinden indirilmiştir. Yükseköğretim kanunu yükseköğretim kurulu web sitesinden indirilmiştir. 2019-2020 eğitim-öğretim yılında uygulamada olan Hayat Bilgisi 1-3. sınıf, Sosyal Bilgiler 4-7. sınıf, Türkçe 1-8. sınıf, Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi 4-12. sınıf, Tarih 9-11. sınıf ve İnkılap Tarihi ve Atatürkçülük 8 ve 12. sınıflar ders kitapları ise 2019-2020 eğitim-öğretim yılında milli eğitim bakanlığına bağlı resmi okullardan temin edilmiştir. Araştırmada ihtiyaç duyulan dokümanlar toplandıktan sonra Forster (1995)’in 1) dokümanlara ulaşılması, 2) ulaşılan dokümanların orijinalliklerinin kontrol edilmesi, 3) dokümanların anlaşılması, 4) verilerin analiz edilmesi ve 5) elde edilen verilerin kullanılması (Yıldırım ve Şimşek, 2016: 194) aşamaları dikkate alınmıştır.

Araştırmanın alt problemlerine bağlı olarak ulaşılan dokümanlar detaylı bir şekilde incelenmiş ve bireylere kazandırılması düşünülen özelliklerin neler olduğu tespit edilmiştir. Dokümanlarda seçilen özelliklerin bireylerde bulunması istenen, bireyin bilmesi, yapması veya uygulaması gereken bilgi, beceri ya da tutumlar olarak ifade edilmiş olması göz önünde bulundurulmuştur. Araştırma kapsamında bireye kazandırılması düşünülen özelliklerin neler olduğunun ortaya konması amaçlandığından incelenecek öğretim programı ve derslerin seçiminde birey özelliklerinin yoğun olarak geçeceği düşünülen sosyal özellikteki dersler ve bu derslerin öğretim programları seçilmiştir. Milli eğitim genel amaçları, okul öncesi eğitim ve ilköğretim kurumları yönetmeliği, ortaöğretim kurumları yönetmeliği, yükseköğretim kanunu, seçilen öğretim programları ve ders kitapları açısından birey özellikleri yukarıda belirtildiği şekilde belirlenmiş ve ortaya konmuştur.

3.5.Araştırmanın Geçerliği ve Güvenirliği

Araştırma sürecinde geçerlik ve güvenirliliğin sağlanması için araştırmacı tarafından aşağıda ifade edilen işlemler gerçekleştirilmiştir.

Doküman inceleyen bir araştırmacı dış geçerliği sağlamak için öncelikle üzerinde çalışacağı dokümanın ne zaman hazırlandığı, nerede hazırlandığı, kim tarafından hazırlandığı, belirtilen kişi veya kurum tarafından hazırlanıp hazırlanmadığı, eldeki dokümanın orijinal olup olmadığı, orijinal değilse orijinalinin nerede olduğu sorularını incelemelidir (Kaptan, 1998: 123-124). Bu anlamda araştırmanın dış geçerliğinin sağlanması için araştırmanın başında dokümanlar incelenmiş ve incelenen tüm dokümanların orijinal oldukları tespit edilmiştir. Kirk ve Miller (1986) nitel araştırmalarda güvenirlilik ve geçerliğin araştırmacının araştırdığı konuyu,olguyu, durumu olduğu şekliyle ve olabildiğince tarafsız biçimde sunması olduğunu ifade etmektedir (Yıldırım ve Şimşek, 2016: 269). Güvenirlilik ve geçerliğin sağlanması amacıyla dokümanlardan verilerin elde edilmesinde, analiz edilmesinde, verilerin olduğu şekliyle ele alınmasına dikkat edilmiş ve objektif olarak sunulmuştur. Çalışılan olgu üzerinde uzun ve yoğun bir şekilde çalışma imkânı ve detaylı inceleme fırsatı olması geçerliği sağlayan sebeplerdendir (Büyüköztürk vd, 2013: 245). Verilerin elde edilmesinde doküman incelemesi tekniğine başvurulduğundan araştırılan konu üzerinde uzun ve yoğun bir şekilde inceleme imkânı

elde edilmiş ve dokümanlar detaylı bir şekilde incelenmiştir. Bu bağlamda geçerlik için önemli olan ölçütler yerine getirilmiştir. Yıldırım ve Şimşek (2016: 270) elde edilen verilerin ayrıntılı olarak rapor edilmesi ve sonuçlara nasıl ulaşıldığının açıklanmış olmasını geçerliği sağlayan etkenler içerisinde olduğunu belirtmektedir. Elde edilen veriler ayrıntılı olarak rapor edilmiş sunulmuş ve sonuçlara nasıl ulaşıldığı açıklanmıştır. Merriam (2015) bir araştırmada geçerliğin önemli ölçüde araştırmacının etiğe bağlılığı ile ilgili olduğunu bildirmektedir. Bu çalışmada verilerin toplanması, analiz edilmesi ve sunulması sürecinde etik ilkelerine uygun hareket edilmiştir.

Yıldırım ve Şimşek (2016: 279) araştırma konusu hakkında genel bilgiye sahip ayrıca nitel araştırmalar konusunda uzmanlaşmış kişilerden yapılan araştırmanın farklı boyutları ile incelenmesinin istenmesi güvenilirliği sağlayan önlemler içerisinde sayılmıştır. Araştırma süreci içerisinde alanında uzmanlaşmış ayrıca bilimsel araştırmalar konusunda uzman olan iki ayrı bilim insanından araştırmanın değerlendirilmesi istenmiş ve geri dönütler doğrultusunda gerekli işlemler sağlanmıştır. Ayrıca her bir dokümanın incelenmesinde bireye kazandırılması düşünülen özelliklerin temalara ayrılarak kodlanmasına ilişkin güvenilirliği sağlamak amacı ile her bir doküman için iki ayrı kodlayıcı tarafından kontrol kodlaması gerçekleştirilmiştir. Kontrol kodlaması için Miles ve Huberman (2016: 63-64)'ın " $\text{güvenirlik} = \frac{\text{görüş birliği sayısı}}{(\text{görüş ayrılığı sayısı} + \text{görüş birliği sayısı})}$ " formülü kullanılmıştır. Kodlama formülü kullanıldıktan sonra en az % 80 güvenilirlik oranının olması gerektiği ifade edilmiştir. Bu araştırmada incelenen dokümanlardan sonra oluşan her bir tablo için iki ayrı kodlayıcı tarafından kodlama yapılmıştır. 2018 yılında revize edilen öğretim programlarından seçilen derslerin incelenen programları toplam oran verilmiş aynı işlem 2019-2020 eğitim-öğretim yılında uygulamada olan ders kitaplarından incelenen ders kitapları için uygulanmıştır. Kodlama sonrası oranlar milli eğitim genel amaçları için % 90, okul öncesi eğitim ve ilköğretim kurumları yönetmeliği için % 93, ortaöğretim kurumları yönetmeliği için % 92, yükseköğretim kanunu için % 90, 2018 yılında revize edilen öğretim programları genel amaçları için % 85, 2018 yılında revize edilen öğretim programları kazanımları için % 94, 2019-2020 eğitim-öğretim yılında uygulamada olan ders kitapları için % 88 olarak hesaplanmıştır. Bu şekilde her bir alt problem için oluşturulan tema ve kodlama işlemleri için güvenilirlik sağlanmıştır.

4. BULGULAR

Bu bölümde araştırmanın amacı çerçevesinde veri toplama araçları ile elde edilen bulgulara ve yorumlara yer verilmiştir.

4.1. Türk Milli Eğitiminin Genel Amaçlarında Birey Özellikleri ile İlgili Yer Alan İfadeler

MEB (1973), Milli Eğitim Temel Kanunu'nda aşağıdaki şekilde yer almaktadır:

Türk Milletinin bütün fertlerini, Atatürk inkılap ve ilkelerine ve Anayasada ifadesini bulan Atatürk milliyetçiliğine bağlı; Türk Milletinin milli, ahlaki, insani, manevi ve kültürel değerlerini benimseyen, koruyan ve geliştiren; ailesini, vatanını, milletini seven ve daima yüceltmeye çalışan, insan haklarına ve Anayasanın başlangıcındaki temel ilkelere dayanan demokratik, laik ve sosyal bir hukuk Devleti olan Türkiye Cumhuriyetine karşı görev ve sorumluluklarını bilen ve bunları davranış haline getirmiş yurttaşlar olarak yetiştirmek;

Beden, zihin, ahlak, ruh ve duygu bakımlarından dengeli ve sağlıklı şekilde gelişmiş bir kişiliğe ve karaktere, hür ve bilimsel düşünme gücüne, geniş bir dünya görüşüne sahip, insan haklarına saygılı, kişilik ve teşebbüse değer veren, topluma karşı sorumluluk duyan; yapıcı, yaratıcı ve verimli kişiler olarak yetiştirmek;

İlgi, istidat ve kabiliyetlerini geliştirerek gerekli bilgi, beceri, davranışlar ve birlikte iş görme alışkanlığı kazandırmak suretiyle hayata hazırlamak ve onların, kendilerini mutlu kılacak ve toplumun mutluluğuna katkıda bulunacak bir meslek sahibi olmalarını sağlamak;

Böylece bir yandan Türk vatandaşlarının ve Türk toplumunun refah ve mutluluğunu artırmak; öte yandan milli birlik ve bütünlük içinde iktisadi, sosyal ve kültürel kalkınmayı desteklemek ve hızlandırmak ve nihayet Türk Milletini çağdaş uygarlığın yapıcı, yaratıcı, seçkin bir ortağı yapmaktır.

4.2. Milli Eğitim Bakanlığı Genel Amaçlarında Bireye Kazandırılmak İstenen Özelliklere İlişkin Bulgular

Milli Eğitim Bakanlığı genel amaçları incelenmiş, bireye kazandırılmak istenen özelliklere ilişkin elde edilen veriler Tablo 1'de sunulmuştur.

Tablo 1. Milli Eğitim Bakanlığı Genel Amaçlarında Yer Alan Birey Özellikleri

Tema	Özellikler				Sayısı
Kişilik ve Karakter ile İlgili Özellikler	Beden				
	Zihin	Dengeli		Kişiliğe	
	Ahlak	Bakımından	Bir şekilde gelişmiş	Sahip	20
	Ruh	Sağlıklı		Karaktere	
	Duygu				
	Kişiliğe değer veren				1
Türk Milletinin Sahip Olduğu Değerler ile İlgili Özellikler		Milli			
		Ahlaki		Benimseyen	
	Türk Milletinin	İnsani	Değerlerini	Koruyan	15
		Manevi		Geliştiren	
		Kültürel			
Aile, Vatan ve Millet Sevgisi ile İlgili Özellikler	Ailesini		Seven		
	Vatanını				6
	Milletini		Daima yüceltmeye çalışan		
Türkiye Cumhuriyetine Karşı Görev ve Sorumluluklarını Bilme ile İlgili Özellikler			Görevlerini		
	Türkiye Cumhuriyetine karşı			Bilen	4
				Davranış haline getiren	
			Sorumluluklarını		
Atatürk'e Bağlı Olma ile İlgili Özellikler		İnkılaplarına			
	Atatürk	İlkelerine	Bağlı		3
		Milliyetçiliğine			

İlgi ve İstidatlar ile İlgili Özellikler	İlgileri			
	İstidatları	Gelişmiş		3
	Kabiliyetleri			
Hayata Hazır Olma ile İlgili Özellikler		Bilgileri		
	Gerekli	Becerileri	Kazanarak hayata hazır	3
		Davranışları		
Düşünme Gücü ile İlgili Özellikler	Hür düşünme gücüne		Sahip	2
	Bilimsel düşünme gücüne			
Meslek ile İlgili Özellikler	Kendilerini mutlu kılacak			
	Toplumsal mutluluğuna katkıda bulunacak		Bir meslek sahibi	2
Diğer Temalar ile İlgili Özellikler	Geniş bir dünya görüşüne sahip			1
	Teşebbüse değer veren			1
	İnsan haklarına saygılı			1
	Topluma karşı sorumluluk duyan			1
	Yapıcı			1
	Yaratıcı			1
	Verimli			1
	Birlikte iş görme alışkanlığını kazanan			1
Topla				67

Tablo 1’de görüldüğü gibi, Milli Eğitim Bakanlığı genel amaçlarında bireye kazandırılmak istenen toplam 67 özellik yer almaktadır. Sayısal olarak ilk sırada 21 özellik ile “kişilik ve karakter” teması yer alırken, ikinci sırada 15 özellik ile “Türk Milletinin sahip olduğu değerler”, üçüncü sırada ise 6 özellik ile “aile, vatan ve millet sevgisi” temaları yer almaktadır.

4.3.Okul Öncesi Eğitim ve İlköğretim Kurumları Yönetmeliğinde Birey Özellikleri ile İlgili Yer Alan İfadeler

Okula ve derslere düzenli devam etmeleri ve başarılı olmaları, okul personeline, arkadaşlarına ve çevresindeki kişilere karşı saygılı ve hoşgörülü davranmaları,

Doğru sözlü ve dürüst olmaları, iyi ve nazik tavırlı olmaları, okulda yapılacak sosyal ve kültürel etkinliklere katılmaları, kitap okuma alışkanlığını kazanmaları, çevrenin doğal ve tarihî güzelliklerini, sanat eserlerini korumaları ve onları geliştirmek için katkıda bulunmaları,

İyi işler başarmak için çok çalışmaya ve zamana muhtaç olduklarını unutmamaları, Geçen zamanın geri gelmeyeceğinin bilincinde olmaları, Millet malını, okulunu ve eşyasını kendi öz malı gibi korumaları,

Sigara, içki ve diğer bağımlılık yapan maddeleri kullanmamaları ve bu maddelerin kullanıldığı ortamlardan uzak durmaları, bilişim araçlarını kişisel, toplumsal ve eğitsel yararlar doğrultusunda kullanmaları,

Ülkenin birliğini ve bütünlüğünü bozan bölücü, yıkıcı, siyasi amaçlı etkinliklere katılmamaları, siyasi amaçlı sembol kullanmamaları, bunlarla ilgili amblem, afiş, rozet ve benzerlerini taşımamaları, bulundurmamaları ve dağıtmamaları, siyasi amaçlı davranışlarla okulun huzurunu bozmamaları,

Fiziksel, zihinsel ve duygusal güçlerini millet, yurt ve insanlık için yararlı bir şekilde kullanmaları,

Atatürk İlke ve İnkılâplarına bağlı kalmaları, Atatürk İlke ve İnkılâplarının aksine davranışlarda bulunmamaları,

Yasalara, yönetmeliklere ve toplumun etik kurallarına, millî, manevi ve kültürel değerlere uymaları şeklinde ifade edilmiştir.

4.4.Okul Öncesi Eğitim ve İlköğretim Kurumları Yönetmeliğinde Yetiştirilmek İstenen Özelliklere İlişkin Bulgular

Okul Öncesi Eğitim ve İlköğretim Kurumları Yönetmeliği incelenmiş, bireye kazandırılmak istenen özelliklere ilişkin elde edilen veriler Tablo 2’de sunulmuştur.

Tablo 2. Okulöncesi Eğitim ve İlköğretim Kurumları Yönetmeliğinde Yer Alan Birey Özellikleri

Tema	Özellikler	Sayısı
Okul Ortamında Siyasi Amaçlı Davranışlarda Bulunmama ile İlgili Özellikler	Amblem	Taşımayan
	Afiş	Bulundurmayan
	Rozet	Dağıtmayan
	Diğer semboller	
	Siyasi amaçlı sembol kullanmayan	1
	Siyasi amaçlı davranışlarla okulun huzurunu bozmayan	1

Güçlerini Millet, Yurt ve İnsanlık Yararına Kullanma ile İlgili Özellikler	Fiziksel		Millet		
	Zihinsel	Güçlerini	Yurt	İçin yararlı kullanan	9
	Duygusal		İnsanlık		
Saygı ve Hoşgörü ile İlgili Özellikler	Okul personeline			Saygılı	
	Arkadaşlarına			Hoşgörülü	6
	Çevresindeki kişilere				
Bağımlılık Yapan Maddelerden Uzak Durma ile İlgili Özellikler	Sigara			Kullanmayan	
	İçki			Kullanılan ortamdan uzak duran	6
	Diğer bağımlılık yapan maddeler				
Ülkenin Birliği ve Bütünlüğü ile İlgili Özellikler		Birliğini		Bölücü	
	Ülkenin		Bozan	Etkinliklere katılmayan	4
		Bütünlüğünü		Yıkıcı	
Çevre ile İlgili Özellikler		Doğal		Koruyan	
	Çevrenin		Güzelliklerini	Geliştirmek için katkıda bulunan	4
		Tarihi			
Atatürk İlke ve İnkıpları ile İlgili Özellikler	Atatürk	İlkelerine	Bağlı kalan		2
		İnkılaplarına			
	Atatürk	İlkelerinin	Aksine davranışlarda bulunmayan		2
		İnkıplarının			

Okul ile İlgili Özellikler	Okula	Düzenli devam eden	2
	Derslere		
Okuldaki Özellikler	Sosyal	Etkinliklere katılan	2
	Kültürel		
Milletin Malını Koruma ile İlgili Özellikler	Malını	Kendi öz malı gibi koruyan	3
	Milletin Okulunu Eşyasını		
Yasalara Uyuma ile İlgili Özellikler	Yasalara	Uyan	3
	Yönetmeliklere		
Değerler ile İlgili Özellikler	Toplumun etik kurallarına	Uyan	3
	Milli		
Değerler ile İlgili Özellikler	Manevi	Değerlere Uyan	3
	Kültürel		
Bilişim Araçları ile İlgili Özellikler	Kişisel	Yararlar doğrultusunda kullanan	3
	Bilişim araçlarını		
İyi İşler Başarma ile İlgili Özellikler	Çok çalışmaya	Muhtaç olduğunu unutmayan	2
	İyi işler başarmak için Zamana		
Görev ve Sorumluluklar ile İlgili Özellikler	Görev	Duyguları gelişen	2
	Sorumluluk		
İyi ve Nazik Olma ile İlgili Özellikler	İyi	Tavırlı	2
	Nazik		

Diğer Temalar ile ilgili	Doğru sözlü	1
	Dürüst	1
	Başarılı	1
	Kitap okuma alışkanlığı kazanan	1
Topla		73

Tablo 2’de görüldüğü gibi, Okul Öncesi Eğitim ve İlköğretim Kurumları Yönetmeliğinde bireye kazandırılmak istenen toplam 73 özellik yer almaktadır. Sayısal olarak ilk sırada 14 özellik ile “okul ortamında siyasi amaçlı davranışlarda bulunmama” teması yer alırken, ikinci sırada 9 özellik ile “güçlerini millet, yurt, insanlık yararına kullanma”, üçüncü sırada ise 6’şar özellik ile “saygı ve hoşgörü” ile “bağımlılık yapan maddelerden uzak durma” temaları yer almaktadır.

4.5. Ortaöğretim Kurumları Yönetmeliğinde Birey Özellikleri ile İlgili Yer Alan İfadeler

Atatürk inkılâp ve ilkeleriyle, Atatürk milliyetçiliğine bağlı, Türk milletinin millî, ahlâkî, manevî ve kültürel değerlerini benimseyen, koruyan ve geliştiren; ailesini, vatanını, milletini seven ve yücelten, insan haklarına saygılı, Cumhuriyetin demokratik, laik, sosyal ve hukuk devleti olması ilkelerine karşı görev ve sorumluluklarını bilen ve bunları davranış hâline getiren; beden, zihin, ahlâk, ruh ve duygu bakımından dengeli ve sağlıklı, gelişmiş bir kişiliğe, hür ve bilimsel düşünme gücüne, geniş bir dünya görüşüne sahip topluma karşı sorumluluk duyan, yapıcı, yaratıcı ve verimli kişiler olarak yetişmeleri,

Atatürk inkılâp ve ilkelerine bağlı kalmaları ve bunları korumaları, hukuka, toplum değerlerine ve okul kurallarına uymaları,

Doğru sözlü, dürüst, yardımsever, erdemli, saygılı ve çalışkan olmaları; güzel ve nazik tavır sergilemeleri; kaba söz ve davranışlarda bulunmamaları; barış, değerbilirlik, hoşgörü, sabır, özgürlük, eşitlik ve dayanışmadan yana davranış göstermeleri,

İrk, renk, cinsiyet, dil, din, milliyet ayrımı yapmaksızın herkese karşı iyi davranmaları; insan hak ve özgürlüğüyle onurunun korunması için gerekli duyarlılığı göstermeleri,

Tutumlu olmaları; millet malını, okulunu ve eşyasını kendi öz malı gibi korumaları ve zarar vermemeleri,

Sağlığı olumsuz etkileyen ve sağlığa zarar veren, alkollü ya da bağımlılık yapan maddeleri kullanmamaları, bulundurmamaları ve bu tür maddelerin kullanıldığı yerlerde bulunmamaları,

Alınan sağlık ve güvenlik tedbirlerine uyarak bu konuda örnek davranışlar sergilemeleri,

Her çeşit kumar ve benzeri oyunlardan, bu tür oyunların oynandığı ortamlardan uzak kalmaları,

Okula ve derslere düzenli olarak devam etmeleri, çevreye karşı duyarlı olmaları, çevrenin doğal ve tarihi yapısını korumaları,

Kitapları sevmeleri ve korumaları, okuma alışkanlığı kazanmaları ve boş zamanlarını faydalı işler yaparak geçirmeleri, trafik kurallarına uymaları ve davranışlarıyla örnek olmaları,

Fiziksel, zihinsel ve duygusal güçlerini olumlu olarak yönetmeleri; beden, zekâ ve duygularıyla bunları verimli kılacak irade ve yeteneklerini geliştirmeleri; kendilerine saygı duymayı öğrenmeleri, böylece dengeli bir biçimde geliştirdikleri varlıklarını aile, toplum, vatan, millet ve insanlığın yararına sunmaları,

İnsan hakları ve demokrasi bilincini özümsemiş ve davranışa dönüştürmüş olmaları, kötü muamele ve her türlü istismara karşı duyarlı olmaları,

Toplam kalite yönetimi anlayışıyla ekip çalışmalarında rol almaları,

Okul ile öğrenci ve velisi arasında imzalanan sözleşmede yer alan kurallara uygun davranmaları, insana ve insan sağlığına gereken önemi vermeleri,

Savaş, yangın, deprem ve benzeri olağanüstü durumlarda topluma hizmet etkinliklerine gönüllü katkı sağlamaları ve verilen görevleri tamamlamaları,

Zararlı, bölücü, yıkıcı, siyasi ve ideolojik amaçlı faaliyetlere katılmamaları, bunlarla ilgili amblem, afiş, rozet, yayın ve benzerlerini taşımamaları ve bulundurmamaları,

Bilişim araçlarını ve sosyal medyayı kişisel, toplumsal ve eğitsel yararlar doğrultusunda kullanmaları, bilişim araçlarını ve sosyal medyayı; zararlı, bölücü, yıkıcı ve toplumun genel ahlak kurallarıyla bağdaşmayan ve şiddet içerikli amaçlar için kullanmamaları; bunların üretilmesine, bulundurulmasına, taşınmasına yardımcı olmamaları,

Yanlış algı oluşturabilecek tutum ve davranışlardan kaçınmaları, genel ahlak ve adaba uygun davranmaları,

Okulu benimsemeleri, öğretmenlerine saygı göstermeleri ve okul kurallarına uymaları şeklinde ifade edilmiştir.

4.6. Ortaöğretim Kurumları Yönetmeliğinde Bireye Kazandırılmak İstenen Özelliklere İlişkin Bulgular

Ortaöğretim Kurumları Yönetmeliği incelenmiş, bireye kazandırılmak istenen özelliklere ilişkin elde edilen veriler Tablo 3'te sunulmuştur.

Tablo 3. Ortaöğretim Kurumları Yönetmeliğinde Yer Alan Birey Özellikleri

Tema	Özellikler					Sayısı
Bölücü ve Yıkıcı Amaçlar Taşıyan Davranışlarda Bulunmama ile İlgili Özellikler	Zararlı		Amblem			
	Bölücü		Afiş	Taşımayan		
	Yıkıcı	Amaçlı	Rozet	Bulundurmayan		50
	Siyasi		Yayın			
Bölücü ve Yıkıcı Amaçlar Taşıyan Davranışlarda Bulunmama ile İlgili Özellikler	İdeolojik		Vb.			
		Şiddet İçerikli				
	Bilişim	Zararlı		Üretilmesine		
	Araçlarını	Bölücü	Amaçlar İçin	Bulundurulmasına		40
Bölücü ve Yıkıcı Amaçlar Taşıyan Davranışlarda Bulunmama ile İlgili Özellikler	Sosyal	Yıkıcı	Kullanmayan	Taşınmasına yardımcı olmayan		
	Medyayı	Ahlak Kuralları ile Bağdaşmayan	ve Bunların			
	Zararlı					
	Bölücü					
Bölücü ve Yıkıcı Amaçlar Taşıyan Davranışlarda Bulunmama ile İlgili Özellikler	Yıkıcı	Amaçlı	Faaliyetlere katılmayan			5
	Siyasi					
	İdeolojik					
Fiziksel, Zihinsel ve Duygusal Güçlerini Verimli Kılma ve Olumlu Yönetme ile İlgili Özellikler	Bedenleriyle					
	Zekâlarıyla	Fiziksel	Güçlerini	İradelerini	Geliştiren	18
		Zihinsel	verimli	Yeteneklerini		
	Duygularıyla	Duygusal	kılacak			
Fiziksel, Zihinsel ve Duygusal Güçlerini Verimli Kılma ve Olumlu Yönetme ile İlgili Özellikler	Fiziksel					
	Zihinsel	Güçlerini olumlu yöneten				3
	Duygusal					
Davranışlar ile İlgili Özellikler	Barıştan					
	Değerbilirlikten					
	Hoşgörüden					
	Sabırdan		Yana davranış gösteren			7
Davranışlar ile İlgili Özellikler	Özgürlükten					
	Eşitlikten					
	Dayanışmadan					
Davranışlar ile İlgili Özellikler	İrk					
	Renk					
	Cinsiyet					
	Dil	Ayrımı yapmadan herkese karşı iyi davranan				6
Davranışlar ile İlgili Özellikler	Din					
	Milliyet					

Davranışlar ile İlgili Özellikler	Genel	Ahlaka Adaba	Uygun davranan		2	
	Davranışlarıyla örnek olan				1	
	Yanlış algı oluşturabilecek davranışlardan kaçınan				1	
	Kaba davranışlarda bulunmayan				1	
Cumhuriyet İlkelerine Karşı Görev ve Sorumluluklarını Bilme ile İlgili Özellikler		Demokratik				
		Laik				
	Cumhuriyetin		kelerine karşı	Görevlerini Sorumluluklarını	Bilen Davranış haline getiren	16
		Sosyal devlet				
		Hukuk devleti				
Türk Milletinin Sahip Olduğu Değerlere Sahip Çıkma ile İlgili Özellikler			Milli			
			Ahlaki		Benimseyen	
	Türk Milletinin		Manevi	Değerlerini	Koruyan Geliştiren	12
			Kültürel			
	Toplum değerlerine uyan					1
Sağlığa Zararlı Maddelerden Uzak Durma ile İlgili Özellikler	Sağlığı olumsuz etkileyen					
	Sağlığa zarar veren				Kullanmayan	
			Maddeleri	Bulundurmayan		12
	Alkollü			kullanılan yerlerde bulunmayan		
	Bağımlılık yapan					
Dengeli ve Sağlıklı Olma ile İlgili Özellikler	Beden					
	Zihin					
	Ahlak	Bakımından	Dengeli Sağlıklı			10
	Ruh					
	Duygu					

Olağanüstü Durumlar ile İlgili Özellikler	Savaşta				
	Depremde		Topluma hizmet etkinliklerine gönüllü katkı sağlayan		8
	Yangında		Verilen görevleri tamamlayan		
	Olağanüstü durumlarda				
Atatürk'e Bağlı Kalma ile İlgili Özellikler	Atatürk	İnkılaplarına İlkelerine	Bağlı kalan Koruyan		4
	Atatürk	İnkılaplarına İlkelerine	Bağlı		3
İş Birliği Yapma ile İlgili Özellikler	Okul yönetimi				
	Öğretmenler				
	Rehberlik servisi		ile	İş birliği yapan	6
	Veli				
	Okul aile birliği				
	İlgili diğer paydaşlar				
Milletin Malını Koruma ile İlgili Özellikler		Malını			
	Milletin	Okulunu	Kendi öz malı gibi koruyan Zarar vermeyen		6
		Eşyasını			
Aile, Vatan ve Millet Sevgisi ile İlgili Özellikler	Ailesini				
	Vatanını	Seven Yücelten			6
	Milletini				
Bilişim Araçları ve Sosyal Medya ile İlgili Özellikler			Kişisel		
	Bilişim araçlarını Sosyal medyayı		Toplumsal	Yararlar doğrultusunda kullanan	6
Okul ile İlgili Özellikler	Okula	Düzenli devam eden			2
	Derslere				
	Okul kurallarına uyan				1
	Okul veli öğrenci arasında imzalan sözleşmedeki kurallara uyan				1
	Okulu benimseyen				1

Varlıklarını Yararlı Kullanma ile İlgili Özellikler			Aile		
			Toplum		
	Dengeli biçimde geliştirdikleri varlıklarını		Vatan	Yararına sunan	5
			Millet		
			İnsanlık		
İnsan Hakları ile İlgili Özellikler	İnsan Haklarını	Özümseyen Davranışa dönüştüren			2
	İnsan haklarına saygılı				1
	İnsan haklarının korunması için duyarlı				1
Sağlık ve Güvenlik Tedbirlerine Uyma ile İlgili Özellikler	Alınan Sağlık	Tedbirlerine uyan Bu konuda örnek davranışlar sergileyen			2
	Alınan Güvenlik	Tedbirlerine uyan Bu konuda örnek davranışlar sergileyen			2
İnsan ile İlgili Özellikler	İnsan	Özgürlüklerinin Onurunun	Korunması için duyarlı		2
	İnsana İnsan sağlığına	Gereken önemi veren			2
Saygı ile İlgili Özellikler	Saygılı				1
	Kendilerine saygı duyan				1
	Öğretmenlerine saygılı olan				1
Kumardan Uzak Durma ile İlgili Özellikler	Her çeşit kumardan				
	Kumara benzer oyunlardan		Uzak duran		3
	Kumarın oynandığı ortamlardan				
Çevre ile İlgili Özellikler	Çevrenin	Doğal Tarihi	Yapısını koruyan		2
	Çevreye karşı duyarlı olan				1

Demokrasi Bilinci ile İlgili Özellikler	Demokrasi bilincini	Özümseyen Davranışa dönüştüren	2
Düşünme Gücü ile İlgili Özellikler	Hür		
	Bilimsel	Düşünme gücüne sahip	2
Güzel ve Nazik Tavrı Olma ile İlgili Özellikler	Güzel		
	Nazik	Tavır sergileyen	2
Kitaplar ile İlgili Özellikler	Kitapları	Seven Koruyan	2
İstismara Karşı Duyarlı Olma ile İlgili Özellikler	Kötü muameleye		
	Her türlü istismara	Karşı duyarlı olan	2
Diğer Temalar ile İlgili Özellikler	Hukuka uyan		1
	Yanlış algı oluşturabilecek tutumlardan kaçınan		1
	Kaba sözlerde bulunmayan		1
	Gelişmiş bir kişiliğe sahip		1
	Geniş bir dünya görüşüne sahip		1
	Topluma karşı sorumluluk duyan		1
	Yapıcı		1
	Yaratıcı		1
	Verimli		1
	Doğru sözlü		1
	Dürüst		1
	Yardımsever		1
	Erdemli		1
	Çalışkan		1
	Tutumlu olan		1
	Okuma alışkanlığı kazanmış		1
	Boş zamanlarında faydalı işler yapan		1
	Trafik kurallarına uyan		1
	Toplam kalite yönetimi anlayışı ile ekip çalışmalarında rol alan		1
Toplam			284

Tablo 3'te görüldüğü gibi, Ortaöğretim Kurumları Yönetmeliğinde bireye kazandırılmak istenen toplam 284 özellik yer almaktadır. Sayısal olarak ilk sırada 95 özellik ile “bölücü ve yıkıcı amaçlar taşıyan davranışlarda bulunmama” teması yer alırken, ikinci sırada 21 özellik ile “fiziksel, zihinsel ve duygusal güçlerini verimli kılma ve olumlu yönetme”, üçüncü sırada ise 18 özellik ile “davranış” teması yer almaktadır.

4.7. Yükseköğretim Kanununda Birey Özellikleri ile İlgili Yer Alan İfadeler

Atatürk inkılapları ve ilkeleri doğrultusunda Atatürk milliyetçiliğine bağlı, Türk milletinin milli, ahlaki, insani, manevi ve kültürel değerlerini taşıyan, Türk olmanın şeref ve mutluluğunu duyan,

Toplum yararını kişisel çıkarının üstünde tutan, aile, ülke ve millet sevgisi ile dolu, Türkiye Cumhuriyeti Devletine karşı görev ve sorumluluklarını bilen ve bunları davranış haline getiren,

Hür ve bilimsel düşünce gücüne, geniş bir dünya görüşüne sahip, insan haklarına saygılı, beden, zihin, ruh, ahlak ve duygu bakımından dengeli ve sağlıklı şekilde gelişmiş,

İlgi ve yetenekleri yönünde yurt kalkınmasına ve ihtiyaçlarına cevap verecek, aynı zamanda kendi geçim ve mutluluğunu sağlayacak bir mesleğin bilgi, beceri, davranış ve genel kültürüne sahip, vatandaşlar olarak yetiştirmek,

Öğrencilere, Atatürk inkılapları ve ilkeleri doğrultusunda Atatürk milliyetçiliğine bağlı hizmet bilincinin kazandırılması,

Öğrencilere, milli birlik ve beraberliği kuvvetlendirici ruh ve irade gücü kazandırılır şeklinde ifade edilmiştir.

4.8. Yükseköğretim Kanununda Yetiştirilmek İstenen Birey Özelliklerine İlişkin Bulgular

Yükseköğretim Kanunu incelenmiş, bireye kazandırılmak istenen özelliklere ilişkin elde edilen veriler Tablo 4'te sunulmuştur.

Tablo 4. Yüksek Öğretim Kanununda Yer Alan Birey Özellikleri

Tema	Özellikler	Sayısı
Dengeli ve Sağlıklı Gelişmiş Olma ile İlgili Özellikler	Beden	10
	Zihin	
	Ruh	
	Ahlak	
	Duygu	
	Bakımından	
	Dengeli	
	Sağlıklı	

Bir Mesleğin Bilgi ve Becerilerine Sahip Olma ile İlgili Özellikler	Geçimini		Bilgisine			
	Mutluluğunu	Sağlayacak bir mesleğin	Becerisine Davranışına Genel kültürüne	Sahip	8	
Atatürk Milliyetçiliğine Bağlı Olma ile İlgili Özellikler	Atatürk	İnkılapları İlkeleri	Doğrultusunda	Atatürk milliyetçiliğine bağlı hizmet bilinci kazanan	2	
	Atatürk	İnkılapları İlkeleri	Doğrultusunda	Atatürk milliyetçiliğine bağlı	2	
Türk Milletinin Değerlerini Taşıma ile İlgili Özellikler			Milli			
	Türk Milletinin		Ahlaki Manevi Kültürel	Değerlerini Taşıyan	4	
Yurt Kalkınmasına ve İhtiyaçlarına Cevap Verme ile İlgili Özellikler	İlgileri		Kalkınmasına			
	Yetenekleri	Yönünde yurt		Cevap veren	4	

Türkiye Cumhuriyetine Karşı Görev ve Sorumluluklarını Bilme ile İlgili Özellikler	Türkiye Cumhuriyeti Devletine karşı		Görevlerini Sorumluluklarını	Bilen Davranış haline getiren	4	
	Milli	Birliği Beraberliği	Kuvvetlendirici	Ruh İrade gücü	Kazanan	4
Aile, Ülke, Millet Sevgisi ile İlgili Özellikler	Aile Ülke Millet	Sevgisi	İle dolu olan			3
Türk Olma ile İlgili Özellikler	Türk olmanın	Şerefini Mutluluğunu	Duyan			2
Düşünme Gücü ile İlgili Özellikler	Hür Bilimsel	Düşünme gücüne sahip				2
Diğer Temalar ile İlgili Özellikler	Toplum yararını kişisel çıkarının üstünde tutan					1
	Geniş bir dünya görüşüne sahip					1
	İnsan haklarına saygılı					1
Toplam						48

Tablo 4’te görüldüğü gibi, Yükseköğretim Kanununda bireye kazandırılmak istenen toplam 48 özellik yer almaktadır. Sayısal olarak ilk sırada 10 özellik ile “dengeli ve

sağlıklı gelişmiş olma” teması yer alırken, ikinci sırada 8 özellik ile “bir mesleğin bilgi ve becerilerine sahip olma”, üçüncü sırada ise 4’er özellik ile “Atatürk Milliyetçiliğine bağlı olma”, “Türk Milletinin değerlerini taşıma”, “yurt kalkınmasına ve ihtiyaçlarına cevap verme”, “Türkiye Cumhuriyetine karşı görevlerini bilme” ve “milli birlik ve beraberlik” temaları yer almaktadır.

4.9. 2018 Yılında Revize Edilen Öğretim Programları Genel Amaçlarında Birey Özellikleri ile İlgili Yer Alan İfadeler

Öğrencilerin bireysel gelişim süreçleri göz önünde bulundurularak bedensel, zihinsel ve duygusal alanlarda sağlıklı şekilde gelişmelerini,

Öğrencilerin gelişim düzeyine ve kendi bireyselliğine uygun olarak ahlaki bütünlük ve öz farkındalık çerçevesinde, öz güven ve öz disipline sahip,

Gündelik hayatta ihtiyaç duyacağı temel düzeyde sözel, sayısal ve bilimsel akıl yürütme ile sosyal becerileri ve estetik duyarlılığı kazanmış, bunları etkin bir şekilde kullanarak sağlıklı hayat yönelimli bireyler olmalarını sağlamak,

Millî ve manevi değerleri benimsemiş, haklarını kullanan ve sorumluluklarını yerine getiren,

“Türkiye Yeterlilikler Çerçevesi”nde ve ayrıca disiplinlere özgü alanlarda ifadesini bulan temel düzey beceri ve yetkinlikleri kazanmış bireyler olmalarını sağlamak,

Öğrencilerin, ilkokulda ve ortaokulda kazandıkları yetkinlikleri geliştirmek suretiyle, millî ve manevi değerleri benimseyip hayat tarzına dönüştürmüş,

Üretken ve aktif vatandaşlar olarak yurdumuzun iktisadi, sosyal ve kültürel kalkınmasına katkıda bulunan,

“Türkiye Yeterlilikler Çerçevesi”nde ve ayrıca disiplinlere özgü alanlarda ifadesini bulan temel düzey beceri ve yetkinlikleri kazanmış,

İlgi ve yetenekleri doğrultusunda bir mesleğe, yükseköğretime ve hayata hazır bireyler olmalarını sağlamak şeklinde ifade edilmiştir.

4.10. 2018 Yılında Revize Edilen Öğretim Programları Genel Amaçlarında Yetiştirilmek İstenen Birey Özelliklerine İlişkin Bulgular

Milli Eğitim Bakanlığının 2018 yılında revize edilen öğretim programlarının amaçları incelenmiş, bireye kazandırılmak istenen özelliklere ilişkin elde edilen veriler Tablo 5’te sunulmuştur.

Tablo 5. Milli Eğitim Bakanlığı 2018 Öğretim Programları Amaçlarında Yer Alan Birey Özellikleri

Tema	Özellikler				Sayısı
Temel Düzeyde Beceriler Kazanma ve Sağlıklı Hayat Yönelimli Olma ile İlgili Özellikler		Sözel			
		Sayısal			
	Temel düzeyde	Bilimsel akıl yürütme	Becerileri kazanmış	ve bunları kullanarak sağlıklı hayat yönelimli olan	10
		Sosyal			
		Estetik duyarlılık			
Mesleğe, Yükseköğretime ve Hayata Hazır Olma ile İlgili Özellikler			Mesleğe		
	İlgileri Yetenekleri	Doğrultusunda	Yükseköğretime	hazır	6
			Hayata		
Milli ve Manevi Değerler ile İlgili Özellikler	Milli	Benimsemiş			
	Manevi	Hayat tarzına dönüştürmüş			4
Temel Düzey Beceriler ve Yetkinlikler ile İlgili Özellikler	Türkiye yeterlikler çerçevesinde		İfadesini bulan temel düzey becerileri ve yetkinlikleri kazanan		4
	Disiplinlere özgü alanlarda				
Sağlıklı Gelişim ile İlgili Özellikler	Bedensel				
	Zihinsel	Alanlarda sağlıklı şekilde gelişmiş			3
	Duygusal				

Yurdumuz ile ilgili Özellikler		İktisadi		
	Yurdumuzun	Sosyal	Kalkınmasına katkıda bulunan	3
		Kültürel		
Diğer Temalar ile İlgili Özellikler	Özgüven Sahibi			2
	Özdisiplin			
	Haklarını kullanan			1
	Sorumluluklarını yerine getiren			1
	Üretken			1
	Aktif			1
Toplam				36

Tablo 5’te görüldüğü gibi, Milli Eğitim Bakanlığı tarafından 2018 yılında revize edilen öğretim programları amaçlarında bireye kazandırılmak istenen toplam 36 özellik yer almaktadır. Sayısal olarak ilk sırada 10 özellik ile “temel düzeyde beceriler kazanma ve sağlıklı hayat yönelimli olma” teması yer alırken, ikinci sırada 6 özellik ile “mesleğe, yükseköğretime, hayata hazır olma”, üçüncü sırada ise 4’er özellik ile “milli ve manevi değerler” ve “temel düzey beceriler ve yetkinlikler” temaları yer almaktadır.

4.11. 2018 Yılında Revize Edilen Öğretim Programları Kazanımlarında Yetiştirilecek Bireyin Özelliklerine İlişkin Bulgular

2018 yılında revize edilen Hayat Bilgisi, Sosyal Bilgiler, Türkçe, Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi, İnkılap Tarihi ve Atatürkçülük, Tarih derslerinin öğretim programlarında yer alan kazanımlar incelenmiş ve sınıf seviyelerine ayrılarak; Hayat Bilgisi dersi 1-3. sınıf kazanımlarında yer alan birey özellikleri Tablo 6-8’de. Sosyal Bilgiler dersi 4-7. sınıf kazanımlarında yer alan birey özellikleri Tablo 9-12’de, Türkçe dersi 1-8. sınıf kazanımlarında yer alan özellikler Tablo 13-20’de. Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi 4-8. sınıf kazanımlarında yer alan birey özellikleri Tablo 21-28’de, İnkılap Tarihi ve Atatürkçülük dersi 8 ve 12. sınıf kazanımlarında yer alan birey özellikleri Tablo 29 ve 30’da. Tarih dersi 9-11. sınıf kazanımlarında yer alan ve bireye kazandırılmak istenen özellikler ise Tablo 31-34’te sunulmuştur.

2018 yılında revize edilen Hayat Bilgisi dersi öğretim programı 1. sınıf kazanımlarında yer alan birey özelliklerine ilişkin elde edilen veriler Tablo 6’da sunulmuştur.

Tablo 6. Hayat Bilgisi Dersi Öğretim Programında 1. Sınıf Kazanımlarında Yer Alan Birey Özellikleri

Tema	Özellikler	Sayısı
Güvenlik ile ilgili Özellikler	Okulda ve evde güvenlik kurallarına uyan	2
	Okula geliş ve okuldan gidişlerde güvenlik kurallarına uyan	2
	Kendisi için güvenli ve güvensiz alanları ayırt eden	2
	Teknolojik araç ve gereçleri güvenli bir şekilde kullanan	2
	Çevresindeki kişilerle iletişim kurarken güvenlik kurallarını uygulayan	1
Yakın Çevresindeki Doğal Varlıkları Tanıma ve Koruma ile ilgili Özellikler	Yakın çevresindeki tarihî, doğal ve turistik yerleri fark eden	3
	Korumaya özen gösteren	2
	Yakın çevresinde bulunan Hayvanları	1
	Bitkileri	1
Okul ile ilgili Özellikler	Gözlemleyen	1
	Okulla ilgili olumlu duygu ve düşünceler geliştiren	2
	Okulunun bölümlerini tanıyan	1
	Okul çalışanlarını tanıyan	1
	Okul kurallarına uyan	1
	Okulda iletişim kurarken nezaket kurallarına uyan	1
Millî ve Dini Günler ile ilgili Özellikler	Okul içi etkinliklerde görev almaya istekli olan	1
	Millî gün, bayram, tören ve kutlamalara katılmaya istekli olan	4
Sınıf ile ilgili Özellikler	Dinî gün ve bayram kutlamalarına istekle katılan	2
	Sınıf içerisinde bulunan ders araç ve gereçleri ile şeref köşesini tanıyan	3
	Sınıf içi tanışma etkinliğine katılan	1
	Sınıfının okul içindeki yerini bulan	1
Temizlik ile ilgili Özellikler	Sınıf içi kuralları belirleme sürecine katılan	1
	Doğayı ve çevresini temiz tutma konusunda duyarlı olan	2
	Tuvalet kullanma ve temizlik alışkanlığı geliştiren	2
Sağlık ile ilgili Özellikler	Temizlik kurallarına dikkat ederek kendisi için yiyecek hazırlayan	1
	Sağlığı için yararlı yiyecek ve içecekleri seçen	2
	Sağlığını korumak için alması gereken önlemleri fark eden	1
Gözlem ile ilgili Özellikler	Kitle iletişim araçlarını kullanırken beden sağlığını korumaya özen gösteren	1
	Güneş, ay, dünya ve yıldızları gözlemleyen	4

Trafik ile ilgili Özellikler	Okula geliş ve okuldan gidişlerde insanların trafikteki davranışlarını gözlemleyen	2
	Okula geliş ve gidişlerinde trafik kurallarına uyan	2
Mevsimler ile ilgili Özellikler	Mevsimleri ve özelliklerini araştıran	2
	Mevsimlere göre doğada meydana gelen değişiklikleri kavrayan	1
Aile ile ilgili Özellikler	Aile bireylerini tanıtan	1
	Aile hayatının önemini kavrayan	1
	Evde aile bireyleri ile iletişim kurarken nezaket kurallarına uyan	1
Beslenme ile ilgili Özellikler	Gün içerisinde öğünlere uygun ve dengeli beslenen	2
	Yemek yerken görgü kurallarına uyan	1
Diğer Temalar ile ilgili Özellikler	Oyunlara katılmaya ve oyun oynamaya istekli olan	2
	Kendisiyle akranları arasındaki benzer ve farklı yönleri ayırt eden	2
	Kullanacağı ders araç ve gereçlerini seçen	2
	Bayrak töreninde nasıl davranması gerektiğini kavrayan	1
	İhtiyaç duyduğu durumlarda okul çalışanlarından yardım alan	1
	Evinin yerini tarif eden	1
	Evdeki kaynakları verimli bir şekilde kullanan	1
	Gün içerisinde neler yapabileceğini planlayan	1
	İstek ve ihtiyaçları arasındaki farkı ayırt eden	1
	Kişisel bakımını düzenli olarak yapan	1
	Acil durumlarda yardım almak için arayacağı kurumların telefon numaralarını bilen	1
	Yaşadığı yeri bilen	1
	Ülkemizin genel özelliklerini tanıyan	1
	Ülkemizde, farklı kültürlerden insanlarla bir arada yaşadığını fark eden	1
	Atatürk'ün hayatını bilen	1
	Geri dönüşümü yapılabilecek maddeleri ayırt eden	1
Toplam		80

Tablo 6'da görüldüğü gibi, Hayat Bilgisi dersi öğretim programı 1. sınıf kazanımlarında toplam 80 özellik yer almaktadır. Sayısal olarak ilk sırada 9 özellik ile “güvenlik” teması yer alırken, ikinci sırada 7 özellik ile “yakın çevresindeki varlıklar”, üçüncü sırada ise 5 özellik ile “milli ve dini günler” temaları yer almaktadır.

2018 yılında revize edilen Hayat Bilgisi dersi öğretim programı 2. sınıf kazanımlarında yer alan birey özelliklerine ilişkin elde edilen veriler Tablo 7’de sunulmuştur.

Tablo 7. Hayat Bilgisi Dersi Öğretim Programında 2. Sınıf Kazanımlarında Yer Alan Birey Özellikleri

Tema	Özellikler	Sayısı
Sağlık ile İlgili Özellikler	Sağlıklı büyüme ve gelişme ile kişisel bakım, spor, uyku ve beslenme arasındaki ilişkiyi fark eden	8
	Sağlıkla ilgili hizmet veren kurumları ve meslekleri tanıyan	2
	Mevsimine uygun meyve ve sebze tüketiminin insan sağlığına etkilerini fark eden	2
	Sağlıklı bir yaşam için temizliğin gerekliliğini açıklayan	1
Okul ile İlgili Özellikler	Okul kaynaklarını ve eşyalarını kullanırken özen gösteren	2
	Okulda iletişim kurarken kendini anlaşılır ve açık bir dille ifade eden	2
	Okulunun yakın çevresini tanıtan	1
	Okulda iletişim kurarken dinleme kurallarına uyan	1
	Okulda arkadaşlarıyla oyun oynarken kurallara uyan	1
	Okulda parasını ihtiyaçları doğrultusunda bilinçli bir şekilde harcayan	1
Harita Okuma Becerisi ile İlgili Özellikler	Harita ve küre üzerinde ülkesini, başkentini ve yaşadığı yeri gösteren	6
Araç ve Gereçler ile İlgili Özellikler	Ders araç ve gereçlerini günlük ders programına göre hazırlayan	2
	Teknolojik araç ve gereçlerin güvenli bir şekilde kullanımı konusunda duyarlı olan	2
	Oyun alanlarındaki araçları güvenli bir şekilde kullanan	1
Türk Bayrağı ve İstiklal Marşı'nın Önemi ile İlgili Özellikler	Türk bayrağının ve İstiklâl Marşı'nın vatanı ve milleti için önemini fark eden	4

Millî ve Dini Günlerin Önemi ile İlgili Özellikler	Millî gün ve bayramların önemini kavrayan	2
	Dinî gün ve bayramların önemini kavrayan	2
Yakın Çevresindeki Varlıklar ile İlgili Özellikler	Yakın çevresindeki yardıma ihtiyaç duyan insanlara karşı duyarlı olan	1
	Yakın çevresindeki kültürel miras öğelerini araştıran	1
	Yakın çevresinde yapılan üretim faaliyetlerini gözlemleyen	1
	Yakın çevresindeki doğal unsurların insan yaşamına etkisine örnekler veren	1
Bitki ve Hayvanlar ile İlgili Özellikler	Bitki ve hayvanların yaşaması için gerekli olan şartları karşılaştıran	2
	Bitki yetiştirmenin ve hayvan beslemenin önemini fark eden	2
Doğa Olayları ile İlgili Özellikler	Doğa olayları ve doğal afetlere karşı alınabilecek önlemleri açıklayan	2
	Doğa olaylarını tanıyan	1
	Doğal afetlere örnekler veren	1
Ulaşım ile İlgili Özellikler	Ulaşım türlerini ve araçlarını sınıflandıran	2
	Ulaşım araçlarıyla yolculuk yaparken güvenlik kurallarına uyan	1
Evdeki Sorumlulukları ile İlgili Özellikler	Evde, üzerine düşen görev ve sorumluluklarını fark eden	2
	Evdeki kaynakları tasarruflu kullanmanın aile bütçesine katkılarını araştıran	1
Saygı ile İlgili Özellikler	Ülkemizde yaşayan farklı kültürdeki insanların yaşam şekillerine ve alışkanlıklarına saygı duyan	2
	Bireysel farklılıklara saygı duyan	1

Diğer Temalar ile İlgili Özellikler	Sınıfta ve okulda yapılan etkinliklerde grupta çalışma kurallarına uyan	2
	İstek ve ihtiyaçlarını öncelik sırasına göre listeleyen	2
	Acil durumlarda yardım alabileceği kurumları ve kişileri bilen	2
	Dünya'nın şekli ve hareketlerinin insan yaşamına etkilerini araştıran	2
	Kendini farklı özellikleriyle tanıtan	1
	Sınıfla ilgili konularda karar alma süreçlerine katılan	1
	Yakın akrabalarını tanıtan	1
	Akrabalık ilişkilerinin önemini kavrayan	1
	Yaşadığı evin adresini bilen	1
	Aile içi karar alma süreçlerine katılan	1
	Gün içerisinde planladığı işleri uygulayan	1
	Dengeli beslenmeye uygun öğün listesi hazırlayan	1
	Yemek yerken görgü kurallarına uyan	1
	Mevsim şartlarına uygun kıyafet seçen	1
	Trafikte yardıma ihtiyaç duyan bireylere yardımcı olan	1
	Atatürk'ün çocukluğunu araştıran	1
	Tüketilen maddelerin geri dönüşümüne katkıda bulunan	1
	Güneş'i gözlemleyerek yönleri gösteren	1
Toplam		83

Tablo 7’de görüldüğü gibi, Hayat Bilgisi dersi öğretim programı 2. sınıf kazanımlarında toplam 83 özellik yer almaktadır. Sayısal olarak ilk sırada 11 özellik ile “sağlık” teması yer almaktayken, ikinci sırada 6 özellik ile “harita okuma becerisi”, üçüncü sırada ise 4’er özellik ile “milli ve dini günlerin önemi”, “Türk Bayrağı ve İstiklal Marşının önemi” ve “yakın çevresindeki varlıklar” temaları yer almaktadır.

2018 yılında revize edilen Hayat Bilgisi dersi öğretim programı 3. sınıf kazanımlarında yer alan birey özelliklerine ilişkin elde edilen veriler Tablo 8’de sunulmuştur.

Tablo 8. Hayat Bilgisi Dersi Öğretim Programında 3. Sınıf Kazanımlarında Yer Alan Birey Özellikleri

Tema	Özellikler	Sayısı
Sağlık ile ilgili Özellikler	Kendisinin ve toplumun sağlığını korumak için ortak kullanım alanlarında temizlik ve hijyen kurallarına uyan	4
	Sağlığını korumak için yeterli ve dengeli beslenen	2
	Sağlığını korumak için mevsimlere özgü yiyeceklerle beslenen	1

Yakın Çevresi ile İlgili Özellikler	Yakın çevresinde yer alan tarihî, doğal ve turistik yerlerin özelliklerini tanıtan	3
	Yakın çevresinde bulunan yönetim birimlerini ve yöneticilerini tanıyan	2
	Yakın çevresinde meydana gelebilecek kazaları önlemek için alınması gereken tedbirleri açıklayan	1
	İnsanların doğal unsurlar üzerindeki etkisine yakın çevresinden örnekler veren	1
Bilinçli Tüketici Olma ile İlgili Özellikler	İstek ve ihtiyaçlarını karşılarken kendisinin ve ailesinin bütçesini korumaya özen gösteren	4
	Yiyecek ve içecekler satın alınırken bilinçli tüketici davranışları gösteren	2
Okul ile İlgili Özellikler	Okulunun bireysel ve toplumsal katkılarını fark eden	2
	Okuldaki sosyal yardımlaşma ve dayanışmayla ilgili çalışmalara katılmaya istekli olan	2
	Okula ilişkin istek ve ihtiyaçlarını okul ortamında demokratik yollarla ifade eden	2
Kaynakları Verimli Kullanma ile İlgili Özellikler	Okul kaynaklarının etkili ve verimli kullanımına yönelik özgün önerilerde bulunan	2
	Evdeki kaynakların etkili ve verimli kullanımına yönelik özgün önerilerde bulunan	2
	Kişisel bakımını yaparken kaynakları verimli kullanan	1
Görev ve Sorumlulukları ile İlgili Özellikler	Evde üzerine düşen görev ve sorumlulukları yerine getiren	2
	Ülkesinin gelişmesi ile kendi görev ve sorumluluklarını yerine getirmesi arasında ilişki kuran	2
Güvenlik ile İlgili Özellikler	Güvenliğini tehdit eden bir kişi olduğunda ne yapacağını ve kimlerden yardım isteyebileceğini açıklayan	2
	Günlük yaşamında güvenliğini tehdit edecek bir durumla karşılaştığında neler yapabileceğine örnekler veren	1
	Oyun alanlarındaki araçları güvenli bir şekilde kullanan	1
Kroki ile İlgili Özellikler	Sınıfının ve okulunun krokisini çizen	2
	Evinin bulunduğu yerin krokisini çizen	1
Davranışlar ile İlgili Özellikler	Davranışlarının kendisini ve arkadaşlarını nasıl etkilediğini fark eden	2
	Arkadaşlarının davranışlarının kendisini nasıl etkilediğini fark eden	1

Trafik ile ilgili Özellikler	Trafik işaretleri ve işaret levhalarını tanıtan	2
	Trafikte kurallara uymanın gerekliliğine örnekler veren	1
Ülkemiz ile ilgili Özellikler	Ülkemizin yönetim şeklini açıklayan	1
	Ülkemizde yaşayan farklı kültürdeki insanların sorunlarına yönelik sosyal sorumluluk projelerine katılan	1
	Yaptığı çalışmalarla ülkemize katkıda bulunmuş kişileri araştıran	1
Meslek ile ilgili Özellikler	İlgi duyduğu meslekleri ve özelliklerini araştıran	2
Komşuluk ile ilgili Özellikler	Komşuluk ilişkilerinin ailesi ve kendisi açısından önemine örnekler veren	2
Acil Durum ile ilgili Özellikler	Acil bir durum olduğunda ne yapacağını ve kimlerden yardım isteyebileceğini açıklayan	2
Geri Dönüşüm ile ilgili Özellikler	Geri dönüşümün kendisine ve yaşadığı çevreye olan katkısına örnekler veren	2
Diğer Temalar ile ilgili Özellikler	Evde kullanılan alet ve teknolojik ürünlerin hayatımıza olan katkılarına örnekler veren	2
	Güçlü yönlerini ve güçlendirilmesi gereken yönlerini fark eden	2
	Ortak kullanım alanlarını ve araçlarını koruyan	2
	Millî birlik ve beraberliğin toplum hayatına katkılarını araştıran	2
	İnsan yaşamı açısından bitki ve hayvanların önemini kavrayan	2
	Meyve ve sebzelerin yetişme koşullarını araştıran	2
	Doğa ve çevreyi koruma konusunda sorumluluk alan	2
	Arkadaşlık sürecinde dikkat edilmesi gereken hususları kavrayan	1
	Aile büyüklerinin çocukluk dönemlerinin özellikleri ile kendi çocukluk döneminin özelliklerini karşılaştıran	1
	Planlı olmanın kişisel yaşamına olan katkılarına örnekler veren	1
	Atatürk'ün kişilik özelliklerini araştıran	1
	Doğadan yararlanarak yönleri bulan	1
Toplam		78

Tablo 8’de görüldüğü gibi, Hayat Bilgisi dersi öğretim programı 3. sınıf kazanımlarında toplam 78 özellik yer almaktadır. Sayısal olarak ilk sırada 7 özellik ile “sağlık” teması yer alırken, ikinci sırada 6 özellik ile “bilinçli tüketici olma”, üçüncü sırada ise 5 özellik ile “kaynakları verimli kullanma” temaları yer almaktadır.

2018 yılında revize edilen Sosyal Bilgiler dersi öğretim programı 4. sınıf kazanımlarında yer alan birey özelliklerine ilişkin elde edilen veriler Tablo 9’da sunulmuştur.

Tablo 9. Sosyal Bilgiler Dersi Öğretim Programında 4. Sınıf Kazanımlarında Yer Alan Birey Özellikleri

Tema	Özellikler	Sayısı
Yaşadığı Çevre ile İlgili Özellikler	Yaşadığı yer ve çevresindeki yer şekilleri ve nüfus özellikleri hakkında çıkarımlarda bulunan	3
	Yaşadığı çevredeki doğal ve beşerî unsurları ayırt eden	2
	Çevresindeki herhangi bir yerin konumu ile ilgili çıkarımlarda bulunan	1
	Çevresinde meydana gelen hava olaylarını gözlemleyerek bulgularını resimli grafiklere aktaran	1
	Çevresindeki ihtiyaçlardan yola çıkarak kendine özgü ürünler tasarlamaya yönelik fikirler geliştiren	1
	Çevresindeki millî kültürü yansıtan öğeleri araştırarak örnekler veren	1
	Çevresindeki kaynakları israf etmeden kullanan	1
	Yakın çevresindeki başlıca ekonomik faaliyetleri tanıyan	1
Teknolojik Ürünler ile İlgili Özellikler	Teknolojik ürünleri kendisine, başkalarına ve doğaya zarar vermeden kullanan	3
	Kullandığı teknolojik ürünlerin mucitlerini ve bu ürünlerin zaman içerisindeki gelişimini araştırarak	2
	Teknolojik ürünleri, kullanım alanlarına göre sınıflandıran	1
	Teknolojik ürünlerin geçmişteki ve bugünkü kullanımını karşılaştıran	1
Aile Tarihi Çalışması ile İlgili Özellikler	Sözlü, yazılı, görsel kaynaklar ve nesnelerden yararlanarak aile tarihi çalışması yapan	4

Söz ve Eylem Sorumluluğu ile İlgili Özellikler	Aile ve okul yaşamındaki söz ve eylemlerinin sorumluluğunu alan	4
Bireysel Özelliklerini Tanıma ile İlgili Özellikler	Bireysel ilgi, ihtiyaç ve yeteneklerini tanıyan	3
Oyun ile İlgili Özellikler	Geleneksel çocuk oyunlarını değişim ve süreklilik açısından günümüzdeki oyunlarla karşılaştıran	2
Etkinlikler ile İlgili Özellikler	Okul yaşamında gerekli gördüğü eğitsel, sosyal etkinlikleri öneren	2
Türkiye ile İlgili Özellikler	Türkiye'nin komşuları ve diğer Türk Cumhuriyetleri ile olan ilişkilerini kavrayan	2
Ülke ile İlgili Özellikler	Ülkesinin bağımsızlığı ile bireysel özgürlüğü arasındaki ilişkiyi açıklayan	1
	Dünya üzerindeki çeşitli ülkeleri tanıtan	1
	Farklı ülkelere ait kültürel unsurlarla ülkemizin sahip olduğu kültürel unsurları karşılaştıran	1

Saygı ile İlgili Özellikler	Diğer bireylerin farklı özelliklerini saygı ile karşılayan	1
	Farklı kültürlerle saygı gösteren	1
Ailesi ile İlgili Özellikler	Ailesindeki millî kültürü yansıtan öğeleri araştırarak örnekler veren	1
	Ailesindeki başlıca ekonomik faaliyetleri tanıyan	1
Diğer Temalar ile İlgili Özellikler	Resmî kimlik belgesini inceleyerek kişisel kimliğine ilişkin çıkarımlarda bulunan	1
	Yaşamına ilişkin belli başlı olayları kronolojik sıraya koyan	1
	Kendisini farklı özelliklere sahip diğer bireylerin yerine koyan	1
	Millî Mücadele kahramanlarının hayatlarından hareketle Millî Mücadele'nin önemini kavrayan	1
	Günlük yaşamında kullandığı mekânların krokisini çizen	1
	Doğal afetlere yönelik gerekli hazırlıkları yapan	1
	İstek ve ihtiyaçlarını ayırt ederek ikisi arasında bilinçli seçimler yapan	1
	Sorumluluk sahibi bir birey olarak bilinçli tüketici davranışları sergileyen	1
	Kendine ait örnek bir bütçe oluşturan	1
	Çocuk olarak sahip olduğu haklara örnekler veren	1
Toplam		52

Tablo 9’da görüldüğü gibi, Sosyal Bilgiler dersi öğretim programı 4. sınıf kazanımlarında toplam 52 özellik yer almaktadır. Sayısal olarak ilk sırada 11 özellik ile “yaşadığı çevre” teması yer alırken ikinci sırada 7 özellik ile “teknolojik ürünler”, üçüncü sırada ise 4’er özellik ile “aile tarihi çalışması”, “söz ve eylem sorumluluğu” ve “bireysel özelliklerini tanıma” temaları yer almaktadır.

2018 yılında revize edilen Sosyal Bilgiler dersi öğretim programı 5. sınıf kazanımlarında yer alan birey özelliklerine ilişkin elde edilen veriler Tablo 10’da sunulmuştur.

Tablo 10. Sosyal Bilgiler Dersi Öğretim Programında 5. Sınıf Kazanımlarında Yer Alan Birey Özellikleri

Tema	Özellikler	Sayısı
Yaşadığı Yer ve Çevre Özelliklerini Tanıma ve Bilme ile İlgili Özellikler	Yaşadığı yer ve çevresindeki doğal özellikler ile beşerî özelliklerin nüfus ve yerleşme üzerindeki etkilerine örnekler veren	6
	Çevresindeki doğal varlıklar ile tarihî mekânları, nesneleri ve eserleri tanıtan	4
	Yaşadığı yerin ve çevresinin ekonomik faaliyetlerini analiz eden	2
	Yaşadığı yer ve çevresindeki ekonomik faaliyetlere bağlı olarak gelişen meslekleri tanıyan	2
	Yaşadığı yer ve çevresinin ülkemiz ile diğer ülkeler arasındaki ekonomik ilişkilerdeki rolünü araştıran	2
	Ülkemizin çeşitli yerlerinin kültürel özellikleri ile yaşadığı çevrenin kültürel özelliklerini karşılaştırarak bunlar arasındaki benzer ve farklı unsurları belirleyen	2
	Yaşadığı çevredeki afetlerin ve çevre sorunlarının oluşum nedenlerini sorgulayan	2
	Haritalar üzerinde yaşadığı yer ve çevresinin yeryüzü şekillerini genel olarak açıklayan	2
	Yakın çevresinde yaşanan bir örnekten yola çıkarak bir olayın çok boyutluluğunu açıklayan	1
	Çevresindeki ekonomik faaliyetlerin, insanların sosyal hayatlarına etkisini analiz eden	1
	Yaşadığı yerin yönetim birimlerinin temel görevlerini açıklayan	1
	Yaşadığı çevrede görülen iklimin, insan faaliyetlerine etkisini, günlük yaşantısından örnekler vererek açıklayan	1
Üretim, Dağıtım ve Tüketim ile İlgili Özellikler	Temel ihtiyaçları karşılamaya yönelik ürünlerin üretim, dağıtım ve tüketim ağını analiz eden	3
	İş birliği yaparak üretim, dağıtım ve tüketime dayalı yeni fikirler geliştiren	3
Sahip Olduğu Haklar ile İlgili Özellikler	Sahip olduğu haklarının farkında olan bir birey olarak katıldığı gruplarda aldığı rollerin gerektirdiği görev ve sorumluluklara uygun davranan	2
	Çocuk olarak haklarından yararlanmaya ve bu hakların ihlal edildiği durumlara örnekler veren	2
	Temel hakları ve bu hakları kullanmanın önemini açıklayan	2

Millî Egemenlik ve Bağımsızlık Sembolleri ile İlgili Özellikler	Millî egemenlik ve bağımsızlık sembollerimizden Bayrağımıza ve İstiklâl Marşına değer veren	4
Sanal Ortam ile İlgili Özellikler	Sanal ortamda ulaştığı bilgilerin doğruluk ve güvenilirliğini sorgulayan	2
	Sanal ortamı kullanırken güvenlik kurallarına uyan	1
Ülkeler ile İlgili Özellikler	Ülkeler arasındaki ekonomik ilişkilerde iletişim ve ulaşım teknolojisinin etkisini tartışan	2
	Çeşitli ülkelerde bulunan ortak miras öğelerine örnekler veren	1
Bilim ile İlgili Özellikler	Buluş yapanların ve bilim insanlarının ortak özelliklerini belirleyen	2
	Yaptığı çalışmalarda bilimsel etiğe uygun davranan	1
Diğer Temalar ile İlgili Özellikler	Bireysel ve toplumsal ihtiyaçlar ile bu ihtiyaçların karşılanması için hizmet veren kurumları ilişkilendiren	2
	Somut kalıntılardan yola çıkarak Anadolu ve Mezopotamya uygarlıklarının insanlık tarihine önemli katkılarını fark eden	2
	Teknoloji kullanımının sosyalleşme ve toplumsal ilişkiler üzerindeki etkisini tartışan	2
	Sosyal Bilgiler dersinin, Türkiye Cumhuriyeti'nin etkin bir vatandaşı olarak kendi gelişimine katkısını fark eden	1
	Kültürel öğelerin, insanların bir arada yaşamasındaki rolünü analiz eden	1
	Günlük yaşamdaki kültürel unsurların tarihî gelişimini değerlendiren	1
	Doğal afetlerin toplum hayatı üzerine etkilerini örneklerle açıklayan	1
	Bilinçli bir tüketici olarak haklarını kullanan	1
	Turizmin uluslararası ilişkilerdeki önemini açıklayan	1
Toplam		63

Tablo 10'da görüldüğü gibi, Sosyal Bilgiler dersi öğretim programı 5. sınıf kazanımlarında toplam 63 özellik yer almaktadır. Sayısal olarak ilk sırada 26 özellik ile “yaşadığı yer ve çevre özelliklerini tanıma ve bilme” teması yer alırken ikinci sırada 6’şar

özellik ile “sahip olduğu haklar” ve “üretim, dağıtım ve tüketim”, üçüncü sırada ise 4 özellik ile “milli egemenlik ve bağımsızlık sembolleri” temaları yer almaktadır.

2018 yılında revize edilen Sosyal Bilgiler dersi öğretim programı 6. sınıf kazanımlarında yer alan birey özelliklerine ilişkin elde edilen veriler Tablo 11’de sunulmuştur.

Tablo 11. Sosyal Bilgiler Dersi Öğretim Programında 6. Sınıf Kazanımlarında Yer Alan Birey Özellikleri

Tema	Özellikler	Sayısı
Ülkemizin Sahip Olduğu Özellikleri Bilme ve Analiz Etme ile İlgili Özellikler	Ülkemizin Türk Cumhuriyetleri ve komşu devletlerle olan kültürel, sosyal, siyasi ve ekonomik ilişkilerini analiz eden	8
	Ülkemizin sahip olduğu siyasi, askerî, ekonomik ve kültürel özelliklere bağlı olarak uluslararası alanda üstlendiği rolleri analiz eden	4
	Türkiye’nin temel fiziki coğrafya özelliklerinden yer şekillerini, iklim özelliklerini ve bitki örtüsünü ilgili haritalar üzerinde inceleyen	3
	Türkiye’nin coğrafi özelliklerini dikkate alarak yatırım ve pazarlama proje önerileri hazırlayan	2
	Nitelikli insan gücünün Türkiye ekonomisinin gelişimindeki yerini ve önemini analiz eden	2
	Türkiye Cumhuriyeti’nin etkin bir vatandaşı olarak hak ve sorumluluklarının anayasal güvence altında olduğunu açıklayan	2
	Türkiye’nin temel beşerî coğrafya özelliklerini ilgili haritalar üzerinde gösteren	1
	Konum ile ilgili kavramları kullanarak ülkemizin coğrafi konumunu tanımlayan	1
	Ülkemizin kaynaklarıyla ekonomik faaliyetlerini ilişkilendiren	1
	Türkiye Cumhuriyeti Devleti’nde yasama, yürütme ve yargı güçleri arasındaki ilişkiyi açıklayan	1
	Ülkemizin diğer ülkelerle olan ekonomik ilişkilerini analiz eden	1
Toplumsal Birlikteliğin Oluşması ile İlgili Özellikler	Sosyal, kültürel ve tarihî bağların toplumsal birlikteliğin oluşmasındaki yerini ve rolünü analiz eden	6
	Toplumsal birlikteliğin oluşmasında sosyal yardımlaşma ve dayanışmayı destekleyici faaliyetlere katılan	2

Türkler ile İlgili Özellikler	Türklerin İslamiyet'i kabulleri ile birlikte siyasi, sosyal ve kültürel alanlarda meydana gelen değişimleri fark eden	3
	Türklerin Anadolu'yu yurt edinme sürecini XI ve XIII. yüzyıllar kapsamında analiz eden	2
	Türk tarihinden ve güncel örneklerden yola çıkarak toplumsal hayatta kadına verilen değeri fark eden	2
Bilim ile İlgili Özellikler	Sosyal bilimlerdeki çalışma ve bulgulardan hareketle sosyal bilimlerin toplum hayatına etkisine örnekler veren	2
	Bilimsel ve teknolojik gelişmelerin gelecekteki yaşam üzerine etkilerine ilişkin fikirler ileri süren	2
	Bilimsel araştırma basamaklarını kullanarak araştırma yapan	1
Orta Asya'da kurulan ilk Türk Devletleri ile İlgili Özellikler	Orta Asya'da kurulan ilk Türk devletlerinin coğrafi, siyasi, ekonomik ve kültürel özelliklerine ilişkin çıkarımlarda bulunan	4
Vergi Vermenin Önemi ile İlgili Özellikler	Vatandaşlık sorumluluğu ve ülke ekonomisine katkısı açısından vergi vermenin gereğini ve önemini savunan	4
Ticaret Yolları ile İlgili Özellikler	Tarihî ticaret yollarının toplumlar arası siyasi, kültürel ve ekonomik ilişkilerdeki rolünü açıklayan	3
Meslek ile İlgili Özellikler	İlgi duyduğu mesleklerin gerektirdiği kişilik özelliklerini, becerileri ve eğitim sürecini araştırın	3
Sorunlara Getirilen Çözümler ile İlgili Özellikler	Bir soruna getirilen çözümlerin hak, sorumluluk ve özgürlükler temelinde olması gerektiğini savunan	3

Diğer Temalar ile İlgili Özellikler	Konum ile ilgili kavramları kullanarak kıtaların ve okyanusların coğrafi konumunu tanımlayan	2
	İslamiyet'in ortaya çıkışını ve beraberinde getirdiği değişimleri yorumlayan	2
	Telif ve patent hakları saklı ürünlerin yasal yollardan temin edilmesinin gerekliliğini savunan	2
	Sosyal rollerin zaman içerisindeki değişimini inceleyen	1
	Toplumda uyum içerisinde yaşayabilmek için farklılıklara yönelik ön yargıları sorgulayan	1
	Dünyanın farklı doğal ortamlarındaki insan yaşantılarından yola çıkarak iklim özellikleri hakkında çıkarımlarda bulunan	1
	Kaynakların bilinçsizce tüketilmesinin canlı yaşamına etkilerini analiz eden	1
	Demokrasinin temel ilkeleri açısından farklı yönetim biçimlerini karşılaştıran	1
	Yönetimin karar alma sürecini etkileyen unsurları analiz eden	1
	Toplumsal hayatımızda demokrasinin önemini açıklayan	1
	Popüler kültürün, kültürümüz üzerindeki etkilerini sorgulayan	1
Toplam		77

Tablo 11’de görüldüğü gibi, Sosyal Bilgiler dersi öğretim programı 6. sınıf kazanımlarında toplam 77 özellik yer almaktadır. Sayısal olarak ilk sırada 26 özellik ile “ülkemizin sahip olduğu özellikleri bilme ve analiz etme” teması yer alırken ikinci sırada 8 özellik ile “toplumsal birlikteliğin oluşması”, üçüncü sırada ise 7 özellik ile “Türkler” teması yer almaktadır.

2018 yılında revize edilen Sosyal Bilgiler dersi öğretim programı 7. sınıf kazanımlarında yer alan birey özelliklerine ilişkin elde edilen veriler Tablo 12’de sunulmuştur.

Tablo 12. Sosyal Bilgiler Dersi Öğretim Programında 7. Sınıf Kazanımlarında Yer Alan Birey Özellikleri

Tema	Özellikler	Sayısı
Osmanlı Devletini İnceleme ve Tanıma ile İlgili Özellikler	Osmanlı kültür, sanat ve estetik anlayışına örnekler veren	3
	Osmanlı Devleti’nin siyasi güç olarak ortaya çıkış sürecini ve bu süreci etkileyen faktörleri açıklayan	2
	Osmanlı Devleti’nde ıslahat hareketleri sonucu ortaya çıkan kurumlardan hareketle toplumsal ve ekonomik değişim hakkında çıkarımlarda bulunan	2
	Osmanlı Devleti’nin fetih siyasetini örnekler üzerinden analiz eden	1
	Avrupa’daki gelişmelerle bağlantılı olarak Osmanlı Devleti’ni değişime zorlayan süreçleri kavrayan	1

İletişim Becerileri ile İlgili Özellikleri	İletişimi etkileyen tutum ve davranışları analiz ederek kendi tutum ve davranışlarını sorgulayan	4
	Bireysel ve toplumsal ilişkilerde olumlu iletişim yollarını kullanan	2
	İletişim araçlarından yararlanırken haklarını kullanan ve sorumluluklarını yerine getiren	2
Bilgiyi İnceleme ile İlgili Özellikler	Bilginin korunması, yaygınlaştırılması ve aktarılmasında değişim ve sürekliliği inceleyen	6
Demokrasi ile İlgili Özellikler	Demokrasinin ortaya çıkışını, gelişim evrelerini ve günümüzde ifade ettiği anlamları açıklayan	3
	Atatürk'ün Türk demokrasisinin gelişimine katkılarını açıklayan	1
	Demokrasinin uygulanma süreçlerinde karşılaşılan sorunları analiz eden	1
Üretim ile İlgili Özellikler	Üretimde toprağın önemini geçmişten ve günümüzden örneklerle açıklayan	2
	Üretim teknolojisindeki gelişmelerin sosyal ve ekonomik hayata etkilerini değerlendiren	2
	Dijital teknolojilerin üretim ağında meydana getirdiği değişimleri analiz eden	1
Türkiye ile İlgili Özellikler	Türkiye'nin ilişkide olduğu ekonomik bölge ve kuruluşları tanıyan	2
	Türkiye'de nüfusun dağılışını etkileyen faktörlerden hareketle Türkiye'nin demografik özelliklerini yorumlayan	1
	Türkiye Cumhuriyeti Devleti'nin temel niteliklerini toplumsal hayattaki uygulamalarla ilişkilendiren	1
	Türkiye'nin üyesi olduğu uluslararası kuruluşlara örnekler veren	1
Kurum ve Kuruluşlar ile İlgili Özellikler	Kurumların ve sivil toplum kuruluşlarının çalışmalarına ve sosyal yaşamdaki rollerine örnekler veren	4
Türkler ile İlgili Özellikler	Tarih boyunca Türklerde meslek edindirme ve meslek etiği kazandırmada rol oynayan kurumları tanıyan	2
	Türk-İslam medeniyetinde yetişen bilginlerin bilimsel gelişme sürecine katkılarını tartışan	1

Diğer Temalar ile İlgili Özellikler	Yönetimde toprağın önemini geçmişten ve günümüzden örneklerle açıklayan	2
	Dijital teknolojilerin dağıtım ve tüketim ağında meydana getirdiği değişimleri analiz eden	2
	Medyanın sosyal değişim ve etkileşimdeki rolünü tartışan	2
	Örnek incelemeler yoluyla göçün neden ve sonuçlarını tartışan	2
	Temel haklardan yerleşme ve seyahat özgürlüğünün kısıtlanması halinde ortaya çıkacak olumsuz durumlara örnekler gösteren	2
	Örnek incelemeler yoluyla geçmişten günümüze, yerleşmeyi etkileyen faktörler hakkında çıkarımlarda bulunan	1
	XV-XX. yüzyıllar arasında Avrupa’da yaşanan gelişmelerin günümüz bilimsel birikiminin oluşmasına etkisini analiz eden	1
	Özgür düşüncenin bilimsel gelişmelere katkısını değerlendiren	1
	Dünyadaki gelişmelere bağlı olarak ortaya çıkan yeni meslekleri dikkate alarak mesleki tercihlerine yönelik planlama yapan	1
	Çeşitli kültürlerle yönelik kalıp yargıları sorgulayan	1
	Arkadaşlarıyla birlikte küresel sorunların çözümüne yönelik fikir önerileri geliştiren	1
Toplam		61

Tablo 12’de görüldüğü gibi, Sosyal Bilgiler dersi öğretim programı 7. sınıf kazanımlarında toplam 61 özellik yer almaktadır. Sayısal olarak ilk sırada 9 özellik ile “Osmanlı Devletini inceleme ve tanıma” teması yer alırken ikinci sırada 8 özellik ile “iletişim becerileri”, üçüncü sırada ise 6 özellik ile “bilgiyi inceleme” temaları yer almaktadır.

2018 yılında revize edilen Türkçe dersi öğretim programı 1. sınıf kazanımlarında yer alan birey özelliklerine ilişkin elde edilen veriler Tablo 13’te sunulmuştur.

Tablo 13. Türkçe Dersi Öğretim Programında 1. Sınıf Kazanımlarında Yer Alan Birey Özellikleri

Tema	Özellikler	Sayısı
Okuma ile İlgili Özellikler	Vurgu, tonlama ve telaffuza dikkat ederek okuyan	3
	Hece ve kelimeleri okuyan	2
	Basit ve kısa cümleleri okuyan	2
	Kısa metinleri okuyan	1
	Noktalama işaretlerine dikkat ederek okuyan	1
	Şiir okuyan	1
	Farklı yazı karakterleri ile yazılmış yazıları okuyan	1
	Okuma materyalindeki temel bölümleri tanıyan	1
	Okuma stratejilerini uygulayan	1
	Okuduklarını ana hatlarıyla anlatan	1

Dinleme/İzleme ile ilgili Özellikler	Görselden/görsellerden hareketle dinleyeceği/izleyeceği metin hakkında tahminde bulunan	4
	Dinlediklerinde/izlediklerinde geçen olayların gelişimi hakkında tahminde bulunan	2
	Dinlediği/izlediği metni anlatan	2
	Dinlediklerinin/izlediklerinin konusunu belirleyen	2
	Dinlediklerine/izlediklerine yönelik sorulara cevap veren	2
	Dinleme stratejilerini uygulayan	1
Yazma ile ilgili Özellikler	Hece ve kelimeler yazan	2
	Anlamli ve kurallı cümleler yazan	2
	Görsellerle ilgili kelime ve cümleler yazan	2
	Rakamları tekniğine uygun yazan	1
	Yazılarını görsel unsurlarla destekleyen	1
	Yazdıklarını gözden geçiren	1
	Yazdıklarını paylaşan	1
	Yazma çalışmaları yapan	1
	Yazma stratejilerini uygulayan	1
	Harfleri tekniğine uygun yazan	1
Ses ile ilgili Özellikler	Harfi tanıyan ve seslendiren	2
	Doğal ve yapay ses kaynaklarından çıkan sesleri ayırt eden	1
	Duyduğu sesleri taklit eden	1
	Seslere karşılık gelen harfleri ayırt eden	1
Metin ile ilgili Özellikler	Metnin içeriğine uygun başlık/başlıklar belirleyen	2
	Görsellerden hareketle okuyacağı metnin içeriğini tahmin eden	1
	Metinle ilgili soruları cevaplayan	1
	Metnin konusunu belirleyen	1
Kelimeler ile ilgili Özellikler	Görsellerden hareketle kelimeleri ve anlamlarını tahmin eden	2
	Kelimeleri anlamlarına uygun kullanan	1
	Kelimelerin zıt anlamlılarını tahmin eden	1
	Kelimeler arasında uygun boşluklar bırakan	1
Konuşma ile ilgili Özellikler	Konuşmacının sözlü olmayan mesajlarını kavrayan	1
	Hazırlıksız konuşmalar yapan	1
	Çerçevesi belirli bir konu hakkında konuşan	1
	Konuşma stratejilerini uygulayan	1
Diğer Temalar ile ilgili Özellikler	Büyük harfleri ve noktalama işaretlerini uygun şekilde kullanan	2
	Boyama ve çizgi çalışmaları yapan	2
	Şekillerin anlamlarını kavrayan	1
	Sembollerin anlamlarını kavrayan	1
	İşaretlerin anlamlarını kavrayan	1
	Harfler arasında uygun boşluklar bırakan	1
	Cümleler arasında uygun boşluklar bırakan	1
	Görsellerle ilgili soruları cevaplayan	1
	Sözlü yönergeleri uygulayan	1
Toplam		70

Tablo 13’te görüldüğü gibi, Türkçe dersi öğretim programı 1. sınıf kazanımlarında toplam 70 özellik yer almaktadır. Sayısal olarak ilk sırada 14 özellik ile “okuma” teması yer alırken ikinci sırada 13’er özellik ile “dinleme/izleme” ve “yazma”, üçüncü sırada ise 5’er özellik ile “ses”, “metin” ve “kelimeler” temaları yer almaktadır.

2018 yılında revize edilen Türkçe dersi öğretim programı 2. sınıf kazanımlarında yer alan birey özelliklerine ilişkin elde edilen veriler Tablo 14’te sunulmuştur.

Tablo 14. Türkçe Dersi Öğretim Programında 2. Sınıf Kazanımlarında Yer Alan Birey Özellikleri

Tema	Özellikler	Sayısı
Dinleme/izleme ile ilgili Özellikler	Görselden/görsellerden hareketle dinleyeceği/izleyeceği metnin konusunu tahmin eden	4
	Dinlediklerinde /izlediklerinde geçen olayların gelişimi ve sonucu hakkında tahminde bulunan	4
	Dinlediği/izlediği metni anlatan	2
	Dinlediklerinin/izlediklerinin konusunu belirleyen	2
	Dinlediklerine/izlediklerine yönelik sorulara cevap veren	2
	Dinlediklerine/izlediklerine farklı başlıklar öneren	2
	Dinleme stratejilerini uygulayan	1
Okuma ile ilgili Özellikler	Vurgu, tonlama ve telaffuza dikkat ederek okuyan	3
	Okuduğu metnin içeriğine uygun başlık/başlıklar belirleyen	2
	Okuma materyallerindeki temel bölümleri tanıyan	1
	Okuma stratejilerini uygulayan	1
	Okuduklarını ana hatlarıyla anlatan	1
	Okuduğu metnin konusunu belirleyen	1
	Okuduğu metinle ilgili soruları cevaplayan	1
	Okuduğu metindeki hikâye unsurlarını belirleyen	1
	Noktalama işaretlerine dikkat ederek okuyan	1
	Şiir okuyan	1
	Farklı yazı karakterleri ile yazılmış yazıları okuyan	1
Yazma ile ilgili Özellikler	Anlamli ve kurallı cümleler yazan	2
	Yazılı yönergeleri kavrayan	1
	Şiir yazan	1
	Kısa metinler yazan	1
	Kısa yönergeler yazan	1
	Yazılarını görsel unsurlarla destekleyen	1
	Yazdıklarının içeriğine uygun başlık belirleyen	1
	Yazdıklarını düzenleyen	1
	Yazdıklarını paylaşan	1
	Yazma çalışmaları yapan	1
	Soru ekini kuralına uygun yazan	1
	Yazma stratejilerini uygulayan	1

Kelimeler ile İlgili Özellikler	Görselden/görsellerden hareketle bilmediği kelimeleri ve anlamlarını tahmin eden	4
	Kelimeleri anlamlarına uygun kullanan	1
	Kelimelerin zıt anlamlılarını tahmin eden	1
	Kelimeler arasında uygun boşluklar bırakan	1
	Kelimelerin eş anlamlılarını tahmin eden	1
Konuşma ile İlgili Özellikler	Konuşmacının sözlü olmayan mesajlarını kavrayan	1
	Hazırlıksız konuşmalar yapan	1
	Konuşma stratejilerini uygulayan	1
	Çerçevesi belirli bir konu hakkında konuşan	1
Diğer Temalar ile İlgili Özellikler	Büyük harf ve noktalama işaretlerini uygun yerlerde kullanan	2
	Şekillerin anlamlarını kavrayan	1
	Sembollerin anlamlarını kavrayan	1
	İşaretlerin anlamlarını kavrayan	1
	Harfler arasında uygun boşluklar bırakan	1
	Cümleler arasında uygun boşluklar bırakan	1
	Sözlü yönergeleri uygulayan	1
	Görsellerden hareketle okuyacağı metnin konusunu tahmin eden	1
	Metin türlerini tanıyan	1
	Görsellerle ilgili soruları cevaplayan	1
	Formları yönergelerine uygun dolduran	1
Toplam		68

Tablo 14’te görüldüğü gibi, Türkçe dersi öğretim programı 2. sınıf kazanımlarında toplam 68 özellik yer almaktadır. Sayısal olarak ilk sırada 17 özellik ile “dinleme/izleme” teması yer alırken ikinci sırada 14 özellik ile “okuma”, üçüncü sırada ise 13 özellik ile “yazma” temaları yer almaktadır.

2018 yılında revize edilen Türkçe dersi öğretim programı 3. sınıf kazanımlarında yer alan birey özelliklerine ilişkin elde edilen veriler Tablo 15’te sunulmuştur.

Tablo 15. Türkçe Dersi Öğretim Programında 3. Sınıf Kazanımlarında Yer Alan Birey Özellikleri

Tema	Özellikler	Sayısı
Dinleme/İzleme ile İlgili Özellikler	Görselden/görsellerden hareketle dinleyeceği/izleyeceği metnin konusunu tahmin eden	4
	Dinlediklerinde/izlediklerinde geçen olayların gelişimi ve sonucu hakkında tahminde bulunan	4
	Dinlediklerinin/izlediklerinin ana fikrini/ana duygusunu belirleyen	4
	Dinlediği/izlediği metni ana hatlarıyla anlatan	2
	Dinlediklerinde/izlediklerinde geçen, bilmediği kelimelerin anlamını tahmin eden	2
	Dinlediklerinin/izlediklerinin konusunu belirleyen	2
	Dinlediklerine/izlediklerine yönelik sorulara cevap veren	2
	Dinlediklerine/izlediklerine farklı başlıklar öneren	2
	Dinlediği/izlediği hikâye edici metinleri canlandıran	2
	Dinledikleri/izledikleri ile ilgili görüşlerini ifade eden	2
	Dinleme stratejilerini uygulayan	1
Yazma ile İlgili Özellikler	Yazdıklarını zenginleştirmek için çizim ve görseller kullanan	2
	Harflerin yapısal özelliklerine uygun kelime ve cümleler yazan	2
	Yazılı yönergeleri kavrayan	1
	Şiir yazan	1
	Kısa metinler yazan	1
	Hikâye edici metin yazan	1
	Yazdıklarının içeriğine uygun başlık belirleyen	1
	Kısa yönergeler yazan	1
	Yazılarında eş sesli kelimeleri anlamlarına uygun kullanan	1
	Görsellerdeki olayları ilişkilendirerek yazı yazan	1
	Yazdıklarını düzenleyen	1
	Yazdıklarını paylaşan	1
	Harfleri yapısal özelliklerine uygun yazan	1
	Harflerin yapısal özelliklerine uygun kısa metinler yazan	1
	Yazdıklarında yabancı dillerden alınmış, dilimize henüz yerleşmemiş kelimelerin Türkçelerini kullanan	1
	Yazma stratejilerini uygulayan	1

Okuma ile İlgili Özellikler	Vurgu, tonlama ve telaffuza dikkat ederek okuyan	3
	Okuduğu metnin içeriğine uygun başlık/başlıklar belirleyen	2
	Okuma materyallerindeki temel bölümleri tanıyan	1
	Farklı yazı karakterleri ile yazılmış yazıları okuyan	1
	Noktalama işaretlerine dikkat ederek okuyan	1
	Şiir okuyan	1
	Okuma stratejilerini uygulayan	1
	Okuduklarını ana hatlarıyla anlatan	1
	Okuduğu metnin konusunu belirleyen	1
	Okuduğu metinle ilgili soruları cevaplayan	1
	Okuduğu metindeki hikâye unsurlarını belirleyen	1
	Okudukları ile ilgili çıkarımlar yapan	1
Metin ile İlgili Özellikler	Kısa ve basit dijital metinlerdeki mesajı kavrayan	2
	Metnin ana fikri/ana duygusunu belirleyen	2
	Metindeki gerçek ve hayalî öğeleri ayırt eden	2
	Metinle ilgili sorular soran	1
	Metin türlerini ayırt eden	1
	Metinleri oluşturan öğeleri tanıyan	1
	Görsellerle okuduğu metnin içeriğini ilişkilendiren	1
	Görsellerden hareketle okuyacağı metnin konusunu tahmin eden	1
Kelimeler ile İlgili Özellikler	Görselden/görsellerden hareketle bilmediği kelimelerin anlamlarını tahmin eden	2
	Kelimeleri anlamlarına uygun kullanan	1
	Konuşmalarında yabancı dillerden alınmış, dilimize henüz yerleşmemiş kelimelerin Türkçelerini kullanan	1
	Kelimelerin zıt anlamlılarını bulan	1
	Kelimelerin eş anlamlılarını bulan	1
	Eş sesli kelimelerin anlamlarını ayırt eden	1
Konuşma ile İlgili Özellikler	Sınıf içindeki tartışma ve konuşmalara katılan	2
	Konuşmacının sözlü olmayan mesajlarını kavrayan	1
	Hazırlıksız konuşmalar yapan	1
	Çerçevesi belirli bir konu hakkında konuşan	1
	Konuşma stratejilerini uygulayan	1
Diğer Temalar ile İlgili Özellikler	Şekil, sembol ve işaretlerin anlamlarını kavrayan	3
	Tablo ve grafiklerde yer alan bilgilere ilişkin soruları cevaplayan	2
	Büyük harfleri ve noktalama işaretlerini uygun yerlerde kullanan	2
	Sözlü yönergeleri uygulayan	1
	Görsellerle ilgili soruları cevaplayan	1
	Formları yönergelerine uygun dolduran	1
Toplam		94

Tablo 15’te görüldüğü gibi, Türkçe dersi öğretim programı 3. sınıf kazanımlarında toplam 94 özellik yer almaktadır. Sayısal olarak ilk sırada 27 özellik ile “dinleme/izleme” teması yer alırken ikinci sırada 18 özellik ile “yazma”, üçüncü sırada ise 15 özellik ile “okuma” temaları yer almaktadır.

2018 yılında revize edilen Türkçe dersi öğretim programı 4. sınıf kazanımlarında yer alan birey özelliklerine ilişkin elde edilen veriler Tablo 16’da sunulmuştur.

Tablo 16. Türkçe Dersi Öğretim Programında 4. Sınıf Kazanımlarında Yer Alan Birey Özellikleri

Tema	Özellikler	Sayısı
Dinleme/izleme ile ilgili Özellikler	Görselden/görsellerden hareketle dinleyeceği/izleyeceği metnin konusunu tahmin eden	4
	Dinlediklerinde/izlediklerinde geçen olayların gelişimi ve sonucu hakkında tahminde bulunan	4
	Dinlediklerinin/izlediklerinin ana fikrini/ana duygusunu belirleyen	4
	Dinlediği/izlediği metni ana hatlarıyla anlatan	2
	Dinlediklerinde/izlediklerinde geçen, bilmediği kelimelerin anlamını tahmin eden	2
	Dinlediklerinin/izlediklerinin konusunu belirleyen	2
	Dinlediklerine/izlediklerine yönelik sorulara cevap veren	2
	Dinlediklerine/izlediklerine farklı başlıklar öneren	2
	Dinledikleri/izledikleri ile ilgili görüşlerini ifade eden	2
	Dinlediği/izlediği hikâye edici metinleri canlandıran	2
	Dinlediklerinin/izlediklerinin içeriğini değerlendiren	2
	Dinleme stratejilerini uygulayan	1
Yazma ile ilgili Özellikler	Yazdıklarını zenginleştirmek için çizim, grafik ve görseller kullanan	3
	Yazılarında kelimeleri gerçek, mecaz ve terim anlamları ile kullanan	3
	Kısaltmaları ve kısaltmalara gelen ekleri doğru yazan	2
	Şiir yazan	1
	Bir işin işlem basamaklarına ilişkin yönergeler yazan	1
	Hikâye edici metin yazan	1
	Bilgilendirici metin yazan	1
	Hayalî ögeler barındıran kısa metin yazan	1
	Yazdıklarının içeriğine uygun başlık belirleyen	1
	Yazdıklarında yabancı dillerden alınmış, dilimize henüz yerleşmemiş kelimelerin Türkçelerini kullanan	1
	Yazdıklarını düzenleyen	1
	Yazdıklarını paylaşan	1
	Yazılarında eş sesli kelimeleri anlamlarına uygun kullanan	1
	Yazılarında bağlaçları kuralına uygun kullanan	1
	Yazma stratejilerini uygulayan	1
	Sayıları doğru yazan	1
	Harflerin yapısal özelliklerine uygun metin yazan	1
	Pekiştirmeli sözcükleri doğru yazan	1

Okuma ile İlgili Özellikler	Vurgu, tonlama ve telaffuza dikkat ederek okuyan	3
	Okuduğu metindeki gerçek, mecaz ve terim anlamlı sözcükleri belirleyen	3
	Noktalama işaretlerine dikkat ederek sesli ve sessiz okuyan	2
	Okuduklarını ana hatlarıyla anlatan	1
	Okuduğu metnin konusunu belirleyen	1
	Şiir okuyan	1
	Metinleri türün özelliklerine uygun biçimde okuyan	1
	Farklı yazı karakterleri ile yazılmış yazıları okuyan	1
	Okuma stratejilerini uygulayan	1
	Okuduğu metinlerdeki hikâye unsurlarını belirleyen	1
	Okuduğu metnin içeriğine uygun başlık belirleyen	1
	Okuduğu metindeki olaylara ilişkin düşüncelerini ifade eden	1
	Okuduğu metindeki kahramanların özelliklerini karşılaştıran	1
	Okudukları ile ilgili çıkarımlar yapan	1
	Okuduğu metinle ilgili soruları cevaplayan	1
	Görsellerle okuduğu metnin içeriğini ilişkilendiren	1
Metin ile İlgili Özellikler	Metindeki renkli, altı çizili, koyu ifadelerin önemli noktaları vurguladığını kavrayan	3
	Hikâye edici ve bilgilendirici metinleri oluşturan öğeleri tanıyan	2
	Metnin ana fikri/ana duygusunu belirleyen	2
	Kısa ve basit dijital metinlerdeki mesajı kavrayan	2
	Deyim ve atasözlerinin metnin anlamına katkısını kavrayan	2
	Görsellerden ve başlıktan hareketle okuyacağı metnin konusunu tahmin eden	2
	Metinle ilgili sorular soran	1
	Metin türlerini ayırt eden	1
	Metindeki gerçek ve hayalî öğeleri ayırt eden	1
	Metinler arasında karşılaştırma yapan	1
	Medya metinlerini değerlendiren	1
	Sınıf içindeki tartışma ve konuşmalara katılan	2
Konuşma ile İlgili Özellikler	Konuşmacının sözlü olmayan mesajlarını kavrayan	1
	Hazırlıksız konuşmalar yapan	1
	Hazırlıklı konuşmalar yapan	1
	Konuşma stratejilerini uygulayan	1
	Konuşmalarında yabancı dillerden alınmış, dilimize henüz yerleşmemiş kelimelerin Türkçelerini kullanan	1
	Bağlamdan yararlanarak bilmediği kelime ve kelime gruplarının anlamını tahmin eden	2
Kelimeler ile İlgili Özellikler	Kelimeleri anlamlarına uygun kullanan	1
	Kelimelerin zıt anlamlılarını bulunan	1
	Kelimelerin eş anlamlılarını bulunan	1
	Eş sesli kelimelerin anlamlarını ayırt eden	1

Diğer Temalar ile İlgili Özellikler	Grafik, tablo ve çizelgelerle ilgili soruları cevaplayan	3
	Şekil, sembol ve işaretlerin anlamlarını kavrayan	3
	Büyük harfleri ve noktalama işaretlerini uygun yerlerde kullanan	2
	Görsellerle ilgili soruları cevaplayan	1
	Yönergeleri kavrayan	1
	Bilgi kaynaklarını etkili bir şekilde kullanan	1
	Bilgi kaynaklarının güvenilirliğini sorgulayan	1
	Görselleri ilişkilendirerek bir olayı anlatan	1
	Formları yönergelerine uygun dolduran	1
	İmza atan	1
Toplam		119

Tablo 16’da görüldüğü gibi, Türkçe dersi öğretim programı 4. sınıf kazanımlarında toplam 119 özellik yer almaktadır. Sayısal olarak ilk sırada 29 özellik ile “dinleme/izleme” teması yer alırken ikinci sırada 23 özellik ile “yazma”, üçüncü sırada ise 21 özellik ile “okuma” temaları yer almaktadır.

2018 yılında revize edilen Türkçe dersi öğretim programı 5. sınıf kazanımlarında yer alan birey özelliklerine ilişkin elde edilen veriler Tablo 17’de sunulmuştur.

Tablo 17. Türkçe Dersi Öğretim Programında 5. Sınıf Kazanımlarında Yer Alan Birey Özellikleri

Tema	Özellikler	Sayısı
Dinleme/izleme ile İlgili Özellikler	Dinlediklerinde/izlediklerinde geçen olayların gelişimi ve sonucu hakkında tahminde bulunan	4
	Dinlediklerinin/izlediklerinin ana fikrini/ana duygusunu tespit eden	4
	Dinlediklerinde/izlediklerinde geçen, bilmediği kelimelerin anlamını tahmin eden	2
	Dinlediklerinin/izlediklerinin konusunu belirleyen	2
	Dinlediklerini/izlediklerini özetleyen	2
	Dinledikleri/izlediklerine yönelik sorulara cevap veren	2
	Dinlediklerine/izlediklerine yönelik farklı başlıklar öneren	2
	Dinlediği/izlediği hikâye edici metinleri canlandıran	2
	Dinlediklerinin/izlediklerinin içeriğini değerlendiren	2
	Dinledikleriyle/izledikleriyle ilgili görüşlerini bildiren	2
	Dinleme stratejilerini uygulayan	1

Metin ile İlgili Özellikler	Deyim ve atasözlerinin metne katkısını belirleyen	2
	Metnin ana fikrini/ana duygusunu belirleyen	2
	Metni oluşturan unsurlar arasındaki geçiş ve bağlantı ifadelerinin anlama olan katkısını değerlendiren	2
	Görsellerden ve başlıktan hareketle okuyacağı metnin konusunu tahmin eden	2
	Metin türlerini ayırt eden	1
	Metinde ele alınan sorunlara farklı çözümler üreten	1
	Metindeki hikâye unsurlarını belirleyen	1
	Metni yorumlayan	1
	Metinle ilgili sorular soran	1
	Metinle ilgili sorulara cevap veren	1
	Metnin konusunu belirleyen	1
	Metinde önemli noktaların vurgulanış biçimlerini kavrayan	1
	Medya metinlerini değerlendiren	1
	Metinler arasında karşılaştırma yapan	1
	Metindeki gerçek ve kurgusal unsurları ayırt eden	1
	Metindeki söz sanatlarını tespit eden	1
Yazma ile İlgili Özellikler	Yazılarını zenginleştirmek için atasözleri, deyimler ve özdeyişler kullanan	3
	Yazılarında uygun geçiş ve bağlantı ifadelerini kullanan	2
	Şiir yazar	1
	Bilgilendirici metin yazar	1
	Hikâye edici metin yazar	1
	Yazma stratejilerini uygulayan	1
	Bir işin işlem basamaklarını yazar	1
	Sayıları doğru yazar	1
	Yazdıklarını düzenleyen	1
	Yazdıklarını paylaşan	1
	Yazılarında ses olaylarına uğrayan kelimeleri doğru kullanan	1
	Yazdıklarında yabancı dillerden alınmış, dilimize henüz yerleşmemiş kelimelerin Türkçelerini kullanan	1
	Kısa metinler yazar	1
	Yazdıklarının içeriğine uygun başlık belirleyen	1
Okuma ile İlgili Özellikler	Okuduğu metnin içeriğine uygun başlık/başlıklar belirleyen	2
	Noktalama işaretlerine dikkat ederek sesli ve sessiz okuyan	2
	Okuma stratejilerini kullanan	1
	Okuduklarını özetleyen	1
	Okudukları ile ilgili çıkarımlarda bulunan	1
	Okuduğu metindeki gerçek, mecaz ve terim anlamlı sözcükleri ayırt eden	1
	Metni türün özelliklerine uygun biçimde okuyan	1
	Farklı yazı karakterleri ile yazılmış yazıları okuyan	1

Konuşma ile İlgili Özellikler	Konuşmacının sözlü olmayan mesajlarını kavrayan	1
	Hazırlıklı konuşma yapan	1
	Hazırlıksız konuşma yapan	1
	Konuşma stratejilerini uygulayan	1
	Konuşmalarında beden dilini etkili bir şekilde kullanan	1
	Konuşmalarında uygun geçiş ve bağlantı ifadelerini kullanan	1
	Konuşmalarında yabancı dillerden alınmış, dilimize henüz yerleşmemiş kelimelerin Türkçelerini kullanan	1
Kelimeler ile İlgili Özellikler	Bağlamdan yararlanarak bilmediği kelime ve kelime gruplarının anlamını tahmin eden	2
	Kelimeleri anlamlarına uygun kullanan	1
	Kelimelerin eş anlamlılarını bulunan	1
	Kelimelerin zıt anlamlılarını bulunan	1
	Eş sesli kelimelerin anlamlarını ayırt eden	1
Diğer Temalar ile İlgili Özellikler	Grafik, tablo ve çizelgeyle sunulan bilgilere ilişkin soruları cevaplayan	3
	Büyük harfleri ve noktalama işaretlerini uygun yerlerde kullanan	2
	Kökleri ve ekleri ayırt eden	2
	Yapım ekinin işlevlerini açıklayan	1
	Görsellerle ilgili soruları cevaplayan	1
	Bilgi kaynaklarını etkili şekilde kullanan	1
	Bilgi kaynaklarının güvenilirliğini sorgulayan	1
	Formları yönergelerine uygun dolduran	1
Toplam		97

Tablo 17’de görüldüğü gibi, Türkçe dersi öğretim programı 5. sınıf kazanımlarında toplam 97 özellik yer almaktadır. Sayısal olarak ilk sırada 25 özellik ile “dinleme/izleme” teması yer alırken ikinci sırada 20 özellik ile “metin”, üçüncü sırada ise 17 özellik ile “yazma” temaları yer almaktadır.

2018 yılında revize edilen Türkçe dersi öğretim programı 6. sınıf kazanımlarında yer alan birey özelliklerine ilişkin elde edilen veriler Tablo 18’de sunulmuştur.

Tablo 18. Türkçe Dersi Öğretim Programında 6. Sınıf Kazanımlarında Yer Alan Birey Özellikleri

Tema	Özellikler	Sayısı
Metin ile İlgili Özellikler	Edat, bağlaç ve ünlemlerin metnin anlamına olan katkısını açıklayan	3
	Metni oluşturan unsurlar arasındaki geçiş ve bağlantı ifadelerinin anlama olan katkısını değerlendiren	2
	Deyim ve atasözlerinin metne katkısını belirleyen	2
	İsim ve sıfatların metnin anlamına olan katkısını açıklayan	2
	İsim ve sıfat tamlamalarının metnin anlamına olan katkısını açıklayan	2
	Görselden ve başlıktan hareketle okuyacağı metnin konusunu tahmin eden	2
	Metnin ana fikrini/ana duygusunu belirleyen	2
	Zamirlerin metnin anlamına olan katkısını açıklayan	1
	Metindeki söz sanatlarını tespit eden	1
	Metinle ilgili soruları cevaplayan	1
	Metinle ilgili sorular soran	1
	Metnin konusunu belirleyen	1
	Metnin içeriğine uygun başlık belirleyen	1
	Metindeki hikâye unsurlarını belirleyen	1
	Metinde ele alınan sorunlara farklı çözümler üreten	1
	Metnin içeriğini yorumlayan	1
	Metinler arasında karşılaştırma yapan	1
	Metin türlerini ayırt eden	1
	Metindeki gerçek ve kurgusal unsurları ayırt eden	1
	Metinde önemli noktaların vurgulanış biçimlerini kavrayan	1
	Medya metinlerini değerlendiren	1
Dinleme/İzleme ile İlgili Özellikler	Dinlediklerinde/izlediklerinde geçen olayların gelişimi ve sonucu hakkında tahminde bulunan	4
	Dinlediklerinin/izlediklerinin ana fikrini/ana duygusunu tespit eden	4
	Dinlediklerinde/izlediklerinde geçen, bilmediği kelimelerin anlamını tahmin eden	2
	Dinlediklerini/izlediklerini özetleyen	2
	Dinledikleri/izlediklerine yönelik sorulara cevap veren	2
	Dinlediklerinin/izlediklerinin konusunu belirleyen	2
	Dinlediklerine/izlediklerine yönelik farklı başlıklar öneren	2
	Dinlediği/izlediği hikâye edici metinleri canlandıran	2
	Dinlediklerinin/izlediklerinin içeriğini değerlendiren	2
	Dinledikleri/izledikleri ile ilgili görüşlerini bildiren	2
	Dinleme stratejilerini uygulayan	1

Yazma ile İlgili Özellikler	Yazılarını zenginleştirmek için atasözleri, deyimler ve özdeyişler kullanan	3
	Yazdıklarını desteklemek için gerektiğinde grafik ve tablo kullanan	2
	Yazılarında uygun geçiş ve bağlantı ifadelerini kullanan	2
	Şiir yazar	1
	Bilgilendirici metin yazar	1
	Hikâye edici metin yazar	1
	Yazma stratejilerini uygulayan	1
	Bir işi işlem basamaklarına göre yazar	1
	Yazdıklarının içeriğine uygun başlık belirleyen	1
	Yazdıklarını düzenleyen	1
	Yazdıklarını paylaşan	1
	Yazdıklarında yabancı dillerden alınmış, dilimize henüz yerleşmemiş kelimelerin Türkçelerini kullanan	1
	Kısa metinler yazar	1
Konuşma ile İlgili Özellikler	Konuşmalarında uygun geçiş ve bağlantı ifadelerini kullanan	2
	Konuşmacının sözlü olmayan mesajlarını kavrayan	1
	Hazırlıklı konuşma yapan	1
	Hazırlıksız konuşma yapan	1
	Konuşma stratejilerini uygulayan	1
	Konuşmalarında beden dilini etkili bir şekilde kullanan	1
	Konuşmalarında yabancı dillerden alınmış, dilimize henüz yerleşmemiş kelimelerin Türkçelerini kullanan	1
Okuma ile İlgili Özellikler	Noktalama işaretlerine dikkat ederek sesli ve sessiz okuyan	2
	Metni türün özelliklerine uygun biçimde okuyan	1
	Farklı yazı karakterleri ile yazılmış yazıları okuyan	1
	Okuma stratejilerini kullanan	1
	Okudukları ile ilgili çıkarımlarda bulunan	1
	Okuduklarını özetleyen	1
Kelime ile İlgili Özellikler	Bağlamdan yararlanarak bilmediği kelime ve kelime gruplarının anlamını tahmin eden	2
	Kelimeleri anlamlarına uygun kullanan	1
	Basit, türemiş ve birleşik kelimeleri ayırt eden	1
Diğer Temalar ile İlgili Özellikler	Grafik, tablo ve çizelgeyle sunulan bilgileri yorumlayan	3
	Çekim eklerinin işlevlerini ayırt eden	1
	Şiirin şekil özelliklerini açıklayan	1
	Görsellerle ilgili soruları cevaplayan	1
	Bilgi kaynaklarını etkili bir şekilde kullanan	1
	Bilgi kaynaklarının güvenilirliğini sorgulayan	1
	Formları yönergelerine uygun dolduran	1
Toplam		99

Tablo 18’de görüldüğü gibi, Türkçe dersi öğretim programı 6. sınıf kazanımlarında toplam 99 özellik yer almaktadır. Sayısal olarak ilk sırada 29 özellik ile “metin” teması yer alırken ikinci sırada 25 özellik ile “dinleme/izleme”, üçüncü sırada ise 17 özellik ile “yazma” temaları yer almaktadır.

2018 yılında revize edilen Türkçe dersi öğretim programı 7. sınıf kazanımlarında yer alan birey özelliklerine ilişkin elde edilen veriler Tablo 19’da sunulmuştur.

Tablo 19. Türkçe Dersi Öğretim Programında 7. Sınıf Kazanımlarında Yer Alan Birey Özellikleri

Tema	Özellikler	Sayısı
Dinleme/İzleme ile İlgili Özellikler	Dinlediklerinde/izlediklerinde geçen olayların gelişimi ve sonucu hakkında tahminde bulunan	4
	Dinlediklerinin/izlediklerinin ana fikrini/ana duygusunu belirleyen	4
	Dinlediklerinde/izlediklerinde geçen, bilmediği kelimelerin anlamını tahmin eden	2
	Dinlediklerini/izlediklerini özetleyen	2
	Dinledikleri/izlediklerine yönelik soruları cevaplayan	2
	Dinlediklerinin/izlediklerinin konusunu belirleyen	2
	Dinlediklerine/izlediklerine yönelik farklı başlıklar öneren	2
	Dinlediği/izlediği hikâye edici metinleri canlandıran	2
	Dinlediklerinde/izlediklerinde başvurulmuş düşünceleri geliştirme yollarını tespit eden	2
	Dinlediklerinde/izlediklerinde tutarlılığı sorgulayan	2
	Dinledikleri/izledikleri ile ilgili görüşlerini bildiren	2
	Dinlediklerinin/izlediklerinin içeriğini değerlendiren	2
	Dinleme stratejilerini uygulayan	1
Metin ile İlgili Özellikler	Deyim ve atasözlerinin metne katkısını belirleyen	2
	Metni oluşturan unsurlar arasındaki geçiş ve bağlantı ifadelerinin anlama olan katkısını değerlendiren	2
	Metnin ana fikrini/ana duygusunu belirleyen	2
	Metnin içeriğine uygun başlık/başlıklar belirleyen	2
	Görsellerden ve başlıktan hareketle okuyacağı metnin konusunu tahmin eden	2
	Metindeki söz sanatlarını tespit eden	1
	Zarfların metnin anlamına olan katkısını açıklayan	1

Metin ile İlgili Özellikler	Metnin konusunu belirleyen	1
	Metindeki yardımcı fikirleri belirleyen	1
	Metinle ilgili soruları cevaplayan	1
	Metinle ilgili sorular soran	1
	Metindeki hikâye unsurlarını belirleyen	1
	Metnin içeriğini yorumlayan	1
	Metinde ele alınan sorunlara farklı çözümler üreten	1
	Metinler arasında karşılaştırma yapan	1
	Metindeki gerçek ve kurgusal unsurları ayırt eden	1
	Metinde önemli noktaların vurgulanış biçimlerini kavrayan	1
	Metin türlerini ayırt eden	1
	Medya metinlerini değerlendiren	1
	Metinlerin yazılı hâli ile medya sunumlarını karşılaştıran	1
	Metindeki anlatım biçimlerini belirleyen	1
	Metinde kullanılan düşünceyi geliştirme yollarını belirleyen	1
	Metindeki iş ve işlem basamaklarını kavrayan	1
Yazma ile İlgili Özellikler	Yazılarını zenginleştirmek için atasözleri, deyimler ve özdeyişler kullanan	3
	Yazılarında uygun geçiş ve bağlantı ifadelerini kullanan	2
	Bilgilendirici metin yazan	1
	Hikâye edici metin yazan	1
	Yazma stratejilerini uygulayan	1
	Bir işi işlem basamaklarına göre yazan	1
	Yazılarında anlatım biçimlerini kullanan	1
	Yazdıklarında yabancı dillerden alınmış, dilimize henüz yerleşmemiş kelimelerin Türkçelerini kullanan	1
	Kısa metinler yazan	1
	Yazdıklarının içeriğine uygun başlık belirlenen	1
	Araştırmalarının sonuçlarını yazılı olarak sunan	1
	Yazdıklarını düzenleyen	1
	Yazdıklarını paylaşan	1
Okuma ile İlgili Özellikler	Noktalama işaretlerine dikkat ederek sesli ve sessiz okuyan	2
	Okuma stratejilerini kullanan	1
	Okuduklarını özetleyen	1
	Okudukları ile ilgili çıkarımlarda bulunan	1
	Metni türün özelliklerine uygun biçimde okuyan	1
	Farklı yazı karakterleri ile yazılmış yazıları okuyan	1

Konuşma ile İlgili Özellikler	Konuşmacının sözlü olmayan mesajlarını kavrayan	1
	Hazırlıklı konuşma yapan	1
	Hazırlıksız konuşma yapan	1
	Konuşma stratejilerini uygulayan	1
	Konuşmalarında beden dilini etkili bir şekilde kullanan	1
	Konuşmalarında uygun geçiş ve bağlantı ifadelerini kullanan	1
	Konuşmalarında yabancı dillerden alınmış, dilimize henüz yerleşmemiş kelimelerin Türkçelerini kullanan	1
Grafik Okuma ile İlgili Özellikler	Grafik, tablo ve çizelgeyle sunulan bilgileri yorumlayan	3
	Anlatımı desteklemek için grafik ve tablo kullanan	2
Fiiller ile İlgili Özellikler	Basit, türemiş ve birleşik fiilleri ayırt eden	1
	Fiillerin anlam özelliklerini fark eden	1
	Ek fiili işlevlerine uygun olarak kullanan	1
Diğer Temalar ile İlgili Özellikler	Bağlamdan hareketle bilmediği kelime ve kelime gruplarının anlamını tahmin eden	2
	Kelimeleri anlamlarına uygun kullanan	1
	Çekim eklerinin işlevlerini ayırt eden	1
	Anlatım bozukluklarını tespit eden	1
	Görsellerle ilgili soruları cevaplayan	1
	Bilgi kaynaklarını etkili bir şekilde kullanan	1
	Bilgi kaynaklarının güvenilirliğini sorgulayan	1
	Formları yönergelerine uygun dolduran	1
Toplam		104

Tablo 19’da görüldüğü gibi, Türkçe dersi öğretim programı 7. sınıf kazanımlarında toplam 104 özellik yer almaktadır. Sayısal olarak ilk sırada 29 özellik ile “dinleme/izleme” teması yer alırken ikinci sırada 28 özellik ile “metin”, üçüncü sırada ise 16 özellik ile “yazma” temaları yer almaktadır.

2018 yılında revize edilen Türkçe dersi öğretim programı 8. sınıf kazanımlarında yer alan birey özelliklerine ilişkin elde edilen veriler Tablo 20’de sunulmuştur.

Tablo 20. Türkçe Dersi Öğretim Programında 8. Sınıf Kazanımlarında Yer Alan Birey Özellikleri

Tema	Özellikler	Sayısı
Dinleme/İzleme ile İlgili Özellikler	Dinlediklerinde/izlediklerinde geçen olayların gelişimi ve sonucu hakkında tahminde bulunan	4
	Dinlediklerinin/izlediklerinin ana fikrini/ana duygusunu tespit eden	4
	Dinlediklerinde/izlediklerinde geçen bilmediği kelimelerin anlamını tahmin eden	2
	Dinlediklerini/izlediklerini özetleyen	2
	Dinledikleri/izlediklerine yönelik sorulara cevap veren	2
	Dinlediklerinin/izlediklerinin konusunu tespit eden	2
	Dinlediklerine/izlediklerine yönelik farklı başlıklar öneren	2
	Dinlediği/izlediği hikâye edici metinleri canlandıran	2
	Dinlediklerinde/izlediklerinde tutarlılığı sorgulayan	2
	Dinledikleri/izledikleri ile ilgili görüşlerini bildiren	2
	Dinledikleri/izledikleri medya metinlerini değerlendiren	2
	Dinlediklerinde/izlediklerinde başvurulmuş düşünceleri geliştirme yollarını tespit eden	2
	Dinleme stratejilerini uygulayan	1
Metin ile İlgili Özellikler	Deyim, atasözü ve özdeyişlerin metne katkısını belirleyen	3
	Metnin ana fikrini/ana duygusunu belirleyen	2
	Metnin içeriğine uygun başlık/başlıklar belirleyen	2
	Metindeki iş ve işlem basamaklarını kavrayan	2
	Metindeki söz sanatlarını tespit eden	1
	Metindeki anlatım bozukluklarını belirleyen	1
	Geçiş ve bağlantı ifadelerinin metnin anlamına olan katkısını değerlendiren	1
	Metindeki anlatım biçimlerini belirleyen	1
	Metinle ilgili soruları cevaplayan	1
	Metinle ilgili sorular soran	1
	Metnin konusunu belirleyen	1
	Metindeki yardımcı fikirleri belirleyen	1
	Okuduğu metinlerdeki hikâye unsurlarını belirleyen	1
	Metnin içeriğini yorumlayan	1
	Metinde ele alınan sorunlara farklı çözümler üreten	1
	Metinler arasında karşılaştırma yapan	1
	Metindeki gerçek ve kurgusal unsurları ayırt eden	1
	Metin türlerini ayırt eden	1
	Metinde önemli noktaların vurgulanış biçimlerini kavrayan	1
	Medya metinlerini analiz eden	1
	Edebî eserin yazılı metni ile medya sunumunu karşılaştıran	1

Yazma ile İlgili Özellikler	Yazılarını zenginleştirmek için atasözleri, deyimler ve özdeyişler kullanan	3
	Yazılarında uygun geçiş ve bağlantı ifadelerini kullanan	2
	Bilgilendirici metin yazan	1
	Hikâye edici metin yazan	1
	Yazma stratejilerini uygulayan	1
	Bir işi işlem basamaklarına göre yazan	1
	Yazılarında mizahi öğeler kullanan	1
	Yazılarında anlatım biçimlerini kullanan	1
	Yazdıklarında yabancı dillerden alınmış, dilimize henüz yerleşmemiş kelimelerin Türkçelerini kullanan	1
	Kısa metinler yazan	1
	Yazdıklarının içeriğine uygun başlık belirleyen	1
	Araştırmalarının sonuçlarını yazılı olarak sunan	1
	Şiir yazan	1
	Yazdıklarını düzenleyen	1
	Yazdıklarını paylaşan	1
Okuma ile İlgili Özellikler	Görsel ve başlıktan hareketle okuyacağı metnin konusunu tahmin eden	2
	Noktalama işaretlerine dikkat ederek sesli ve sessiz okuyan	2
	Okuduklarını özetleyen	2
	Okudukları ile ilgili çıkarımlarda bulunan	1
	Okuma stratejilerini kullanan	1
	Metni türün özelliklerine uygun biçimde okuyan	1
	Farklı yazı karakterleri ile yazılmış yazıları okuyan	1
	Okuduklarında kullanılan düşünceyi geliştirme yollarını belirleyen	1
Konuşma ile İlgili Özellikler	Konuşmalarında uygun geçiş ve bağlantı ifadelerini kullanan	2
	Konuşmacının sözlü olmayan mesajlarını kavrayan	1
	Hazırlıklı konuşma yapan	1
	Hazırlıksız konuşma yapan	1
	Konuşma stratejilerini uygulayan	1
	Konuşmalarında beden dilini etkili bir şekilde kullanan	1
	Konuşmalarında yabancı dillerden alınmış, dilimize henüz yerleşmemiş kelimelerin Türkçelerini kullanan	1
Grafik Okuma ile İlgili Özellikler	Grafik, tablo ve çizelgeyle sunulan bilgileri yorumlayan	3
	Anlatımı desteklemek için grafik ve tablo kullanan	2
Kelimeler ile İlgili Özellikler	Bağlamdan yararlanarak bilmediği kelime ve kelime gruplarının anlamını tahmin eden	2
	Kelimeleri anlamlarına uygun kullanan	1

Diğer Temalar ile İlgili Özellikler	Fiilimsilerin cümledeki işlevlerini kavrayan	1
	Görsellerle ilgili soruları cevaplayan	1
	Bilgi kaynaklarını etkili bir şekilde kullanan	1
	Bilgi kaynaklarının güvenilirliğini sorgulayan	1
	Formları yönergelerine uygun dolduran	1
	Cümlelerin öğelerini ayırt eden	1
	Cümle türlerini tanıyan	1
	Fiillerin çatı özelliklerinin anlama olan katkısını kavrayan	1
Toplam		108

Tablo 20’de görüldüğü gibi, Türkçe dersi öğretim programı 8. sınıf kazanımlarında toplam 108 özellik yer almaktadır. Sayısal olarak ilk sırada 29 özellik ile “dinleme/izleme” teması yer alırken ikinci sırada 26 özellik ile “metin”, üçüncü sırada ise 18 özellik ile “yazma” temaları yer almaktadır.

2018 yılında revize edilen Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi dersi öğretim programı 4. sınıf kazanımlarında yer alan birey özelliklerine ilişkin elde edilen veriler Tablo 21’de sunulmuştur.

Tablo 21. Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi Dersi Öğretim Programında 4. Sınıf Kazanımlarında Yer Alan Birey Özellikleri

Tema	Özellikler	Sayısı
Hız. Muhammed (s.a.v.) ile İlgili Özellikler	Hız. Muhammed’in (s.a.v.) doğumu, çocukluk ve gençlik yıllarını özetleyen	3
	Hız. Muhammed’in (s.a.v.) çocukluk ve gençlik yıllarındaki davranışlarını kendi hayatı ile ilişkilendiren	2
	Hız. Muhammed’in (s.a.v.) Mekke ve Medine yıllarını özetleyen	2
	Hız. Muhammed’in (s.a.v.) doğduğu çevrenin genel özelliklerini açıklayan	1
	Hız. Muhammed’in (s.a.v.) aile büyüklerini tanıyan	1
Dualar ile İlgili Özellikler	Salli ve Barik dualarını okuyan, anlamını söyleyen	4
	Sübhaneye duasını okuyan, anlamını söyleyen	2
	Âmentü duasını okuyan, anlamını söyleyen	2
Dini İfadeler ile İlgili Özellikler	Dinî ifadeleri, günlük konuşmalarda doğru ve yerinde kullanan	2
	Dilek ve dualarda kullanılan dinî ifadelere örnekler veren	2

İnsani ilişkiler ile ilgili Özellikler	İnsani ilişkilerin gelişmesinde saygının önemini ve gerekliliğini savunan	2
	İnsani ilişkilerin gelişmesinde sevginin önemini ve gerekliliğini savunan	2
İslam ile ilgili Özellikler	İslam'ın inanç esaslarını sıralayan	1
	İslam'ın şartlarını söyleyen	1
	İslam dininin temizliğe verdiği öneme örnekler veren	1
Diğer Temalar ile ilgili Özellikler	Temiz ve düzenli olmaya özen gösteren	2
	Tekbir ve salavatı söyleyen	2
	Fâtiha suresini okuyan, anlamını söyleyen	2
	Kur'an-ı Kerim'in iç düzeni ile ilgili kavramları tanımlayan	1
	Bireyin güzel ahlaklı olmasında dinin rolünü fark eden	1
Toplam		36

Tablo 21’de görüldüğü gibi, Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi dersi öğretim programı 4. sınıf kazanımlarında toplam 36 özellik yer almaktadır. Sayısal olarak ilk sırada 9 özellik ile “Hz. Muhammed (s.a.s.)” teması yer alırken ikinci sırada 8 özellik ile “dualar”, üçüncü sırada ise 4’er özellik ile “dini ifadeler” ve “insani ilişkiler” temaları yer almaktadır.

2018 yılında revize edilen Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi dersi öğretim programı 5. sınıf kazanımlarında yer alan birey özelliklerine ilişkin elde edilen veriler Tablo 22’de sunulmuştur.

Tablo 22. Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi Dersi Öğretim Programında 5. Sınıf Kazanımlarında Yer Alan Birey Özellikleri

Tema	Özellikler	Sayısı
Allah (c.c.) ile ilgili Özellikler	Allah'ın (c.c.) her şeyi işittiğinin, bildiğinin, gördüğünün ve her şeye gücünün yettiğinin farkında olan	4
	Evrendeki mükemmel düzen ile Allah'ın (c.c.) varlığı ve birliği arasında ilişki kuran	2
	Allah'ın (c.c.) Rahmân ve Rahîm isimlerinin yansımalarına örnekler veren	2
	Allah'a (c.c.) imanın, insan davranışlarına etkisini fark eden	1
	Allah'ın (c.c.) her şeyin yaratıcısı olduğunu fark eden	1

Ramazan Ayı ve Oruç ile İlgili Özellikler	Ramazan ayı ve orucun önemini fark eden	2
	Ramazan ayı ve oruçla ilgili kavramları örneklerle açıklayan	2
	Kültürümüzde Ramazan ve oruçla ilgili gelenekleri tanıyan	2
Dua ile İlgili Özellikler	Duanın anlamını ve önemini örneklerle açıklayan	2
	Rabbena dualarını okuyan, anlamını söyleyen	2
	Tahiyyat duasını okuyan, anlamını söyleyen	2
Sure ile İlgili Özellikler	İhlâs suresini okuyan, anlamını söyleyen	2
	Kevser suresini okuyan, anlamını söyleyen	2
Hz. Muhammed ile İlgili Özellikler	Hz. Muhammed'in (s.a.v.) Hz. Hatice (r.a.) ile evlilik sürecini özetleyen	1
	Hz. Muhammed'in (s.a.v.) aile içi iletişimine örnekler veren	1
	Hz. Muhammed'in (s.a.v.) aile fertlerinin güzel davranışlarını değerlendiren	1
Diğer Temalar ile İlgili Özellikler	İletişim ve konuşma adabına uygun davranan	2
	Hz. Hasan (r.a.) ve Hz. Hüseyin'in (r.a.) ahlaki erdemlerini kendisine örnek alan	2
	Örf ve âdetlerimizde yer alan dinî unsurları fark eden	2
	Hz. İbrahim'in (a.s.) tevhide davetini özetleyen	1
	Hz. Davud'un (a.s.) hayatını özetleyen	1
	Toplumsal hayatta nezaket kurallarına uygun davranışlar sergilemeye özen gösteren	1
	Selamlaşma adabına riayet eden	1
	Sofra adabına riayet eden	1
	Hz. Lokman'ın (a.s.) öğütlerini hayatına yansıtmaya özen gösteren	1
	Mimarimizde yer alan dinî motifleri inceleyen	1
	Musikimizde dinin izlerine örnekler veren	1
	Edebiyatımızdan dinin izlerine örnekler bulan	1
	Hz. Süleyman'ın (a.s.) hayatını özetleyen	1
Toplam		45

Tablo 22’de görüldüğü gibi, Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi dersi öğretim programı 5. sınıf kazanımlarında toplam 45 özellik yer almaktadır. Sayısal olarak ilk sırada 10 özellik ile “Allah (c.c.)” teması yer alırken ikinci sırada 6’şar özellik ile “dua” ve “ramazan ayı ve oruç”, üçüncü sırada ise 4 özellik ile “sure” temaları yer almaktadır.

2018 yılında revize edilen Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi dersi öğretim programı 6. sınıf kazanımlarında yer alan birey özelliklerine ilişkin elde edilen veriler Tablo 23'te sunulmuştur.

Tablo 23. Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi Dersi Öğretim Programında 6. Sınıf Kazanımlarında Yer Alan Birey Özellikleri

Tema	Özellikler	Sayısı
Sure ile ilgili Özellikler	Nasr suresini okuyan, anlamını söyleyen	2
	Tebbet suresini okuyan, anlamını söyleyen	2
	Fil suresini okuyan, anlamını söyleyen	2
Peygamber ile ilgili Özellikler	Peygamber ve peygamberlik kavramlarını tanımlayan	2
	Peygamberlerin özelliklerini ve görevlerini açıklayan	2
	İlahi kitapları ve gönderildiği peygamberleri eşleştiren	1
	Peygamberlerde insanlar için güzel örnekler olduğunu fark eden	1
Zararlı Alışkanlıklar ile ilgili Özellikler	İslam dininin yasakladığı zararlı alışkanlıklara ayet ve hadislerden örnekler veren	2
	Zararlı alışkanlıkların başlama sebeplerini sorgulayan	1
	Zararlı alışkanlıklardan korunma yollarını tartışan	1
	Zararlı alışkanlıklardan kaçınmaya istekli olan	1
Namaz ile ilgili Özellikler	İslam'da namaz ibadetinin önemini, ayet ve hadislerden örneklerle açıklayan	2
	Namazın kılınışına örnekler veren	1
	Namazları, çeşitlerine göre sınıflandıran	1
Toplumsal Bütünleşme ile ilgili Özellikler	Dinî bayramların ve önemli gün ve gecelerin toplumsal bütünleşmeye olan katkısını yorumlayan	3
Diğer Temalar ile ilgili Özellikler	Medine'ye hicretin sebep ve sonuçlarını irdeleyen	2
	Kunut dualarını okuyan, anlamını söyleyen	2
	Vahyin gönderiliş amacını araştıran	1
	Hz. Âdem'in (a.s.) hayatını ana hatlarıyla özetleyen	1
	Hz. Zekeriya'nın (a.s.) hayatını ana hatlarıyla tanıyan	1
	Hz. Yahya'nın (a.s.) hayatını ana hatlarıyla tanıyan	1
	Hz. Muhammed'in (s.a.v.) davetinin Mekke Dönemini değerlendiren	1
	Hz. Muhammed'in (s.a.v.) davetinin Medine Dönemini değerlendiren	1
	Toplumumuzu birleştiren temel değerleri fark eden	1
Toplam		35

Tablo 23’te görüldüğü gibi, Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi dersi öğretim programı 6. sınıf kazanımlarında toplam 35 özellik yer almaktadır. Sayısal olarak ilk sırada 6’şar özellik ile “sure” ve “peygamber” temaları yer alırken ikinci sırada 5 özellik ile “zararlı alışkanlıklar”, üçüncü sırada ise 4 özellik ile “namaz” temaları yer almaktadır.

2018 yılında revize edilen Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi dersi öğretim programı 7. sınıf kazanımlarında yer alan birey özelliklerine ilişkin elde edilen veriler Tablo 24’te sunulmuştur.

Tablo 24. Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi Dersi Öğretim Programında 7. Sınıf Kazanımlarında Yer Alan Birey Özellikleri

Tema	Özellikler	Sayısı
Sure ile İlgili Özellikler	Kâfirun suresini okuyan, anlamını söyleyen	2
	Felak suresini okuyan, anlamını söyleyen	2
	En’âm suresi 162. ayeti okuyan, anlamını söyleyen	2
	Nâs suresini okuyan, anlamını söyleyen	2
Tutum ve Davranışlar ile İlgili Özellikler	Örnek tutum ve davranışların, birey ve toplumların ahlaki gelişimine olan katkısını değerlendiren	4
	Tutum ve davranışlarında ölçülü olmaya özen gösteren	2
	Güzel ahlaki tutum ve davranışları örneklerle açıklayan	2
İbadet ile İlgili Özellikler	Umre ibadeti ve önemini açıklayan	2
	Kurban ibadetini İslam’ın yardımlaşma ve dayanışmaya verdiği önem açısından değerlendiren	2
	İslam’da hac ibadetinin önemini ayet ve hadisler ışığında yorumlayan	2
Ahiret ile İlgili Özellikler	Allah’ın (c.c.) adil, merhametli ve affedici olması ile ahiret inancı arasında ilişki kuran	3
	Dünya hayatı ile ahiret hayatı arasındaki ilişkiyi yorumlayan	1
	Ahiret hayatının aşamalarını açıklayan	1
Alevilik-Bektaşilikle İlgili Özellikler	Alevilik-Bektaşilikle ilgili temel kavram ve erkânları açıklayan	4

Diğer Temalar ile İlgili Özellikler	Melekleri özellikleri ve görevlerine göre sınıflandıran	2
	Varlıklar âlemini özelliklerine göre ayırt eden	1
	Hiz. İsa'nın (a.s.) hayatını ana hatlarıyla tanıyan	1
	Haccın yapıldığını özetleyen	1
	Hiz. İsmail'in (a.s.) hayatını ana hatlarıyla tanıyan	1
	Hiz. Salih'in (a.s.) hayatını ana hatlarıyla tanıyan	1
	Hiz. Muhammed'in (s.a.v.) insani yönünü ayetlerden hareketle yorumlayan	1
	Hiz. Muhammed'in (s.a.v.) peygamberlik yönüyle ilgili özelliklerini ayırt eden	1
	Dinin farklı yorum biçimleri olabileceğinin farkına varan	1
	İslam düşüncesinde ortaya çıkan yorum biçimlerini sınıflandıran	1
	Kültürümüzde etkin olan tasavvufi yorumları ayırt eden	1
Toplam		43

Tablo 24'te görüldüğü gibi, Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi dersi öğretim programı 7. sınıf kazanımlarında toplam 43 özellik yer almaktadır. Sayısal olarak ilk sırada 8'er özellik ile "sure" ve "tutum ve davranışlar" temaları yer alırken ikinci sırada 6 özellik ile "ibadet", üçüncü sırada ise 5 özellik ile "ahiret" temaları yer almaktadır.

2018 yılında revize edilen Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi dersi öğretim programı 8. sınıf kazanımlarında yer alan birey özelliklerine ilişkin elde edilen veriler Tablo 25'te sunulmuştur.

Tablo 25. Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi Dersi Öğretim Programında 8. Sınıf Kazanımlarında Yer Alan Birey Özellikleri

Tema	Özellikler	Sayısı
Hiz. Muhammed ile İlgili Özellikler	Hiz. Muhammed'in (s.a.v.) hikmetli söz ve davranışlarıyla insanları iyiye ve güzele yönlendirdiğini fark eden	4
	Hiz. Muhammed'in (s.a.v.) doğruluğu ve güvenilir kişiliği ile peygamberlerin özellikleri arasında ilişki kuran	2
	Hiz. Muhammed'in (s.a.v.) merhametli ve affedici oluşunu davranışlarında yansıtmaya özen gösteren	2
	Hiz. Muhammed'in (s.a.v.) cesaret ve kararlılığını örnek olaylarla açıklayan	2
	Hiz. Muhammed'in (s.a.v.) istişareye verdiği önemi ortaya koyan örnek olaylardan hareketle gündelik hayatla ilgili çıkarımlarda bulunan	1
	Hiz. Muhammed'in (s.a.v.) hakkı gözetmedeki hassasiyetine örnekler veren	1
	Hiz. Muhammed'in (s.a.v.) insanlara verdiği değeri örneklerle açıklayan	1
	Hiz. Muhammed'in (s.a.v.) örnek davranışlarının toplumsal hayattaki önemini değerlendiren	1

İslam Dininin Emniyet ile İlgili Ortaya Koyduğu İlke ve Hedefler ile İlgili Özellikler	İslam dininin can, nesil, akıl, mal ve din emniyetiyle ilgili ortaya koyduğu ilke ve hedefleri analiz eden	10
Zekât ve Sadaka ile İlgili Özellikler	Zekât, infak ve sadakanın bireysel ve toplumsal önemini fark eden	6
	Zekât ve sadaka ibadetini ayet ve hadislerle açıklayan	4
Kader ile İlgili Özellikler	İnsanın ilmi, iradesi, sorumluluğu ile kader arasında ilişki kuran	3
	Kader inancını ayet ve hadislerle açıklayan	2
	Kader ile ilgili kavramları analiz eden	1
	Toplumda kader ile ilgili yaygın olan yanlış anlayışları sorgulayan	1
Sureler ile İlgili Özellikler	Kureyş suresini okuyan, anlamını söyleyen	2
	Asr suresini okuyan, anlamını söyleyen	2
	Maûn suresini okuyan, anlamını söyleyen	2
Paylaşma ve Yardımlaşma ile İlgili Özellikler	İslam'ın paylaşma ve yardımlaşmaya verdiği önemi ayet ve hadisler ışığında yorumlayan	4
Kaza İnancı ile İlgili Özellikler	Kaza inancını ayet ve hadislerle açıklayan	2
	Kaza ile ilgili kavramları analiz eden	1
	Toplumda kaza ile ilgili yaygın olan yanlış anlayışları sorgulayan	1
Diğer Temalar ile İlgili Özellikler	Din, birey ve toplum arasındaki ilişkiyi yorumlayan	2
	Ayet el-Kürsi'yi okuyan, anlamını söyleyen	2
	Hz. Musa'nın (a.s.) hayatını ana hatlarıyla tanıyan	1
	Hz. Şuayb'ın (a.s.) hayatını ana hatlarıyla tanıyan	1
	Hz. Yusuf'un (a.s.) örnek hayatından ilkeler çıkaran	1
	İslam dininin temel kaynaklarını tanıyan	1
	Ayetlerden hareketle Kur'an'ın ana konularını sınıflandıran	1
	Kur'an-ı Kerim'in temel özelliklerini değerlendiren	1
	Hz. Nuh'un (a.s.) tevhide davetini özetleyen	1
Toplam		66

Tablo 25’te görüldüğü gibi, Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi dersi öğretim programı 8. sınıf kazanımlarında toplam 66 özellik yer almaktadır. Sayısal olarak ilk sırada 14 özellik ile “Hz. Muhammed (s.a.v.)” teması yer alırken ikinci sırada 10’ar özellik ile “İslam dininin emniyet ile ilgili ortaya koyduğu ilke ve hedefler ile ilgili özellikler” ve “zekât ve sadaka”, üçüncü sırada ise 7 özellik ile “kader” temaları yer almaktadır.

2018 yılında revize edilen Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi dersi öğretim programı 9. sınıf kazanımlarında yer alan birey özelliklerine ilişkin elde edilen veriler Tablo 26’da sunulmuştur.

Tablo 26. Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi Dersi Öğretim Programında 9. Sınıf Kazanımlarında Yer Alan Birey Özellikleri

Tema	Özellikler	Sayısı
İbadet ile İlgili Özellikler	İslam’da ibadet kavramını ve ibadetin kapsamını açıklayan	2
	İslam’da ibadetlerin yapılış amacını ve önemini fark eden	2
	İbadet yükümlülüğü ile ilgili bazı kavramları sınıflandıran	1
	İslam’da ibadetlerin temel ilkelerini değerlendiren	1
	İbadetlerin, bireyin ahlaki gelişimi üzerindeki etkisini yorumlayan	1
Sureter ile İlgili Özellikler	İsrâ suresi 36. ayet ile Mülk suresi 23. ayetlerinde verilen mesajları değerlendiren	2
	Nisâ suresi 136. ayette verilen mesajları değerlendiren	1
	Bakara suresi 177. ayette verilen mesajları değerlendiren	1
	İsrâ suresi 23-29. ayetlerde verilen mesajları değerlendiren	1
	Hucurât suresi 13. ayette verilen mesajları değerlendiren	1
Gençlerin Kişilik Gelişimi ile İlgili Özellikler	Gençlerin kişilik gelişiminde dinî ve ahlaki değerler ile örf ve âdetlerin yerini tartışan	4
Değerler ile İlgili Özellikler	Temel değerleri ayet ve hadislerle ilişkilendiren	2
	Değerlerin oluşumuna etki eden unsurları analiz eden	1

Diğer Temalar ile İlgili Özellikler	İslam'ın inanç esaslarının özelliklerini ayet ve hadisler ışığında analiz eden	2
	Kaynağı ve unsurları bakımından din tanımlarını karşılaştıran	2
	İslam'da bilginin kaynaklarını açıklayan	1
	İslam inancında imanın mahiyetini araştıran	1
	İslam medeniyeti kavramını izah eden	1
	İman ve İslam kavramları arasındaki ilişkiyi fark eden	1
	İslam medeniyetinin, dünyanın farklı bölgelerindeki etkilerini fark eden	1
	İnsanın doğası ile din arasında ilişki kuran	1
Toplam		30

Tablo 26'da görüldüğü gibi, Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi dersi öğretim programı 9. sınıf kazanımlarında toplam 30 özellik yer almaktadır. Sayısal olarak ilk sırada 7 özellik ile “ibadet” teması yer alırken ikinci sırada 6 özellik ile “sureler”, üçüncü sırada ise 4 özellik ile “gençlerin kişilik gelişimi” temaları yer almaktadır.

2018 yılında revize edilen Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi dersi öğretim programı 10. sınıf kazanımlarında yer alan birey özelliklerine ilişkin elde edilen veriler Tablo 27'de sunulmuştur.

Tablo 27. Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi Dersi Öğretim Programında 10. Sınıf Kazanımlarında Yer Alan Birey Özellikleri

Tema	Özellikler	Sayısı
İslam Dini ile İlgili Özellikler	İslam dininin kültür, sanat ve düşünce üzerindeki etkilerini analiz eden	3
	İslam dininin çevre sorunlarına yaklaşımını ve çözüm önerilerini değerlendiren	2
	İslam dininin aile kurumuna verdiği önemi fark eden	1
	İslam dini ve sosyal değişim arasında ilişki kuran	1
	İslam dininin ekonomik hayatla ilgili ilkelerini yorumlayan	1
	İslam dininin sosyal adaletle ilgili ilkelerini açıklayan	1
	Rûm suresi 18-27. ayetlerde verilen mesajları değerlendiren	1
Sureler ile İlgili Özellikler	Âl-i İmrân suresi 159. ayette verilen mesajları değerlendiren	1
	Âl-i İmrân suresi 103-105. ayetlerdeki mesajları değerlendiren	1
	Hucurât suresi 11-12. ayetlerde verilen mesajları değerlendiren	1
	Nisâ suresi 59. ayette verilen mesajları değerlendiren	1

İslam Ahlakı ile ilgili Özellikler	İslam ahlakının konusu ve gayesini açıklayan	2
	İslam ahlakında yerilen bazı davranışları ayet ve hadislerle açıklayan	2
Allah'ın Varlığı ve Birliği ile ilgili Özellikler	Allah'ın varlığı konusunda akli ve naklî delilleri analiz eden	2
	Allah'ın birliği konusunda akli ve naklî delilleri analiz eden	2
İslam Düşüncesi ile ilgili Özellikler	İslam düşüncesinde itikadi ve siyasi yorumları genel özelliklerine göre sınıflandıran	2
	İslam düşüncesindeki yorum farklılıklarının sebeplerini tartışan	1
	İslam düşüncesindeki amelî fıkhi yorumları tanıyan	1
Diğer Temalar ile ilgili Özellikler	İsim ve sıfatlarının yansımalarıyla Allah'ı tanıyan	2
	Allah inancının insan hayatındaki yeri ve önemini yorumlayan	2
	Tutum ve davranışlarında ölçülü olmaya özen gösteren	2
	Din ve dinin yorumu arasındaki farkı ayırt eden	1
	İnsanın özelliklerini ayetlerle açıklayan	1
	İnsanın Allah ile irtibat yollarını fark eden	1
	Kur'an-ı Kerim'den gençlerle ilgili ayetlere örnekler veren	1
	Hz. Muhammed'in gençlik yıllarındaki erdemli davranışlarını kendi hayatıyla ilişkilendiren	1
	Hz. Muhammed ile genç sahabiler arasındaki iletişimi değerlendiren	1
	Bazı genç sahabilerin öne çıkan özelliklerini örnek alan	1
	Ahlak ile terbiye arasındaki ilişki kuran	1
	Dinî yorumlarla ilgili bazı kavramları değerlendiren	1
Toplam		41

Tablo 27'de görüldüğü gibi, Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi dersi öğretim programı 10. sınıf kazanımlarında toplam 41 özellik yer almaktadır. Sayısal olarak ilk sırada 9 özellik ile “İslam dini” teması yer alırken ikinci sırada 5 özellik ile “sureler”, üçüncü sırada ise 4'er özellik ile “İslam ahlakı”, “Allah'ın varlığı ve birliği” ve “İslam düşüncesi” temaları yer almaktadır.

2018 yılında revize edilen Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi dersi öğretim programı 11. sınıf kazanımlarında yer alan birey özelliklerine ilişkin elde edilen veriler Tablo 28’de sunulmuştur.

Tablo 28. Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi Dersi Öğretim Programında 11. Sınıf Kazanımlarında Yer Alan Birey Özellikleri

Tema	Özellikler	Sayısı
Sureler ile ilgili Özellikler	En’âm suresi 59 ve Lokmân suresi 27. ayetlerde verilen mesajları değerlendiren	2
	Bakara suresi 153-157. ayetlerde verilen mesajları değerlendiren	1
	Ahzâb suresi 45-46. ayetlerde verilen mesajları değerlendiren	1
	Kehf suresi 107-110. ayetlerde verilen mesajları değerlendiren	1
Hiz. Peygamber’e Bağlılık ve İtaat ile ilgili Özellikler	Hiz. Peygamber’e bağlılık ve itaati ayet ve hadislerden hareketle yorumlayan	4
Ahiret Hayatı ile ilgili Özellikler	Ahiret hayatının aşamalarını ayet ve hadislerle temellendiren	2
	Dünya hayatı ile ahiret hayatı arasında ilişki kuran	1
Temalar ile ilgili Özellikler	Yahudiliğin doğuşunu ve gelişim sürecini özetleyen	2
	Hristiyanlığın doğuşunu ve gelişim sürecini özetleyen	2
	Hayatı anlamlandırmada ahiret inancının önemini fark eden	1
	Cenaze uğurlama ile ilgili dinî uygulamaları örneklerle açıklayan	1
	Hiz. Muhammed’in örnek şahsiyetini tanıyan	1
	Hiz. Muhammed’in peygamberlikle ilgili görevlerini açıklayan	1
	Kur’an’ı Kerim’de geçen bazı kavramları yorumlayan	1
	Kur’an’ı Kerim’de geçen kavramları tanımanın İslam’ı doğru anlamadaki önemini fark eden	1
	İnançla ilgili yaklaşımları tartışan	1
	Yeni dinî akımların özelliklerini değerlendiren	1
Toplam		24

Tablo 28’de görüldüğü gibi, Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi dersi öğretim programı 11. sınıf kazanımlarında toplam 24 özellik yer almaktadır. Sayısal olarak ilk sırada 5 özellik ile “sureler” teması yer alırken ikinci sırada 4 özellik ile “Hiz. Peygamber’e bağlılık ve itaat”, üçüncü sırada ise 3 özellik ile “ahiret hayatı” temaları yer almaktadır.

2018 yılında revize edilen Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi dersi öğretim programı 12. sınıf kazanımlarında yer alan birey özelliklerine ilişkin elde edilen veriler Tablo 29’da sunulmuştur.

Tablo 29. Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi Dersi Öğretim Programında 12. Sınıf Kazanımlarında Yer Alan Birey Özellikleri

Tema	Özellikler	Sayısı
Din ile İlgili Özellikler	Dinî meselelerin çözümüyle ilgili temel ilke ve yöntemleri analiz eden	2
	Dinî anlayış ve kültürümüzün oluşmasında etkili olan bazı şahsiyetleri tanıyan	2
	Din-bilim ilişkisini tartışan	1
Gıda Maddeleri ve Bağımlılık ile İlgili Özellikler	Gıda maddeleri ve bağımlılık konusunda dinî ve ahlaki ilkeleri açıklayan	4
Sağlık ve Tıp ile İlgili Özellikler	Sağlık ve tıp ile ilgili bazı meseleleri dinî ve ahlaki ölçüler çerçevesinde yorumlayan	4
İslam Medeniyeti ile İlgili Özellikler	İslam medeniyetinde bilim ve düşüncenin gelişim sürecini değerlendiren	2
	İslam medeniyetinde öne çıkan eğitim ve bilim kurumlarını tanıyan	2
Sureler ile İlgili Özellikler	Fâtır suresi 27-28. ayette verilen mesajları değerlendiren	1
	Nisâ suresi 69. ayette verilen mesajları değerlendiren	1
	Hucurât Suresi 10. ayette verilen mesajları değerlendiren	1
	En’âm suresi 151-152. ayetlerde verilen mesajları değerlendiren	1
Tasavvuf ile İlgili Özellikler	İslam düşüncesinde tasavvufî düşüncenin oluşum sürecini değerlendiren	1
	Tasavvufî düşüncede ahlaki boyutun önemini fark eden	1
	Kültürümüzde etkin olan bazı tasavvufî yorumları tanıyan	1
Diğer Temalar ile İlgili Özellikler	Alevilikteki temel kavram ve erkânları tanıyan	2
	Bektaşilikteki temel kavram ve erkânları tanıyan	2
	Hinduizm’in doğuşunu ve gelişim sürecini özetleyen	2
	Budizm’in doğuşunu ve gelişim sürecini özetleyen	2
	Konfüçyanizm’in doğuşunu ve gelişim sürecini özetleyen	2
	Taoizm’in doğuşunu ve gelişim sürecini özetleyen	2
	Müslümanların bilim alanında yaptığı özgün çalışmaları sınıflandıran	1
	Türklerin Müslüman olma sürecini açıklayan	1
	İslam’ın ekonomik hayatla ilgili ahlaki ölçülerini yorumlayan	1
Toplam		39

Tablo 29’da görüldüğü gibi, Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi dersi öğretim programı 12. sınıf kazanımlarında toplam 39 özellik yer almaktadır. Sayısal olarak ilk sırada 5 özellik ile “din” teması yer alırken ikinci sırada 4’er özellik ile “gıda maddeleri ve bağımlılık”, “sağlık ve tıp”, “İslam medeniyeti” ve “sureler”, üçüncü sırada ise 3 özellik ile “tasavvuf” temaları gelmektedir.

2018 yılında revize edilen İnkılap Tarihi ve Atatürkçülük dersi öğretim programı 8. sınıf kazanımlarında yer alan birey özelliklerine ilişkin elde edilen veriler Tablo 30’da sunulmuştur.

Tablo 30. İnkılap Tarihi ve Atatürkçülük Dersi Öğretim Programında 8. Sınıf Kazanımlarında Yer Alan Birey Özellikleri

Tema	Özellikler	Sayısı
Millî Mücadele Dönemi ile İlgili Özellikler	Millî Mücadele Dönemi’nin siyasi, sosyal ve kültürel olaylarının sanat ve edebiyat ürünlerine yansımalarına kanıtlar gösteren	6
	Millî Mücadele Dönemi’nde Doğu Cephesi ve Güney Cephesi’nde meydana gelen gelişmeleri kavrayan	2
	Millî Mücadele’nin zor bir döneminde Maarif Kongresi yapan Atatürk’ün, millî ve çağdaş eğitime verdiği önemi kavrayan	2
	Millî Mücadele’nin hazırlık döneminde Mustafa Kemal’in yaptığı çalışmaları analiz eden	1
	Millî Mücadele Dönemi’nde Batı Cephesi’nde meydana gelen gelişmeleri kavrayan	1
İnkılaplar ile İlgili Özellikler	Eğitim ve kültür alanında yapılan inkılapları ve gelişmeleri kavrayan	4
	Atatürk ilke ve inkılaplarını oluşturan temel esasları kavrayan	2
	Toplumsal alanda yapılan inkılapları ve meydana gelen gelişmeleri kavrayan	2
Mondros Ateşkes Antlaşması ile İlgili Özellikler	Mondros Ateşkes Antlaşması’nın imzalanması ve uygulanması karşısında Osmanlı yönetiminin, Mustafa Kemal’in ve halkın tutumunu analiz eden	6
Atatürk’ün Fikir ve Eserleri ile İlgili Özellikler	Atatürk’ün ölümüne ilişkin yansıma ve değerlendirmelerden hareketle onun fikir ve eserlerinin evrensel değerine ilişkin çıkarımlarda bulunan	4
	Atatürk’ün Türk Milleti’ne bıraktığı eserlerinden örnekler veren	1

Mustafa Kemal ile İlgili Özellikler	Gençlik döneminde Mustafa Kemal'in fikir hayatını etkileyen önemli kişileri ve olayları kavrayan	2
	Mustafa Kemal'in askerlik hayatı ile ilgili olayları ve olguları onun kişilik özellikleri ile ilişkilendiren	2
	Mustafa Kemal'in çocukluk ve öğrenim hayatından hareketle onun kişilik özelliklerinin oluşumu hakkında çıkarımlarda bulunan	2
	Mustafa Kemal'e suikast girişimini analiz eden	1
Atatürk Dönemi ile İlgili Özellikler	Atatürk Dönemi Türk dış politikasının temel ilkelerini ve amaçlarını açıklayan	2
	Atatürk Dönemi'nde sağlık alanında yapılan çalışmaları devletin temel görevleri ile ilişkilendiren	1
	Atatürk Dönemi'ndeki demokratikleşme yolunda atılan adımları açıklayan	1
	Atatürk Dönemi Türk dış politikasında yaşanan gelişmeleri analiz eden	1
Büyük Millet Meclisi ile İlgili Özellikler	Büyük Millet Meclisinin açılışını vatanın bütünlüğü esası ile "ulusal egemenlik" ve "tam bağımsızlık" ilkeleri ile ilişkilendiren	2
	Büyük Millet Meclisine karşı ayaklanmalar ile ayaklanmaların bastırılması için alınan tedbirleri analiz eden	2
İkinci Dünya Savaşı ile İlgili Özellikler	Atatürk'ün İkinci Dünya Savaşı öncesi tespitleri ve girişimlerini Türkiye'nin savaşta izlediği denge siyaseti ile ilişkilendiren	2
	İkinci Dünya Savaşı'ndaki gelişmelerin ve bu savaşın sonuçlarının Türkiye'ye etkilerini analiz eden	2
Birinci Dünya Savaşı ile İlgili Özellikler	Birinci Dünya Savaşı'nın sebeplerini ve savaşın başlamasına yol açan gelişmeleri kavrayan	2
	Birinci Dünya Savaşı'nda Osmanlı Devleti'nin durumu hakkında çıkarımlarda bulunan	1
Tekalif-i Milliye Emirleri ile İlgili Özellikler	Türk milletinin millî birlik, beraberlik ve dayanışmasının bir örneği olarak Tekalif-i Millîye Emirleri doğrultusunda yapılan uygulamaları analiz eden	3

Diğer Temalar ile İlgili Özellikler	Misakımilli'nin kabulünü vatanın bütünlüğü esası ile “ulusal egemenlik” ve “tam bağımsızlık” ilkeleri ile ilişkilendiren	2
	Atatürk'ün Hatay'ı ülkemize katmak konusunda yaptıklarına ve bu uğurda gösterdiği özveriye kanıtlar gösteren	2
	Cumhuriyet'in sağladığı kazanımları ve Atatürk'ün Türk milleti için gösterdiği hedefleri analiz eden	2
	Sakarya Meydan Savaşı'nın kazanılmasında ve Büyük Taarruz'un başarılı olmasında Mustafa Kemal'in rolüne ilişkin çıkarımlarda bulunan	2
	Mustafa Kemal'in ve Türk milletinin Sevr Antlaşması'na karşı tepkilerini değerlendiren	2
	Kuvâ-yı Millîye'nin oluşum sürecini ve sonrasında meydana gelen gelişmeleri kavrayan	2
	Avrupa'daki gelişmelerin yansımaları bağlamında Osmanlı Devleti'nin yirminci yüzyılın başlarındaki siyasi ve sosyal durumunu kavrayan	2
	Lozan Antlaşması'nın sağladığı kazanımları analiz eden	1
	Çağdaşlaşan Türkiye'nin temeli olan Atatürk ilkelerini açıklayan	1
	Siyasi alanda meydana gelen gelişmeleri kavrayan	1
	Hukuk alanında meydana gelen gelişmelerin toplumsal hayata yansımalarını kavrayan	1
	Ekonomi alanında meydana gelen gelişmeleri kavrayan	1
	Cumhuriyetin ilk yıllarında Türkiye Cumhuriyetine yönelik tehditleri analiz eden	1
	Türkiye'de çok partili siyasi hayata geçişi hızlandıran gelişmeleri, demokrasinin gerekleri açısından analiz eden	1
Toplam		78

Tablo 30'da görüldüğü gibi, İnkılap Tarihi ve Atatürkçülük dersi öğretim programı 8. sınıf kazanımlarında toplam 78 özellik yer almaktadır. Sayısal olarak ilk sırada 12 özellik ile “Milli Mücadele Dönemi” teması yer alırken ikinci sırada 8 özellik ile “inkılaplar”, üçüncü sırada ise 6 özellik ile “Mondros Ateşkes Antlaşması” temaları yer almaktadır.

2018 yılında revize edilen İnkılap Tarihi ve Atatürkçülük dersi öğretim programı 12. sınıf kazanımlarında yer alan birey özelliklerine ilişkin elde edilen veriler Tablo 31'de sunulmuştur.

Tablo 31. İnkılap Tarihi ve Atatürkçülük Dersi Öğretim Programında 12. Sınıf Kazanımlarında Yer Alan Birey Özellikleri

Tema	Özellikler	Sayısı
II. Dünya Savaşı ile ilgili Özellikler	II. Dünya Savaşı'nın sebepleri, başlaması ve yayılmasıyla ilgili başlıca gelişmeleri kavrayan	3
	II. Dünya Savaşı sürecinde Türkiye'nin izlediği siyaset ile savaşın Türkiye üzerindeki ekonomik ve toplumsal etkilerini analiz eden	3
	II. Dünya Savaşı sonrası dönemde uluslararası ilişkilerde ve Türk dış politikasında meydana gelen gelişmeleri kavrayan	2
	II. Dünya Savaşı'nın sonuçlarını değerlendiren	1
İnkılaplar ile ilgili Özellikler	Eğitim ve kültür alanında yapılan inkılapları ve gelişmeleri kavrayan	4
	Toplumsal alanda yapılan inkılapları ve meydana gelen gelişmeleri kavrayan	2
	Atatürk ilke ve inkılaplarını oluşturan temel esasları Atatürkçü düşünce sistemi açısından analiz eden	2
1990 Sonrası Gelişmeler ile ilgili Özellikler	1990 sonrasında Türkiye'de meydana gelen ekonomik, siyasi, sosyal ve kültürel gelişmeleri kavrayan	4
	1990 sonrasında meydana gelen siyasi gelişmeleri Türkiye'ye etkileri ve dünya siyasi konjonktürü bağlamında analiz eden	2
Mustafa Kemal ile ilgili Özellikler	Mustafa Kemal'in Birinci Dünya Savaşı'na kadarki eğitim ve askerlik hayatını içinde bulunduğu toplumun siyasi, sosyal ve kültürel yapısı ile ilişkilendiren	6
I. Dünya Savaşı ile ilgili Özellikler	I. Dünya Savaşı sürecinde Osmanlı Devleti'nin durumunu siyasi, askerî ve sosyal açılardan analiz eden	3
	I. Dünya Savaşı'nın sonuçlarını Osmanlı Devleti ve Batılı devletler açısından değerlendiren	2
1960 Sonrası Gelişmeler ile ilgili Özellikler	1960'lardan itibaren Türkiye'de meydana gelen siyasi, ekonomik ve sosyo-kültürel gelişmeleri analiz eden	3
	1960 sonrasında dünya siyasetinde ortaya çıkan gelişmeleri açıklayan	1
	1960'lardan itibaren Türk dış politikasını etkileyen önemli gelişmeleri kavrayan	1
Millî Mücadele ile ilgili Özellikler	Millî Mücadele sonucunda kazanılan diplomatik başarıları ülkemizin bağımsızlığı açısından değerlendiren	1
	Sevr Antlaşması'nın Millî Mücadele sürecine etkilerini analiz eden	1
	Millî Mücadele sürecine katkıda bulunmuş önemli şahsiyetlerin kişilik özellikleri ile faaliyetlerini ilişkilendiren	1

Atatürk Dönemi ile İlgili Özellikler	Atatürk Dönemi'nde sağlık alanında yapılan çalışmaları kavrayan	1
	Atatürk Dönemi'nde Türkiye Cumhuriyeti'nin iç politikasındaki önemli gelişmeleri açıklayan	1
	Atatürk Dönemi'nde (1923-1938) Türkiye Cumhuriyeti'nin dış politikasındaki başlıca gelişmeleri açıklayan	1
Diğer Temalar ile İlgili Özellikler	1945-1950 yılları arasında Türkiye'de meydana gelen siyasi, sosyal ve ekonomik gelişmeleri kavrayan	3
	1950'ler Türkiye'sinde meydana gelen siyasi, sosyal ve ekonomik gelişmeleri analiz eden	3
	20. yüzyıl başlarında Osmanlı Devleti'nin siyasi, sosyal ve ekonomik durumunu analiz eden	3
	İki dünya savaşı arasındaki dönemde dünyada meydana gelen siyasi ve ekonomik gelişmeleri kavrayan	2
	Doğu ve Güney Cephelerinde verilen mücadelelerin ülkemizin bağımsızlık sürecine katkılarını kavrayan	2
	Büyük Millet Meclisinin açılış sürecini ve sonrasında meydana gelen gelişmeleri kavrayan	2
	Kuvay-ı Millîye hareketinin oluşumundan Büyük Millet Meclisinin açılışına kadar olan süreçte meydana gelen gelişmeleri açıklayan	1
	Düzenli ordunun kurulmasından Mudanya Ateşkes Antlaşması'na kadar meydana gelen gelişmeleri Türkiye'nin bağımsızlık sürecine katkıları açısından analiz eden	1
	Çağdaşlaşan Türkiye'nin temeli olan Atatürk ilkelerini kavrayan	1
	Siyasi alanda meydana gelen gelişmeleri kavrayan	1
	Hukuk alanında meydana gelen gelişmelerin Türk toplumunda meydana getirdiği değişimleri kavrayan	1
	Ekonomi alanında meydana gelen gelişmeleri kavrayan	1
	Toplam	66

Tablo 31'de görüldüğü gibi, İnkılap Tarihi ve Atatürkçülük dersi öğretim programı 12. sınıf kazanımlarında toplam 66 özellik yer almaktadır. Sayısal olarak ilk sırada 9 özellik ile “II. Dünya Savaşı” teması yer alırken ikinci sırada 8 özellik ile “inkılaplar”, üçüncü sırada ise 6'şar özellik ile “1990 sonrası gelişmeler” ve “Mustafa Kemal” temaları yer almaktadır.

2018 yılında revize edilen Tarih dersi öğretim programı 9. sınıf kazanımlarında yer alan birey özelliklerine ilişkin elde edilen veriler Tablo 32'de sunulmuştur.

Tablo 32. Tarih Dersi Öğretim Programında 9. Sınıf Kazanımlarında Yer Alan Birey Özellikleri

Tema	Özellikler	Sayısı
İslamiyet ile İlgili Özellikler	İslamiyet'in doğuşu sırasında Arap Yarımadası, Asya, Avrupa ve Afrika'nın genel durumunu açıklayan	4
	Karahanlı ve Gazneli örneklerinden hareketle İslamiyet'in kabulünün Türk devlet yapısında ve toplumsal hayatta meydana getirdiği değişimleri analiz eden	4
	Türklerin İslamiyet'i kabul etmeye başlamaları ile Türkiye Selçuklu Devleti'nin kuruluşu arasındaki süreçte meydana gelen başlıca siyasi gelişmeleri tarih şeridi ve haritalar üzerinde gösteren	2
	İslamiyet öncesi dönemde Türklerin yaşadığı coğrafyalar ile hayat tarzları arasındaki ilişkiyi analiz eden	1
	Türklerin İslamiyet'i kabul etme sürecine etki eden faktörleri açıklayan	1
İlk Çağ ile İlgili Özellikler	İlk Çağ'da coğrafya ve iklimin, insanların hayat ve geçim tarzları üzerindeki belirleyici etkisini analiz eden	4
	İlk Çağ'da İç Asya'daki Türk siyasi teşekküllerinin güç ve yönetim yapısını kavrayan	2
	İlk Çağ'da hukuk sistemlerinin oluşturulmasında etkili olan dinî ve beşerî kaynakları kavrayan	2
	İlk Çağ'da yeryüzündeki belli başlı medeniyet havzalarını tanıyan	1
	İlk Çağ'da siyasi gücün kaynaklarını siyasi organizasyon türleriyle ilişkilendiren	1
	İlk Çağ'ın sonlarından itibaren gerçekleştirilen hukuki düzenlemelerin günümüzün evrensel hukuk ilkelerine temel teşkil ettiğini kavrayan	1
Orta Çağ ile İlgili Özellikler	Orta Çağ'da İç Asya'daki Türk siyasi teşekküllerinin güç ve yönetim yapısını kavrayan	2
	Orta Çağ'da yeryüzünün çeşitli bölgelerinde kurulan siyasi ve sosyal yapıları tanıyan	2
	Orta Çağ'da tarım ve ticaretin yaygın ekonomik faaliyetler olduklarını kavrayan	2
	Orta Çağ'da Asya ve Avrupa'da askerî organizasyon biçimleri ile toplumların yaşam tarzları (konar-göçer ve yerleşik) arasındaki bağlantıları analiz eden	2
Tarih ile İlgili Özellikler	Bir araştırma alanı ve bilim dalı olarak tarihin konusunu, kapsamını ve diğer bilim dallarıyla ilişkisini açıklayan	6
	Tarih öğrenmenin amaç ve yararlarını kavrayan	2

Kavimler Göçü ile İlgili Özellikler	Kavimler Göçü'nün sebep ve sonuçlarını siyasi ve sosyal açılardan analiz eden	4
Müslümanlar ile İlgili Özellikler	Hiz. Muhammed ve Dört Halife Dönemi'nde Müslümanların Arap Yarımadası ve çevresinde siyasi hâkimiyet kurmaya yönelik faaliyetlerini kavrayan	4
Büyük Selçuklu Devleti ile İlgili Özellikler	Büyük Selçuklu Devleti'nin yönetim ve toplum yapısını kavrayan	2
	Büyük Selçuklu Devleti Dönemi'ndeki başlıca siyasi gelişmeleri Türk tarihi içerisindeki önemi bağlamında açıklayan	1
Diğer Temalar ile İlgili Özellikler	Türklerin Asya'da tarih sahnesine çıktıkları ve yaşadıkları alanlar ile başlıca kültür çevrelerini tanıyan	3
	Türklerin Abbasi Devleti'ndeki askerî ve siyasi gelişmelerde oynadıkları rolleri kavrayan	2
	Zamanı anlama ve anlamlandırmaya yönelik farklı yaklaşımları analiz eden	2
	Kanıtlardan yola çıkarak yazının icadından önceki zamanlarda yaşayan insanların hayatı hakkında çıkarımlarda bulunan	1
	Yazının icadının insanlık tarihinde meydana getirdiği değişimi fark eden	1
	Asya merkezli Türk Devletlerinin çevrelerindeki devletlerle ilişkilerinin çok boyutlu yapısını analiz eden	1
	Emeviler ile birlikte İslam Devleti'nin yapısında meydana gelen değişimi analiz eden	1
	Sekizinci ve on ikinci yüzyıllar arasında İslam medeniyeti çerçevesindeki ilmî faaliyetleri değerlendiren	1
Toplam		62

Tablo 32'de görüldüğü gibi, Tarih dersi öğretim programı 9. sınıf kazanımlarında toplam 62 özellik yer almaktadır. Sayısal olarak ilk sırada 12 özellik ile "İslamiyet" teması yer alırken ikinci sırada 11 özellik ile "İlk Çağ", üçüncü sırada ise 8'er özellik ile "Orta Çağ" ve "tarih" temaları yer almaktadır.

2018 yılında revize edilen Tarih dersi öğretim programı 10. sınıf kazanımlarında yer alan birey özelliklerine ilişkin elde edilen veriler Tablo 33'te sunulmuştur.

Tablo 33. Tarih Dersi Öğretim Programında 10. Sınıf Kazanımlarında Yer Alan Birey Özellikleri

Tema	Özellikler	Sayısı
Osmanlı Devleti ile İlgili Özellikler	Osmanlı devlet idaresinin ilmiye, kalemiye ve seyfiye sınıflarının birlikteliğine dayalı yapısını analiz eden	3
	Osmanlı Devleti'nin İslam coğrafyasında hâkimiyet kurmasının Türk ve İslam dünyası üzerindeki etkilerini analiz eden	2
	Kanuni Dönemi'nden itibaren Osmanlı Devleti'nin siyasi sınırlar ve devlet teşkilatı bakımından olgunluğa eriştiğini kavrayan	2
	Osmanlı Devleti'nin takip ettiği kara ve deniz politikalarını analiz eden	2
	Osmanlı Devleti'nde vakıfların sosyal hayattaki yerini ve önemini kavrayan	2
	Osmanlı Devleti ile Timur Devleti arasındaki mücadeleyi ve bu mücadelenin sonuçlarını değerlendiren	2
	Yeniçeri Ocağının ve devşirme sisteminin Osmanlı devletleşme sürecine etkisini analiz eder.	2
	Lonca Teşkilatının Osmanlı ekonomik sistemi ve toplum yapısındaki yerini analiz eden	2
	Osmanlı Beyliği'nin kuruluşu hakkında ileri sürülen çeşitli nazariyeleri analiz eden	1
	Osmanlı Beyliği'nin devletleşme sürecini Bizans'la olan ilişkileri çerçevesinde analiz eden	1
	Kuruluş Dönemi'nde Osmanlı askerî gücünün farklı muharip unsurlardan meydana geldiğini kavrayan	1
	Osmanlı ekonomik sistemi içerisinde tarımsal üretimin önemini fark eden	1
	Osmanlı Devleti'nin Anadolu'da Türk siyasi birliğini sağlamaya yönelik faaliyetlerini analiz eden	1
	Uyguladığı uzun vadeli stratejinin Osmanlı Devleti'nin dünya gücü haline gelmesindeki rolünü analiz eden	1
	Osmanlı Devleti'nde merkezi otoriteyi güçlendirmeye yönelik düzenlemeleri analiz eden	1
	Osmanlı Devleti'nde millet sisteminin yapısını analiz eden	1
	Osmanlı Devleti'nin fethettiği yerleşim yerlerinin İslam kültürünün etkisiyle geçirdiği dönüşümü analiz eden	1
Rumeli'deki Politikalar ile İlgili Özellikler	Rumeli'deki fetihler ile iskân (şenlendirme) ve istimâlet politikalarının amaçlarını ve etkilerini analiz eden	6
Osmanlı Coğrafyası ile İlgili Özellikler	Osmanlı coğrafyasındaki zanaat, sanat ve kültür faaliyetleri ile bunlara bağlı olarak sosyal hayatta meydana gelen değişimleri analiz eden	3
	Osmanlı coğrafyasında sözlü ve yazılı kültürün toplum hayatına etkilerini analiz eden	2

Türklerin Anadolu'ya Yerleşmesi ile İlgili Özellikler	Türklerin Anadolu'ya yerleşmeye başlaması ile Türkiye Selçuklu Devleti'nin yıkılışı arasındaki süreçte meydana gelen başlıca siyasi gelişmeleri tarih şeridi ve haritalar üzerinde gösteren	2
	Anadolu'ya yapılan Türk göçlerinin sosyokültürel etkilerini analiz eden	1
	Türklerin Anadolu'da devletleşme sürecini etkileyen faktörleri açıklayan	1
Türklerin Anadolu'daki İlk Türk Siyasi Teşekkülleri ile İlgili Özellikler	Anadolu'daki ilk Türk siyasi teşekküllerinin birbirleriyle ve çevre devletlerle olan ilişkilerini uzlaşma ve çatışma bağlamında değerlendiren	4
Tımar Sistemi ile İlgili Özellikler	Tımar sisteminin özelliklerini siyasi, sosyal ve ekonomik açılardan değerlendiren	3
İstanbul'un Fethi ile İlgili Özellikler	İstanbul'un Fethi'nin sebeplerini, fetih sürecini ve fethin stratejik sonuçlarını kavrayan	3
Diğer Temalar ile İlgili Özellikler	Sûfilerin ve âlimlerin öğretilerinin Anadolu'nun İslamlaşmasına etkisini kavrayan	2
	1520-1595 yılları arasındaki süreçte meydana gelen başlıca siyasi gelişmeleri tarih şeridi ve haritalar üzerinde gösteren	2
	Topkapı Sarayı'nın devlet idaresinin yanı sıra devlet adamı yetiştirilmesinde ve şehir kültürünün gelişmesindeki rollerini analiz eden	2
	1453-1520 yılları arasındaki süreçte meydana gelen başlıca siyasi gelişmeleri tarih şeridi ve haritalar üzerinde gösteren	2
	İslam dünyasının korunması bağlamında Türkiye Selçuklu Devleti ve Eyyubi Devleti'nin Haçlılarla yaptıkları mücadelelerin sosyokültürel etkilerini analiz eden	2
	Moğol İstilasının Anadolu'da meydana getirdiği siyasi ve sosyal değişimi analiz eden	2
	1302-1453 yılları arasındaki süreçte meydana gelen başlıca siyasi gelişmeleri tarih şeridi ve haritalar üzerinde gösteren	2
Toplam		65

Tablo 33’te görüldüğü gibi, Tarih dersi öğretim programı 10. sınıf kazanımlarında toplam 65 özellik yer almaktadır. Sayısal olarak ilk sırada 26 özellik ile “Osmanlı Devleti” teması yer alırken ikinci sırada 6 özellik ile “Rumeli’deki politikalar”, üçüncü sırada ise 5 özellik ile “Osmanlı coğrafyası” temaları yer almaktadır.

2018 yılında revize edilen Tarih dersi öğretim programı 11. sınıf kazanımlarında yer alan birey özelliklerine ilişkin elde edilen veriler Tablo 34’te sunulmuştur.

Tablo 34. Tarih Dersi Öğretim Programında 11. Sınıf Kazanımlarında Yer Alan Birey Özellikleri

Tema	Özellikler	Sayısı
Osmanlı Devleti ile İlgili Özellikler	Osmanlı Devleti’nin son dönemlerindeki nüfus hareketlerinin siyasi, askerî ve ekonomik sebep ve sonuçlarını açıklayan	6
	Osmanlı ile Rusya arasındaki rekabetin Osmanlı Devleti’nin Avrupa ve Asya siyasetindeki önemini kavrayan	4
	Osmanlı Devleti’nde modern ordu teşkilatı ve yurttaş askerliği konularındaki düzenlemelerin siyasi ve sosyal boyutlarını analiz eden	4
	Avrupa’daki gelişmelere bağlı olarak Osmanlı idari, askerî ve ekonomik yapısında meydana gelen değişimleri analiz eden	3
	Osmanlı Devleti’nin son dönemlerinde endüstriyel üretime geçiş çabalarını ve bu süreçte yaşanan zorlukları analiz eden	2
	Osmanlı Devleti’nin son dönemlerinde hükûmetlerin ekonomik hayat üzerinde kontrol sağlamaya yönelik çabalarını ekonomik ve politik açılardan değerlendiren	2
	Osmanlı devlet idaresi ve toplum düzenindeki çözümleri önleme çabalarını analiz eden	2
	Mehmet Ali Paşa’nın Osmanlı Devleti’nin merkezi yönetimine rağmen güç kazanması ve nüfus alanını genişletme çabalarını analiz eden	2
	1876-1913 arasında gerçekleştirilen darbelerin Osmanlı siyasi hayatı üzerindeki etkilerini değerlendiren	1
	XVII. yüzyılda değişen siyasi rekabet içerisinde Osmanlı Devleti’nin ittifak girişimlerini açıklayan	1
	Osmanlı Devleti’nin siyasi varlığına yönelik tehditleri analiz eden	1
Modernleşme ile İlgili Özellikler	Modernleşmeyle birlikte sosyal, ekonomik ve politik anlayışta yaşanan değişim ve dönüşümlerin gündelik hayata etkilerini analiz eden	6
Fermanlar ile İlgili Özellikler	Tanzimat Fermanı içeriğini küresel ve yerel siyasi şartlar bağlamında değerlendiren	2
	Islahat Ferman içeriğini küresel ve yerel siyasi şartlar bağlamında değerlendiren	2

Avrupada Yaşanan Gelişmeler ile İlgili Özellikler	Fransız İhtilali ve Avrupa’da Sanayi Devrimi ile birlikte devlet-toplum ilişkilerinde meydana gelen dönüşümü kavrayan	2
	Avrupa düşüncesinde meydana gelen değişimleri ve bunların etkilerini analiz eden	2
Diğer Temalar ile İlgili Özellikler	Kanun-ı Esasi’nin içeriğini küresel ve yerel siyasi şartlar bağlamında değerlendiren	2
	1595-1700 yılları arasındaki süreçte meydana gelen başlıca siyasi gelişmeleri tarih şeridi ve haritalar üzerinde gösteren	2
	Ulus devletleşme ve endüstrileşme süreçlerinin sosyal hayata yansımalarını analiz eden	2
	Denizcilik faaliyetlerinin iç denizlerden okyanuslara taşınmasının dünya siyasetine ve ticaretine etkilerini analiz eden	2
	1700-1774 yılları arasındaki süreçte meydana gelen başlıca siyasi gelişmeleri tarih şeridi ve haritalar üzerinde gösteren	2
	1774-1914 yılları arasındaki süreçte meydana gelen başlıca siyasi gelişmeleri tarih şeridi ve haritalar üzerinde gösteren	2
	Modern devletler hukukunun ortaya çıkışında Westphalia (Vestfalya) Barışı’nın rolünü kavrayan	1
	Sanayi İnkılabı öncesindeki üretim tarzı ile endüstriyel üretim tarzı arasındaki farkları açıklayan	1
	Toplam	56

Tablo 34’te görüldüğü gibi, Tarih dersi öğretim programı 11. sınıf kazanımlarında toplam 56 özellik yer almaktadır. Sayısal olarak ilk sırada 28 özellik ile “Osmanlı Devleti” teması yer alırken ikinci sırada 6 özellik ile “modernleşme”, üçüncü sırada ise 4’er özellik ile “fermanlar” ve “Avrupa’da yaşanan gelişmeler” temaları yer almaktadır.

4.12. 2019-2020 Eğitim Öğretim Yılında Milli Eğitim Bakanlığına Bağlı Resmi Kurumlarda Okutulmakta Olan Ders Kitaplarında Bireye Kazandırılacak Özellikler Nelerdir?

Milli Eğitim Bakanlığına bağlı resmi kurumlarda 2019-2020 eğitim öğretim yılında uygulamada olan Hayat Bilgisi, Sosyal Bilgiler, Türkçe, Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi, İnkılap Tarihi ve Atatürkçülük ile Tarih ders kitapları incelenmiş Hayat Bilgisi 1-3. sınıf ders kitaplarında bireye kazandırılmak istenen özellikler sınıf seviyelerine göre Tablo 35-37’de sunulmuştur. Sosyal Bilgiler 4-7. sınıf ders kitaplarında bireye kazandırılmak istenen özellikler sınıf seviyelerine göre Tablo 38-41’de sunulmuştur. Türkçe dersi 1-8. sınıf ders kitaplarında bireye kazandırılmak istenen özellikler sınıf seviyelerine göre Tablo 42-49’da sunulmuştur. Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi 4-12. sınıf ders kitaplarında bireye

kazandırılmak istenen özellikler sınıf seviyelerine göre Tablo 50-58’de sunulmuştur. İnkılap Tarihi ve Atatürkçülük 8 ve 12. sınıf ders kitaplarında bireye kazandırılmak istenen özellikler sınıf seviyelerine göre Tablo 59-60’ta sunulmuştur. Tarih 9 ve 11. sınıf ders kitaplarında bireye kazandırılmak istenen özelliklere ilişkin elde edilen veriler ise sınıf seviyelerine göre Tablo 61-62’de sunulmuştur. Tarih dersi 10. sınıf ders kitabı incelenmiş ancak bireye kazandırılmak istenen özelliklere ilişkin ifadeler rastlanmadığından dolayı Tarih dersi 10. sınıf ders kitabı ile ilgili tablo hazırlanmamıştır.

Milli Eğitim Bakanlığına bağlı resmi kurumlarda 2019-2020 eğitim öğretim yılında okutulmakta olan Hayat Bilgisi 1. sınıf ders kitabında yer alan birey özelliklerine ilişkin elde edilen veriler Tablo 35’te sunulmuştur.

Tablo 35. 1. Sınıf Hayat Bilgisi Ders Kitabında Yer Alan Birey Özellikleri

Tema	Özellikler	Sayısı
Yemek ile İlgili Özellikler	Kahvaltıda, peynir, zeytin, yumurta, bal, pekmez, tereyağı, ekmek, süt veya taze sıkılmış meyve suyu tüketen	9
	Öğle ve akşam yemeklerinde ayran, hoşaf gibi içecekler ve meyve tercih eden	6
	Beslenme çantasında sandviç, ev yapımı kek, poğaç, börek türlerinden sadece birini ve içecek olarak süt ya da ayran tercih eden	6
	Yemek yerken dikkatli olan, üstüne ve masaya dökmemeye özen gösteren	3
	Tabağına yiyeceğinden fazla yemek almayan, tabağındaki yemeği bitiren	2
	Öğünlerinde hem hayvansal hem de bitkisel gıdalara yeterince yer veren	2
	Kendisine yiyecek hazırlarken temizlik kurallarına ve güvenliğine dikkat eden	2
	Yiyecek hazırlamaya başlamadan önce ve yemekten önce ellerini yıkayan	2
	Ekmek ve makarna gibi besinlerin fazla tüketilmesinin şişmanlığa yol açtığını unutmayan	2
	Meyve ve sebzelerini yemeden önce yıkayan	2
	Yemeğini oturarak yiyen	1
	Yemek yemeğe başlamadan önce yemek duası eden	1
	Yemekhaneleri temiz kullanan	1
	Yemek yerken konuşmayan	1
	Yemek yerken ağzını kapalı tutan	1
	Yemeğinden birine ikramda bulunurken elini yemeğe değdirmeyen	1
	İkramı yemeğin bulunduğu tabakla yapan	1
	Yemek yerken peçete kullanan	1

Güvenlik ile İlgili Özellikler	Makas, kalem, yapıştırıcı gibi araç gereçleri taşıırken kendisine ve arkadaşlarına zarar vermemeye özen gösteren	6
	Asansöre binerken güvenlik kurallarına uyan, bir yetişkin ile binen, sadece gideceği katın düğmesine basan, asansör tam durmadan hareket etmeyen ve gereksiz yere meşgul etmeyen	5
	Kibrit, çakmak, ocak, kablolar ve elektririk prizleri ile oynamayan	5
	Pencere ve balkonları kullanırken dikkatli olan, pencere ve balkonlardan sarkmayan	4
	Öğretmen dolabı, saat, çerçeve gibi camlı kırılabilir eşyalara dikkatli yaklaşan	3
	Ütü, fırın gibi tehlikeli araçları tek başına kullanmayan	2
	Merdivenlerde koşmayan, iniş çıkışlarda merdivenlerin sağ tarafını kullanan	2
	Gaz kaçağını fark ettiğinde büyüklerine haber veren ve bu durumda bulunduğu yeri terk eden	2
	Oyun için kendisi ve çevresindekiler için güvenli alan seçen	2
	Ocak ve fırından uzak duran	2
	Kablo ve prize dokunmayan	2
	Koridorlarda koşmayan, pencerelerden sarkmayan	2
	Islak elle elektrikli araçlara dokunmayan	1
	Islak zeminlerde dikkatli yürüyen	1
	Kesici alet kullanmayan	1
	İnşaat alanlarına girmeyen	1
	Çukurlardan uzak duran	1
Nezaket Kuralları ile İlgili Özellikler	Aile bireylerine istek ve ihtiyaçlarını bildirirken "lütfen, rica ederim, sakıncası yoksa, teşekkür ederim" gibi nezaket ifadelerini kullanan	8
	Konuşmalarında lütfen, rica ederim, teşekkür ederim, özür dilerim, sağol, elbette vb. Nezaket sözcüklerini kullanan	7
	Okula gelirken "merhaba, günaydın, iyi günler" okuldan ayrılırken "hoşça kal, allah'a ısmarladık, iyi akşamlar, güle güle" gibi nezaket sözcükleri kullanan	7
	Öğretmeniyle, okul çalışanlarıyla ve arkadaşlarıyla konuşurken nazik olan	3
	Hoşuna gitmeyen bir durumla karşılaştığında tepkisini "hayır, olmaz, kusura bakma" gibi ifadelerle nazikçe belirten	3
	Arkadaşlarına nazik davranan, zarar vermeyen	2
	Oyun oynarken arkadaşlarına karşı nazik olan, haksızlık etmeyen	2
	Tanıdıklarıyla karşılaşınca nazikçe selamlaşan	1

Teknolojik Araç Gereçlerin Kullanımı ile İlgili Özellikler	Telefonda ve genel ağda; kimlik bilgileri, adres ve aile yaşantısı ile ilgili bilgileri paylaşmayan	6
	Bilgisayar oyunları ve sosyal medyayı büyüklerin izniyle ve uygun gördükleri süre kadar kullanan	4
	Bilgisayar kullanırken tam yerleşen, dik oturan, bilgisayar ile kendi arasında uygun mesafe bırakan	3
	Telefonu iletişim amaçlı kullanan, konuşmalarını uzun tutmayan, telefonu büyüklerin gözetiminde kullanan	3
	Televizyon izlerken ailenin belirlediği süreyi aşmayan, onların uygun gördüğü programları izleyen, göz sağlığı için televizyonu uzaktan seyreden	3
	Elektirikli araçların hepsini beraber çalıştırmayan, kullanmadığı aracı kapatan	2
	Bilgisayarı büyüklerin onayladığı süre kadar kullanan, izin verdiği sitelerden yararlanan	2
	Notebook, tablet gibi araçları büyüklerin gözetiminde kullanan	2
	Kitle iletişim araçlarını kullanırken büyüklerin önerdiği süreyi aşmayan, bu tür araçlarla fazla zaman geçirmeyen	2
Tasarruf ile İlgili Özellikler	Kalemlerini boş yere açmayan, defter ve kitaplarını karalamayan sayfalarını koparmayan	4
	Kişisel bakımını düzenli yapan, kişisel bakımlarını yaparken elektririk, su ve sabun gibi kaynakları tutumlu kullanan	3
	Dişlerini fırçalarken suyu boşa akıtmayan, diş macununu mercimek tanesi büyüklüğünde kullanan	2
	Kaynakları özenli kullanan, israf etmeyen	2
	Işıkları gereksiz yere yakmayan, işi bitince ışıkları kapatan	2
	Elektiriği ve suyu tasarruflu kullanan	2
	Ekmek israfından kaçınan, muslukları açık bırakmayan	2
	Ellerini yıkarken sıvı sabunu bir findık büyüklüğünde kullanan	1
Tuvalet Kuralları ile İlgili Özellikler	Tuvalette oyalanmayan, su, sabun ve tuvalet kağıtlarını israf etmeyen	4
	Tuvalette girince ve çıkınca sifonu çeken, kapıyı kapatan	3
	Kapalı tuvalet kapılarını çalan, dolu ise boşalmasını bekleyen	2
	Tuvalette girmeden önce ve çıktıktan sonra ellerini yıkayan	2
	Tuvalet ihtiyacını teneffüslerde gidermeye özen gösteren	1
	Tuvalet ihtiyacı için dersten çıkması gerektiğinde öğretmenden izin alan	1
	Tuvalet sırası varsa sıraya giren	1
	Tuvalette kullanılan kağıtları çöpe atan	1
	Kıyafetlerini düzelterek tuvaletten çıkan	1
	Okul tuvaletlerini temiz tutan	1
Giyinme ile İlgili Özellikler	Dışarı çıkarken hava durumuna göre giyinen, sıcaksa açık ve ince renk, soğuksa kalın ve koyu renk elbiseler giyen, hava yağmurluysa yanına şemsiye alan	6
	Geceleri veya sisli havalarda açık renk ve parlak kıyafetler giyen, yanına el feneri alan	6

Bitki ve Hayvanlar ile İlgili Özellikler	Çevresindeki bitki ve hayvanları koruyan ve onlara zarar vermeyen	4
	Çevresindeki bitkileri koparıp ezmeyen, evde yetiştirdiklerini zamanında sulayan	2
	Bitkilerin bakımı ve budanması sırasında büyüklerine yardım eden	2
	Hayvanlara şiddet uygulamayan, onların barınaklarına zarar vermeyen	2
Temizlik ile İlgili Özellikler	Okulunu temiz tutan, bahçeye, sınıfa, koridorlara çöp atmayan	4
	Çöplerini çöp kutusuna atan, yerlere çöp atanları uyaran	2
	Okula temiz gelen	1
	Okulda çöplerini çöp kutusuna atan	1
	Temizlikte kullanılan malzemelere dokunmayan	1
Trafik Kuralları ile İlgili Özellikler	Okul taşıtına sırayla binen, sırayla inen, emniyet kemerini bağlayan	3
	Güvenli bir şekilde karşıya geçmek için alt ve üst geçidi kullanan	2
	Yaya geçitlerini ve kaldırımları kullanan	2
	Taşıt içerisinde yüksek sesle konuşmayan	1
	Yaya kaldırımı olmayan yerlerde yolun solundan yürüyen	1
Tanımadığı Kişiler ile İlgili Özellikler	İsim, soyisim, ev adresimizi ve telefon numaralarını tanımadığı kişilerle paylaşmayan	4
	Okula geliş gidişlerde tanımadığı kişilerle konuşmayan	2
	Tanımadığı kişilerin verdiği şeyleri almayan	1
İzin Alma ile İlgili Özellikler	Öğretmenler odası, müdür odası, hizmetli odası ve diğer sınıflara gitmesi gerektiğinde kapıyı çalan, içeri girmek için izin isteyen	5
	Aile üyelerinin odalarına girmeden önce kapıyı çalan, içeri girmek için izin isteyen	2
Geri Dönüşüm ile İlgili Özellikler	Geri dönüşüme uygun ürünler satın alan, cam atıkları geri dönüşüm kutularına atan, kullanılmış pilleri atık pil kutularına atan, şarj edilebilir pil kullanan, kullandığı yağları biriktirip belediyelerin yağ toplama ünitelerine veren	5
	Plastik ürünleri mümkün olduğunca az kullanan kullandıktan sonra geri dönüşüm kutularına atan	2
İletişim ile İlgili Özellikler	İtfaiye, ambulans, polis ve jandarma gibi iletişim numaralarını gereksiz yere meşgul etmeyen	4
	Gün içinde öğretmeniyle, okul çalışanlarıyla ve arkadaşlarıyla iletişim kuran	3
Sağlık ile İlgili Özellikler	Hastalandığında doktora giden, doktorun söylediklerini aynen yapan, verdiği ilaçları düzenli kullanan	3
	Aşı olan	1
	Belli aralıklarla diş hekimine gidip kontrol yaptıran	1
Spor ile İlgili Özellikler	Futbol, basketbol, voleybol, yüzme gibi hoşlandığımız sporlardan birini yapan	4

Farklılıklar ile İlgili Özellikler	Farklı özelliklere sahip arkadaşlarına isim ve lakap takmayan	2
	Farklılıklara saygı duyan	1
	Farklılıkları olduğu gibi kabul eden	1
Özenli Olma ile İlgili Özellikler	Arkadaşlarının eşyalarına özen gösteren	1
	Okul eşyalarını özenli kullanan	1
	Sınıf eşyalarını özenli kullanan	1
Diğer Temalar ile İlgili Özellikler	Haksızlığa uğradığında kesin bir şekilde karşı çıkan ve güvendiği yetişkinlere söyleyen	2
	İstenmeyen bir şeyi yapmaya zorlandığında kesin bir şekilde karşı çıkan ve güvendiği yetişkinlere söyleyen	2
	Okul çantasını ders programına göre hazırlayan ve çantasına gereksiz eşyalar koymayan	2
	Söz alarak konuşan, arkadaşlarının sözünü kesmeyen	2
	Ders esnasında ayağa kalkmayan, dersi yerinden dinleyen	2
	Yangın durumunda itfaiyeyi arayan, yangın yerini bildiren	2
	İşitme cihazı gibi araçlar kullanan arkadaşlarına karşı dikkatli olan	1
	Bayrak törenlerinde iki eli yanda hareket etmeden duran	1
	İstiklal marşımızı coşkuyla söyleyen	1
	Sınıf kurallarına uyan	1
	Derslere zamanında gelen	1
	Kantinden alışveriş yaparken sıraya giren	1
	Güzel havalarda dışarda oyun oynamayı tercih eden	1
	Plastik kaplar yerine doğaya zarar vermeyen cam kapları tercih eden	1
	Toplam	285

Tablo 35’te görüldüğü gibi, 1. sınıf Hayat Bilgisi ders kitabında bireye kazandırılmak istenen toplam 285 özellik yer almaktadır. Sayısal olarak ilk sırada 44 özellik ile “yemek” teması yer alırken ikinci sırada 42 özellik ile “güvenlik”, üçüncü sırada ise 33 özellik ile “nezaket kuralları” temaları yer almaktadır.

Milli Eğitim Bakanlığına bağlı resmi kurumlarda 2019-2020 eğitim öğretim yılında okutulmakta olan Hayat Bilgisi 2. sınıf ders kitabında yer alan birey özelliklerine ilişkin elde edilen veriler Tablo 36’da sunulmuştur.

Tablo 36. 2. Sınıf Hayat Bilgisi Ders Kitabında Yer Alan Birey Özellikleri

Tema	Özellikler	Sayısı
Yemek ile İlgili Özellikler	Gün içinde baklagil, et ürünleri, yumurta, süt, süt ürünleri ve kuruyemiş tüketmeye dikkat eden	6
	Doğru beslenen, yeterli miktarda ve uygun zamanda yiyen, içen	5
	Yemekhane, lokanta, pastane, misafirlikte ve evde yemek yerken görgü kurallarına uyan	5
	Mevsimine Göre Meyve Sebze Tüketen, Dengeli ve Düzenli Beslenen	4
	Ağzını çok doldurmayan, lokmalarını ağzı kapalı çiğneyen, ağzını şapırdatmayan	3
	Sofrada oyun oynamayan, başka şeylerle ilgilenmeyen	2
	Servis tabağından yiyecek alırken kendi kaşığı ve çatalı yerine servis kaşığını kullanan	2
	Ağzında yemek varken konuşmayan, ağzını peçeteyle sık sık silen	2
	Sofranın kurulmasına yardım eden, sofraya oturmaya geç kalmayan	2
	Servis edilen her yemekten yiyen, tabağında yemek bırakmayan	2
	Yemek sırasında yemekten kalkmayan, yemeğe başlamak için servis yapan kişiyi bekleyen	2
	Sofranın kaldırılmasına yardım eden, yemeği yapan kişiye "eline sağlık" diyerek teşekkür eden	2
Taşıt ile İlgili Özellikler	Evden zamanında çıkan, güvenli yerde taşıt bekleyen, taşıt yoluna inmeyen, kaldırımın birkaç adım içinde bekleyen, taşıt yanaşınca kadar konumunu koruyan	5
	Taşıta sırayla acele etmeden ve hızlı bir şekilde binen	3
	Taşıtta kendi yerine oturan, çantasını taşıta bineceklere engel olmayacak şekilde yerleştiren, taşıt hareket etmeden önce emniyet kemeri takan	3
	Taşıtta gürültü ve hareketli şakalar yapmayan, taşıt sürücüsünün dikkatini dağıtacak davranışlardan kaçınan	3
	Duran taşıtların önünden ve arkasından geçmeyen	2
	Elini kolunu taşıttan dışarı çıkarmayan	2
	Taşıt içerisinde birşeyler yiyip içmeyen	2
	Taşıt hostesinin ve sürücüsünün uyarılarına uyan	2
	Taşıtlara biniş ve inişlerde araçların sağ tarafında bulunan kapıları kullanan	2
	Özel araçlarda arka koltukta oturan, ön koltukta oturmak için ısrar etmeyen	2
	Taşıt yoluna yaklaşmayan, karşıya geçişlerde taşıtlar ile kendi arasına yeteri mesafe bulunmasına dikkat eden	2
	Taşıt sürücüsü aracın kapılarını açınca kadar bekleyen	1
	Yolculuk bitene kadar yerinden ayrılmayan	1
	Taşıta zarar verecek davranışlardan kaçınan	1

Arkadaşlar ile İlgili Özellikler	Grup arkadaşlarına ve onların düşüncelerine karşı saygılı, anlayışlı, sabırlı olan	6
	Arkadaşlarıyla nezaket ifadeleri kullanarak konuşan, kaba davranışlardan, konuşmalardan uzak duran, öfkesini kontrol etmeyi bilen	4
	Oyun arkadaşlarına karşı adil davranan, kız erkek ayrımı yapmayan, bireysel farklılıklara saygılı olan	3
	Arkadaşlarının haklarına, düşüncelerine saygı duyan, onlarla iyi geçinen	3
	Öğretmeni veya arkadaşları konuşurken onları dinleyen	2
	Grup arkadaşlarına sevgiyle yaklaşan onlara güvenen	2
	Sağlık sorunları nedeniyle farklı cihazlar kullanan arkadaşlarına yardımcı olan kullandıkları cihazlara zarar verebilecek davranışlardan kaçınan	2
	Arkadaşlarını olduğu gibi kabul eden	1
	Ders esnasında başkalarını rahatsız edecek davranışlardan kaçınan	1
	Arkadaşlarına zarar verebilecek davranışlardan kaçınan	1
Oyun Araçları ile İlgili Özellikler	Bisiklet, kayak, paten ve kızak gibi oyun araçlarını koruyucu giysilerle kullanan ve bu araçları uygun yerlerde dikkatli kullanan, bu araçları hızlı kullanmaktan, uygunsuz hareketler ile ve geceleri kullanmaktan kaçınan	20
	Oyun oynarken dikkatli olan, oyun araçlarını amacına uygun güvenli kullanan	2
Yardım ile İlgili Özellikler	Yardıma ihtiyaç duyan aile bireylerine, akrabalarına, komşularına, arkadaşlarına ve tüm insanlara karşı duyarlı olan	5
	Hasta, hamile, yaşlı ve özel gereksinimli kişilere yardımcı olmayı alışkanlık haline getiren	4
	Grup arkadaşlarına yardım eden, gerektiğinde yardım istemekten çekinmeyen	2
	Gerektiğinde arkadaşlarına yardımcı olan	1
	Yardıma ihtiyaç duyan kişileri görmezden gelmeyen	1
	Acil durumlarda öncelikle çevresindeki kişilerden yardım isteyen	1
Temizlik ile İlgili Özellikler	Sırasını temiz kullanan, sıra örtüsü kullanan	2
	Giysilerinin temizliğine, kişisel bakımına özen gösteren	2
	Sınıfının düzenli ve temiz kalmasına dikkat eden	2
	Ayaklarını her akşam yıkayan, çoraplarını her gün değiştiren	2
	Sık banyo yapan, banyodan sonra temiz iç çamaşırı giyen	2
	Dişlerini düzenli ve tekniğine uygun fırçalayan	2
	Kişisel bakımına, temizliğine önem veren	2
İhtiyaç ile İlgili Özellikler	İhtiyaçlarını, isteklerini, düşüncelerini, duygularını anlaşılır ve açık bir şekilde söyleyebilen	8
	Parasını bilinçli tüketen, okuldayken parasını ihtiyaçları için kullanan, istekleri için para harcamak yerine biriktirmeyi tercih eden	3
	Alışveriş yapmadan ihtiyaçlarını öncelik sırasına koyan, alışverişini bu sıraya ve alışveriş için ayırdığı paraya göre yapan	3

Plan ile İlgili Özellikler	Günlük planında ders çalışma, dinlenme, uyuma, beslenme, oyun oynama, kitap okumaya yer veren	6
	Ailesi ve arkadaşlarıyla nitelikli zaman geçirmeyi planlayan	2
	Bir gün içerisinde yapması gereken işleri planlaması gerektiğini bilen	1
	Kitle iletişim araçlarını planlı kullanan	1
	Günlük planında yapacağı işlere yeterli süre ayıran	1
Giyim ile İlgili Özellikler	Kışın kalın, yünlü ve koyu renk giyinen, ilkbahar ve sonbaharda hava şartlarına uygun kıyafet seçen	5
	Sisli havalarda el feneri kullanan, parlak ve açık renk giyinen	3
	Başkalarının terliklerini, çoraplarını, ayakkabılarını giymeyen	3
Oyun ile İlgili Özellikler	Oyunu Kazanmak Kadar Kaybetmenin de Doğal Olduğunu Bilen, Kazansa da Kaybetse de tüm oyuncuları Tebrik Eden, Teşekkür Eden	5
	Oyun oynarken kurallara uyan, kuralları kendi isteklerine göre değiştirmeyen	2
	Oyun oynarken takım arkadaşlarıyla iş birliği içinde olan	1
	Oyunu kaybettiğinde öfkelenmeyen	1
	Güvenli oyun alanı dışına çıkmayan	1
Farklılıklar ile İlgili Özellikler	Başkalarını oldukları gibi kabul eden, onların farklılıklarıyla alay etmeyen, onları bakışlarıyla bile rahatsız etmekten kaçınan	3
	Uygun iletişim dili kullanan, farklı görüşlere ve önerilere saygılı olan	3
	Bireysel farklılıklarını bilen ve kendisini olduğu gibi kabul eden	2
	Bireysel farklılıklara saygı duyan	1
	Derslerini geç öğrenen arkadaşlarının farklı yetenekleri olabileceğinin farkında olan	1
Telefon Numaraları ile İlgili Özellikler	İtfaiye, sağlık ekipleri, polis, jandarma, afad ve sosyal destek hattı numaralarını bilen	6
	Anne ve babasının telefon numaralarını bilen	2
	Gereksiz aramalarla acil numaraları meşgul etmeyen	1
	Acil telefon numaralarını gerekli olmadıkça aramayan	1
İfade Etme ile İlgili Özellikler	Olumsuz duygu ve düşüncelerini ifade ederken kaba ve kırıcı olmaktan kaçınan	4
	Duygularını, düşüncelerini ifade ederken çevresindeki kişileri incitmemeye özen gösteren	2
	Sınıf ile ilgili karar alma süreçlerine katılan, görüşlerini söyleyen	2
	İtirazlarını nezaket kurallarına uyarak ifade eden	1

Sorumluluk ile İlgili Özellikler	Verilen ödevleri zamanında ve eksiksiz yapan, okula hazırlıklı gelen	3
	Yerine getiremeyeceği sorumluluklarda arkadaşlarına karşı dürüst olan	2
	Sorumluluklarını yerine getiren	1
	Sorumluluk paylaşımında adaletli olan	1
	Evdeki görev sorumluluklarını bilen	1
Etkinlik ile İlgili Özellikler	Müzik, resim, kitap okuma ve satranç gibi etkinliklere zaman ayıran	4
	Derslere, sınıf içi etkinliklere katılan, görüşlerini söylemekten çekinmeyen	3
	Etkinliklerde grupla çalışma kurallarına uyan	1
Yağışlı Havalarda İlgili Özellikler	Yağışlı havalarda yürürken dikkatli olan, küçük adımlarla yürümeyi tercih eden, ani hareketlerden kaçınan, tabanı kalın ve tırtıklı ayakkabı giyen, soğuktan koruyan giysiler giyen	6
	Karlı havalarda binalara yakın yürümekten kaçınan, dolu yağarken korunaklı bir yerde yağışın bitmesini bekleyen	2
Tasarruf ile İlgili Özellikler	Okulundaki kaynakları kullanırken tasarrufa özen gösteren, kaynakları tutumlu kullanan	2
	Tahta kalemlerini veya tebeşirleri gereksiz yere tüketmeyen	2
	Okuldaki lambaları gereksiz yakmayan	1
	Tuvaletlerdeki sabunları tutumlu kullanan	1
Özel Eşya Kullanımı ile İlgili Özellikler	Başkasına ait tabak, bardak, kaşık, çatal gibi eşyaları kullanmayan	4
Grup Çalışmaları ile İlgili Özellikler	Grup çalışmalarının başarısı için sorumluluk alan	1
	Grup çalışmaları karşısında davranışlarını kontrol edebilen	1
	Grup çalışmalarını iş birliği yaparak gerçekleştiren	1
Trafik ile İlgili Özellikler	Trafikte başkalarına yardım ederken dikkatli olan, trafikte tehlikeli davranışlardan kaçınan	2
	Emniyet kemerinin kazalarda hayat kurtaran bir araç olduğunun farkında olan	1
Hayvanlar ile İlgili Özellikler	Hayvanları sevip koruyan, sokak hayvanlarının beslenme ihtiyaçlarını karşılamalarına yardımcı olan	2
	Hayvanların da Doğanın Bir Parçası Olduğunu Unutmayan	1

Diğer Temalar ile İlgili Özellikler	Hapşırırken bir mendile, mendil yoksa dirseğine hapşıran sonrasında ellerini yıkayan	3
	Deprem öncesinde, anında ve sonrasında nasıl davranacağını bilen	3
	Düşme, çarpma, sıkışma gibi kazalara sebep olacak davranışlardan kaçınan	3
	Okulunun bulunduğu mahallenin, caddenin, sokağın adlarını bilen	3
	Davranışları anlaşılır ve tutarlı olan	2
	Sözleri anlaşılır ve tutarlı olan	2
	Yerküre ve harita üzerinde ülkemizin yerini bulabilen	2
	İmkân oldukça ağaç diken, bitki yetiştirmeye istekli olan	2
	Teknolojik ürünlerin güvenli kullanılması konusunda bilinçli olan, çevresinde bilinçsiz kullananları nezaket çerçevesinde uyaran	2
	Yeterince dinlenmeye ve uyumaya dikkat eden	2
	Zil çalınca yerine oturarak öğretmenini bekleyen	1
	Konuşmak için parmak kaldırarak söz isteyen	1
	Belirlenen kurallara uyan	1
	Okulundaki eşyaları özenli kullanan	1
	Öğretmenini dikkatle dinleyen	1
	İletişim kurarken dinleme kurallarına uyan	1
	Kazandığında sevincini abartmadan göstermenin daha uygun olduğunu bilen	1
	Akrabalık ilişkilerine gereken önemi veren	1
	Aile bireylerinin işlerini kolaylaştıran	1
	Tırnaklarını fazla uzatmadan kesen	1
	Işıkları söndürüp uyumayı tercih eden	1
	Spor yapan	1
	"Geri dönüşüm" ün ne olduğunu bilen	1
	Yağış türlerinin ne olduğunu bilen	1
	Farklı hava olaylarında nelere dikkat etmesi gerektiğini bilen	1
	Fırtınalı havalarda güvenli bir yerde fırtınanın dinmesini bekleyen	1
	Yönleri bilen	1
	Toplam	302

Tablo 36’da görüldüğü gibi, 2. sınıf Hayat Bilgisi ders kitabında bireye kazandırılmak istenen toplam 302 özellik yer almaktadır. Sayısal olarak ilk sırada 37 özellik ile “yemek” teması yer alırken ikinci sırada 31 özellik ile “taşıt kuralları”, üçüncü sırada ise 25 özellik ile “arkadaşlar” temaları yer almaktadır.

Milli Eğitim Bakanlığına bağlı resmi kurumlarda 2019-2020 eğitim öğretim yılında okutulmakta olan Hayat Bilgisi 3. sınıf ders kitabında yer alan birey özelliklerine ilişkin elde edilen veriler Tablo 37’de sunulmuştur.

Tablo 37. 3. Sınıf Hayat Bilgisi Ders Kitabında Yer Alan Birey Özellikleri

Tema	Özellikler	Sayısı
Tehlikelerden Kaçınma ile İlgili Özellikler	Kaykay ve paten için uygun alanlar seçen, cadde ve sokaklarda kullanmayan, bunları kullanırken kask, dizlik, dirseklik takan, uygun kıyafetler giyen, tehlikeli olabilecek hareketlerden kaçınan	16
	Oyun oynamak için güvenli yerler seçen, oyun araçlarını güvenli bir şekilde ve sıraya girerek kullanan, kırık ve eskimiş oyun araçlarını kullanmayan, salıncakta hızlı ve ayakta sallanmayan, arkadaşlarını itmeyen, salıncakta sallanan varsa önünden arkasından geçmeyen	9
	Okula gelip giderken arkadaşlarından ayrılmayan, tanımadığı kişilerden gelen tekliflere hayır diyen, tehlikeli olduğunu düşündüğü kişilerden uzaklaşan, gerekirse bağırarak veya yüksek sesle yardım isteyen, çevresinde varsa güvenlik personellerine başvuran, bu durumu ailesine bildiren	8
	Tehlikeli olabilecek ortamlara girmeyen, mümkün olduğunca bu ortamdan uzak ve güvenli bir yere giden, tehlikeli olabildiğini düşündüğü durumlarda bağırarak etrafındakilerin dikkatini çeken, polisten yardım isteyen, sahipsiz gördüğü çanta, paket, bavul gibi eşyaları hemen polise haber veren	8
	Boyuna göre bisiklet seçen, bisikletini bisiklet için ayrılan yerlerde ve hız yapmadan kullanan, bisiklet kullanırken kask, dizlik, dirseklik takan, uygun kıyafetler giyen, tehlikeli olabilecek hareketlerden kaçınan	8
	Boğulma tehlikesi oluşturabilecek yüzük, küpe, bozuk para gibi cisimleri ağzına almayan, ortada bırakmayan	6
	Kaydırağa tersten çıkmayan, yüksek yerlerden atlamayan, barfiks çekerken hızlı hareketlerden ve vücudunu sağa sola hareket ettirmeyen	4
	Zehirlenmelere sebep olacak deterjan ve oje gibi maddeleri koklamayan, bu maddelerin büyüklerin ulaşabileceği yerlerde olmasına dikkat eden	4
	Kayarken hız yapmaktan ve tehlikeli hareketlerden kaçınan, kask takan, uygun kıyafet giyen	4
	Yanma tehlikesine karşı sıcak çaydanlık ve tencereye dokunmayan	2
	Teneffüslerde bahçe ve koridorlarda koşmayan	2
	Kendisine ve arkadaşlarına zarar vermeyen oyunlar oynayan	2
	Kesici ve delici aletleri yanında bir büyüğü varken kullanan	2
	Yanıcı araç gereçlerle oynamayan	2
	Vantilatör, mikser gibi dönerek çalışan aletlerin hareketine engel olacak davranışlarda bulunmayan	2
	Prizlere dokunmayan, deliklerine sivri aletler sokmayan	2
	İlaç ve temizlik maddelerine büyüklerinden habersiz dokunmayan	2
	Günlük hayatta yaşanabilecek kazaları önlemek için önceden tedbirli olan	1
	Boğulmalara karşı büyüklerinin kontrolünde yüzen	1
	Etrafi kapalı alanlarda top oynayan	1
	Evde yalnızken tanımadığı kişilere kapıyı açmayan	1

Yiyecekler ile İlgili Özellikler	Çikolata, bisküvi, şeker gibi içerisinde katkı maddesi ve boya maddesi olan ürünleri almayan	6
	Et, balık, süt ve sütün yapılan yiyecekleri yiyen	4
	Her sabah kahvaltı yapan, günde üç öğün yemek yiyen, 6-8 bardak su içen	3
	Yiyecekleri satın alırken kokusuna, rengine ve şekline dikkat eden	3
	Ambalajlı olarak satın aldığı ürünlerin son kullanma tarihi ve içeriklerine dikkat eden, satın aldığı ürün bozuk çıkarsa iade hakkını kullanan	3
	Patates kızartması ve hamburger gibi yağ oranı yüksek olan besinler tüketmeyen, gazlı içecekler içmeyen	3
	Okulundaki ve sınıfındaki eşyaları dikkatli kullanan, eşyaları kendinden sonrakilere sağlam bırakan	3
	Pasta, hamburger gibi yiyecekleri gereğinden fazla yemeyen	2
	Mevsiminde yetiştirilen sebze ve meyveleri tüketen	2
	Taze sebze ve meyve tüketen	2
	Tahıl ve tahıldan yapılan yiyecekleri yeteri kadar yiyen	2
	Gazlı içecekler yerine taze sıkılmış meyve suları tüketen	1
	Tabağına yiyebileceği kadar yemek alan	1
	Yemeğini sofrada oturarak yiyen	1
	Yiyecek alışverişlerinde ihtiyaçlarına öncelik veren	1
Trafik Kurallarına Uyma ile İlgili Özellikler	Yolculuk sırasında emniyet kemeri takan, araçta oturarak yolculuk yapan, aracın penceresinden baş ve kollarını çıkartmayan, araç durduktan sonra araca inen ve binen, toplu taşıma araçlarında yüksek sesle konuşmayan, koltuklara, camlara kapılara zarar vermeyen, sürücüyü meşgul etmeyen, kazaları önleyebilmek için trafik kurallarına uyan	12
	Hem kendi güvenliği hem de başkalarının güvenliği için trafik işaretleri ve işaret levhalarına uyan	4
	Karşıdan Karşıya Geçerken Yaya Geçitlerini Ya da Alt Ve Üst Geçitleri Kullanan, Bunlar Yoksa Karşıya Geçerken Önce Sola Sonra Sağa Sonra Tekrar Sola Bakıp Yolun Ortasına Giderek Tekrar Sağa Bakıp Hızlı Adımlarla Yolun Karşısına Geçen	4
	Kaldırımlarda ve yollarda top oynamayan, caddeye kaçan topun peşinden koşmayan, trafikte hareket halindeki araçlara asılmayan	4
	Işıklı trafik cihazının olduğu yerlerden karşıya geçen, cihazda yayalar için kırmızı yanıyorsa karşıya geçmeyen, yeşil ışığın yanmasını bekleyen duran araçların arasından karşıya geçmeyen	3
	Cadde ve sokaklarda yaya kaldırımında yürüyen, yaya kaldırımı yoksa yolun solundan yürüyen	3
	Trafik işaretleri ve işaret levhalarının anlamını öğrenen	2
	Trafik polisinin olduğu yerlerde onun işaretlerine dikkat eden	1

Çevreyi Koruma ve Temiz Tutma ile İlgili Özellikler	Havayı, suyu, toprağı korumak için atıkları çevreye atmayan, kâğıt, pil, plastik, cam, metal gibi geri dönüşüm ile kullanılabilir atıkları ayrı ayrı biriktiren ve bunları belediyenin atık kutularına bırakan	13
	Evini, okulunu, sınıfını ve çevresini temiz tutan, çevresini ve doğayı koruyan, ağaç diken	7
	Kendisinin ve kendisinden sonra gelecek nesillerin sağlıklı bir çevrede yaşaması için ağaç diken, dikilen ağaçları koruyan, doğayı ve çevreyi korumak için yapılan çalışmalara katılan	5
	Çevresini temiz tutmanın önemli bir vatandaşlık ve insanlık görevi olduğunu unutmayan	2
Temizlik ile İlgili Özellikler	Tuvaletleri temiz kullanan ve temiz bırakan, tualete girdiğinde ve çıktığında sifonu çeken, tuvaletten çıkınca mutlaka ellerini yıkayan, lavabo suyu kirli bırakmayan	6
	Spor salonunun tuvalet ve lavabolarını temiz kullanan, tuvalette giydiği terlik ve spor ayakkabısıyla spor salonuna girmeyen	4
	Sınıfını temiz tutan, çöpleri çöp kutusuna atan, teneffüslerde sınıfını havalandıran	3
	Hijyene dikkat eden, bazı temizlik önlemleri alan	2
	Spor salonlarında temizlik kurallarına dikkat eden, dışarıda kullanılan ayakkabıyla spor salonuna girmeyen	2
	Spor yaparken temiz ve yaptığı spora uygun kıyafetler giyen	2
	Spordan sonra duş yapan, duşta terlik giyen	2
Tasarruf ile İlgili Özellikler	Kaynakları dikkatli ve tasarruflu kullanmaya özen gösteren, kaynakların tükenebileceğini unutmayan	3
	Vücut temizliğini yaparken, elini, yüzünü yıkarken suyu boşa akıtmayan	3
	Oturmadığı odalardaki lambaları söndüren, izlemediğinde televizyonu kapatan	2
	Yeterli ve dengeli beslenirken yiyecek ziyan etmeyen	2
	Okulunda ve sınıfında gereksiz yere lamba yakmayan	2
	Okulunu temiz tutarak temizlik malzemesi israfını önleyen	1
	Kışın pencereleri kısa süreli açarak yakıt tasarrufu sağlayan	1
	Dişlerini fırçalarken suyu az kullanan	1
	Bir bardağa koyduğu suyla dişlerini fırçalayan	1
	Buzdolabı kapağını kısa süre açıp kapatan	1
	Alışverişlerinde israftan kaçınan	1
	Evinde artan yemekleri israf etmeyen	1
	Kişisel bakımlarını yaparken kaynakları dikkatli kullanan	1

Acil Durumlar ile İlgili Özellikler	Yangının yayılmasını önlemek için kapı ve pencereleri kapatan, dumandan zehirlenmemek için emekleyerek evden uzaklaşan, komşulara haber veren, yangın merdivenini kullanan, asansörü kullanmayan	6
	Yangın durumunda evden çıkamıyorsa güvenli bir odaya giren, odanın kapısının alt kısmını ıslak havluyla kapatan, itfaiyenin kendisini göreceği cam önünde bekleyen	3
	Çevresinde meydana gelen kazalarda büyüklerine haber veren, en kısa sürede bir sağlık kuruluşuna giden	2
	Evde yangın çıkması durumunda telaşa kapılmadan büyüklerine haber veren, 110 numaralı telefonu arayıp adres bildiren	2
	Bir yeri yandığında yanık yerle temas eden giysiyi çıkaran, yanık üzerine su döken	2
	Acil bir durumda kendisine ulaşılabilir bir kaç yakınının telefon numarasını öğrenen	1
Sağlık ile İlgili Özellikler	Hapşırırken ve öksürürken başkalarına mikrop bulaştırmamak için ağzını mendille kapatan, hastayken okula gitmeyen, giderse maske kullanan	4
	Okulda düşüp bir yerini burktığında hareket etmeyen, nöbetçi öğretmene haber veren, burkulan yere buz koyan	3
	Parkta giydiği elbiseleri eve geldiğinde değiştiren, hastalıklardan korunmak için park dönüşü el ve vücut temizliği yapan	3
	Sağlığını korumak ve dengeli beslenmek için yiyeceklerine dikkat eden	2
	Kaynakların tükenmesi durumunda sağlık sorunlarının gelebileceğini bilen	1
	Hastayken başkalarının sağlığı için spor salonuna gitmeyen	1
	Sağlıklı büyümek için dengeli beslenen	1
Yabancılar ile İlgili Özellikler	Yabancı ülkelerden ülkemize sığınan insanlara misafirlerine ve komşularına davrandığı gibi davranan, onlara sevgi, saygı ve merhametle yaklaşan, yaşadıkları kötü olayları unutmalarına yardımcı olan, oyun oynarken onları da oyuna alan	7
	Yabancı ülkelere göç etmiş insanlara yardımcı olan, adaletli davranan, ülkemize alışmaları için destek veren, onların alışkanlıklarına, yaşantılarına saygı duyan	5
Eşyaları Özenli Kullanma ile İlgili Özellikler	Cami, spor salonları, stadyumlara zarar vermeyen, zarar verenleri uyarın	6
	Toplu taşıma araçlarındaki koltuk ve tutacıklara zarar vermeyen	2
	Özel eşyalarını kullanırken gösterdiği özeni milletin ortak malını kullanırken de gösteren, kendinden sonrakilere sağlam bırakan	2
Yardım ile İlgili Özellikler	Basit işlerde anne babasına yardım eden	2
	Başka okullarda okuyup yardıma ihtiyacı olan arkadaşlarına elinden gelen yardımı yapan	1
	Arkadaşlarına yardım eden	1
	İhtiyaç duyduklarında komşularına yardımcı olan	1
	Yüksekte duran bir eşyayı almak için büyüklerinden yardım alan	1

Görev ve Sorumluluklar ile İlgili Özellikler	Aldığı görev ve sorumlulukları eksiksiz ve en iyi şekilde yerine getiren	4
	Evde üzerine düşen görev ve sorumluluklarını yerine getiren	2
Evcil Hayvanlar ile İlgili Özellikler	Evde beslediği hayvanların temizliğine ve aşılarına dikkat eden, onların da birer canlı olduklarını unutmayan, onları seven, koruyan	5
Ülke ile İlgili Özellikler	Ülkesinin gelişmesi ve yükselmesi için vatansever ve çalışkan olan	4
Diğer Temalar ile İlgili Özellikler	Para harcarken ihtiyaçlarına öncelik veren, kalan parasını biriktiren	2
	Okul ve sınıf kurallarına uyan	2
	İşini en iyi şekilde ve eksiksiz yapan	2
	İyi ve kötü günlerinde arkadaşlarının yanında olan	2
	Okulda ve sınıfta fikirlerini demokratik olarak belirten	2
	Komşularıyla iyi geçinen, onları rahatsız edecek davranışlardan kaçınan	2
	Alışveriş yaparken nelere dikkat edeceğini bilen	1
	Giyecek alışverişlerinde ihtiyaçlarına öncelik veren	1
	Eğitime önem veren	1
	Çalışkan	1
	Başarılı	1
	Sınıfta alınan kararlara katılan	1
	Herkesin fikrine saygı duyan	1
	Yanında bir büyüğü varken banyo yapan	1
	Komşuların haklarına saygı gösteren	1
	Düzenli spor yapan	1
	Ülkemizin kalkınmasına katkıda bulunan kişileri örnek alan	1
	Yaşadığı yerin iklimine göre bitki yetiştiren	1
Toplam		323

Tablo 37’de görüldüğü gibi, 3. sınıf Hayat Bilgisi ders kitabında bireye kazandırılmak istenen toplam 323 özellik yer almaktadır. Sayısal olarak ilk sırada 87 özellik ile “tehlikelerden kaçınma” teması yer alırken ikinci sırada 37 özellik ile “yiyecekler”, üçüncü sırada ise 33 özellik ile “trafik kurallarına uyma” temaları yer almaktadır.

Milli Eğitim Bakanlığına bağlı resmi kurumlarda 2019-2020 eğitim öğretim yılında okutulmakta olan Sosyal Bilgiler 4. sınıf ders kitabında yer alan birey özelliklerine ilişkin elde edilen veriler Tablo 38’de sunulmuştur.

Tablo 38. 4. Sınıf Sosyal Bilgiler Ders Kitabında Yer Alan Birey Özellikleri

Tema	Özellikler	Sayısı
Tasarruf ile İlgili Özellikler	Musluk suyunun boşa akmasının önüne geçen, dişlerini fırçalarken veya ellerini sabunlarken musluğu açık bırakmayan, duş süresini mümkün olduğunca kısa tutan, sebze ve meyveleri yıkadığı suyu biriktirerek çiçek sulamada ya da balkon yıkamada kullanan, tuvalet sifonunu gereksiz yere kullanmayan, su tasarrufuna yönelik davranışları alışkanlık haline getiren	10
	Kâğıt israfına yol açacak davranışlardan kaçınan, kâğıdın her iki tarafını kullanan, bilgilerini bilgisayar ortamında koruyan ve ileten, yapacağı işin niteliğine göre doğru kâğıdı kullanan, kullanılmış kâğıtları çöpe değil geri dönüşüm kutusuna atan	6
	İhtiyacı yoksa giysi almayan, giysi ve ayakkabılarının ömrünü kısaltacak hareketlerden kaçınan, giysilerini kendisinden sonra başkasının kullanabileceğini düşünerek temiz tutan ve doğru koşullarda saklayan, kullanmadığı giysileri Kızılay gibi kuruluşlara veren	6
	Elektirik enerjisini kullanırken tutumlu olan, lambaları ve elektrikle çalışan ev aletlerini gereksiz yere açık bırakmayan, fırın çalışırken sık sık açmayan, buzdolabı kapağının açık kalmamasına dikkat eden	5
	Aile bütçesi hazırlanırken anne ve babasına yardımcı olan, ihtiyaçlarını bütçedeki parayı dikkate alarak belirleyen, sorumluluk duygusuyla zorunlu ihtiyaçlarına öncelik veren	4
	Kalemlerini boşa harcamayan, eşyalarını temiz kullanan, bu eşyaları kendisinden sonra başkalarının kullanabileceğinin farkında olan	3
	İhtiyacı olmayan ürünleri satın almayan, ihtiyacı kadar alıp israf etmeyen	2
	Tutumlu olan, gereksiz yere para harcamamaya dikkat eden, parasının hepsini kullanmayarak ihtiyaçlarını aldıktan sonra biriktiren	3
	Yiyebileceği kadar ekmek satın alan, yemekleri israf etmeyen	2
	Aşırı ve gereksiz harcamalardan kaçınan	2
	İsraftan kaçınma bilinci geliştiren	1
	Elektirik enerjisini kullanırken tasarruf kadar verimliliğe önem veren	1
Farklılıklar ile İlgili Özellikler	İlgi ve yetenekleri bakımından benzerliklerinin ve farklılıklarının kişisel özelliklerden ve beğenilerden kaynaklandığını bilen ve bunu doğal karşılayan	16
	Farklı görüşlere sahip insanları doğal karşılayan ve bunu bir zenginlik olarak gören	2
	Farklı duygu ve düşüncelere sahip insanlara saygı duyan	2
	İnsanların inançlarını ve düşüncelerini saygı ile karşılayan	2
	Engellilerin farklılıklarına saygılı olan	1
	Herkesin kendisi gibi olmasını beklemeyen	1
	Farklı kültürler ile kendi kültürünü karşılaştıran	1
	Farklı kültürlerle saygılı olmanın gerekliliğini kavrayan	1

Bilinçli Tüketici ile İlgili Özellikler	Sebze ve meyve alırken taze ve temiz olmasına dikkat eden	4
	Pahalı ürünleri yetkili satıcılardan alan, bu ürünlerin etiketlerini inceleyen, sağlıklı malzemelerden yapılıp yapılmadığını kontrol eden, ürünlerin kullanımına ilişkin etiketlerde yer alan uyarılara dikkat eden	4
	Son kullanma tarihi geçmiş ürünlerin tüketmesi halinde zehirlenebileceğinin bilincinde olan, eğer yanlışlıkla bu tarz ürün aldıysa iade eden ve bunun kendisine ait bir hak olduğunun farkında olan, hakkını kullanmaktan çekinmeyen	4
	Ambalajlı ürünlerin üretim ve son kullanma tarihlerine dikkat eden, son kullanma tarihleri geçen ürünleri almayan	3
	868 ve 869 kodlu ürünlerin Türk malı olduğunu bilen ve Türk malı ürünleri alarak ülkesinin ekonomisine katkıda bulunan	3
	Alacağı ürünün gerçek değerini öğrenmek için birkaç yere fiyat soran, aynı kalitedeki ürünlerden ucuz olanı tercih eden	2
	İstek ve ihtiyaçlarını ayırt eden	2
	Bilinçli tüketici davranışlarını öğrenen, bütçesini oluşturabilen	2
	Alverişlerinde yerli mal tercih eden	1
Vatan Sevgisi ile İlgili Özellikler	Demokrasi ve milli birlik gününün önemini iyi kavrayan, ülkemizin bağımsızlığını ve bireysel özgürlüklerimizi 15 Temmuz'da darbecilere karşı cesaretle direnenlere borçlu olduğumuzu unutmayan, demokrasi ve milli birlik uğruna canını hiçe sayan şehitlerimize ve gazilerimize şükran duyan	8
	Bu vatan için kanını döken şehitleri unutmayan, tarihten aldığı derslerle geleceğe yönelik çabalar gösteren	2
	Vatanını ve milletini seven	2
	"Bu vatani, bu bayrağı ilelebet yaşatmak için çalışırım, bir anı dahi boşa geçirmem" diyen,	1
Zamanı Etkili Kullanma ile İlgili Özellikler	Zamanın sınırlı olduğunun bilincinde olan, oyuna, televizyon seyretmeye, uykuya ve yemeğe gereğinden fazla zaman harcamayan, zamanı verimli kullanmak adına hayatını planlayan ve işlerini bu plana uygun yürüten	7
	Televizyon ve bilgisayar başında fazla zaman geçirmeyen, derslerine günü gününe çalışan, erken yatan, erken kalkan	5
Sorumluluk ile İlgili Özellikler	Söz ve hareketlerinin sorumluluğunu üstlenen	2
	Sorumluluklarının farkına varan	1
	Sorumluluk bilinci gelişen	1

Cumhuriyet ile ilgili Özellikler	Cumhuriyeti savunan ve koruyan, cumhuriyeti sonsuza dek yaşatmaya çalışan	3
Hak ile ilgili Özellikler	İnsan hakları konusunda duyarlılığı gelişen	1
	Kendi haklarının farkına varan	1
	Çocuk haklarının farkına varan	1
Diğer Temalar ile ilgili Özellikler	Milli değerlerine ve bilime önem veren	2
	Dil ve tarih bilincine sahip olan	2
	Milletimizin geçmişte geçirdiği felaketlerden ve fedakârlıklardan ders çıkaran	2
	Başta Atatürk olmak üzere kahraman atalarımızla gurur duyan, onlardan aldığı güçle kendine güvenen	2
	Deprem eğitimine önem veren ve öğrendiklerini uygulayan	2
	Temizliğe ve sağlıklı olmaya önem veren	2
	Eğitsel ve sosyal etkinlik önerilerinde bulunan	2
	Ülkesinin bağımsızlığı ile bireysel özgürlüğü arasındaki ilişkiyi kavrayan	1
	Ahlaklı olan	1
	Doğru karar veren	1
	Sorunlara çözüm üretebilen	1
	Dünya üzerindeki çeşitli ülkeleri tanıyan	1
	İnsanların acılarını hatırlatacak davranışlardan kaçınan	1
	Bilgisayar kullanırken dikkatli olan	1
	Çevresindeki ekonomik faaliyetleri tanıyan	1
	Ülkemizin komşularıyla ilişkilerini kavrayan	1
	Ülkemizin diğer Türk cumhuriyetleri ile ilişkilerini kavrayan	1
Toplam		155

Tablo 38’de görüldüğü gibi, 4. sınıf Sosyal Bilgiler ders kitabında bireye kazandırılmak istenen toplam 155 özellik yer almaktadır. Sayısal olarak ilk sırada 45 özellik ile “tasarruf” teması yer alırken ikinci sırada 26 özellik ile “farklılıklar”, üçüncü sırada ise 25 özellik ile “bilinçli tüketici” temaları yer almaktadır.

Milli Eğitim Bakanlığına bağlı resmi kurumlarda 2019-2020 eğitim öğretim yılında okutulmakta olan Sosyal Bilgiler 5. sınıf ders kitabında yer alan birey özelliklerine ilişkin elde edilen veriler Tablo 39’da sunulmuştur.

Tablo 39. 5. Sınıf Sosyal Bilgiler Ders Kitabında Yer Alan Birey Özellikleri

Tema	Özellikler	Sayısı
Yaşadığı Yer ve Çevre Özellikleri ile İlgili Özellikler	Yaşadığı yer ve çevresindeki doğal özellikler ile beşeri özelliklerin nüfus ve yerleşim üzerindeki etkisini bilen	6
	Çevresindeki doğal varlıklar ile tarihi mekânların, nesnelerin ve eserlerin neler olduğunu bilen	4
	Yaşadığı yer ve çevresinin yeryüzü şekillerinin neler olduğunu harita üzerinde açıklayabilen	2
	Yaşadığı çevredeki afetlerin ve çevre sorunlarının oluşum nedenlerini bilen	2
	Ülkemizin çeşitli yerlerinin kültürel özellikleri ile yaşadığı çevrenin kültürel özelliklerini karşılaştırıp bunlar arasındaki benzer ve farklı unsurları bilen	2
	Yaşadığı yerin ve çevresinin ekonomik faaliyetlerini analiz edebilen	2
	Yaşadığı yer ve çevresindeki ekonomik faaliyetlere bağlı gelişen meslekleri tanıyan	2
	Yaşadığı yer ve çevresinin ülkemiz ile diğer ülkeler arasındaki ekonomik ilişkilerdeki rolünün bilen	2
	Yaşadığı çevrede görülen iklimin insan faaliyetlerine etkisini günlük yaşantısından örnekler vererek açıklayabilen	1
	Çevresindeki ekonomik faaliyetlerin insanların sosyal hayatına etkisini bilen	1
Sanal Ortam ile İlgili Özellikler	Yaşadığı yerin temel birimlerinin görevlerini bilen	1
	Sanal ortamda edindiği bilgileri eleştirel bir bakış açısıyla değerlendiren, edindiği bilgilerin doğruluğunu ve güvenilirliğini sorgulamak için yetkili kurumların açıklamaları takip eden, doğru olduğundan şüpheye düştüğü bilgileri farklı genel ağ adreslerinden kontrol eden	4
	Sanal ortamı başka insanlarla tanışmak için kullanmayan, bu yolla gelen arkadaşlık tekliflerini red eden, arkadaşlık tekliflerinde ısrarcı olanları aile büyüklerine bildiren, aile büyüklerinin yaşanabilecek olumsuz durumlarda kendisini koruyacağını farkında olan	4
	Sanal ortamda ulaştığı bilgilerin doğruluğunu ve güvenilirliğini sorgulayan	2
	Sanal ortamda edindiği her bilgiyi doğru kabul etmeyen, doğru bilgiye ulaşmaya özen gösteren	2
	Tanımadığı kişilerden gelen e-postaları açmayan ve sosyal medya hesaplarında kişisel bilgilerini paylaşmayan	2
	Sosyal medyada video ve resim paylaşırken dikkatli olan	2
	Sosyal ağları kullanırken önce güvenliğini düşünen	1
	Sanal ortamı kullanırken güvenlik kurallarına uyan	1

Görev ve Sorumluluk ile İlgili Özellikler	Birey olarak katıldığı gruplarda aldığı rollerin gerektirdiği görev ve sorumlulukları bilen	2
	Düzenli ve sağlıklı bir toplum yaşamı için sorumluluklarını yerine getiren	2
	Arkadaş grubu içerisinde üzerine düşen görev ve sorumlulukları yerine getiren	2
	Görev ve sorumluluklarını yerine getirirken planlı olmaya özen gösteren	2
	Üstlendiği rollerin gerektirdiği sorumlulukları yerine getirmenin bilinciyle hareket eden	1
Hak ile İlgili Özellikler	Çocuk olarak haklarından yararlanan ve bu hakların ihlal edildiği durumlara örnekler verebilen	2
	Düzenli ve sağlıklı bir toplum yaşamı için haklarının farkına varan	2
	Temel hakları ve bu hakları kullanmanın önemini bilen	2
	Çocuk haklarının ihlallerini önleme çalışmalarına destek olan	1
	Sahip olduğu hakların farkında olan	1
	Bilinçli bir tüketici olarak haklarını kullanmayı öğrenen	1
İhtiyaçlar ile İlgili Özellikler	Bireysel ve toplumsal ihtiyaçları bilen, bu ihtiyaçların karşılanması için hizmet veren kurumları tanıyan	4
	Temel ihtiyaçları karşılamaya yönelik ürünlerin üretim, dağıtım ve tüketim ağını analiz eden	3
Teknoloji ile İlgili Özellikler	Teknoloji kullanımının sosyalleşme ve toplumsal ilişkiler üzerindeki etkisini bilen	2
	Ülkeler arasındaki ekonomik ilişkilerde iletişim ve ulaşım teknolojisinin etkisini bilen	2
	Teknolojik aletleri ekranda özel bilgileri varken açık bırakmayan	1
	Teknolojik aletlerde kullandığı yazılımların güncel olmasına dikkat eden	1
Bayrağımız ve İstiklal Marşımız ile İlgili Özellikler	Milli egemenlik ve bağımsızlık sembollerinden bayrağımıza ve istiklal marşımıza değer veren	4
	Bayrağımıza gereken değer ve önemi göstermenin gerekliliğini hiçbir zaman unutmayan	2
Zaman ile İlgili Özellikler	Aile ve arkadaşlarıyla nitelikli zaman geçirmeye çalışan	2
	Zamanı planlayarak, yöneterek hayatında bir düzen kurmaya özen gösteren	2
	Günün belli bir zamanını düzenli uyumaya ayıran	1
Bilim ile İlgili Özellikler	Buluş yapanların ve bilim adamlarının ortak özelliklerini bilen	2
	Araştırma ve inceleme yaparken konulara bilimsel yaklaşıma özen gösteren	2
	Yaptığı çalışmalarda bilimsel etiğe uygun davranan	1
Kültür ile İlgili Özellikler	Kültürel değerleri yaşatan ve onlara sahip çıkan	2
	Kültürel öğelerin insanların bir arada yaşamasındaki rollerini bilen	1
	Günlük yaşamdaki kültürel unsurların tarihi gelişimini öğrenen	1

Diğer Temalar ile İlgili Özellikler	Televizyonu, genel ağ bağlantılı telefonları ve bilgisayarları kontrollü kullanan	3
	Üretim, dağıtım ve tüketime dayalı yeni fikirler geliştiren	3
	Somut kalıntılardan yola çıkarak Anadolu ve Mezopotamya uygarlıklarının insanlık tarihine önemli katkılarını bilen	2
	Bilgisayarındaki önemli verileri yedekleyen, bunları güvenli bir ortamda saklayan	2
	Düzenli ve sağlıklı bir toplum yaşamı için planlı çalışan	2
	Hastalandığında doktora muayene olan ve doktorun önerdiği tedavi yöntemlerini uygulayan	2
	Ülkemize gelen yabancı turistlere ön yargılı davranmayan, onlara saygılı olan	2
	Yakın çevresinde yaşanan bir örnekten yola çıkarak bir olayın çok boyutluluğunu açıklayan	1
	Kitle iletişim araçlarını amacına uygun doğru bir şekilde kullanan	1
	Kitap okumayı hayatının bir parçası haline getiren	1
	Doğal afetlerin toplum üzerindeki etkilerini örnekler ile açıklayabilen	1
	Usb bellekleri kullanmadan önce virüs taramasından geçiren	1
	Başarısızlıklar karşısında pes etmeyen	1
	Sabırlı bir şekilde çalışan birinin mutlaka hedefine ulaşacağını farkında olan	1
	Son kullanma tarihi geçen ürünleri satın almayan	1
	Turizmin uluslararası ilişkilerdeki önemini bilen	1
	Çeşitli ülkelerde bulunan ortak miras öğelerini öğrenen	1
Toplam		120

Tablo 39’da görüldüğü gibi, 5. sınıf Sosyal Bilgiler ders kitabında bireye kazandırılmak istenen toplam 120 özellik yer almaktadır. Sayısal olarak ilk sırada 25 özellik ile “yaşadığı yer ve çevre özellikleri” teması yer alırken ikinci sırada 18 özellik ile “sanal ortam”, üçüncü sırada ise 9’ar özellik ile “görev ve sorumluluk” ve “hak” temaları yer almaktadır.

Milli Eğitim Bakanlığına bağlı resmi kurumlarda 2019-2020 eğitim öğretim yılında okutulmakta olan Sosyal Bilgiler 6. sınıf ders kitabında yer alan birey özelliklerine ilişkin elde edilen veriler Tablo 40’te sunulmuştur.

Tablo 40. 6. Sınıf Sosyal Bilgiler Ders Kitabında Yer Alan Birey Özellikleri

Tema	Özellikler	Sayısı
Türkiye ile İlgili Özellikler	Ülkemizin Türk cumhuriyetleri ve komşu devletlerle olan kültürel, sosyal, siyasi ve ekonomik ilişkilerini analiz eden	8
	Ülkemizin sahip olduğu siyasi, askeri, ekonomik ve kültürel özelliklere bağlı olarak uluslararası alanda üstlendiği rolleri analiz eden	4
	Türkiye'nin temel fiziki coğrafya özelliklerinden yer şekillerini iklim özelliklerini ve bitki örtüsünü tanıyan	3
	Türkiye'nin coğrafi özelliklerini dikkate alarak yatırım ve pazarlama proje önerileri hazırlayan	2
	Türkiye Cumhuriyeti'nin etkin bir vatandaşı olarak hak ve sorumluluklarının anayasal güvence altında olduğunu açıklayan	2
	Türkiye'nin temel beşeri coğrafya özelliklerini tanıyan	1
	Türkiye Cumhuriyeti Devleti'nde yasama, yürütme ve yargı güçleri arasındaki ilişkiyi açıklayan	1
	Ülkemizin diğer ülkeler ile olan ekonomik ilişkilerini analiz eden	1
	Ülkemizin kaynakları ile ekonomik faaliyetlerini ilişkilendiren	1
Hak ve Özgürlükler ile İlgili Özellikler	Bir soruna getirilen çözümlerin hak, sorumluluk ve özgürlükler temelinde olması gerektiğini savunan	3
	Toplumda kendi hakkını savunabilen, özgürce hareket edebilen	2
	Başkalarının haklarını ve özgürlüklerini dikkate alarak sorumlu davranan	2
	Hak ve özgürlüklerin de bir sınırı olduğunu unutmayan	2
Karar Alma Süreci ile İlgili Özellikler	İçinde bulunduğu grup, kurum ve toplumun karar alma sürecinde fikirlerini belirten ve sürece dahil olan	6
	Yönetimin karar alma sürecini etkileyen unsurları analiz eden	1
Kültür ile İlgili Özellikler	Popüler kültürün sanal ve geçici, milli kültürün ise gerçek ve kalıcı olduğu bilincinde olarak hayata katılan	4
	Kültürel değerlerine sahip çıkan, onları yaşatan	2
	Popüler kültürün, kültürümüz üzerindeki etkisini sorgulayan	1
İslamiyet ile İlgili Özellikler	Türklerin İslamiyet'i kabulleri ile birlikte siyasi, sosyal ve kültürel alanlarda meydana gelen değişimleri fark eden	3
	İslamiyet'in ortaya çıkışını ve beraberinde getirdiği değişimleri yorumlayabilen	2

Toplumsal Birliklilik ile İlgili Özellikler	Sosyal, kültürel ve tarihi bağların toplumsal birlikliliğin oluşmasındaki yerini analiz eden	3
	Toplumsal birlikliliğin oluşmasında sosyal yardımlaşma ve dayanışmayı destekleyici faaliyetlere katılan	2
Bilim ile İlgili Özellikler	Sosyal bilimlerdeki çalışma ve bulgulardan hareketle sosyal bilimlerin toplum hayatına etkisine örnekler veren	2
	Bilimsel ve teknolojik gelişmelerin gelecekteki yaşam üzerine etkilerine ilişkin fikirler ileri süren	2
	Bilimsel araştırma basamaklarını kullanarak araştırma yapan	1
Canlılar ile İlgili Özellikler	Doğayı kirletmeyerek toprak ve sudaki canlıların devamlılığını sağlayan	2
	Kaynakların bilinçsizce tüketilmesinin canlı yaşamına etkilerini analiz eden	1
	Yeryüzünde bizden başka canlıların da olduğunu unutmayan	1
Kendisini Tanıma ile İlgili Özellikler	Kendisini iyi tanıyan, ilgilerinin, yeteneklerinin ve isteklerinin neler olduğunun farkında olan	4
İlk Türk Devletleri ile İlgili Özellikler	Orta Asya’da kurulan ilk Türk devletlerinin coğrafi, siyasal, ekonomik ve kültürel ilişkilerine ilişkin çıkarımlarda bulunabilen	4
Vergi Verme ile İlgili Özellikler	Vatandaşlık sorumluluğu ve ülke ekonomisine katkısı açısından vergi vermenin gereğini ve önemini savunan	4
Tasarruf ile İlgili Özellikler	Su, ekmek, elektrik vb. Tüketirken israftan kaçınan	4

Diğer Temalar ile İlgili Özellikler	İlgi duyduğu mesleklerin kişilik özelliklerini, becerileri ve eğitim sürecini araştıran	3
	Tarihi ticaret yollarının toplumlar arası siyasi, kültürel ve ekonomik ilişkilerdeki rolünü açıklayabilen	3
	Konum il ilgili kavramları kullanarak kıtaların, okyanusların ve ülkemizin coğrafi konumunu tanımlayabilen	3
	Telif ve patent hakları saklı ürünlerin yasal yollardan temin edilmesinin gerekliliğini savunan	2
	Nitelikli insan gücünün Türkiye ekonomisinin gelişimindeki yerini ve önemini analiz eden	2
	Hayatın her alanında çevreye duyarlı ve bilinçli bir tüketici olan	2
	Türk tarihinden ve güncel örneklerden yola çıkarak toplumsal hayatta kadına verilen değeri fark eden	2
	Korsan ürünler satın almayan	1
	Toplumda uyum içinde yaşayabilmek için farklılıklara yönelik ön yargıları sorgulayan	1
	Sosyal rollerin zaman içerisinde değişimini fark eden	1
	Türklerin Anadolu'yu yurt edinmelerini analiz eden	1
	Dünyanın farklı doğal ortamlarındaki insan yaşantılarından yola çıkarak iklim özellikleri hakkında çıkarımlarda bulunan	1
	Üzerinde bandrol bulunmayan kitapları satın almayan	1
	Demokrasinin ilkeleri açısından farklı yönetim biçimlerini karşılaştıran	1
	Toplumsal hayatta demokrasinin önemini açıklayan	1
	İyi bir medya okur-yazarı olan	1
	Toplam	107

Tablo 40'ta görüldüğü gibi, 6. sınıf Sosyal Bilgiler ders kitabında bireye kazandırılmak istenen toplam 107 özellik yer almaktadır. Sayısal olarak ilk sırada 23 özellik ile “Türkiye” teması yer alırken ikinci sırada 9 özellik ile “hak ve özgürlükler”, üçüncü sırada ise 7’şer özellik ile “karar alma süreci” ve “kültür” temaları yer almaktadır.

Milli Eğitim Bakanlığına bağlı resmi kurumlarda 2019-2020 eğitim öğretim yılında okutulmakta olan Sosyal Bilgiler 7. sınıf ders kitabında yer alan birey özelliklerine ilişkin elde edilen veriler Tablo 41’de sunulmuştur.

Tablo 41. 7. Sınıf Sosyal Bilgiler Ders Kitabında Yer Alan Birey Özellikleri

Tema	Özellikler	Sayısı
Meslekler ile İlgili Özellikler	Türklerde meslek edindiren kurum ve kuruluşların faaliyetlerine geçmişten ve günümüzden örnekler vererek açıklayabilen	4
	Günümüzdeki mesleklere örnekler veren, bu mesleklerin kişiliğine, yeteneklerine ve ilgilerine uygun olup olmadığına dair karar verebilen	4
	Seçeceği mesleğin ilgilerine, yeteneklerine ve kişisel özelliklerine uygun olup olmadığını değerlendiren	3
	Meslek seçimiyle birlikte iyi bir planlama yapan ve iyi bir eğitim alan	2
	Meslekteki gelişmeleri takip eden, mesleğin gerektirdiği yeteneklerini geliştiren	2
	Seçeceği mesleği dünyadaki gelişmelere bağlı olarak takip eden	1
Türkiye ile İlgili Özellikler	Türkiye’de nüfusun yoğun ve seyrek olduğu yerleri ve bu durumun nedenlerini örnekler vererek açıklayabilen	4
	Türkiye’nin üyesi olduğu kuruluşları tanıyan, bunlara örnekler verebilen	2
	Ülkemiz nüfusunun özellikleri hakkında tablolar ve grafikler kullanarak yorumlar yapabilen	2
	Türkiye’nin ilişkide bulunduğu ekonomik bölge ve kuruluşları tanıyabilen	2
Osmanlı Devleti ile İlgili Özellikler	Osmanlı kültür, sanat ve estetik anlayışına örnekler verebilen	3
	Osmanlı Devleti’nin siyasi güç olarak ortaya çıkış sürecini ve bu süreci etkileyen faktörleri açıklayabilen	2
	Osmanlı Devleti’nde ıslahat hareketleri sonucu ortaya çıkan kurumlardan hareketle toplumsal ve ekonomik değişim hakkında çıkarımlarda bulunabilen	2
	Osmanlı Devleti’nin fetih siyasetini örnekler üzerinden yorumlayabilen	1
	Avrupa’daki gelişmelerle bağlantılı olarak Osmanlı Devletini değişime zorlayan süreçleri açıklayabilen	1
İletişim ile İlgili Özellikler	İletişimi etkileyen tutum ve davranışları analiz ederek kendi davranışlarını sorgulayabilen	2
	Bireysel ve toplumsal ilişkilerde olumlu iletişim yollarını kullanabilen	2
	İletişim araçlarını kullanırken haklarının neler olduğunu öğrenen, bu hakları yerli yerinde kullanabilen	2
	İletişim araçlarını kullanırken sorumluluklarının neler olduğunu öğrenen, sorumlu bir birey olarak üzerine düşeni yapabilen	2
Toprak ile İlgili Özellikler	Toprağın yönetim ve üretimdeki yerini ve önemini geçmişten ve günümüzden örneklerle açıklayabilen	8
Bilgi ile İlgili Özellikler	Bilginin korunması, yaygınlaştırılması ve aktarılmasındaki değişim ve sürekliliği fark eden	6

Bilim ile İlgili Özellikler	Türk-İslam medeniyetinde yetişen bilginlerin bilimsel gelişme sürecine katkılarını söyleyebilen	1
	15-20. Yüzyıllar arasında Avrupa’da yaşanan gelişmelerin günümüz bilimsel birikimlerinin oluşmasına etkisini açıklayabilen	1
	Özgür düşüncenin bilimsel gelişmelere katkısını değerlendirebilen	1
Diğer Temalar ile İlgili Özellikler	Genel ağ üzerinden yapılan alışverişlerin üretim, dağıtım ve tüketim ağında meydana getirdiği değişimleri açıklayabilen	3
	Medyanın toplumsal değişim ve etkileşimdeki rollerini tartışabilen	2
	Göçün nedenlerini ve sonuçlarını tartışabilen	2
	Yerleşme ve seyahat özgürlüğünün kısıtlanması halinde ortaya çıkabilecek insan hakları ihlallerine örnekler gösterebilen	2
	Toplum yararına çalışan kurum ve kuruluşların çalışmalarına örnekler verebilen	2
	Alışveriş yaparken kimlik numarası, ödeme yaptığı kredi kartı şifresi gibi bilgileri paylaşmayan	2
	Demokrasi ilkelerini kavrayan, sahip çıkan	2
	Çeşitli kültürlerle yönelik kalıp yargıları öğrenen, bunları sorgulayabilen	2
	Dünyanın ve insanlığın geleceğini tehdit eden küresel sorunları öğrenebilen	2
	Hiçbir çabayı küçümsemeyen, evinin önünü süpürürse mahalle temiz olur diye düşünen	2
	Arkadaşlarıyla birlikte fikir alışverişi yaparak küresel sorunlara çözüm önerilerinde bulunabilen	1
	Sosyal medya kullanımı konusunda bilinçli olan	1
	Geçmişten günümüze yerleşmeye etki eden faktörler hakkında çıkarımlarda bulunabilen	1
	Üretim teknolojisindeki gelişmelerin hayatımıza etkileri hakkında değerlendirmeler yapabilen	1
	Küresel sorunlara dikkat çekmek için yaşadığı çevrede insanları bilgilendirici çalışmalar yapan	1
Toplam		86

Tablo 41’de görüldüğü gibi, 7. sınıf Sosyal Bilgiler ders kitabında bireye kazandırılmak istenen toplam 86 özellik yer almaktadır. Sayısal olarak ilk sırada 16 özellik ile “meslekler” teması yer alırken ikinci sırada 10 özellik ile “Türkiye”, üçüncü sırada ise 9 özellik ile “Osmanlı Devleti” temaları yer almaktadır.

Milli Eğitim Bakanlığına bağlı resmi kurumlarda 2019-2020 eğitim öğretim yılında okutulmakta olan Türkçe 1. sınıf ders kitabında yer alan birey özelliklerine ilişkin elde edilen veriler Tablo 42’de sunulmuştur.

Tablo 42. 1. Sınıf Türkçe Ders Kitabında Yer Alan Birey Özellikleri

Tema	Özellikler	Sayısı
Saygı ile İlgili Özellikler	Evde, okulda, hastanede ve toplu taşıma araçlarında nasıl saygı göstereceğini bilen	4
	Saygısını göstermek için yapması ve yapmaması gerekenleri bilen	2
	İstiklal marşına saygılı olan	1
Müzeler ile İlgili Özellikler	Müzelerde fotoğraf çekmeyen, yiyecek, içeceklerle müzeye girmeyen, müzelerdeki eşyalara dokunmayan, müzelerde yüksek sesle konuşmayan	5
Atatürk ile İlgili Özellikler	Atatürk'ü ve ailesini tanıyan	2
	Atatürk'ün özelliklerini bilen	1
Diğer Temalar ile İlgili Özellikler	Türkçeyi koruyan, gelecek nesillere aktaran	2
	Ailesinin tanıtıldığı kartı doldurabilen, aile ağacını oluşturabilen	2
	Milli ve dini bayramlarımızı bilen	2
	Cümleyi hecelerine ayırabilen	1
	Dinlediklerini anlayan	1
	Okuduklarını anlayan	1
	Kitap okumanın faydalarını bilen	1
	Dinlediği şiirin konusunu anlayan	1
	Cümlede eksik bırakılan sözcüğü tamamlayan	1
Toplam		27

Tablo 42’de görüldüğü gibi, 1. sınıf Türkçe ders kitabında bireye kazandırılmak istenen toplam 27 özellik yer almaktadır. Sayısal olarak ilk sırada 7 özellik ile “saygı” teması yer alırken ikinci sırada 5 özellik ile “müzeler”, üçüncü sırada ise 3 özellik ile “Atatürk’ü tanıma ve bilme” temaları yer almaktadır.

Milli Eğitim Bakanlığına bağlı resmi kurumlarda 2019-2020 eğitim öğretim yılında okutulmakta olan 2. sınıf Türkçe ders kitabında yer alan birey özelliklerine ilişkin elde edilen veriler Tablo 43’te sunulmuştur.

Tablo 43. 2. Sınıf Türkçe Ders Kitabında Yer Alan Birey Özellikleri

Tema	Özellikler	Sayısı
Konuşma ile İlgili Özellikler	Konuşma ve dinleme kurallarına uyan	2
	İşitilebilir bir ses tonuyla konuşan	1
	Konuşurken göz teması kuran	1

Konuşma ile İlgili Özellikler	Konuşurken konu dışına çıkmayan	1
	Anlamını yeni öğrendiği kelimeleri konuşmalarında kullanan	1
	Arkadaşları konuşurken sözlerini kesmeyen	1
	Konuşmak istediğinde söz alan	1
	Konuşmalarında beden dilini etkili kullanan	1
Saygı ile İlgili Özellikler	Büyüklerine ve insan haklarına saygılı olan	2
	Saygı gereği yaşlıların elini öpen	1
Değerler ile İlgili Özellikler	Milli ve kültürel değerlerine sahip çıkan	2
Diş Bakımı ile İlgili Özellikler	Dişlerine çok iyi bakan, günde en az iki kez fırçalayan	2
Hayvanlar ile İlgili Özellikler	Sokak hayvanlarına karşı duyarlı olan	1
	Hayvanları seven	1
Diğer Temalar ile İlgili Özellikler	Yasalara uyan	1
	Doğaya sahip çıkan	1
	Kelimeleri doğru telaffuz eden	1
	Kurallara uyan	1
	İstiklal marşının ilk iki dördlüğünü ezbere bilen	1
	Zor durumlarda kalmamak için insanlarla iyi geçinen	1
	İyi vatandaş olmak için çok çalışan	1
	Ülkesinin kalkınması için çalışan	1
Toplam		26

Tablo 43'te görüldüğü gibi, 2. sınıf Türkçe ders kitabında bireye kazandırılmak istenen toplam 26 özellik yer almaktadır. Sayısal olarak ilk sırada 9 özellik ile “konuşma” teması yer alırken ikinci sırada 3 özellik ile “saygı”, üçüncü sırada ise 2’şer özellik ile “değerler” ve “diş bakımı” temaları yer almaktadır.

Milli Eğitim Bakanlığına bağlı resmi kurumlarda 2019-2020 eğitim öğretim yılında okutulmakta olan 3. sınıf Türkçe ders kitabında yer alan birey özelliklerine ilişkin elde edilen veriler Tablo 44’te sunulmuştur.

Tablo 44. 3. Sınıf Türkçe Ders Kitabında Yer Alan Birey Özellikleri

Tema	Özellikler	Sayısı
Konuşma ile İlgili Özellikler	Konuşurken hitap ifadeleri kullanan, karşısındakiler ile göz teması kuran, işitilebilir ses tonuyla konuşan, kelimeleri doğru telaffuz eden	4
	Başkalarının sözünü kesmeyen, konuşmasının bitmesini bekleyen, söz alarak konuşmaya katılan	3
	Biri telefonla konuşuyorsa bekleyen, fakat mutlaka bir şey söylemesi gerekiyorsa özür dileyen	2
	Konuşmalarında yabancı dillerden alınıp dilimize henüz yerleşmemiş kelimelerin yerine Türkçelerini kullanan	1
	Diğer arkadaşları konuşunca onları dikkatlice dinleyen	1
	Konuşan arkadaşlarının sözünü kesmemeye dikkat eden	1
	Konuşurken beden dilini etkin kullanmaya dikkat eden	1
Hediye ile İlgili Özellikler	Hediye vereceği kişiyi sevdiğini ve anladığını seçtiği hediye ile gösteren, aynı zamanda kendi zevkini, inceliğini ve düşüncesini aldığı hediye ile sergileyen	5
	Hediye alacağı kişinin önce ihtiyaçlarını daha sonra nelerden hoşlandığını düşünen, hediyeyle özenle seçen ve özenle paketleyen	4
	Hediyenin sevdiği kişi ile arasında sadece bir iletişim aracı olduğunu unutmayan	1
Oyun ile İlgili Özellikler	Taşıt yolundan uzak yerlerde ve parklarda oyun oynayan	2
	Oyun oynarken oyun kurallarına uyan	1
Diğer Temalar ile İlgili Özellikler	Sabahları karşılaştığı kişilere günaydın, gece yatmaya giderken ise iyi geceler diyen	2
	Kapak güvenlik düğmesi atmış ve sızıntılı ambalajlı ürünleri satın almayan	2
	Yanlışlıkla birine çarptığında ya da istemeden birini incittiğinde özür dileyen	2
	Arkadaşlarını saygıyla ve sabırla dinleyen	2
	Kendisine yardım edenlere teşekkür ederim diyen	1
	Bir odaya girmeden önce kapıyı çalan	1
	Tartışma sırasında uygun hitap ifadeleri kullanan	1
	İnsanların arasından geçmek zorunda kaldığında affedersiniz diyerek izin isteyen	1
	Yiyip içip israf etmeyen	1
Toplam		39

Tablo 44’te görüldüğü gibi, 3. sınıf Türkçe ders kitabında bireye kazandırılmak istenen toplam 39 özellik yer almaktadır. Sayısal olarak ilk sırada 13 özellik ile “konuşma” teması yer alırken ikinci sırada 10 özellik ile “hediye”, üçüncü sırada ise 3 özellik ile “oyun” temaları yer almaktadır.

Milli Eğitim Bakanlığına bağlı resmi kurumlarda 2019-2020 eğitim öğretim yılında okutulmakta olan 4. sınıf Türkçe ders kitabında yer alan birey özelliklerine ilişkin elde edilen veriler Tablo 45'te sunulmuştur.

Tablo 45. 4. Sınıf Türkçe Ders Kitabında Yer Alan Birey Özellikleri

Tema	Özellikler	Sayısı
Konuşma ile ilgili Özellikler	Görmeden, duymadan, gözlemlemeden bir konu, bir insan, bir ülke hakkında klişe sözcükler ve fikirleri konuşmayan	18
	Konuşurken arkadaşlarıyla göz teması kuran, işitilebilir bir ses tonu kullanan	2
	Konuşulan bir konuda bilgisi yoksa bilmiyorum diyen	1
Dinleme ile ilgili Özellikler	Arkadaşlarını dinlerken nezaket kurallarına uyan, onların sözlerini kesmeyen, sabırla dileyen	3
	Dinlediği metinleri anlatırken ana hatlarıyla anlatmaya dikkat eden	1
İnternet ile ilgili Özellikler	İnternette araştırma yaparken çok dikkatli olan, ".gov" ve ".edu" uzantılı siteler tercih eden	3
Televizyon ile ilgili Özellikler	Televizyon karşısında fazla zaman geçirmeyen, televizyonu yakından izlemeyen, yaşına uygun programları izleyen	3
Diğer Temalar ile ilgili Özellikler	Söyledikleri, anlattıkları ve eleştirileri kendi gözlemine dayalı olan	3
	Karşılaştığı zorluklardan yılmayan, mücadeleye devam eden	2
	Kafasıyla, gönlüyle inandıklarını savunan	2
	Kulaktan dolma ya da duyduklarından yola çıkmayan	2
	Okuduğu metinleri anlatırken ana hatlarıyla anlatmaya dikkat eden	1
	İhtiyaç duyduğu konular hakkında seçtiği bilgi kaynaklarının zararlı içerikler barındırmamasına dikkat eden	1
	Dürüst olan	1
	Tartışılan bir konuda fikirlerini düşündükten sonra söyleyen	1
	Kendisine karşı dürüst olmayı bir yaşam biçimi olarak benimseyen	1
	Günlük yaşantımızda dilimize henüz yerleşmemiş yabancı kelimelerin yerine Türkçelerini kullanmaya özen gösteren	1
	Önemli işleri başarabilmek için gerekirse çevresindeki kişilerden yardım alan	1
	Teknolojik aletleri kullanırken dikkatli olan	1
Toplam		48

Tablo 45’te görüldüğü gibi, 4. sınıf Türkçe ders kitabında bireye kazandırılmak istenen toplam 48 özellik yer almaktadır. Sayısal olarak ilk sırada 21 özellik ile “konuşma” teması yer alırken ikinci sırada 4 özellik ile “dinleme”, üçüncü sırada ise 3’er özellik ile “internet” ve “televizyon” temaları yer almaktadır.

Milli Eğitim Bakanlığına bağlı resmi kurumlarda 2019-2020 eğitim öğretim yılında okutulmakta olan 5. sınıf Türkçe ders kitabında yer alan birey özelliklerine ilişkin elde edilen veriler Tablo 46’da sunulmuştur.

Tablo 46. 5. Sınıf Türkçe Ders Kitabında Yer Alan Birey Özellikleri

Tema	Özellikler	Sayısı
Büyükler ile ilgili Özellikler	Büyüklerine saygı, sevgi gösteren, onların hizmetlerini gören, onlara yardımcı olan	4
Gıda ile ilgili Özellikler	Yeterli, dengeli, sağlıklı gıda yiyen	3
Reklamlar ile ilgili Özellikler	Reklamları izleyen, hayal, gerçek gözetken	3
Türkçe ile ilgili Özellikler	Türkçeyi koruyan, seven	2
Kaynaklar ile ilgili Özellikler	Kaynakları tutumlu, verimli tüketen	2
Diğer Temalar ile ilgili Özellikler	Hesabını bilen	1
	Zor günleri gören	1
	Savurgan olmayan	1
	Emeğe değer veren	1
	Bir araştırma yaptığında kaynak olarak kullandığı kitabın bibliyografik künyesini araştırma sonunda belirten	1
	Son kullanma tarihine çok dikkat eden	1
	Bilinçli tüketici olan	1
	Yasal haklarını bilen	1
	Farklılıklara saygı gösteren	1
Toplam		23

Tablo 46’da görüldüğü gibi, 5. sınıf Türkçe ders kitabında bireye kazandırılmak istenen toplam 23 özellik yer almaktadır. Sayısal olarak ilk sırada 4 özellik ile “büyükler” teması yer alırken ikinci sırada 3’er özellik ile “gıda” ve “reklamlar”, üçüncü sırada, 2’şer özellik ile “Türkçe” ve “kaynaklar” temaları yer almaktadır.

Milli Eğitim Bakanlığına bağlı resmi kurumlarda 2019-2020 eğitim öğretim yılında okutulmakta olan 6. sınıf Türkçe ders kitabında yer alan birey özelliklerine ilişkin elde edilen veriler Tablo 47’de sunulmuştur.

Tablo 47. 6. Sınıf Türkçe Ders Kitabında Yer Alan Birey Özellikleri

Tema	Özellikler	Sayısı
Konuşma ile ilgili Özellikler	Konuşurken vücudu dinleyicilere dönük olan, aşırı şekilde el kol hareketi yapmayan, dinleyicilerle göz teması kuran, havaya ya da yere bakmayan, mimikleri ile söyledikleri arasında dengesizlik olmayan, sık sık saçıyla ya da yüzüyle oynamayan	8
İkazlar ile ilgili Özellikler	Sarı, kırmızı ve siyah ikazların ne demek olduğunu bilen ve bu ikazlar sırasında yapılması gerekenleri yerine getiren	6
Sevgi ve Saygı ile ilgili Özellikler	Dünyaya sevgi ve saygıyla bakan, sevgi ve saygıyla dolu olan, her işine sevgi ve saygıyla başlayan	6
Teknoloji ile ilgili Özellikler	Teknoloji kullanımı üzerindeki kontrolünü kaybetmeyen	1
Faydalı İşler ile ilgili Özellikler	Çok söz söylemektense faydalı işler yapmaya çalışan	1
Toplam		22

Tablo 47’de görüldüğü gibi, 6. sınıf Türkçe Ders kitabında bireye kazandırılmak istenen toplam 22 özellik yer almaktadır. Sayısal olarak ilk sırada 8 özellik ile “konuşma” teması yer alırken ikinci sırada 6’şar özellik ile “ikazlar” ve “sevgi ve saygı”, üçüncü sırada ise 1’er özellik ile “Teknoloji Kullanımı” ve “Faydalı İşler Yapma” temaları yer almaktadır.

Milli Eğitim Bakanlığına bağlı resmi kurumlarda 2019-2020 eğitim öğretim yılında okutulmakta olan 7. sınıf Türkçe ders kitabında yer alan birey özelliklerine ilişkin elde edilen veriler Tablo 48’de sunulmuştur.

Tablo 48. 7. Sınıf Türkçe Ders Kitabında Yer Alan Birey Özellikleri

Tema	Özellikler	Sayısı
Görünme ile ilgili Özellikler	Ya olduğu gibi görünen ya da görüldüğü gibi olan	2
İlk Yardım ile ilgili Özellikler	İlk yardım bilmiyorsa yaralıya dokunmayan, yaralıyı kımıldatmayan	2
Diğer Temalar ile ilgili Özellikler	Zamanını boşa geçirmeyen	1
	Çalışan	1
	Çabalayan	1
	Üreten	1
	Kendisini tembelliğe kaptırmayan	1
	Ülkesini yüceltmek için her zaman çalışan	1
	Vatana olan sevgisi her şeyden üstün olan	1
Diğer	Basit paylaşımlardan yola çıkarak insanlar hakkında kanaat boyutunda çıkarımlar yapmayan	1
Toplam		12

Tablo 48’de görüldüğü gibi, 7. sınıf Türkçe ders kitabında bireye kazandırılmak istenen toplam 12 özellik yer almaktadır. Sayısal olarak ilk sırada 2’şer özellik ile “görünme” ve “ilk yardım” temaları yer alırken ikinci sırada 1’er özellik ile “kendisini tembelliğe kaptırmayan”, “çalışan”, “çabalayan”, “üreten”, “ülkesini yüceltmek için her zaman çalışan”, “vatana olan sevgisi her şeyden üstün olan”. “basit paylaşımlardan yola çıkarak insanlar hakkında kanaat boyutunda çıkarımlar yapmayan”, “zamanını boşa geçirmeyen” temaları yer almaktadır.

Milli Eğitim Bakanlığına bağlı resmi kurumlarda 2019-2020 eğitim öğretim yılında okutulmakta olan 8. sınıf Türkçe ders kitabında yer alan birey özelliklerine ilişkin elde edilen veriler Tablo 49’da sunulmuştur.

Tablo 49. 8. Sınıf Türkçe Ders Kitabında Yer Alan Birey Özellikleri

Tema	Özellikler	Sayısı
Dil ile İlgili Özellikler	Dil'in yozlaşmasının ulusu parçalamaya götüren yol olduğunun farkında olan	1
	Dilinden utanmayan	1
	Bir ulusu ulus yapan temel ögenin dil olduğunu bilen	1
Karakter ile İlgili Özellikler	Sağlam ve olumlu bir karakter taşıyan	2
Güvenilir Bilgi ile İlgili Özellikler	Güvenilir bilgi için "gov, edu" uzantılı internet sitelerini kullanan	2
Diğer Temalar ile İlgili Özellikler	Kendi içindeki iyimserlikle kötümserliği dengeleyebilen	1
	Herkese saygı gösteren	1
	Düşmanın bile olsa bir milletin özgürlük alameti olan bayrağına hürmet gösteren	1
	Kültür yozlaşmasının ulusu parçalamaya götüren yol olduğunun farkında olan	1
	Atatürk ilkelerine bağlı olan	1
	Çalışkan olan	1
	Vatansever olan	1
	Her ne ise en iyisi olmaya çalışan	1
Toplam		15

Tablo 49'da görüldüğü gibi, 8. sınıf Türkçe ders kitabında bireye kazandırılmak istenen toplam 15 özellik yer almaktadır. Sayısal olarak ilk sırada 3 özellik ile “Dil” teması yer alırken ikinci sırada 2’şer özellik ile “karakter” ve “güvenilir bilgi”, üçüncü sırada ise 1’er özellik ile “her ne ise en iyisi olmaya çalışan”, “vatansever olan”, “Kültür yozlaşmasının ulusu parçalamaya götüren yol olduğunun farkında olan”. “Atatürk ilkelerine bağlı olan”, “düşmanın bile olsa bir milletin özgürlük alameti olan bayrağına hürmet gösteren”, “herkese saygı gösteren”, “kendi içindeki iyimserlikle kötümserliği dengeleyebilen” temaları yer almaktadır.

Milli Eğitim Bakanlığına bağlı resmi kurumlarda 2019-2020 eğitim öğretim yılında okutulmakta olan 4. sınıf Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi ders kitabında yer alan birey özelliklerine ilişkin elde edilen veriler Tablo 50’de sunulmuştur.

Tablo 50. 4. Sınıf Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi Ders Kitabında Yer Alan Birey Özellikleri

Tema	Özellikler	Sayısı
Temizlik ile İlgili Özellikler	Köyünü, kentini, gezip gördüğü yerleri, piknik alanlarını, yolları, sahilleri vb. her yeri temiz tutan	7
	Diğer insanlarla ortak kullandığı park, bahçe, okul, cami vb. yerleri temiz tutan	5
	Temizliğe çok önem veren, bedenini temiz tutan, tırnaklarının ve saçlarının bakımlı olmasına özen gösteren	4
	Elbiselerini temiz tutan, çoraplarını ve iç çamaşırlarını sık sık değiştiren.	3
	Beden, elbise ve çevre temizliğine önem verdiği gibi manevi yönden temiz olmaya da özen gösteren	3
	Evinin tuvalet, banyo, lavabo gibi bölümlerini de temiz kullanma konusunda duyarlı davranan	3
	Yemeklerden önce ve sonra, tuvaletten çıkınca ellerini mutlaka sabun ve su ile yıkayan	3
	Çöpleri, yiyecek atıklarını çöp kutularına atan	2
	Yiyecek ve içecek atıklarını çöp kutularına atan	2
	Gün içinde sık sık ellerini ve yüzünü yıkayan	2
	Temiz bir okul ortamının hem sağlığı hem de eğitimi açısından büyük önem taşıdığını aklından çıkarmayan	2
	Tırnaklarının ve saçlarının temiz olmasına özen gösteren	2
	Giysilerinin temiz olması için çaba harcayan, kirlenen giysilerini temiz olanlarla değiştiren	2
	Okulunun sıra ve masalarını temiz kullanan	2
	Okulunu temiz tutarak, kirletmeyerek okulun temizlik personeline yardımcı olan	2
	Okulun tuvalet ve lavabolarını temiz kullanan	2
	Okulun içini ve bahçesini temiz tutan	2
	Her zaman temiz ve iyi olanı tercih eden	2
	Dinimizin hem maddi hem de manevi temizliğe önem verdiğini bilen.	2
	Evde çöplerini yerlere atmayan	1
	Elbiselerinin kirlenmemesi için pis ortamlarda oynamayan	1
	Okulu kirletenleri güzel bir dille uyaran	1
	Okulunun bahçesine çöp atmayan	1
	Dişlerini günde en az iki kez fırçalayan.	1
	Evinin temiz olması için üzerine düşen sorumlulukları yerine getirmeye önem veren	1
	Odasının temiz olmasına özen gösteren	1
	Evin temizliği konusunda aile büyüklerine yardımcı olan	1
	Allah'ın temiz olarak verdiği rızıklardan yiyen	1
	Temizliğe önem veren	1
	Sık sık banyo yaparak temizlenen	1
	Evin bütün bölümlerini temiz kullanan	1
	Çevresini temiz tutan	1

Anne ve Baba ile İlgili Özellikler	Anne ve babasını üzecek, kıracak söz ve davranışlardan kaçınan. Onların isteklerini yerine getiren, öğüt ve uyarılarını dinleyen, güzel sözler ile onların gönlünü alan	16
	Annesi ve babası yanında yaşlanırsa kendilerine ‘Öf!’ bile demeyen, onları azarlamayan, onlara güzel söz söyleyen. Onları esirgeyerek alçak gönüllülükle üzerlerine kanat geren ve ‘Rabb’im! Küçüklüğümde onlar beni nasıl yetiştirmişlerse şimdi de sen onlara (öyle) rahmet et!’ diyerek onlar için dua eden	10
	Ev süpürülürken, sofrta kaldırılırken vb. durumlarda annesine, babasına yardım eden	6
	Anne ve babasına olan sevgisini söz ve davranışlarıyla ifade etmekten kaçınmayan	4
	Annesine, babası ile olan ilişkilerinde sevgi ve saygıya önem veren	4
	Anne ve babasına her zaman sevgi ve saygı gösteren	4
	Annesine, babasına iyi davranan	2
	Anne ve babasına iyilik eden	2
	Anne, babasını sevmekten kaçınmayan	2
Allah (c.c) ile İlgili Özellikler	Allah’a ve bize indirilene; İbrahim, İsmail, İshak, Yakup ve esbâta (torunlara) indirilene, Musa ve İsa’ya verilenlerle Rableri tarafından diğer peygamberlere verilenlere, onlardan hiçbirisi arasında fark gözetmeksizin inandık ve biz sadece Allah’a teslim olduk, diyen	11
	Kendi kendine yalvararak ve ürpererek, yüksek olmayan bir sesle sabah akşam Rabb’ini anan	4
	Hamd; çocuk edinmeyen, mülkte ortağı olmayan, zillet ve âcizliğin gerektirdiği bir yardımcıya ihtiyacı bulunmayan Allah’a mahsustur diyen	4
	Rabb’ine severek kulluk eden	1
	Allah’ı çok seven	1
	Rabb’ine isteyerek kulluk eden	1
	Allah’a gönülden inanan	1
	Allah’ın helal olarak verdiği rızıklardan yiyen	1
	Allah’ı çokça zikreden	1
	Allah’ı tekbir ile yücelten	1
	O ölümsüz ve daima diri olana (Allah’a) tevekkül eden	1
	Allah’ı her türlü övgüyle yücelterek tesbih eden	1
	Allah’a hiçbir şeyi ortak koşmayan	1
	Allah’ın yasakladığı cana haksız yere kıymayan	1
	Allah’a karşı takva sahibi olan	1
	Allah’ın nimetine şükreden	1
	Allah’ın yarattığı nimetlerin bilincinde olan	1
	Allah’ın verdiği nimetlere şükretmeyi görev bilen	1
	Allah’a ibadet eden	1
	Bizler için her türlü nimeti yaratan Allah’a Şükreden	1

Arkadaşlar ile İlgili Özellikler	Arkadaşları ile ilişkilerinde özenli olan. Onların haklarını koruyan. Arkadaşlarıyla arasındaki ilişkileri bozacak; dostluğa, kardeşliğe zarar verecek tutum ve davranışlardan uzak duran. Arkadaşlarıyla her zaman dayanışma içinde olan. Onların sıkıntılarını ve sevinçlerini paylaşan, Zor zamanlarında onların yanında olan. Arkadaşlarıyla bilgilerini, yiyecek ve içeceklerini, imkânlarını paylaşan.	16
	Arkadaşlarının görüşlerine, düşüncelerine, değerlerine, kişilik özelliklerine saygı duyan	4
	Arkadaşları ile arasındaki sevgiye zarar verecek tutum ve davranışlardan uzak duran	2
	Arkadaşları ile olan ilişkilerinde sevgiye ve saygıya önem veren	2
	Arkadaşlarıyla telefonla veya elektronik posta yoluyla görüşmeler yaparken özenli olan. Genel Ağ'da ve elektronik ortamlarda yazışırken arkadaşlarına zarar verecek bilgi ve belge paylaşımı yapmayan.	2
	Kiminle arkadaşlık ettiğine dikkat eden	1
	Yakın arkadaşına iyi davranan	1
	Arkadaşlarını seven	1
Kardeşler ile İlgili Özellikler	Ağabey ve ablalarına karşı her zaman kibar olan, onlarla konuşurken sesini yükseltmeyen, kötü ve kaba ifadeler kullanmayan	8
	Ev süpürülürken, sofrta kaldırılırken vb. durumlarda ablasına, ağabeyine yardım eden	6
	Kardeşlerine karşı kıskanç ve bencil olmayan, kardeşinin mutluluk ve başarısıyla gurur duyan, onun mutluluğunu paylaşan, kardeşini düşünen	6
	Kardeşlerine olan sevgisini söz ve davranışlarıyla ifade etmekten kaçınmayan	2
	Ağabey ve ablalarına karşı her zaman saygılı olan	2
	Kardeşleri ile ilişkilerinde sevgi ve saygıya önem veren	2
	Kardeşlerini sevmekten kaçınmayan	1
Komşular ile İlgili Özellikler	Komşularına iyi davranan, onların hak ve hukukunu gözetken, onlara güler yüzle selam veren, onların hal ve hatırını soran, onlara rahatsızlık veren söz ve davranışlardan kaçınan, onları ziyaret eden, ikramda bulunan, iyi ve kötü günlerinde yanlarında olan	12
	Hastalık, cenaze, düğün, nişan vb. önemli günlerde komşularını yalnız bırakmayan	5
	Yakın komşuya, uzak komşuya iyi davranan	2
	Komşuları ile olan ilişkilerinde sevgiye ve saygıya önem veren	2
İnsanlar ile İlgili Özellikler	İnsanların düşüncelerine, görüşlerine, yaşam biçimlerine, zevklerine, alışkanlıklarına, haklarına saygılı olan	6
	İnsanlara olan sevgisini söz ve davranışlarıyla ifade etmekten kaçınmayan	2
	Tüm insanlar ile olan ilişkilerinde sevgiye ve saygıya önem veren	2
	İnsanlarla iyi geçinen, onlara karşı güler yüzlü olan	2
	İnsana ve topluma faydalı işler yapan	2
	İnsanları sevmekten kaçınmayan	1
	İnsanları seven	1
	İnsanlar arasında sevgi oluşması için selamı yayan	1
	İnsanlara karşı saygılı olan	1
	İnsanların ortak kullandığı yerlerde bulunan eşyalara zarar vermeyen	1
	İnsanları sevdiği gibi saygılı da olan	1

Öğretmenler ile İlgili Özellikler	Öğretmenlerinin değerini bilen. Öğretmenlerini üzecek söz ve davranışlardan kaçınan. Öğretmenlerimizin her zaman bizim iyiliğimizi istediğini, iyiliğimiz için çalıştıklarını unutmayan. Onların öğütlerini ve uyarılarını dikkate alan. Derslerini iyi dinleyen, ödevlerini tam ve zamanında yapan. Öğretmenleriyle konuşurken kibar bir üslup kullanan onlara karşı nazik olan. Onları gördüğünde de hatırlarını soran.	13
	Öğretmenlerini seven, sevgisini de söz ve davranışlarıyla onlara gösteren	3
	Öğretmenlerine karşı sevgi ve saygıda kusur etmeyen	2
	Öğretmenlerini gördüğünde onlara saygıyla selam veren	1
Akrabalar ile İlgili Özellikler	Akrabalarıyla ilişkilerine dikkat eden, haklarını gözetken, hal ve hatırlarını soran, gönüllerini alan, iyi ve kötü günlerinde yanlarında olan, sevinç ve üzüntülerini paylaşan, zor durumda olanlarına yardım eden	10
	Akrabalarını seven ve onlara saygılı olan	2
	Akrabalarına iyi davranan	1
	Akrabaları ile olan ilişkilerinde sevgiye önem veren	1
	Akrabalarına saygı gösteren	1
Haramdan Uzak Durma ile İlgili Özellikler	Açık ya da gizli her türlü kötülükten, haram ve günah olan işlerden kaçınan	4
	Her zaman dinimizin emir ve yasaklarına uymaya, güzel davranışlarda bulunmaya ve kötülüklerden uzak durmaya önem veren	4
	Helal olanı alan, haram olanı terk eden	2
	Kötülüklerin açığına da gizlisine de yaklaşmayan	2
	Günahın açığını da gizlisini de bırakan	2
Düzen ile İlgili Özellikler	Düzenli ve huzurlu bir okul ortamının hem sağlığı hem de eğitimi açısından büyük önem taşıdığını aklından çıkarmayan	4
	Evde giysilerini yerlere atmayan. Giysilerini dolaba asan, yatağını toplayan	3
	Giysilerinin düzenli ve bakımlı olması için çaba harcayan.	2
	Odasının tertipli olmasına özen gösteren, aynı zamanda yaşadığı ortamın kişiliğini yansıttığını da unutmayan	2
	Evin düzeni konusunda aile büyüklerine yardımcı olan	1
	Evinin düzenli olması için üzerine düşen sorumlulukları yerine getirmeye önem veren	1

Besmele ile İlgili Özellikler	Yemek yerken, su içerken, arabaya binerken, abdest alırken, namaz kılarırken, Kur'an okurken, eve girerken, ders ça lışmaya başlarken, kitabını ve defterini açarken "Bismillâhırrahmânırrahîm." diyen	10
	Sabahleyin yataktan besmeleyle kalkan	1
	Yemek yiyeceği zaman besmele çeken	1
	İşlerine başlarken besmele çekmeye önem veren	1
	Hayırlı olan her işine Rabb'imizin (c.c.) adını anarak yani besmele çekerek başlayan	1
Selamlaşma ile İlgili Özellikler	Evlere girdiği zaman birbirlerine, Allah katından mübarek ve hoş bir esenlik dileği olarak selam veren	2
	Bir selam ile selamlandığı zaman ondan daha güzeli ile selamlayan yahut aynı ile karşılık veren	2
	Kendisine ve ev halkına bereket olsun diye ailesinin yanına gittiğinde selam veren	2
	Selamlaşmaya önem veren	1
	Biri kendisine selam verdiğinde ona en güzel şekilde karşılık veren	1
Peygamberimiz (s.a.v.) ile İlgili Özellikler	Peygamberimizi (s.a.v.) örnek alan, hata ve günah işlemese bile sık sık "Esağfirullah" ifadesini söyleyen	3
	Peygamberimizin (s.a.v.) hayatını ve ahlakını öğrenen, onu kendisine örnek alan	3
	Peygamber efendimize (s.a.s) salavat getiren ve tam bir teslimiyetle selam veren	2
Namaz ile İlgili Özellikler	Sabır ve namaz ile Allahtan yardım isteyen	2
	Namazın dinimizdeki yerini ve önemini kavrayan	2
	Namaz kılan	1
	Namazı dosdoğru kılan	1
	Günde beş vakit namaz kılmanın farz olduğunu bilen	1
Zarar Vermeme ile İlgili Özellikler	Okul araç gereçlerine zarar vermeyen, okulunun sıra ve masalarını dikkatli kullanan	4
	Çevreye zarar vermenin aynı zamanda vatana zarar vermek demek olduğunu bilen	1
Ağaçlandırma ile İlgili Özellikler	Ağaçlandırma ve yeşillendirme faaliyetlerine elinden gelen katkıyı yapan	2
	Okulun yeşillendirilmesi ve ağaçlandırılması için yapılan çalışmalara katkıda bulunan	2

Diğer Temalar ile İlgili Özellikler	Yetimlere, yoksullara, yolcuya, emri altında bulunanlara iyi davranan	4
	Genel Ağ'ı ve dijital ortamları dikkatli ve faydalı kullanmaya her zaman önem veren.	4
	Aile bireyleri ile olan ilişkilerinde sevgiye ve saygıya önem veren	2
	Ülkemizin güzelliklerini korumanın vatanımızı sevmenin ve atalarımıza saygının gereği olduğunu unutmayan	2
	Yemeği sağ eli ile yiyen ve her zaman önünden yiyen	2
	Sınıflarda ve koridorlarda koşmayan	2
	Ya hayır söyleyen ya da susan	2
	Peygamberleri örnek alan, onların gösterdiği yoldan ayrılmayan	2
	Birbirlerini seven	1
	Büyüklerine karşı saygıda kusur etmeyen	1
	Gafillerden olmayan	1
	Yemeği toplu halde beraberce yiyen	1
	Fakirlik korkusuyla çocuklarını öldürmeyen	1
	Dünyaya ait isteklerinde ölçülü olan	1
	Emrolunduğu gibi dosdoğru olan	1
	Misafirlerine ikramda bulunan	1
	Misvak kullanan	1
	Odasını zaman zaman havalandıran	1
	Evde işlerin sadece büyükler tarafından yapılmasını beklemeyen	1
	Teneffüslerde sınıfını havalandıran	1
	Vatanına değer veren	1
	Toplam	388

Tablo 50’de görüldüğü gibi, 4. sınıf Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi ders kitabında bireye kazandırılmak istenen toplam 388 özellik yer almaktadır. Sayısal olarak ilk sırada 65 özellik ile “temizlik” teması yer alırken ikinci sırada 50 özellik ile “anne ve baba”, üçüncü sırada ise 36 özellik ile “Allah (c.c.)” temaları yer almaktadır.

Milli Eğitim Bakanlığına bağlı resmi kurumlarda 2019-2020 eğitim öğretim yılında okutulmakta olan 5. sınıf Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi ders kitabında yer alan birey özelliklerine ilişkin elde edilen veriler Tablo 51’de sunulmuştur.

Tablo 51. 5. Sınıf Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi Ders Kitabında Yer Alan Birey Özellikleri

Tema	Özellikler	Sayısı
Oruç ile İlgili Özellikler	Oruçlu ise, hiçbir şekilde harama el uzatmayan, yalan ve küfürle söz söylemeyen, dedikodu yapmayan, kimseye kötü gözle bakmayan, tüm kötü sözlere kulağını kapayan, her an Allah (c.c.) ile beraber olduğunu bilen ve O'nun vermiş olduğu nimetlerden dolayı Allah'a (c.c.) şükreden, güzel ahlak sahibi olan, iradesine hakim olan	10
	Ramazan ayına ulaştığında oruçlarını amacına uygun olarak tutan ve yılda bir defa gelen bu ayın değerini bilen. Orucu Yüce Allah'ın (c.c.) sevgisini kazanmak için bir fırsat olarak gören ve buna uygun davranışlarda bulunan	4
	Oruçlu ise, saygısızlık yapmayan, kötü söz söylemeyen. Eğer biri kendisine sataşırsa, iki defa, 'Ben oruçluyum.' diyen	3
Mesaj ile İlgili Özellikler	Mesajlaşırken kelimelerde kısaltma yapmayan, selam yerine "slm", sayın yerine "sn", saygılar yerine "syg", teşekkürler yerine "tşk" şeklinde kısaltma yapmak yerine kelimeleri tam olarak yazan	5
	Göndereceği bir mesaja hitapla başlayan ve metni oluştururken ifade etmek istediği şeyleri tam ve anlamlı cümleler hâlinde yazan	3
	Mesajlarını güzel bir Türkçe ile ve Türkçe karakterlerle yazan	2
	Özel mesajlarını elektronik ortamda göndermeyen	1
	Bir mesaj gönderirken yanlışlıkla başkalarına gitmemesi için dikkatli olan	1
İyilik ile İlgili Özellikler	Annesine, babasına, akrabaya, yetimlere, yoksullara, yakın komşuya, uzak komşuya, yanındaki arkadaşına, yolcuya, emri altındakilere iyilik eden	10
	Çokça iyilik yapan	1
Konuşma ile İlgili Özellikler	Çevresindeki insanlarla konuşurken onları kıracak ve üzecek sözlerden, yalan söylemek, iftira atmak ve gıybet etmekten kaçınan	5
	Hangi sözü nerede ve nasıl konuşacağını iyi düşünüp ondan sonra konuşan	2
	Konuşan kişilerin sözünü kesmeden onları dinleyen, konuşma sırası kendisine geldiği zaman anlaşılır bir dille konuşan	2
	Başkalarının sözünü kesmeyen	1
İzin ile İlgili Özellikler	Annesinin, babasının, kardeşlerinin odasına girerken kapıyı çalıp izin alan	3
	Kendisini tanıtmadan, izin almadan ve içinde oturanlara selam vermeden başkalarının evlerine girmeyen	3
	Arkadaşlarının telefon numarası ve diğer elektronik adreslerini, kendilerinden izin almadan başkalarına vermeyen	2
	Kişilerin fotoğraflarını onların izni olmadan yayınlamayan	1
	Sınıfta konuşmak istediği zaman öğretmeninden izin alan	1
Mahremiyet ile İlgili Özellikler	Başkalarının hatalarını, kusurlarını ve mahremiyetlerini araştırmayan	3
	Başkalarının mahremiyetine saygı duyan, kendi mahremiyetine karışılmasına dur diyen	2
	Arkadaşlarının hata ve kusurlarını başkasının bilmemesi için elinden geleni yapan	2
	Mahremiyetine karışılmasına müsaade vermeyen	1
	Aile içi meseleleri başkalarına anlatmayan	1

Dua ile İlgili Özellikler	Her konuda olduğu gibi işlerinin yolunda gitmesi için de dua eden. Ancak işlerinin yolunda gitmesi için önce elinden gelen tüm gayreti gösteren ve sonrasında dua eden	3
	Dualarını içinden geldiği gibi ve en samimi bir biçimde doğrudan Allah'a (c.c.) yönelten	2
	Dualarında Allah'tan (c.c.) ne istediğini kesin bir şekilde belirten ve asla ümitsiz olmayan	2
	Allah'a güzel isimleri ile dua eden	1
	Dua ederken: 'Allah'ım! Dilersen beni bağışla; dilersen bana merhamet et.' demeyen. Dilediğini kesin bir dille isteyen	1
Sosyal Medya ile İlgili Özellikler	İnternet ve sosyal medyayı gerektiği kadar kullanan ve bağımlı hâle gelmeyen	4
	Sanal ortamdaki ilişkilerinde yüz yüze kurduğu iletişimde olduğu gibi gereken özeni gösteren ve hassas davranan	2
	Sosyal medyayı bağımlılık derecesinde kullanmayan	1
Nezakat İfadeleri ile İlgili Özellikler	Dinimizin belirlediği şekilde insanlara karşı gayet nazik ve kibar olan	2
	Derse geç kalırsa sınıfa girerken öğretmeninden ve arkadaşlarından özür dileyen	2
	Kendisine yardım eden veya kendisi için güzel şeyler yapanlara teşekkür eden	2
	İnsanlardan bir şey isteyeceği zaman onlara ricada bulunan	1
Hz. Muhammed (s. a. v.) ile İlgili Özellikler	Hem iyi bir insan hem de Allah'ın (c.c.) gönderdiği bir peygamber olan Hz. Muhammed'in (s.a.v.) ve ailesinin örnek davranışlarını iyi anlayan, ona göre yaşantısına düzen veren. Onu model alarak hayatına yön veren	5
Yardım ile İlgili Özellikler	Fakirlere en güzel şekilde davranan, yardımcı olan ve onların ihtiyaçlarını gideren	3
	Sadaka veren, insanlara yardım eden	2
Allah (c.c.) ile İlgili Özellikler	Allah'ı (c.c.) anmak ve O'na yalvarmak içinden gelen	2
	Allah'a ibadet eden ve O'na hiçbir şeyi ortak koşmayan.	2
Merhamet ile İlgili Özellikler	İnsan ve diğer canlılara merhamet eden ve onların ihtiyaçlarını gideren	3

Tasarruf ile ilgili Özellikler	Yiyen, içen ancak israf etmeyen	3
Yemek ile ilgili Özellikler	Yemek yerken besmele çeken, sağ eli ile ve önünden yiyen	3
Alay Etme ile ilgili Özellikler	Başkalarını karalamayan, onları lakaplar ile çağırmayan	2
	Başkalarını alaya almayan	1
Selamlaşma ile ilgili Özellikler	Kendisine selam verildiğinde ya daha güzeliyle ya da aynıyla karşılık veren	2
	Selamı yayan	1
Diger Temalar ile ilgili Özellikler	Sözleriyle ve davranışlarıyla başkalarına zarar vermeyen	2
	İlk sözü büyüğe bırakan, ilk sözü büyüğe veren	2
	Çocuklarına ikram eden ve terbiye eden	2
	Kısaltmalar hariç, elektronik ortamda kelimeleri büyük harflerle yazmaktan kaçınan	1
	Üç kişi bir arada olduğunda üçüncü kişiyi bırakarak kendi arasında fısıldaşmayan	1
	Kimseyi rahatsız etmemeye özen gösteren	1
	Kendisine nasıl davranılmasını istiyorsa başkalarına da öyle davranan	1
	Başkasının yüzüne söylenmeyecek şeyleri elektronik ortamda yazmayan	1
	Komşusuna eziyet etmeyen	1
Toplam		133

Tablo 51’de görüldüğü gibi, 5. sınıf Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi ders kitabında bireye kazandırılmak istenen toplam 133 özellik yer almaktadır. Sayısal olarak ilk sırada 17 özellik ile “oruç” teması yer alırken ikinci sırada 12 özellik ile “mesaj”, üçüncü sırada ise 11 özellik ile “iyilik” temaları yer almaktadır.

Milli Eğitim Bakanlığına bağlı resmi kurumlarda 2019-2020 eğitim öğretim yılında okutulmakta olan 6. sınıf Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi ders kitabında yer alan birey özelliklerine ilişkin elde edilen veriler Tablo 52’de sunulmuştur.

Tablo 52. 6. Sınıf Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi Ders Kitabında Yer Alan Birey Özellikleri

Tema	Özellikler	Sayısı
Kötü alışkanlıklar ile ilgili Özellikler	Okuyarak, araştırarak, gözlem yaparak kötü alışkanlıklar ve bu alışkanlıkların zararları konusunda bilgi edinen	6
	Kötü alışkanlıklar konusunda akıllıca davranan, çok merak ediyorum, benim iradem güçlüdür, bana bir şey olmaz, ben bağımlı olmam gibi aldatici gerekçeler ileri sürmekten kaçınan	5
	Kendisine, ailesine, topluma ve devletimize zarar veren her türlü kötü alışkanlıktan uzak duran	4
	Kötü alışkanlıklardan korunmak için iyi insanlarla arkadaş olan, faydalı etkinliklere katılan, dini ve ahlaki açılarından kendini geliştiren	4
	Beden ve ruh sağlığına zarar verecek alkolü içki ve uyuşturucudan uzak duran	4
	Kumar, dikili taşlar ve fal oklarından uzak duran	3
	Acısı, sıkıntısı, sorunu var diye kötü alışkanlıklara yönelmeyen	3
	Bilinçli, kararlı bir şekilde kötü alışkanlıklardan korunan, bu konuda başkalarına da örnek olan	3
	İçki, sigara gibi kötü alışkanlıklara sahip kişilerle dostluk ettiğinde kendisinin de bu davranışlara yönelebileceğini dikkate alan	2
	Kötü alışkanlıkları olan kişilerden uzak duran, onlara özenmeyen	2
	Her türlü kötülükten ve kötü alışkanlıktan uzak duran	2
	Kötü alışkanlıkların zararları ve bu alışkanlıkların nasıl başladığı konusunda bilinçli olan	2
	Kötü alışkanlıkların hiçbir sorunu çözmeyeceğini aksine daha da artıracığını bilen	2
	Ben bağımlı olmam diyerek kendisini kandırmayan, bu konuda aşırı öz güvenden kaçınan	2
	Bireysel ve toplumsal zararları nedeniyle sigaradan uzak duran	2
	Adı ve şekli ne olursa olsun her türlü kumardan uzak duran	2
	Bağımlılık yapabilecek maddeleri bir kere bile denemeyen	1
	Kötü alışkanlıkların başlama nedenleri konusunda duyarlı olan	1
	Kötü alışkanlıklardan korunmak için bunların zararlarını iyi bilen	1
	Kendisini tehlikeye atan kötü alışkanlıklardan uzak duran	1
	Kötü alışkanlıkları olan kişiler ile bir araya gelmeyen	1

Namaz ile İlgili Özellikler	Allah'a saygı ve bağlılık içinde namaz kılan	2
	Kıldığı namazların, Allah'ın (c.c.) sevgisini ve rızasını kazanmamıza vesile olacağını unutmayan	2
	Gündüzün iki ucunda gecenin de ilk saatlerinde namaz kılan	2
	Uyuyakaldığında ya da unuttuğu için namazı vaktinde kılamadığında hatırladığı anda namazını kılan	2
	Cuma günü namaza çağrıldığı zaman hemen Allah'ı anmaya koşan ve alışverişi bırakan	2
	Rükû edenlerle beraber rükû eden	1
	Namaz kılan	1
	Namazı tam kılan	1
	Verdiği sayısız nimetlere karşı Allah'a şükreden	1
	Namaz kılmanın dinimizde farz olduğunu bilen	1
	Namaz kılarak kulluk vazifesini yerine getirmeye önem veren	1
	Namazı dosdoğru kılan	1
	Herhangi bir sebeple beş vakit namazdan birini zamanında kılamadığında daha sonra kılan	1
	Vitir namazını kılan	1
	Namazın nasıl kılındığını öğrenen	1
	Namazını peygamber efendimiz (s.a.s) nasıl kıldıysa öyle kılan	1
	Namazın hangi hallerde bozulacağını bilen	1
	Beş vakit namaz kılan	1
Allah (c.c.) ile İlgili Özellikler	Gerek ayakta, gerek otururken ve gerek yan yatarak hep Allah'ı anan	3
	Allah'a (c.c.) ve ahiret gününe inanan, sağlam karakterli bir kişiliğe sahip	3
	Allah'ı, resulünü ve ehl-i beyti seven	3
	Allah'tan sakınan, ona kulluk eden	2
	Mümin kardeşlerinin arasını düzelten, Allah'tan korkan	2
	Allah ve resulüne itaat eden	2
	Allah'ın lütfundan isteyen, onu çokça zikreden	2
	Gerekli tedbirleri alan ve Allah'a (c.c.) sığınan	2
	Rabbine hiçbir şeyi ortak koşmayan	1
	Allah'ın yoluna sınıksız sarılan	1
	Yüce Allah'ın (c.c.) kendisine verdiği değeri iyi bilen	1
Kur'an'ı Kerim ile İlgili Özellikler	Hayat kılavuzumuz olan, dinimizin ana kaynağı, içinde İslam dininin inanç esasları, ahlak kuralları, haramlar ve helaller ile ilgili bilgiler en doğru şekilde bulunan, bize doğru yolu gösteren ilahi kitabımız Kur'an-ı Kerim'i okumaya ve anlamaya önem veren	14
	Yüce kitabımıza inanan ve onun içindeki hükümleri hayatına uygulayan	2
	Kur'an-ı Kerim'in hem Arapçasını hem de Türkçe çevirilerini sık sık okuyan	2
	Allah'ın kitabına uydukları sürece yöneticilerine itaat eden	1

Sağlık ile ilgili Özellikler	Allah'ın (c.c.) bizlere verdiği aklın, iradenin, beden ve ruh sağlığının kıymetini bilen	4
	Allah'ın (c.c.) kendisini en güzel şekilde yarattığını her zaman hatırında tutan ve sağlığını koruyan	2
	Sağlığını bir hazine gibi gören ve onu en güzel şekilde koruyan	2
	Sağlığının ve sağlığın kıymetini bilen	2
	Sağlığı için tehlikeli olan sigaradan uzak duran	1
Arkadaşlık ile ilgili Özellikler	Kötü söz söyleyen, ahlaki ve dini değerlere önem vermeyen kişiler ile arkadaşlık etmeyen	3
	Güzel ahlaklı, iyi huylu insanlarla arkadaşlık eden	2
	Kimlerle arkadaşlık ettiğine iyi bakan	1
Gaziler ile ilgili Özellikler	Gazilere karşı minnet borcunu ödeyen, onlara karşı saygı gösteren, onları ziyaret eden, anılarını dinleyen, toplu taşıma araçlarında onlara yer veren	5
Zaman ile ilgili Özellikler	Zamanın ve boş vaktinin kıymetini bilmeyi ilke edinen	2
	Zamanını boşa harcamasına neden olan kumardan uzak duran	1
Helal ile ilgili Özellikler	Her türlü haksız ve haram kazançtan uzak duran	2
	Geçimini helal yollardan sağlayan	1
Diğer Temalar ile ilgili Özellikler	Dinimizin uyarılarını, emir ve öğütlerini dikkate alan	3
	Sabırlı, azimli ve kararlı bir şekilde sorunları çözmek için çalışan	3
	Ramazanda oruç tutan, hac ibadetini yerine getiren	2
	Kadın haklarına riayet eden ve bu konuda Allah'tan korkan	2
	Peygamber efendimize (s.a.s) çokça salavat getiren ve tam bir teslimiyetle selam veren	2
	Hem kendisine hem de topluma faydalı olan	2
	Hayatta karşılaşılabilecek sıkıntı ve sorunlar konusunda bilinçli olan	2
	Zorluklar ve sıkıntılar karşısında akıllıca önlemler alan	2
	Zekat veren, zekatını gönül hoşluğuyla veren	2
	İyi iş yapan	1
	Peygambere itaat eden	1
	Cünüp olduysa boy abdesti alan	1
	Kendi elleriyle kendisini tehlikeye atmayan	1
	Yaptığını güzel yapan	1
	İlim öğrenen	1
	Zulmetmeyen	1
	Başkalarıyla çekişmeyen	1
	Sabreden	1
Toplam		174

Tablo 52’de görüldüğü gibi, 6. sınıf Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi ders kitabında bireye kazandırılmak istenen toplam 174 özellik yer almaktadır. Sayısal olarak ilk sırada 53 özellik ile “kötü alışkanlıklar” teması yer alırken ikinci sırada 23 özellik ile “namaz”, üçüncü sırada ise 22 özellik ile “Allah (c.c.)” temaları yer almaktadır.

Milli Eğitim Bakanlığına bağlı resmi kurumlarda 2019-2020 eğitim öğretim yılında okutulmakta olan 7. sınıf Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi ders kitabında yer alan birey özelliklerine ilişkin elde edilen veriler Tablo 53’te sunulmuştur.

Tablo 53. 7. Sınıf Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi Ders Kitabında Yer Alan Birey Özellikleri

Tema	Özellikler	Sayısı
Dostluk ile ilgili Özellikler	Dostlarının sırlarını, özel yaşamına ilişkin bilgileri, fotoğraflarını vb. şeylerini gerek yüz yüze gerekse de sosyal medya da başkalarıyla paylaşmayan	8
	Dostluk ve arkadaşlık ilişkilerine zarar verecek söz ve davranışlardan kaçınan	4
	Dostlarının küçük hatalarından dolayı onlara hemen kızmayan, küsmeyen	2
	Kiminle dostluk ettiğine dikkat eden	1
	Kusursuz dost olmayacağının da bilincinde olan	1
	Dostlarını hatalarıyla kabul eden	1
	Dostları bir hata yaptığında hemen onlarla dostluğunu bitirmeyen	1
Allah (c.c.) ile ilgili Özellikler	Allah'ın emir ve yasaklarına uyan	2
	Niyetinde kullarla kalbinde ise Rabbi ile olan	2
	Allah'ın (c.c.) emir ve yasaklarına uygun bir hayat yaşayan	2
	Allah'a ve resulüne itaat eden	2
	Allah (c.c.) dilemedikçe hiçbir canlının kendisine zarar veremeyeceğini bilen	1
	Başına gelebilecek her türlü tehlikeden Allah'a sığınan	1
	Her işinde Allah'ın rızasını gözetten	1
	Hayatını Allah'ın rızasını kazanmaya adayan	1
	Allah'a dua eden	1
	Allah için hakkı ayakta tutan	1
	Allah'a karşı gelmekten sakınan	1
	Allah'a itaatte gayretli olan	1
	Allah'ın bildirdiği hak dine inanan	1

Aykırı İnanışlar ile İlgili Özellikler	Sihir, büyü ve falcılığın hem dinimize hem de akla aykırı inanışlar olduğunu unutmayan	6
	Sihir, büyü ve falcılığın hem dinimize hem de akla aykırı uygulamalar olduğunu unutmayan	6
	Sihir, büyü, falcılık gibi batıl inanışlardan uzak duran	3
İbadet ile İlgili Özellikler	Namaz, zekat, oruç, hac, kurban, dua vb. ibadetler konusunda duyarlı olan	7
	İbadetlerini, yaptığı iyilikleri gösteriş ve herhangi bir çıkar elde etmek için değil sadece yalnızca Allah'ın rızasını kazanmak amacıyla yapan	4
	İbadetlerini samimiyetle ve sadece Rabb'inin rızasını (c.c.) kazanmak amacıyla yapan	2
	Sadece ibadetlerinde değil bütün işlerinde Allah'ın rızasını gözetan	1
Adalet ile İlgili Özellikler	Kendisi, annesi, babası ve akrabaları aleyhinde bile olsa Allah için adaletle şahitlik eden	4
	Adaletle önem veren, hayatın her alanında adaletli davranan	2
	Bir insana ya da topluma öfkelenildiğinde bile adaletten ayrılmayan	2
	Adaletle şahitlik eden	1
	Adil olan	1
	Adaleti titizlikle ayakta tutan	1
	Hislerine uyup adaletten sapmayan	1
Anne ve Baba ile İlgili Özellikler	Anne ve babasına iyi davranan, onlara saygı gösteren, onları üzecek söz ve davranışlardan kaçınan	8
	Anne ve babasına değer veren	2
	Anne ve babasına karşı sorumluluk bilinci olan	2
Sevgi ile İlgili Özellikler	Rabb'ine olan sevgisinin gereği olarak yarattığı varlıkları seven, bunun bilincinde olan, hem insana hem diğer varlıklara sevgi ile yaklaşan	4
	Rabb'imizin (c.c.) özenle ve üstün bir varlık olarak yarattığı insanları seven	2
	Rabb'ini çok seven	1
	Sevgiye önem veren	1
	Vatanına olan sevgisini davranışlarıyla da gösteren	1
Sanal Ortam ile İlgili Özellikler	Hiç kimsenin sırlarını, özel bilgilerini, fotoğraflarını sanal ortamda paylaşmayan	3
	Sanal ortamda başkalarını küçük düşürecek, rencide edecek paylaşımlar yapmayan	2
	Sanal ortamda başkalarına hakaret etmek, alay etmek gibi yanlışlardan uzak durma konusunda özenli olan	2
	Sanal ortamda da insan haklarına saygılı olan	1

Şeytan ve Cinler ile İlgili Özellikler	Şeytan ve cinlerle ilgili kur'an ve hadislerde yeralan bilgileri esas alan	4
	Şeytan ve cinlerle ilgili duyduğu her bilgiye inanmayan	2
Güzel Ahlak ile İlgili Özellikler	Güzel ahlaklı bir insan olmak için çabalayan, bunun için söz ve davranışlarına dikkat eden	3
	Allahın kendisini güzel ahlaka erdirmesi için dua eden	1
	İnsanlara güzel ahlakla muamele eden	1
	Vatanseverliğin güzel ahlaklı bir Müslümanın davranışı olduğunun bilincinde olan	1
İman ile İlgili Özellikler	Allah'a, peygambere, peygamberine indirdiği kitaba ve daha önce indirdiği kitaba iman eden	4
	Rabb'ine (c.c.) gönülden iman eden, kulluk vazifelerini yerine getirme konusunda titiz olan	2
Sabır ile İlgili Özellikler	Yaşadığı olumsuzluklara ve zorluklara sabırla karşı koymasını bilen	2
	Sabreden	1
	Kötü huyluların eziyetlerine sabreden	1
Başkaları ile İlgili Özellikler	Başkalarından nefret etmeyen	1
	Başkalarına sırt çevirmeyen	1
	Başkalarına haset etmeyen	1
	Başkalarıyla çekişmeyen	1
Diğer Temalar ile İlgili Özellikler	Kardeşleriyle tartışmayan, onlara incitici şakalar yapmayan, onlara tutamayacağı sözler vermeyen	3
	İki yüzlü, iki dilli, iki filli olmayan	3
	Kendisine gelmeyene giden, vermeyene cömert olan, zulmedeni affeden	3
	İnsanlara değer vermek ve saygı duymak konusunda peygamber efendimizi (s.a.s) örnek alan	2
	Halka iyilik emreden onları kötülüklerden sakındıran	2
	Vatanının kıymetini bilen ve korumak için her türlü fedakarlığı yapması gerektiğini unutmayan	2
	İyilik yaparken insanlardan hiçbir karşılık beklemeyen	1
	Kardeşliğe önem veren	1
	Nerede olursa olsun takvalı olan	1
	Aile içerisinde sorumluluklarını yerine getiren	1
	Sadık olan	1
	Yalancı olmayan	1
	İhlaslı olan	1
	Münafık olmayan	1
	Halka faydalı olan	1
	Müslümanların arasında bulunan	1
Toplam		156

Tablo 53'te görüldüğü gibi, 7. sınıf Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi ders kitabında bireye kazandırılmak istenen toplam 156 özellik yer almaktadır. Sayısal olarak ilk sırada 18 özellik ile “dostluk” teması yer alırken ikinci sırada 17 özellik ile “Allah (c.c.)”, üçüncü sırada ise 15 özellik ile “aykırı inanışlar” temaları yer almaktadır.

Milli Eğitim Bakanlığına bağlı resmi kurumlarda 2019-2020 eğitim öğretim yılında okutulmakta olan 8. sınıf Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi ders kitabında yer alan birey özelliklerine ilişkin elde edilen veriler Tablo 54'te sunulmuştur.

Tablo 54. 8. Sınıf Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi Ders Kitabında Yer Alan Birey Özellikleri

Tema	Özellikler	Sayısı
Allah (c.c.) ile İlgili Özellikler	Her fırsatta yardımlaşarak insanlar arasında sevgiyi güçlendirmeye çalışan ve Allah'ın (c.c.) rızasını kazanmaya gayret eden	2
	Kendisine bahşedilen hayatı Allah'ın (c.c.) rızası yönünde iyi ve doğru işler yaparak geçiren	2
	Allah'ın (c.c.) kainatta yaratmış olduğu ölçü ve düzene göre hareket eden	2
	Sonucun hayırlı olması için Allah'a (c.c.) güvenen, ondan yardım isteyen	2
	Öncelikle çok çalışan ve başarılı olmayı Allah'tan bekleyen	2
	Allah'ın (c.c.) takdirine isyan etmeyen, gayreti elden bırakmayan	2
	Hasta olduğunda gerekli tedavi yollarına başvuran ve Allah'a (c.c.) dua eden	2
	Allah'a (c.c.) ve resulüne iman eden	2
	Allah'a ibadet eden ve ona hiçbir şeyi ortak koşmayan	2
	İbadetlerini sadece Allah'ın (c.c.) rızasını kazanmak için yapan	1
	Allah'a karşı gelmekten sakınan	1
	Allah'tan sakınan	1
	Allah'ın kendisine olan nimetlerini hatırlayan	1
	Allah'ın kitabına sarılan	1
	Bütün varlıkların Allah (c.c.) tarafından yaratıldığını unutmayan	1
	Kendisine rızık olarak verilenden Allah (c.c.) yolunda harcayan	1
	Allah'a ihlas ile kulluk eden	1
İyilik ile İlgili Özellikler	Annesine, babasına, akrabalarına, yoksullara, yetimlere, yakın komşulara, uzak komşulara, yolcuya, yanındaki arkadaşına, emri altındakilere iyilik eden	10
	İyilik üzere yardımlaşan	1
	Başkalarına iyilik yapan	1
	İyilik eden	1

Adalet ile İlgili Özellikler	Hz. Muhammed'in (s.a.s) adalet hassasiyetini örnek alan ve onun gibi adil olmaya çalışan	2
	Başkalarına olan kini kendisini adaletsizliğe sevk etmeyen, adil olan	2
	Ölçüyü ve tartıyı adaletle yapan	2
	Adalet ile şahitlik eden	1
	Hükmettiğinde adalet ile hükmeden	1
Hak ile İlgili Özellikler	Ölçü ve tartıda hile yapmayan	2
	İnsanların haklarını eksiltmeyen	1
	İnsanların mallarını eksiltmeyen	1
	Hakkından ötesine el uzatmayan	1
	Kimsenin hakkını yemeyen	1
	Başkalarının malını haksız yere yemeyen	1
	Allah için hakkı titizlikle ayakta tutan	1
Kader ile İlgili Özellikler	Kaderimde ne varsa zaten o olacak, nasıl olsa rızkı da veren Allah'tır deyip kendisini tembelliğe ve çalışmamaya götürmeyen	4
	Kaderim böyle imiş, ne yapsam da boştur gibi söylemler ile sorumluluktan kurtulmaya çalışmayan	2
Emek ile İlgili Özellikler	Emeklerin karşılığını zamanında ve tam olarak veren	2
	Elinin emeği ve alnının teriyle kazanmaya gayret eden	2
	Emektara ücretini teri kurumadan veren	1
	Başkalarının emeğiyle geçinmeyi düşünmeyen	1
Yardımlaşma ile İlgili Özellikler	Günah ve düşmanlık üzere yardımlaşmayan	2
	Paylaşma ve yardımlaşmaya yakın çevresinden başlayan	2
	Takva üzere yardımlaşan	1
Kur'an ile İlgili Özellikler	Hem dünya yaşamında hem de ahiret yaşamında mutlu olabilmek için akıl ve iradelerini kullanarak Kur'an'ı kendisine rehber edinen	4
	Kur'an'a sımsıkı sarılan	1
Sünnet ile İlgili Özellikler	Hem dünyada hem ahirette mutlu olabilmek için akıl ve iradelerini kullanıp sünneti kendisine rehber edinen	4
	Peygamberin sünnetine sarılan	1
Hz. Peygamber (s.a.s)	Hz. Peygamber (s.a.s.) gibi alacağı kararlarda ve çözüm önerilerinde ortak akla değer veren, farklı görüşleri dikkate alan	4

Sorumluluk ile ilgili Özellikler	Söylediği söz ve yaptığı davranışlardan sorumlu olduğunu bilerek yaşamını sürdüren	2
	Özgürlük ile sorumluluk arasında doğrudan bir ilişki olduğunu unutmayan	1
	Yaptıklarından sorumlu olduğunu unutmayan	1
Faydalı Olma ile ilgili Özellikler	Kendisine, ailesine ve yaşamış olduğu topluma faydalı olmaya çalışan	3
	Faydalı birey olmaya çalışan	1
Tasarruf ile ilgili Özellikler	Yiyen, içen fakat israf etmeyen	3
Batıl İnanışlar ile ilgili Özellikler	Hurafelerden, yanlış anlayış ve inanışlardan uzak duran	3
	İçki, kumar, put ve fal oklarından uzak duran	4
Diğer Temalar ile ilgili Özellikler	Namazı dosdoğru kılan, zekat veren	2
	Aklını ve iradesini doğru yönde kullanan	2
	Yapacağı işlerin hayır mı, şer mi olduğunun tercihlerinin onu cezaya mı yoksa mükafata mı götüreceğinin hesabını yapan	2
	Sağlıklı bir sonuç almak için neler yapılması gerekiyorsa hepsini yerinde ve zamanında yapan	2
	Yeryüzündeki şeylerden helal ve temiz olanlarını yiyen	2
	Kötü şeylerden sakınan, hayır işlerinde yarışan	2
	Zannın çoğundan sakınan, başkalarını çekiştirmeyen	2
	Giysilerini temiz tutan	1
	Bir işe başlamadan gerekli tedbirleri alan	1
	Dengeyi bozmayan	1
	Üzerinde tasarrufa sahip olduklarından harcayan	1
	Dürüst olmayı kendine ilke edinen	1
	Fakirlik korkusuyla çocuklarının canına kıymayan	1
	Yeryüzünde bozgunculuk çıkarmayan	1
	Doğru bilgiyle yetişen	1
Toplam		126

Tablo 54’te görüldüğü gibi, 8. sınıf Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi ders kitabında bireye kazandırılmak istenen toplam 126 özellik yer almaktadır. Sayısal olarak ilk sırada 26 özellik ile “Allah (c.c.)” teması yer alırken ikinci sırada 13 özellik ile “iyilik”, üçüncü sırada ise 8 özellik ile “adalet” temaları yer almaktadır.

Milli Eğitim Bakanlığına bağlı resmi kurumlarda 2019-2020 eğitim öğretim yılında okutulmakta olan 9. sınıf Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi ders kitabında yer alan birey özelliklerine ilişkin elde edilen veriler Tablo 55’te sunulmuştur.

Tablo 55. 9. Sınıf Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi Ders Kitabında Yer Alan Birey Özellikleri

Tema	Özellikler	Sayısı
Allah (c.c.) ile İlgili Özellikler	Kendisini yaratan, etrafını güzelliklerle süsleyen, kendisine sayısız nimetler ihsan eden Allah'a (c.c.) şükreden	3
	Allah'tan korkan ve doğrular ile beraber olan	2
	Allah'a kulluk eden, tağuttan sakınan	2
	Davranışlarında yalnızca Allah'ın (c.c.) rızasını ve hoşnutluğunu kazanmak amacıyla hareket eden	2
	Allah'a (c.c.) korkuyla ve ümitle dua eden	2
	Allah'a ve resulüne itaat eden	2
	Günah işlediğinde yüce Allah'tan (c.c.) af dileyen, O'nun sonsuz merhametine sığınan	2
	Allah'ın (c.c.) rahmetine güvenip sorumluluklarını aksatmayan	1
	Allah'ın (c.c.) rahmetinden ümidini kesip karamsarlığa düşmeyen	1
	Allah'a en güzel isimlerle dua eden	1
	Günlük hayatında Allah'ın gözetiminde olduğu düşüncesiyle yaşayan	1
	Allah'ın isimleri hakkında gerçekleri sapıtanları bırakan	1
	Yaratılış gayesi gereği sadece Allah'a kulluk eden	1
	Allah'a hiçbir şeyi ortak koşmayan	1
	Allah'ın rahmetinden ümidini kesmeyen	1
	Allah'a dayanan	1
Anne ve Baba ile İlgili Özellikler	Annesi, babası kendisinin yanında yaşlansa bile onlara öf bile demeyen, onları azarlamayan, onlara güzel söz söyleyen, onlara merhametle ve alçak gönüllülükle muamele eden	10
	Annesine, babasına iyi davranan	2
	Annesine, babasına iyilik eden	2
	Annesine ve babasına dua eden	2
Hak ile İlgili Özellikler	Akrabaya, yoksula ve yolcuya hakkını veren	3
	Akrabalarının, komşularının ve diğer muhtaç insanların kendi malında hakkı olduğu bilinciyle yaşayan	3
	İnsanların kendisi ve serveti üzerinde hakları olduğunu bilen, onlara yardım ediyorken bir lütuf yapıyormuş gibi değil haklarını ödüyormuş gibi hisseden	3
	Bilginin dijital kullanımında hiç kimsenin zarar görmeyeceği, herkesin faydalanacağı hakkaniyet ölçülerine riayet eden	2
	Dijital verileri kullanırken hak ihlali yapmamaya dikkat eden	1
	Allah'ın (c.c.) haram kıldığı cana haksız yere kıymayan	1
	Allah için hakkı titizlikle ayakta tutan	1

İbadet ile İlgili Özellikler	İbadetlerinde yalnızca Allah'ın (c.c.) rızasını ve hoşnutluğunu kazanmak amacıyla hareket eden	2
	İbadetlerin öğrenilmesi ve uygulanmasında sünnete uyan	2
	İbadetlerin kendisine verilmiş bir nimet olduğunu bilen ve arınmak için bu fırsatı iyi değerlendiren	2
	İbadetlerini Allah'ın gözetiminde olduğu düşüncesiyle yaşayan	1
	İbadeti "Şüphesiz benim namazım, ibadetlerim, hayatım ve ölümüm âlemlerin Rabbi Allah içindir." ayetine uygun olan	1
	Allah'a ibadet eden	1
	Rabbine ibadet eden	1
	İbadetteki niyeti yalnızca Allah olan	1
	Kendisine ölüm gelinceye kadar Rabb'ine ibadet eden	1
	İbadetleri bir yük olarak görmeyen	1
Adalet ile İlgili Özellikler	Kendisi, annesi, babası ve yakınlarının aleyhine bile olsa adalet ile şahitlik eden	4
	Dost veya düşman herkese adalet ile davranan	2
	Şahitlik ettikleri zengin ve fakir de olsa adaletten ayrılmayan	2
	Adaletle şahitlik eden	1
	Başkalarına olan kını kendisini adaletsizliğe sevketmeyen	1
	Adil olan	1
	Hükmettiği zaman adalet ile hükmeden	1
Bilgi ile İlgili Özellikler	Bilgisiyle insanları hayra çağıran, bütün varlıklara merhamet duyan	2
	Bilgi ve diğer bütün nimetlerin emanet olduğunu unutmayan	2
	Kendisini donanımlı kılacak faydalı bilgiler edinen	1
	Hayatı için gerekli her türlü bilgiyi öğrenen	1
	Başkalarına aktardığı bilgilerin gereğini yapan	1
	Dinî konularda yüzeysel bilgilerle kuruntuya dayalı teorilerin peşine düşmeyen	1
Namaz ile İlgili Özellikler	Rükû ve secde eden	2
	Cuma günü namaza çağrı yapıldığı zaman hemen Allah'ın zikrine koşan ve alışverişi bırakan	2
	Namazı sünnete uygun kılan	1
Mahremiyet ile İlgili Özellikler	Başkalarının kusurlarını ve mahremiyetlerini araştırmayan	2
	Müslümanların gizli taraflarını araştırmayan ve onlara eziyet etmeyen	2
	Dijital verileri kullanırken mahremiyete dikkat eden	1
Mubah ile İlgili Özellikler	Mubah olan iş ve davranışlarda ölçülü ve dengeli olan	4
Yardımlaşma ile İlgili Özellikler	İyilik ve takva konusunda yardımlaşan	2
	Kötülük ve düşmanlık konusunda yardımlaşmayan	2

Akraba ile ilgili Özellikler	Akraba ve komşularını gözeten, onlarla iyi ilişkiler içinde olan	3
	Akrabalarıyla irtibatını sürdüren	1
İlim ile ilgili Özellikler	İlmi, alimlere karşı övünmek, cahillerle münakaşa etmek ve insanların teveccühünü kazanmak için öğrenmeyen	3
	İlim öğrenen	1
Selamlaşma ile ilgili Özellikler	Evlere girdiği zaman Allah'tan mübarek ve hoş bir esenlik olarak selam veren	2
	Selamı yayan	1
Kalp ile ilgili Özellikler	Kalbinde güzel duygular ve niyetler geliştiren, iç dünyasını düzelten	3
Oruç ile ilgili Özellikler	Oruçlu ise saygısızlık yapmayan, kötü konuşmayan, kendisine sataşan olursa da iki defa oruçluyum diyen	3
	Gözlerini haramdan sakınan, iffetlerini koruyan	2
Diğer Temalar ile İlgili Özellikler	Eli sıkı olmayan, ölçüsüzce eli açık da olmayan	2
	Gizli ve açık kötülöklere yaklaşmayan	2
	Kendilerine verilen beş duyunun ve aklın gerektirdiği sorumlulukları bilen	2
	Kur'an'ı dinlediği halde ondan yüz çevirmeyen	1
	Yaşantısı "Şüphesiz benim namazım, ibadetlerim, hayatım ve ölümüm âlemlerin Rabbi Allah içindir." ayetine uygun olan	1
	Zannın birçoğundan sakınan	1
	Bir fâsıkın kendisine getirdiği haberin doğruluğunu araştıran	1
	Hiç kimseye zulmetmeyen	1
	Zulmedenlere meyletmeyen	1
	İşitmedikleri halde işittik diyenler gibi olmayan	1
	Fakirlik korkusuyla çocuklarını öldürmeyen	1
	Misafire ikramda bulunan	1
	Maddi ihtiyaçları gibi çocuklarının ahlaki ihtiyaçları ile de ilgilenen	1
	İletişim araçlarını bilinçli kullanan	1
	Temel değerlere sahip çıkan	1
	Emanetleri ehline veren	1
	Sa'ye sarılan	1
	Hikmete ram olan	1
	Gereksiz yere savurgan olmayan	1
Toplam		146

Tablo 55'te görüldüğü gibi, 9. sınıf Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi ders kitabında bireye kazandırılmak istenen toplam 146 özellik yer almaktadır. Sayısal olarak ilk sırada

24 özellik ile “Allah (c.c.)” teması yer alırken ikinci sırada 16 özellik ile “anne ve baba”, üçüncü sırada ise 14 özellik ile “hak” temaları yer almaktadır.

Milli Eğitim Bakanlığına bağlı resmi kurumlarda 2019-2020 eğitim öğretim yılında okutulmakta olan 10. sınıf Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi ders kitabında yer alan birey özelliklerine ilişkin elde edilen veriler Tablo 56’da sunulmuştur.

Tablo 56. 10. Sınıf Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi Ders Kitabında Yer Alan Birey Özellikleri

Tema	Özellikler	Sayısı
Allah (c.c.) ile İlgili Özellikler	Allah'ı (c.c.) tanınması, Allah’a kulluk etmesi ayrıca dünyanın bir imtihan yeri olması bilinciyle hayatını düzenleyen	3
	Allah'a, peygamberine ve Allah'ın yoluna itaat eden buyruk sahiplerine de itaat eden	3
	Allah'ı (c.c.) tanınması, Allah’a kulluk etmesi ayrıca dünyanın bir imtihan yeri olması bilinciyle hareket eden	3
	Ben hiçbir zaman affedilmem diye düşünmeyen, Allah’a yönelen ve Allah’ın affından ümidini hiçbir zaman kesmeyen	3
	Orta yolu tutan, amellerini mükemmelleştirmek için çabalayan ve Allah'a yakın olmaya gayret eden	3
	Allah'ın ipine sınımsız yapışan, parçalanmaya sebep olmayan	2
	Allah'a karşı gelmekten sakınan, doğru sözler söyleyen	2
	Allah'ın verdiği bütün nimetlerin değerini bilen ve bunları ölçülü kullanan	2
	Yüce Allah'ın kâinatı nasıl yarattığını ve kâinattaki varlıklara nasıl bir düzen verdiğini inceleyen	2
	Ruhunun derinliklerinde acı hissettğinde ve sığınılacak bir merci aradığında hemen Rabbiyle irtibat kuran	2
	Allah'ın nimetleri üzerine düşünen ve ibret alan	2
	Rabbinden iyilik ve hayırlar dileyen	2
	Yaratıcısıyla irtibat kuran	1
	Kendisini yaratan Rabbine kulluk eden	1
	Rabbiyle irtibatını her zaman devam ettiren	1
	Allah'ın yeryüzündeki sanatına iyi bakan	1
	Ölümden sonra yeniden diriltilmenin Allah (c.c.) için zor olmadığını bilen	1
	Sadece Rabbine kulluk eden	1
	Allah'ın muhterem kıldığı cana kıymayan	1
	Allah'ın kendisine olan nimetlerini hatırlayan	1
	Allah'a kulluk eden	1
	Allah'a itaatsizlikten sakınan	1

Başkaları ile İlgili Özellikler	Başkalarına kin beslemeyen, hased etmeyen, sırt çevirmeyen ve kardeş olan	4
	Başkalarıyla alay etmeyen, ayıplamayan, kötü ad takmayan	3
	Başkasının evine izin almadan, seslenmeden ve selam vermeden girmeyen	3
	Başkalarının gıybetini yapmayan, gıybetten uzak duran	2
	Yaptığı işlerin hak ihlaline girip girmediğine, başkalarına zararlı olup olmadığına dikkat eden	2
	Başkalarının gizliliklerini araştırmayan	1
Anne ve Baba ile İlgili Özellikler	Anne ve babası kendisinin yanında yaşlansa bile ona öf bile demeyen, onları azarlamayan, onlara güzel söz söyleyen ve onlarla iyi geçinen	8
	Anne ve babasına iyilik eden	2
Tasarruf ile İlgili Özellikler	Gereksiz yere elektrik, su, yiyecek ve kıyafet tüketiminden uzak duran	4
	Kibre düşmeden, israfa kaçmadan yiyen	2
	Eli sıkı olmayan, büsbütün eli açık da olmayan	2
	Sahip olduğu imkânları savurganca kullanmayan	1
Aile İlgili Özellikler	Ailedeki görevinin bilincinde olan ve onu yerine getiren	2
	Kendisini ve ailesini cehennemden koruyan	2
	Ailesine iyi davranan ailesinin hakkını gözetten	2
	Namaz kılan ve ailesine de namazı emreden	2
İbadet ile İlgili Özellikler	İbadetlerde gösteriş yapmak ve çıkar elde etmek gibi bir amaç gütmeyen	2
	Allah'a (c.c.) karşı içtenlikle ve samimiyetle ibadet eden	2
	İbadette samimi olan	1
	Kendisine ölüm gelinceye kadar ibadet eden	1
	İbadetteki hedefi Allah'ın (c.c.) rızasını kazanmak olan	1
	Gün içinde ibadetlerle Rabbini hatırlayan	1

Yorum ile İlgili Özellikler	Siyasi ve itikadi yorumları kültürel zenginlik olarak gören ve fikirsel zenginlik olarak değerlendiren	4
	İslam dünyasında ortaya çıkıp vahyin özüne ters düşmeyen bütün mezhep ve yorumları kültürel zenginlik temelinde değerlendiren	2
	Yorum zenginliğinin hakikatin ortaya çıkmasına katkı sağlayacak bir çaba olarak gören	1
	İslam mezheplerini dinin yorumları olarak gören	1
Dua ile İlgili Özellikler	Bir nimete ya da başarıya ulaştığında dua etmeyi ihmal etmeyen	2
	Haram ve mekruh şeyler için dua etmeyen	2
	Dua eden	1
	Acele etmeden duasının sonucunu bekleyen	1
	Kendisine hayırdan başka dua etmeyen	1
Adalet ile İlgili Özellikler	Ölçüyü, tartıyı tam yapan, insanlara ait malların değerini düşürmeyen	3
	Ölçü ve tartıyı adaletli yapan	2
	Her koşulda doğruluk ve adaleti titizlikle koruyan	2
Kur'an'ı Kerim ile İlgili Özellikler	Kur'an'ı Kerim'i anlayarak okuyan ve yaşamına yansıtan	2
	Kur'an okurken Allah'ın (c.c.) ayetleri üzerine düşünüp nasihat almaya çalışan	1
	Rabbinin kendisine gönderdiği ebedi mesajdan uzak kalmayan	1
	Kur'an okumaya gayret eden	1
	Kur'an'dan aldığı ilhamı asrın idrakine söyleten	1
İnsanlar ile İlgili Özellikler	İnsanlar ile alay etmek, onları küçümsemek ve aşağılamak gibi davranışlardan kaçınan	3
	İnsan ilişkilerinde onur kırıcı yaklaşımlardan uzak duran	1
	İnsanlar hakkında bilmeden hüküm verme şeklindeki zandan kaçınan	1
	İnsanların gizli hallerini araştırmayan	1
Tövbe ile İlgili Özellikler	Tövbe konusunda samimi olan ve Rabbinden bağışlanma dileyen	2
	Rabbinden mağfiret dileyen ve O'na tövbe eden	2
	Allah'a samimiyetle tövbe eden	1
Ölçülü Olma ile İlgili Özellikler	Herhangi bir olayda ölçülü ve dengeli bir yol tutan	2
	Yürüyüşünde ölçülü olan, sesini yükseltmeyen	2
	Maddi imkânları kullanırken ölçülü olan	1

Davranışlar ile ilgili Özellikler	İyi vasıflarla, güzel huy ve ahlaklı davranışlar ile donatılan	3
	İslam'ın benimsediği davranışlar ile kendisini süsleyen, benimsemediği davranışları benliğinden tahliye eden	2
Konuşma ile ilgili Özellikler	Duyduklarını süzgeçten geçiren, o şekilde konuşan	2
	Ya hayır söyleyen ya da susan	2
Çocuk ile ilgili Özellikler	Çocuklarını ahlaki, insani ve dini değerler ile donatan ve onları sosyal hayata hazırlayan	4
Sağlık ile ilgili Özellikler	Ruh ve beden sağlığını muhafaza eden, hastalandığında tedavi olan	3
Söz ile ilgili Özellikler	Doğru sözlü olmaya özen gösteren, yalandan uzaklaşan, asılsız sözler söylemekten kaçınan	3
Diğer Temalar ile ilgili Özellikler	Kendilerine delil gittiği halde parçalanıp, ayrılanlar gibi olmayan	2
	Duygularını kontrol eden, aşırı tepkilerden kaçınan	2
	Kendisine izin verilmedikçe başka eve girmeyen, izin verilmediğinde geri dönen	2
	Rahmet kapısının açık olduğunu bilen ve Rabbinin affediciliğine sığınan	2
	İlahi emirlere kulak veren ve kendisine verilen aklı dikkatli kullanan	2
	Lehine ve aleyhine olan şeyleri bilen	2
	Alkol ve uyuşturucudan uzak duran	2
	Elbiselerini temiz tutan ve kötü şeyleri terk eden	2
	Gücü yettiğinde evlenen, zinaya yaklaşmayan	2
	Zannın çoğundan sakınan, yeryüzünde bozgunculuk yapmayan	2
	Hedefi doğru yolu bulmak olan	1
	İyiliklerde yarışan	1
	Kıyamet kopsa bile elindeki fidanı diken	1
	Çalışana alnının teri kurumadan ücretini veren	1
	Kendi elleriyle kendisini tehlikeye atmayan	1
	İyice bilmediği bir şeyin ardına düşmeyen	1
Toplam		178

Tablo 56’da görüldüğü gibi, 10. sınıf Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi ders kitabında bireye kazandırılmak istenen toplam 178 özellik yer almaktadır. Sayısal olarak ilk sırada 39 özellik ile “Allah (c.c.)” teması yer alırken ikinci sırada 15 özellik ile “başkaları”, üçüncü sırada ise 10 özellik ile “anne ve baba” temaları yer almaktadır.

Milli Eğitim Bakanlığına bağlı resmi kurumlarda 2019-2020 eğitim öğretim yılında okutulmakta olan 11. sınıf Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi ders kitabında yer alan birey özelliklerine ilişkin elde edilen veriler Tablo 57’de sunulmuştur.

Tablo 57. 11. Sınıf Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi Ders Kitabında Yer Alan Birey Özellikleri

Tema	Özellikler	Sayısı
Dünya Hayatı ile İlgili Özellikler	Dünyanın fani olduğunu bilen, mala, mülke, mevki ve makama fazla tamah etmeyen	5
	Dünya hayatını iyi değerlendiren, ibadetlerini yerine getiren, kendisine ve topluma faydalı olacak salih amel işleyen	4
	Dünya hayatında ilahi vahiyden yüz çeviren, peygamberleri yalanlayan inkârcıların kör ve sağır olarak haşredileceğini bilen	4
	Dünyada başkalarının da yaşadığını ve onların da hakkı olduğunu unutmayan, insan haklarına saygılı olan	3
	Dünyada yaşarken bir gün öleceğini, ahiret yolculuğuna çıkacağını aklından çıkarmayan, bu yolculuk için azık hazırlayan	3
	Hiç ölmeyecekmiş gibi dünya için, yarın ölecekmiş gibi de ahirete çalışan	2
	Hem dünyevi hem de uhrevi sorumluluklarını yerine getirme konusunda titiz olan	2
	Geçici olan bu dünyaya fazla bağlanmayan, ahiret için azık toplayan	2
	Dünya malına gereğinden fazla değer vermeyen, Ahireti hatırlattığı için kabirleri ziyaret eden	2
	Dünya hayatına aldanmayan, Ahirette yeniden diriltileceğinin bilincinde olan	2
	Dünya ile ahiret arasında her zaman bir denge gözetken	1
	Haşır gününde kolay hesap verebilmek için dünyada güzel bir hayat yaşayan	1
	Hayatını sünnetin yol göstericiliği çerçevesinde yaşayan	1

Allah (c.c.) ile İlgili Özellikler	Her zaman Allah'ın (c.c.) rızasını kazanma bilincinde olan, ibadetlerini bu bilinçle, severek, isteyerek ve samimiyetle yapan	5
	Allah'a itaat eden, işlerini boşa çıkarmayan	2
	İmanlı bir şekilde Allah'a (c.c.) ve Resulü'ne (s.a.v.) tabi bir kul olarak hayatını sürdüren	2
	Allah'a sağlam ve samimi bir şekilde iman eden	2
	Allah'ın (c.c.) kendisi için yarattığı nimetlerden faydalanan ve onları var eden Rabb'ine şükreden	2
	Allah'ın (c.c.) ortaya koyduğu, peygamber efendimizin (s.a.v.) gösterdiği yoldan ayrılmamak için azami çaba harcayan	2
	Allah'a ve ahiret gününe inanmadığı halde insanlara gösteriş olsun diye malını harcayanlar gibi olmayan	2
	Allah'a iman eden	1
	Allah'a karşı ibadetlerini yerine getirme konusunda titiz olan	1
	Allah'a karşı gelmekten sakınan	1
	Allah'a karşı saygısızlık etmekten sakınan	1
	Allah'ın (c.c.) her an kendisini gördüğü bilinci içinde davranan	1
	Nerede olursa olsun Allah'a karşı sorumluluğunun bilincinde olan	1
	Allah için hakkı titizlikle ayakta tutan	1
	Şeytanın Allah'ın affına güvendirerek yanlış yapma oyununa kanmayan	1
	Allah'ın (c.c.) bildirdiği esaslara sımsıkı sarılan	1
	Allah'a yaklaşmaya vesile arayan	1
	Allah'tan ümidini kesmeyen	1
	Huzuruna gideceği Rabb'inden korkan	1
	Allah'ın rızasını kazanmayı amaçlayan	1
	Hayatının her alanında Allah'ın (c.c.) rızasını kazanacak ameller işlemeyi gaye edinen	1
Dua ile İlgili Özellikler	Sıkıntılı durumlarda dua eden, Allah'a (c.c.) sığınan, ondan yardım dileyen	3
	Elinden gelen çabayı gösterdikten sonra dua eden, bu konuda Allah'tan yardım dileyen	2
	Salih kulları arasına girmek için çabalayan, bunun için sürekli dua eden	2
	"Rabb'imiz! Bizi hidayete erdirdikten sonra kalplerimizi eğriltme. Bize katından bir rahmet bahşet, şüphesiz sen çok bahşedensin." diyerek Rabb'ine (c.c.) yakaran	2
	Sadece sıkıntılı zamanlarda değil mutlu ve sevinçli zamanlarında da dua eden	2
	Her zaman Rabb'ine yönelip dua etmenin Allah (c.c.) ile iletişimini güçlendireceğini, kendisine sevap kazandıracağını unutmayan	2
	Kendisine hayırdan başka dua etmeyen	1

Peygamber ile İlgili Özellikler	Hristiyanların Hz. İsa'yı övmekte aşırı gittikleri gibi aşırı gitmeyen, peygamber efendimize (s.a.v.) Alah'ın kulu ve resulü diyen	3
	Peygamberler ve ilahi kitaplar aracılığıyla bildirilen ilkeleri hayat tarzı haline getiren	2
	Peygambere salavat getiren ve tam bir teslimiyetle selam veren	2
	Peygambere iman ve itaat eden	2
	Peygamberin verdiklerini alan, yasakladıklarından kaçınan	2
	Sevgili Peygamberimizi (s.a.v.) iyi tanıyan, Peygamberimizin (s.a.v.) öğütlerine uyan	2
Ölüm ile İlgili Özellikler	Ölmüş kardeşleri için Allah'tan mağfiret isteyen ve kendisine sükunet vermesini dileyen	2
	Ölmüş yakınlarını unutmayan, onlar adına hayır yapan	2
	Ölülerin iyiliklerini anan, kötülüklerini zikretmekten sakınan	2
	Cenaze gördüğünde cenaze geçinceye ya da yere konuluncaya kadar ayağa kalkan	2
	Eğer birini kefenlemesi gerekiyorsa kefenleme işini güzel yapan	1
	Ölüme her an hazırlıklı olan	1
	Ölmeden önce, kendisi öldükten sonra yapılmasını istediği şeyleri yazılı olarak kayıt altına alan	1
	Mezarlıkları ziyaret etmenin kendisine ölümü hatırlatacağını unutmayan	1
Kur'an ile İlgili Özellikler	Allah yolunda öldürülenlere ölümler demeyen	1
	Günlük hayatında, mezarlık ziyaretlerinde vb. durumlarda ölümlerin ardından Kur'an okumaya önem veren	3
	İndirilen kitaba ve daha önce indirilen kitaplara iman eden	2
	Hayatını Kur'an'ın yol göstericiliği çerçevesinde yaşayan	1
	Kafirlerle karşı Kur'an ile mücadele veren	1
	Kur'an okuyan	1
	Kur'an okumanın insana sevap kazandıran güzel bir ibadet olduğunu bilen	1
	Dinimizin birinci temel kaynağı olan Kur'an'a yönelen	1
İhlas ile İlgili Özellikler	Okuduğu Kur'an'ın sevaplarını ölmüşlerine bağışlayan	1
	Tüm iş ve davranışlarında ihlaslı olan	2
	İhlaslı bir şekilde Allah'a (c.c.) ve Resulü'ne (s.a.v.) tabi bir kul olarak hayatını sürdüren	2
	İbadetlerini ihlasla yapan	1
Cihat ile İlgili Özellikler	Sadece ibadetlerinde değil her işinde ihlaslı olan	1
	Eliyle, diliyle ve malıyla cihat eden	3
Hayvanlar ile İlgili Özellikler	Zor da olsa kolay da olsa malları ve canlarıyla cihat eden	2
	Bir hayvanı keseceği zaman güzelce kesen, bu işi yapmadan önce bıçağını iyice bileyen, hayvana acı çekertmeyen	3
Hayvanlar ile İlgili Özellikler	Hayvanlara ve doğaya karşı sorumlulukları olduğunu aklından çıkarmayan	2

Takva ile ilgili özellikler	İyilik ve takvayı konuşan	2
	Din kardeşlerini takvaya yönlendiren	1
	Takva üzere yaşama konusunda yardımlaşan	1
Adalet ile ilgili özellikler	Adalet ile şahitlik eden	1
	Bir topluma olan kini kendisini adaletsizliğe itmeyen	1
	Adil olan	1
Namaz ile ilgili özellikler	Sabır ve namaz ile Allah'tan yardım isteyen	2
	Namaz kılacağı zaman güzelce giyinen	1
Başkaları ile ilgili özellikler	Başkalarıyla gizli konuştuğu zaman günahı, düşmanlığı ve peygamber'e karşı gelmeyi fısıldamayan	3
Tasarruf ile ilgili özellikler	Yiyen, içen fakat israf etmeyen	3
Diğer Temalar ile ilgili özellikler	Dinimizin emir ve tavsiyelerine uyan, salih ameller işlemeye önem veren	3
	"Nasıl olsa yaşım genç. Daha uzun yıllar yaşarım. Vasiyetimi yazmak için zaman var." diye düşünmeyen	3
	Sadakalarını başa kakmak ve gönül kırmak suretiyle boşa çıkarmayan	2
	Ya hayır söyleyen ya da susan	2
	Yarım hurmayla bile olsa kendisini ateşten koruyan, bunu bulamasa güzel bir söz ile kendisini koruyan	2
	İyilik yapan, yeryüzünde bozgunculuk istemeyen	2
	İbadetlerini ve işlerini yerine getirirken ihsan üzere olan	2
	Her işte güzel ve zarif davranan	2
	Hidayet üzere yaşama konusunda son derece dikkatli olan, Ömrünün sonuna kadar hidayet üzere kalan	2
	Komşularına eziyet etmeyen, Misafirlerine ikramda bulunan	2
	İslam'ın iman esaslarına inanan, Kafirlerle itaat etmeyen	2
	Doğru söz söyleyen, Hoşgörü ile muamele eden	2
	Yöneticilerin koyduğu kurallara uyan, Özgürlüğünün sınırsız olmadığını unutmayan	2
	Eğer bir kötülük ettiyse hemen peşinden bir iyilik yapan	1
	İnsanlara güzel ahlaka yaraşır biçimde davranan	1
	Ne babanın evlada ne de evladın babası namına bir şey ödeyemeyeceği günden çekinen	1
	Başkalarının özgürlüğünün başladığı yerde kendi özgürlüğünün bittiğini bilen	1
Toplam		178

Tablo 57’de görüldüğü gibi, 11. sınıf Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi ders kitabında bireye kazandırılmak istenen toplam 178 özellik yer almaktadır. Sayısal olarak ilk sırada 32 özellik ile “dünya hayatı” teması yer alırken ikinci sırada 31 özellik ile “Allah (c.c.)”, üçüncü sırada ise 14 özellik ile “dua” temaları yer almaktadır.

Milli Eğitim Bakanlığına bağlı resmi kurumlarda 2019-2020 eğitim öğretim yılında okutulmakta olan 12. sınıf Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi ders kitabında yer alan birey özelliklerine ilişkin elde edilen veriler Tablo 58’de sunulmuştur.

Tablo 58. 12. Sınıf Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi Ders Kitabında Yer Alan Birey Özellikleri

Tema	Özellikler	Sayısı
İşçi ile İlgili Özellikler	İşçinin rengine, dinine, ırkına, içerisinde bulunduğu sosyal gruba değil liyakat ve kabiliyetine önem veren	8
	Eğer işçiye güvenli yaşamı temin etmek ve kazalara düşmemek için iş sağlığı ve güvenliği eğitimini alan, yaşamını riske atacak iş ve iş ortamlarından uzak duran	6
	Eğer işçiye kendisine teslim edilen her türlü malzeme ve eşyayı emanet olarak bilen ve zarar vermeyen	4
	İşçiyi nasıl bir işte çalıştıracağını, vereceği ücreti ve işin süresini de bildirerek karşılıklı mutabakata varan	3
	İşçi çalıştırıyorsa çalışma şartlarını insanın haysiyet ve şerefine uygun bir şekilde düzenleyen	2
	İşçi çalıştırıyorsa sosyal güvenliğini sağlayan ve işçinin emniyeti için gerekli tedbirleri sağlayan	2
	Eğer işçiye elindeki işi en iyi şekilde yapmak için gayret eden ve dürüst davranan	2
	İşini dürüstçe ve en güzel şekilde yapan	2
	İşçiye iş sözleşmesi sırasında kararlaştırılan ücreti geciktirmeden veren	1
	İşçiye ücretini alınının teri kurumadan veren	1
Helal ve Haram ile İlgili Özellikler	Yiyecek ve içecek tercihlerinde haramı gözetken ve bu tercihlerde harama yaklaştıran şeylerden uzak duran	4
	Helal kazanç sağlamak için gerekli dini ve ahlaki bilgileri öğrenen	2
	İslam dininde yasakların sınırlı helallerin ise kapsamının geniş olduğunu unutmayan	2
	Helal ve sağlıklı beslenen	2
	Haramdan korunmak için gerekli dini ve ahlaki bilgileri öğrenen	2
	Haramlar konusunda iyi niyetli amaçlardan da sakınan	1
Cömertlik ile İlgili Özellikler	Keremde, cömertlikte akarsu gibi olan	2
	Cömertlikte israf derecesine varıp kendisini ve ailesini mağdur etmeyen	2
	Eli sıkı olmayan, büsbütün eli açık da olmayan	2
	Cömertlik ile cimrilik arasında dengeli bir yol tutan	1

Zina ile İlgili Özellikler	Zina ve benzeri çirkinliklere, bunların açığına ve gizlisine de yanaşmayan	4
	İmkânı olduğunda evlenen, Zinaya yaklaşmayan	2
Müslüman Kardeşleri ile İlgili Özellikler	Müslüman kardeşine zulmetmeyen, onu düşmanına teslim etmeyen, onu küçük görmeyen	3
	Müslümanları kardeş olarak gören, onlara haset etmeyen	2
	Kardeşlerinin arasını düzelten	1
Gıda ile İlgili Özellikler	Tüketimi zorunlu olmayan, içeriği tartışma konusu olan gıdaları yememeye özen gösteren, şüpheli şeylerden sakınan, hazır gıdaların üretiminde dini kurallara uygunluğu kontrol eden	4
	Sağlıklı ve ahlaklı bir nesil yetiştirmek ve ibadetlerden lezzet almak için helal gıda ile beslenme konusunda titizlik göstermesi gerektiğini bilen	2
Şeytan ile İlgili Özellikler	Şarap, kumar, put, fal ve şans oyunları gibi şeytan işi pisliklerden uzak duran	5
Üretim ile İlgili Özellikler	Hem kazancıyla hem de ürettiği mal ve hizmetle toplum refahına katkıda bulunan	3
	Talep ve tercihlerinin üretime yön verdiğini unutmayan	2
Meslek ile İlgili Özellikler	Mesleki bilgi ve ehliyete sahip olan	2
	Maddi ihtiyaçlarını sağlayacak ve ailesini geçindirecek bir meslek sahibi olan	2
Manevi Sıkıntıları ile İlgili Özellikler	Manevi sıkıntı ve problemlerini inanç ile ibadetlerdeki huzur ile telafi eden	4
Can ile İlgili Özellikler	Kendi canını tehlikeye atmayan ve canına kıymayan	2
	Geçim endişesi ile çocuklarının canına kıymayan	1
	Haklı bir sebep olmadıkça Allah'ın (c.c.) muhterem kıldığı cana kıymayan	1
Anne ve Baba ile İlgili Özellikler	Annesini ve babasını incitmeyen	2
	Annesine, babasına iyi davranan	2
Kulluk ile İlgili Özellikler	Her şeye sahip olma hırsına kapılarak insanlık ve kulluk görevlerini unutmayan	2
	Mal ve çocuklarla uğraşırken kulluk görevlerini terk etmeyen	2

Söz ile İlgili Özellikler	Müminlerin en önemli özelliklerinden birinin verilen sözleri yerine getirmek olduğunu unutmayan	1
	Verdiği sözü yerine getiren	1
	Allah'a olan sözünü yerine getiren	1
Emanet ile İlgili Özellikler	Kendisine verilen işi emanet bilen ve sahip çıkan	2
	Müminlerin en önemli özelliklerinden birinin emanete riayet etmek olduğunu unutmayan	1
Bağımlılık ile İlgili Özellikler	Bağımlı olmayan, özgür olan	2
	Bağımlılık yapan maddelerden uzak duran	1
Diğer Temalar ile İlgili Özellikler	Kendi sıhhatini, ahiretini ve ülkenin geleceğini muhafazaya çalışan	3
	Kur'an-ı Kerim'i ve Hz. Peygamber'in sünnetini okuyarak anlamaya çalışan ve birincil kaynakları esas alan	3
	Ölçtüğü zaman tastamam ölçen ve doğru bir terazi ile ölçen	2
	Öfkede, asabiyette ölü gibi olan	2
	Tevazuda, mahviyette toprak gibi olan	2
	Ya olduğu gibi görünen ya da görüldüğü gibi olan	2
	Merhamet ve şefkate güneş gibi olan	2
	Temiz şeylerden yiyen ve iyi ameller işleyen	2
	Nerede görürse gönlü kırıklara merhem olan	1
	Yolda kalan mazlumlara yoldaş olan	1
	Ayıpları örtmekte gece gibi olan	1
	Yetimin malına rüşdüne erinceye kadar güzel bir niyet ile yaklaşan	1
	Hakkında bilgisi bulunmadığı şeyin ardına düşmeyen	1
	Yeryüzünde böbürlenerek dolaşmayan	1
	Sağlık kontrollerini ihmal etmeyen	1
	İmkânı varsa hayır işleri için kazancından pay ayıran	1
	Vatanı batırmak için bekleyenlerin oyunlarına gelmeyen	1
	Allah'a hiçbir şeyi ortak koşmayan	1
	Konuştuğunda adil olan	1
Toplam		137

Tablo 58’de görüldüğü gibi, 12. sınıf Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi ders kitabında bireye kazandırılmak istenen toplam 137 özellik yer almaktadır. Sayısal olarak ilk sırada 31 özellik ile “işçi” teması yer alırken ikinci sırada 13 özellik ile “helal ve haram”, üçüncü sırada ise 7 özellik ile “cömertlik” temaları yer almaktadır.

Milli Eğitim Bakanlığına bağlı resmi kurumlarda 2019-2020 eğitim öğretim yılında okutulmakta olan 8. sınıf İnkılap Tarihi ve Atatürkçülük ders kitabında yer alan birey özelliklerine ilişkin elde edilen veriler Tablo 59’da sunulmuştur.

Tablo 59. 8. Sınıf İnkılap Tarihi ve Atatürkçülük Ders Kitabında Yer Alan Birey Özellikleri

Tema	Özellikler	Sayısı
Atatürk ile ilgili Özellikler	Milletin huzur ve rahat içerisinde yaşaması, birlik ve beraberliğimizin bozulmaması için vatanını ve milletini Atatürk gibi çok seven	8
	Güçlü, mutlu ve zengin bir Türkiye oluşturmak için bilimin ve aklın önderliğinde hareket ederek Atatürkçü düşünce sisteminden yararlanan	6
	Atatürk’ü gerçekten tanıyan, onun fikirlerini öğrenen ve yorumlayan	3
	Atatürk ilkelerinin dayandığı esaslardan olan Türk diline sahip çıkan, onu bozmadan, yozlaştırmadan gelecek nesillere aktaran	3
	Çağdaş ve modern Türkiye’nin kurulması ve bu günlere kadar gelmesini sağlayan ilkenin Atatürk’ün inkılapçılık ilkesi olduğunu unutmayan	3
	Atatürk’ün yaşamını ve sözlerini kendisine rehber olarak alan	2
	Atatürk gibi ülkemizin kalkınması için çok çalışan	1
	Atatürk’ün bizlere gösterdiği aydınlık yolda ilerleyen	1
	Atatürk’ü örnek alan	1
	Atatürkçü olan	1
Türkiye’nin Gelişmesine Engel Olmak İsteyen Odaklar ile ilgili Özellikler	Türkiye’nin gelişmesine engel olmak isteyen iç ve dış propaganda ve tehdit odaklarının amaçlarını, faaliyetlerini bilen ve bu faaliyetleri ortadan kaldıracak şekilde davranan	12
	Bazı devletlerin ülkemizin jeopolitik öneminden kaynaklanan gücünü azaltmak isteyeceklerini, Türkiye Cumhuriyeti Devleti’ni zayıflatmak ve bölmek adına çaba harcayabileceklerini unutmayan	3
Milli Birlik ve Beraberlik ile ilgili Özellikler	Bütün tehditlere karşı milli birlik ve beraberliğimizi bozmadan gelecek olan tehlikelere karşı uyanık ve bilinçli olan	4
	Milletin birlik ve beraberliğini, vatanın bütünlüğünü her şeyin üstünde tutan	3
	Milli birlik ve beraberliğe sahip çıkan	2
	Milli birlik ve beraberlik içerisinde hareket eden	2
İç ve Dış Tehditler ile ilgili Özellikler	İç ve dış tehditler karşısında her türlü bölücü, yıkıcı ve ideolojik çalışmalara karşı uyanık olan	6

Türk Devletleri ile ilgili Özellikler	Dünyadaki diğer Türk devletleri ile dil, kültür ve tarih birliğini sağlayacak tüm çalışmalara katılan ve bu çalışmaları destekleyen	6
Millet ve Vatan ile ilgili Özellikler	Vatandaş olarak haklarına sahip çıkarken milletine ve devletine karşı olan sorumluluklarını unutmayan	2
	Türk milletine ve vatanına layık bir vatandaş olmaya çalışan	2
	Milletini ve vatanını çağdaş uygarlık düzeyinin üzerine çıkarmak için çok çalışan	2
Tarih ile ilgili Özellikler	Türk tarihini iyi bilen ve tarihten dersler alan	2
	Tarih konusunda bilinçli olan	1
	Tarihiyle övünen	1
	Tarihine sahip çıkan	1
İlim ile ilgili Özellikler	Hayatta en hakiki yol göstericinin ilim olduğunu ve bu konuda çok çalışmak, üretmek gerektiğini bilen ve uygulayan	4
Görev ve Sorumluluk ile ilgili Özellikler	Vatandaş olarak temel görev ve sorumluluklarının bilincinde olan ve bunları her zaman uygulamaya çalışan	4
Diğer Temalar ile ilgili Özellikler	Cumhuriyet'e sahip çıkmanın ne demek olduğunu, ülkemizde iç ve dış tehlikelerle karşılaşmamak için neler yapılması gerektiğini düşünen	3
	Demokratik, laik, hukuk devletine sahip çıkan	3
	Gerçekleri gören, okuyan ve anlayan	3
	Türk kadınının cephede gösterdiği özveriye hiçbir zaman unutmayan	1
	Milli gelişmelere açık olan	1
	Dil konusunda bilinçli olan	1
	Kendi kültür değerlerine sahip çıkan	1
	Çalışan	1
	Kendine güvenen	1
	Kendi benliğine sahip çıkan	1
	Başkalarını herhangi bir dine inanmaya zorlamayan	1
	Çalışmayı ilke edinen	1
	Aydınlığı hedef edinen	1
	Demokratik sistemden ödün vermeyen	1
Toplam		106

Tablo 59’da görüldüğü gibi, 8. sınıf İnkılap Tarihi ve Atatürkçülük ders kitabında bireye kazandırılmak istenen toplam 106 özellik yer almaktadır. Sayısal olarak ilk sırada 29 özellik ile “Atatürk” teması yer alırken ikinci sırada 15 özellik ile “Türkiye’nin gelişmesine engel olmak isteyen odaklar”, üçüncü sırada ise 11 özellik ile “milli birlik ve beraberlik” temaları yer almaktadır.

Milli Eğitim Bakanlığına bağlı resmi kurumlarda 2019-2020 eğitim öğretim yılında okutulmakta olan 12. sınıf İnkılap Tarihi ve Atatürkçülük ders kitabında yer alan birey özelliklerine ilişkin elde edilen veriler Tablo 60’da sunulmuştur.

Tablo 60. 12. Sınıf İnkılap Tarihi ve Atatürkçülük Ders Kitabında Yer Alan Birey Özellikleri

Tema	Özellikler	Sayısı
Doğru Yoldan Sapanlar ile İlgili Özellikler	Doğru yoldan sapanların ne kadar marifetli ve hileli olurlarsa olsunlar en sonunda yakalanacaklarına şüphe etmeyen	2
Diğer Temalar ile İlgili Özellikler	Kültürel değerlerine bağlı olan	1
	Geleneklerine bağlı olan	1
	Göreneklerine bağlı olan	1
	Her türlü yeniliğe açık olan	1
	Atalarını tanıyan	1
	Küresel hedeflerin neler olduğunu bilen	1
	Millete yapılacak en büyük düşmanlığın kendisine olan itimadı sarsmak olduğunu hatırlından çıkarmayan	1
Toplam		9

Tablo 60’ta görüldüğü gibi, 12. sınıf İnkılap Tarihi ve Atatürkçülük ders kitabında bireye kazandırılmak istenen toplam 9 özellik yer almaktadır. Sayısal olarak ilk sırada 2 özellik ile “doğru yoldan sapanlar” teması yer alırken ikinci sırada 1’er özellik ile diğer temalar gelmektedir.

Milli Eğitim Bakanlığına bağlı resmi kurumlarda 2019-2020 eğitim öğretim yılında okutulmakta olan 9. sınıf Tarih ders kitabında yer alan birey özelliklerine ilişkin elde edilen veriler Tablo 61’de sunulmuştur.

Tablo 61. 9. Sınıf Tarih Ders Kitabında Yer Alan Birey Özellikleri

Tema	Özellikler	Sayısı
Tarih, Zulüm ve Kadın hakları ile ilgili Özellikler	Tarihi bilen ve tarih bilincine sahip	2
	Ne zulmeden ne de zulme uğrayan	2
	Kadın haklarını gözetken bu hususta Allah'tan korkan	2
Toplam		6

Tablo 61’de görüldüğü gibi, 9. sınıf Tarih ders kitabında bireye kazandırılmak istenen toplam 6 özellik yer almaktadır. Bunlar 2’şer özellik ile “tarih”, “zulüm” ve “kadın hakları” ile ilgilidir.

Milli Eğitim Bakanlığına bağlı resmi kurumlarda 2019-2020 eğitim öğretim yılında okutulmakta olan 11. sınıf Tarih ders kitabında yer alan birey özelliklerine ilişkin elde edilen veriler Tablo 62’de sunulmuştur.

Tablo 62. 11. Sınıf Tarih Ders Kitabında Yer Alan Birey Özellikleri

Tema	Özellikler	Sayısı
Osmanlı Devleti ile ilgili Özellikler	Osmanlı Devleti’nin son dönemlerindeki nüfus hareketlerinin ekonomik, askerî ve siyasi sebep ve sonuçlarını bilen	6
	Osmanlı Devleti’nde modern ordu teşkilatı ve yurttaş askerlik konularındaki düzenlemelerin sosyal ve siyasi boyutlarını bilen	4
	Avrupa’da yaşanan gelişmelere bağlı olarak Osmanlı askeri, idari ve ekonomik yapısında meydana gelen dönüşümleri bilen	3
	Osmanlı Devleti’nin son dönemlerinde endüstriyel üretime geçme çabalarını ayrıca bu süreçte yaşanan zorlukları bilen	2
	Osmanlı ile Rusya arasında olan rekabetin Osmanlı Devleti’nin Asya ve Avrupa siyasetindeki etkilerini bilen	2
	Osmanlı devlet idaresi ve toplum düzeninde yaşanan çözümleri önleme çalışmaları hakkında bilgi sahibi olan	2
	Mehmet Ali Paşa’nın Osmanlı Devleti merkez yönetimine rağmen güç kazanma ve nüfuz alanını genişletme çabaları hakkında bilgi sahibi olan	2
	XVIII. yüzyılda Osmanlı Devleti’nin, Doğu ve Batı siyasetini bilen	2
	XVII. yüzyılda değişen siyasi rekabet içinde Osmanlı Devleti’nin yaptığı ittifak girişimlerini bilen	1
	Osmanlı Devleti’nin siyasi varlığına yönelik tehditleri bilen	1
	Osmanlı Devleti’nin son dönemlerinde ekonomik yaşam üzerinde kontrolü sağlamaya ilişkin çabalarını bilen	1
	1876-1913 arasında gerçekleştirilen darbelerin Osmanlı siyasi yaşamı üzerindeki etkilerini bilen	1

Modernleşme ile ilgili Özellikler	Modernleşme ile birlikte ekonomik, sosyal ve politik anlayışta yaşanan değişim ve dönüşümlerin gündelik yaşama etkilerini bilen	6
	Islahat Fermanı'nın içeriğini küresel ve yerel politik koşullar bağlamında değerlendiren	2
Fermanlar ile ilgili Özellikler	Tanzimat Fermanı'nın içeriğini küresel ve yerel politik koşullar bağlamında değerlendiren	2
	Kanun-ı Esasi'nin içeriğini küresel ve yerel politik koşullar bağlamında değerlendiren	2
Diğer Temalar ile ilgili Özellikler	Avrupa'da Sanayi Devrimiyle birlikte toplum ve devlet ilişkilerinde meydana gelen dönüşüm hakkında bilgi sahibi olan	2
	Fransız İhtilali ile birlikte devlet ve toplum ilişkilerinde meydana gelen dönüşüm hakkında bilgi sahibi olan	2
	Denizcilik faaliyetlerinin iç denizlerden okyanuslara taşınmasının dünya ticaretine ve siyasetine etkilerini bilen	2
	Ulus-devletleşme ve endüstrileşme süreçlerinin sosyal hayata yansımalarını bilen	2
	Modern devletler hukukunun ortaya çıkışında Westphalia (Vestfalya) Barışı'nın rolünü bilen	1
	Yeni Çağ Avrupası'nda meydana gelen gelişmeleri bilen	1
	1774-1914 yılları arasındaki süreçte meydana gelen başlıca siyasi gelişmeleri bilen	1
	El emeğine dayalı üretim ile endüstriyel üretim arasındaki farkları bilen	1
Toplam		51

Tablo 62'de görüldüğü gibi, 11. sınıf Tarih ders kitabında bireye kazandırılmak istenen toplam 51 özellik yer almaktadır. Sayısal olarak ilk sırada 27 özellik ile “Osmanlı Devleti” teması yer alırken ikinci sırada 6 özellik ile “modernleşme”, üçüncü sırada ise 4 özellik ile “fermanlar” temaları yer almaktadır.

5. TARTIŞMA

Bu bölümde, yapılan araştırma ve incelemelerin sonucunda ulaşılan bulgulara ilişkin tartışmalar yer almaktadır.

5.1. Milli Eğitim Bakanlığı Genel Amaçlarında Bireye Kazandırılmak İstenen Özelliklere İlişkin Tartışma

Araştırmanın birinci alt problemine ilişkin bulgular incelendiğinde, Milli Eğitim Bakanlığı genel amaçlarında bireye kazandırılmak istenen 67 özellik olduğu ve en çok kazandırılmak istenen özelliklerin ise “kişilik ve karakter”, “Türk Milletinin sahip olduğu değerler” ve “aile, vatan ve millet sevgisi” temaları ile ilgili olduğu tespit edilmiştir. Çoban (2019: 77), yaptığı çalışmada Türk milli eğitiminin genel amaçlarına göre bireylerin sahip olması gereken niteliklerin “Türk milletinin değerleri, kişilik ve karakter, aile, vatan ve millet” ile ilgili nitelikler olduğunu tespit etmiştir. Çoban (2019)’ın araştırmasında ulaştığı sonuç ile bu çalışmada ulaşılan sonucun birbirine benzer olduğu görülmektedir. Erdem ve Sarpkaya (2010: 1798-1806) benzer bulgulara rastladıkları çalışmada ayrıca Türk eğitim sisteminin, Türk milli eğitiminin genel amaçlarında ifade edilen bireyi yetiştiremediği sonucuna ulaşmışlar.

Eğitimden evrensel düzeyde gerçekleştirmesi beklenen temel amaçlar, insancıl değerlerin geliştirilmesi, kültürel farklılıklara karşı duyarlı insanların yetiştirilmesi ve insan kaynakları kalitesinin artırılmasıdır (Şişman, 2020: 28). Türk milli eğitiminin genel amaçlarında ifade edilen birey özellikleri hukuki metinler olarak 1970 yıllarında yazılmıştır. Yeni Dünya düzenindeki birey özellikleri ele alındığında bu amaçların değiştirilme ihtiyacının olduğu söylenebilir (Kaymakcan, 2016: 155). Eğitim, amaçsız yapılan bir etkinlik değildir. Bir eğitim sisteminin yetiştirmek istediği bireyler konusunda başarılı olması, eğitim sisteminde belirlenen genel amaçlar ile yakından ilgilidir. Şişman (2020: 27), eğitim ile ilgili yapılan bütün faaliyetlerin belirli amaçlara ulaşmak ve gerçekleştirmek için olduğunu belirtmektedir. Yetiştirilmesi istenen insan tipi bu amaçlar içerisinde. Eğitimin amaçları, durağan bir yapıda bırakılmamalı, değişen beklenti ve ihtiyaçlara göre yeniden yorumlanmalı ve belirlenmelidir. Her ülke kendi ihtiyaç ve özellikleriyle sosyal, siyasal, ekonomik ve teknolojik alanlardaki çağcıl değişme ve gelişmelere bağlı olarak eğitim sistemlerini gözden geçirerek güncellemek durumundadır.

5.2. Okul Öncesi Eğitim ve İlköğretim Kurumları Yönetmeliğinde Bireye Kazandırılacak Özelliklere İlişkin Tartışma

Araştırmanın ikinci alt problemine ilişkin bulgular incelendiğinde, okul öncesi eğitim ve ilköğretim kurumları yönetmeliğinde bireye kazandırılmak istenen 73 özellik olduğu ve en çok kazandırılmak istenen özelliklerin ise “okul ortamında siyasi amaçlı davranışlarda bulunmama”, “güçlerini millet, yurt, insanlık yararına kullanma”. “saygı ve hoşgörü” ve “bağımlılık yapan maddelerden uzak durma” temaları ile ilgili olduğu tespit edilmiştir.

Okul öncesi eğitim 0-6 yaş grubunu kapsayan çocukların gelişim düzeylerine ve bireysel özelliklerine uygun olarak gelişimlerini sağlamaya yönelik sistemli, organize ve planlı eğitim etkinliklerine denilmektedir (Ural ve Ramazan, 2007: 13). Okul öncesi eğitimin amacı, çocuklarda bedensel, zihinsel, duygusal gelişimlerini ve iyi alışkanlıklar göstermelerini sağlamaktır, onları ilkokula hazırlamak, çocukların Türkçe’yi doğru ve güzel konuşmalarını sağlamaktır (Başaran, 1993: 74). İlköğretim ise, 6-14 yaş grubunu hayata hazırlayan temel eğitim kurumlarına denilmektedir (Özyılmaz, 2013: 180). İlköğretimin amacı, çocuğa karşılanması gereken bedensel, ruhsal ve toplumda ilgili bir takım gereksinimleri geliştirecek farklı istidat ve kabiliyetleri bulunan önemli bir varlık olduğunu kavratmayı; onun ahlaki karakter ve kişilik sahibi iyi bir vatandaş olarak yetiştirilmelerini sağlamaktır (Baysal ve Ada, 2015: 200). Okul öncesi eğitim ve ilköğretim ayrı kurumlar olarak hem farklı yaş gruplarını eğitmekte hem de farklı amaçlara hizmet etmektedir.

Okul öncesi eğitim ve ilköğretim kurumları yönetmeliğinde bireye en çok kazandırılmak istenen özellikler “okul ortamında siyasi amaçlı davranışlarda bulunmama” teması ile ilgili olanlar olduğu tespit edilmiştir. Bu özelliklerin okul öncesi eğitim gören 0-6 yaş grubu öğrenci seviyesine uygun olmadığı söylenebilir. Okul öncesi eğitim ve ilköğretim kurumları farklı tanımlara ve farklı amaçlara sahip olmak ile beraber farklı yaş gruplarını eğitmektedirler. Fakat farklı amaç ve özelliklere sahip ayrıca farklı yaş gruplarına hitap eden kurumlar “okul öncesi eğitim ve ilköğretim kurumları yönetmeliği” olarak aynı başlık altında değerlendirilmektedir. Bu durumda “okul öncesi eğitim ve ilköğretim kurumları yönetmeliği” hazırlanırken birey özellikleri açısından bireyin bulunduğu yaş ve psikolojik özelliklerinin dikkate alınmadığı söylenebilir.

5.3. Ortaöğretim Kurumları Yönetmeliğinde Bireye Kazandırılacak Özelliklere İlişkin Tartışma

Araştırmanın üçüncü alt problemine ilişkin bulgular incelendiğinde, ortaöğretim kurumları yönetmeliğinde bireye kazandırılmak istenen 284 özellik olduğu ve en çok kazandırılmak istenen özelliklerin ise “bölücü ve yıkıcı amaçlar taşıyan davranışlarda bulunmama”. “fiziksel, zihinsel ve duygusal güçlerini verimli kılma ve olumlu yönetme” ve “davranış” temaları ile ilgili olduğu tespit edilmiştir.

Ortaöğretim kurumlarında genel amaç öğrencileri ilgi alanlarına ve sahip oldukları yetenekler doğrultusunda mesleğe, meslek hayatına ve yükseköğretime hazırlamaktır (Gedikoğlu, 2005: 73). Gelişmiş ülkelerde de ortaöğretimde bireylere genel kültür verme, meslek formasyonu kazandırma ve onları mesleğe ve yükseköğretime hazırlama ile ilgili özellikler kazandırılmaktadır (Özyılmaz, 2013: 193). Ortaöğretim kurumları yönetmeliğinde ise bireye en çok kazandırılmak istenen davranışların “ideolojik davranışlarda bulunmama” ile ilgili olması eğitim sistemimizde bugüne kadar yaşanan ideoloji kaynaklı problemler olabilir. Özyılmaz (2013: 30-31), ideolojik davranışın temellerine inildiğinde, Osmanlı Devletinden Türkiye Cumhuriyetine ve bugünlere gelinceye kadar “evrensel” veya “yerel” pek çok ideolojik iç mücadelelerden geçildiği gerçeği ile karşı karşıya kalınacağını ifade etmektedir. Osmanlıcılık-Batıcılık, sağcılık-solculuk, Türkçülük, milliyetçilik-komünizm, laikçilik, anti laikçilik gibi pek çok ideolojik mücadele türlerinin uzun yıllar yaşandığı gerçeğinden bahsetmektedir.

5.4.Yükseköğretim Kanununa Göre Bireye Kazandırılacak Özelliklere İlişkin Tartışma

Araştırmanın dördüncü alt problemine ilişkin bulgular incelendiğinde, yükseköğretim kanununda bireye kazandırılmak istenen 48 özellik olduğu ve en çok kazandırılmak istenen özelliklerin ise “dengeli ve sağlıklı gelişmiş olma”, “bir mesleğin bilgi ve becerilerine sahip olma”. “Atatürk Milliyetçiliğine bağlı olma”, “Türk Milletinin değerlerini taşıma”, “yurt kalkınmasına ve ihtiyaçlarına cevap verme”, “Türkiye Cumhuriyetine karşı görevlerini bilme” ve “milli birlik ve beraberlik” temaları ile ilgili olduğu tespit edilmiştir.

Okul öncesi eğitim ve ilköğretim kurumları yönetmeliği ile ortaöğretim kurumları yönetmeliğinde birinci sırada ifade edilen özellikler ideolojik davranışlarda bulunmama ile ilgili özellikler ile ilgili iken yükseköğretim kanununda birinci sırada “dengeli ve sağlıklı

gelişmiş olma” teması ile ilgili olanlar gelmektedir. Hem söz konusu yönetmelikler hem de yükseköğretim kanunu hukuki nitelik taşımaktayken yaş grubu çocuk olanlar ile ilgili “ideolojik davranışlarda bulunmama” ile ilgili olanların ön planda olup, yaş grubunu daha çok gençlerin oluşturduğu yükseköğretim ile ilgili “dengeli ve sağlıklı gelişmiş olma” ile ilgili olması dikkat çekicidir. Kocadaş (2004: 11), yaptığı çalışmada Türkiye Cumhuriyeti’i üzerinde kötü emelleri olan mihrakların siyasi, ideolojik hareketler ile ülkeyi bölme ve parçalama yoluna sürekli başvurdıklarını ve bu kötü emellerini gerçekleştirme isteklerinde de özellikle üniversite okuyan genç nüfusu kullandıklarını tespit etmiştir.

5.5. 2018 Yılında Revize Edilen Öğretim Programları Genel Amaçlarında Yetiştirilecek Birey Özelliklerine İlişkin Tartışma

Araştırmanın beşinci alt problemine ilişkin bulgular incelendiğinde Milli Eğitim Bakanlığı 2018 yılında revize edilen öğretim programları genel amaçlarında bireye kazandırılmak istenen 36 özellik olduğu ve en çok kazandırılmak istenen özelliklerin ise “temel düzeyde beceriler kazanma ve sağlıklı hayat yönelimli olma”. “mesleğe, yükseköğretime, hayata hazır olma”, “milli ve manevi değerler” ile “temel düzey beceriler ve yetkinlikler” temaları ile ilgili olduğu tespit edilmiştir.

Milli Eğitim Bakanlığı genel amaçları ile öğretim programları genel amaçlarında yetiştirilmek istenen birey özelliklerinin farklı olduğu görülmektedir. Ancak 2018’de revize edilen öğretim programları genel amaçları alt başlığına bakıldığında “Türk Milli Eğitiminin Genel Amaçları esas alınarak hazırlanmıştır” şeklinde ifade edildiği görülmektedir. Ayrıca araştırmanın altıncı ve yedinci alt problemlerine ilişkin bulgular incelendiğinde hem Milli Eğitim Bakanlığı genel amaçlarında hem de öğretim programları genel amaçlarında bireye en çok kazandırılmak istenen özelliklerin hem öğretim programları kazanımlarına hem de ders kitaplarına yansıtılmadığı görülmektedir. Bu durumda hem Milli Eğitim Bakanlığı genel amaçlarında hem de öğretim programları genel amaçlarında yetiştirilmek istenen birey özelliklerinin öğretim boyutuna nasıl taşınacağını tartışmaya açık hale getirmektedir.

5.6. 2018 Yılında Revize Edilen Öğretim Programları Kazanımlarında Yetiştirilecek Birey Özelliklerine İlişkin Tartışma

Araştırmanın altıncı alt problemine ilişkin bulgular incelendiğinde Milli Eğitim Bakanlığı tarafından 2018 yılında revize edilen,

Hayat Bilgisi dersi öğretim programı 1. sınıf kazanımlarında bireye kazandırılmak istenen 80 özellik olduğu ve en çok kazandırılmak istenen özelliklerin ise “güvenlik”, “yakın çevresindeki varlıklar” ve “milli ve dini günler” temaları ile ilgili olduğu tespit edilmiştir. 2. sınıf kazanımlarında bireye kazandırılmak istenen 83 özellik olduğu ve en çok kazandırılmak istenen özelliklerin ise “sağlık”, “harita okuma becerisi”, “Milli ve Dini günlerin önemi”, “Türk Bayrağı ve İstiklal Marşının önemi” ve “yakın çevresindeki varlıklar” temaları ile ilgili olduğu tespit edilmiştir. 3. sınıf kazanımlarında bireye kazandırılmak istenen 78 özellik olduğu ve en çok kazandırılmak istenen özelliklerin ise “sağlık”, “bilinçli tüketici olma” ve “kaynakları verimli kullanma” temaları ile ilgili olduğu tespit edilmiştir.

Hayat bilgisi dersi çocukların hayata hazırlanması, günlük yaşamlarında karşılaşılabilecekleri olay ve durumlar ile başa çıkabilmeleri noktasında bilinçlendirilmelerini sağlayan önemli bir derstir (Apak Tezcan, 2019: 107). 1. sınıf Hayat Bilgisi dersi öğretim programı kazanımlarında en çok kazandırılmak istenen özelliğin “güvenlik” olması, okula yeni başlayan çocuğun önceki yaşamına göre daha hareketli bir yaşam ortamına katılması, ev dışındaki ortama daha çok çıkması, trafiğe çıkması gibi nedenlerden dolayı karşılaşılabileceği tehlikeler ile başa çıkmasını sağlamak ile açıklanabilir. “Okul dönemi, büyüme ve gelişme her ne kadar önceki dönemlere göre yavaş olsa da sürekli devam eden bir süreçtir. Bu dönemde yaşanacak her hangi bir sağlık probleminin etkisi yaşam boyu devam edebilir. Bu dönemin sağlıklı bir şekilde geçirilmesi” (Altuğ Özsoy, Kalkım, Emlek Sert: 2019: 136), ayrıca sağlığı koruma ve geliştirmenin, sağlıklı bir toplum oluşturmanın, bireylerin ruhsal, bedensel ve sosyal sağlıklarının korunmasını sağlayacak sağlık bilgisinin bu dönemde verilmesi sağlıklı bir toplumun temelini atacaktır (Şahinöz, Şahinöz, Kıvanç, 2017: 303). 2. ve 3. sınıf Hayat bilgisi dersleri öğretim programı kazanımlarında en çok kazandırılmak istenen özelliklerin “sağlık” ile ilgili özelliklerin olması sağlıklı bireyler ve sağlıklı bir toplum yetiştirmek isteği ile açıklanabilir.

Sosyal Bilgiler dersi öğretim programı 4. sınıf kazanımlarında bireye kazandırılmak istenen 52 özellik olduğu ve en çok kazandırılmak istenen özelliklerin ise “yaşadığı çevre”, “teknolojik ürünler”, “aile tarihi çalışması” ve “söz ve eylem sorumluluğu” temaları ile ilgili olduğu tespit edilmiştir. 5. sınıf kazanımlarında bireye kazandırılmak istenen 63 özellik olduğu ve en çok kazandırılmak istenen özelliklerin ise “yaşadığı yer ve çevre

özelliklerini tanıma ve bilme”, “sahip olduğu haklar”, “üretim, dağıtım ve tüketim” ve “milli egemenlik ve bağımsızlık sembolleri” temaları ile ilgili olduğu tespit edilmiştir. 6. sınıf kazanımlarında bireye kazandırılmak istenen 77 özellik olduğu ve en çok kazandırılmak istenen özelliklerin ise “ülkemizin sahip olduğu özellikleri bilme ve analiz etme”, “toplumsal birlikteliğin oluşması”, “Türkler” temaları ile ilgili olduğu tespit edilmiştir. 7. sınıf kazanımlarında bireye kazandırılmak istenen 61 özellik olduğu ve en çok kazandırılmak istenen özelliklerin ise “Osmanlı Devletini inceleme ve tanıma”, “iletişim becerileri” ve “bilgiyi inceleme” temaları ile ilgili olduğu tespit edilmiştir.

Sosyal Bilgiler dersi 2018 öğretim programında toplam 131 kazanım yer almaktadır. Bu kazanımlar 4. sınıflar 33, 5. sınıflar 33, 6. sınıflar 34 ve 7. sınıflar için 31 kazanım olarak dağılmaktadır (Demir ve Oğuz Haçat, 2018: 51). Sosyal Bilgiler dersi öğretim programı kazanımlarında ise bireye kazandırılacak 253 özellik bulunmaktadır. Bu özellikler, 4. sınıflar 52, 5. sınıflar 63, 6. sınıflar 77 ve 7. sınıflar 61 özellik olarak dağılmaktadır. Kazanım sayısı 131 iken hedef özellik sayısı 253’tür. Bu durumda hedef yazma ilkelerine uyulmadığı söylenebilir. Sönmez (2015: 50), hedefler art arda gelecek şekilde ifade edilmemeli, tamamlayıcı özellikte yazılmalı ve bitişik olarak ifade edilmelidir. Yazılan bir hedefin kapsamının diğer bir hedef ya da hedeflerin kapsamına girmemesine dikkat edilmelidir. Örnek verilecek olursa “toplumun bir ögesi olduğunu bilip, kurallara isteyerek uyma” şeklinde yazılmış bir ifade hedef olarak yazılamaz; çünkü belirtilen ifadede “kurallara uyma”, “kuralları benimseme” ve “toplumun ögesi olmanın bilgisi” gibi birbirinden ayrı olacak üç basamakta ve birbirinden ayrı iki alanda hedef özellikleri ifade edilmiş olur. Oysaki hedef olarak yazılmış bir özelliğin kapsamının bittiği yerde, diğer bir hedef özelliğin kapsamı başlamalıdır. Demirel (2015: 99), hedefler binişik olmamalı, tamamlayıcı ve bitişik ifade edilmeli diğer yandan da tek bir özellik göstermelidir. Çoban ve Çakan (2019: 298) çalışmalarında birey özelliklerinin binişik ifade edildiği sonucuna ulaşmışlar.

Türkçe dersi öğretim programı 1. sınıf kazanımlarında bireye kazandırılmak istenen 70 özellik olduğu ve en çok kazandırılmak istenen özelliklerin ise “okuma”, “dinleme/izleme”, “yazma”, “ses”, “metin” ve “kelimeler” temaları ile ilgili olduğu tespit edilmiştir. 2. sınıf kazanımlarında bireye kazandırılmak istenen 68 özellik olduğu ve en çok kazandırılmak istenen özelliklerin ise “dinleme/izleme”, “okuma” ve “yazma” temaları ile ilgili olduğu tespit edilmiştir. 3. sınıf kazanımlarında bireye kazandırılmak istenen 94

özellik olduğu ve en çok kazandırılmak istenen özelliklerin ise “dinleme/izleme”, “yazma” ve “okuma” temaları ile ilgili olanlar gelmektedir. 4. sınıf kazanımlarında bireye kazandırılmak istenen 119 özellik olduğu ve en çok kazandırılmak istenen özelliklerin ise “dinleme/izleme”, “yazma” ve “okuma” temaları ile ilgili olduğu tespit edilmiştir. 5. sınıf kazanımlarında bireye kazandırılmak istenen 97 özellik olduğu ve en çok kazandırılmak istenen özelliklerin ise “dinleme/izleme”, “metin” ve “yazma” temaları ile ilgili olduğu tespit edilmiştir. 6. sınıf kazanımlarında bireye kazandırılmak istenen 99 özellik olduğu ve en çok kazandırılmak istenen özelliklerin ise “metin”, “dinleme/izleme” ve “yazma” temaları ile ilgili olduğu tespit edilmiştir. 7. sınıf kazanımlarında bireye kazandırılmak istenen 104 özellik olduğu ve en çok kazandırılmak istenen özelliklerin ise “dinleme/izleme”, “metin” ve “yazma” temaları ile ilgili gelmektedir. 8. sınıf kazanımlarında bireye kazandırılmak istenen 104 özellik olduğu ve en çok kazandırılmak istenen özelliklerin ise “dinleme/izleme”, “metin” ve “yazma” temaları ile ilgili olduğu tespit edilmiştir.

Türkçe dersi öğretim programı 1.-4. sınıf kazanımlarında bireye en çok kazandırılmak istenen özelliklerin “okuma, dinleme/izleme ve yazma”, 5. -8. sınıf kazanımlarında ise “dinleme/izleme, metin ve yazma” ile ilgilidir. 1.-8. sınıf kazanımlarında tüm sınıf seviyelerinde “dinleme/izleme ve yazma” ile ilgili özelliklerin ortak olduğu, 1.-4. sınıf seviyelerinde “okuma” ve 5.-8. sınıf seviyelerinde ise “metin” ile ilgili özelliklerin ortak olduğu görülmektedir. Bu durumda ilgili özelliklerin kazandırılmasında kararlı olunduğu, öte yandan ise Türkçe dersi öğretim programı kazanımlarında en çok kazandırılmak istenen niteliklerin söz konusu özellikler ile sınırlandırıldığı söylenebilir. “Türkçeyi güzel, doğru ve etkili kullanma üretmenin, düşünmenin ve başarılı olmanın ön koşuludur. Öğrencilerin öğrenmeleri, iletişim kurmaları ve her yönden kendilerini geliştirmelerinde dil son derece önemlidir. Dil, bireylerin çevrelerindeki olayları sorgulayarak karar vermeleri, olayları farklı açılardan değerlendirmeleri, sosyalleşmeleri noktasında ayrıca temel ve toplumsal değerlerin oluşumunda en önemli öge durumundadır. Türkçe öğretimi öğrencilerin etkili iletişim kurmalarını, Türkçeyi sevmelerini, Türkçeye istek duymalarını, Türkçenin ulus olmadaki en önemli değer olduğunun bilincinde bireyler yetiştirmesini sağlamalıdır” (Özatalay, 2007: 73-74). Türkçe dersi öğretim programı kazanımlarında “Türkçe, iletişim, Dil, temel

ve toplumsal değerler” gibi önemli kavramlar ile ilgili özelliklerin dikkate alınmadığı ve sadece belli özellikler ile sınırlı bırakıldığı söylenebilir.

Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi dersi öğretim programı 4. sınıf kazanımlarında bireye kazandırılmak istenen 36 özellik olduğu ve en çok kazandırılmak istenen özelliklerin ise “Hz. Muhammed (s.a.s.)”, “dualar”, “dini ifadeler” ve “insani ilişkiler” temaları ile ilgili olduğu tespit edilmiştir. 5. sınıf kazanımlarında bireye kazandırılmak istenen 45 özellik olduğu ve en çok kazandırılmak istenen özelliklerin ise “Allah (c.c.)”, “dua”, “ramazan ayı ve oruç” temaları ile ilgili olduğu tespit edilmiştir. 6. sınıf kazanımlarında bireye kazandırılmak istenen 35 özellik olduğu ve en çok kazandırılmak istenen özelliklerin ise “sure”, “peygamber”, “zararlı alışkanlıklar” ve “namaz” temaları ile ilgili olduğu tespit edilmiştir. 7. sınıf kazanımlarında bireye kazandırılmak istenen 43 özellik olduğu ve en çok kazandırılmak istenen özelliklerin ise “sure”, “tutum ve davranışlar”, “ibadet” ve “ahiret” temaları ile ilgili olanlar olduğu tespit edilmiştir. 8. sınıf kazanımlarında bireye kazandırılmak istenen 66 özellik olduğu ve en çok kazandırılmak istenen özelliklerin ise “Hz. Muhammed (s.a.v.)”, “İslam dininin emniyet ile ilgili ortaya koyduğu ilke ve hedefler ile ilgili özellikler”, “zekât ve sadaka” ve “kader” temaları ile ilgili olduğu tespit edilmiştir. 9. sınıf kazanımlarında bireye kazandırılmak istenen 30 özellik olduğu ve en çok kazandırılmak istenen özelliklerin ise “ibadet”, “sureler” ve “gençlerin kişilik gelişimi” temaları ile ilgili olduğu tespit edilmiştir. 10. sınıf kazanımlarında bireye kazandırılmak istenen 41 özellik olduğu ve en çok kazandırılmak istenen özelliklerin ise “İslam dini”, “sureler”, “İslam ahlakı”, “Allah’ın varlığı ve birliği” ve “İslam düşüncesi” temaları ile ilgili olduğu tespit edilmiştir. 11. sınıf kazanımlarında bireye kazandırılmak istenen 24 özellik olduğu ve en çok kazandırılmak istenen özelliklerin ise “sureler”, “Hz. Peygamber’e bağlılık ve itaat” ve “ahiret hayatı” temaları ile ilgili olduğu tespit edilmiştir. 12. sınıf kazanımlarında bireye kazandırılmak istenen 39 özellik olduğu ve en çok kazandırılmak istenen özelliklerin ise “din”, “gıda maddeleri ve bağımlılık”, “sağlık ve tıp”, “İslam medeniyeti”, “sureler” ve “tasavvuf” temaları ile ilgili olduğu tespit edilmiştir.

Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi dersi öğretim programı 4.-12. sınıf kazanımlarında bireye en çok kazandırılmak istenen özellikler “Hz. Muhammed (s.a.s.)”, “dua”, “sureler”, “ibadet”, “İslam dini” ve “İslam medeniyeti” temaları ile ilgili özellikler gelmektedir. Eroğlu (2019: 86), velilere Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi dersinden beklentilerinin neler olduğu sorulduğu çalışmada “dua”, ibadet”, ve Kur’an ve surelerin öğrenilmesi” şeklinde

beklentilerini dile getirmişlerdir. Eroğlu'nun çalışmasında velilerin en çok istediği özelliklerin Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi öğretim programlarında en çok kazandırılmak istenen özellikler arasında olduğu görülmektedir. Bu durumda söz konusu programda toplumsal ihtiyaç ve beklentilerin dikkate alındığı şeklinde yorumlanabilir. Eğitim hedeflerinde başarıya ulaşmada en önemli etkenlerden biri de toplumun beklenti ve ihtiyaçlarına uygun olması ile ilgilidir (Bulut, 2011: 35). Öte yandan “Allah (c.c.)”, “Hz. Muhammed (s.a.s.)”, “İslam dini” ve “İslam medeniyeti” ile ilgili özelliklerin çok olması (DİB, 2014: 3), ülke nüfusunun %99,2 sinin İslam dinine mensup olması ile ilgili olduğu söylenebilir.

İnkılap Tarihi ve Atatürkçülük dersi öğretim programı 8. sınıf kazanımlarında bireye kazandırılmak istenen 78 özellik olduğu ve en çok kazandırılmak istenen özelliklerin ise “Milli Mücadele Dönemi”, “İnkılaplar” ve “Mondros Ateşkes Antlaşması” temaları ile ilgili olduğu tespit edilmiştir. 12. sınıf kazanımlarında bireye kazandırılmak istenen 66 özellik olduğu ve en çok kazandırılmak istenen özelliklerin ise “II. Dünya Savaşı”, “İnkılaplar”, “1990 sonrası gelişmeler” ve “Mustafa Kemal” temaları ile ilgili olduğu tespit edilmiştir.

İnkılap Tarihi ve Atatürkçülük dersi öğretim programı 8. ve 12. sınıf öğretim programı kazanımlarında bireye en çok kazandırılmak istenen özellikler “Milli Mücadele Dönemi” ve “II. Dünya Savaşı” temaları ile ilgili olanlar gelmektedir. En çok verilmek istenen diğer özellikler “İnkılaplar”, “Mondros Ateşkes Antlaşması”, “1990 sonrası gelişmeler” ve “Mustafa Kemal” temaları ile ilgili olanlar gelmektedir. İnkılap Tarihi ve Atatürkçülük dersinin amacı öğrenciler Türk inkılabının ruhunu anlatarak Atatürk İnkılaplarına ve İlkelerine bağlı (Doğan, 2020: 50), Türk gençliğini Atatürkçü Düşünce Sistemine göre yetiştirmiş, Atatürk milliyetçiliğini ve Atatürkçülüğü benimseyen bireyler yetiştirmektir (Ezer, Ulukaya, Kaçar, 2016: 73-75). İnkılap Tarihi ve Atatürkçülük dersi öğretim programı kazanımlarında en çok kazandırılmak istenen özellikler arasında Atatürk İlke ve İnkılapları, Atatürk ve Atatürkçülük ile ilgili özelliklerin az olması dikkat çekicidir.

Tarih dersi öğretim programı 9. sınıf kazanımlarında bireye kazandırılmak istenen 62 özellik olduğu ve en çok kazandırılmak istenen özelliklerin ise “İslamiyet”, “İlk Çağ”, “Orta Çağ” ve “tarih” temaları ile ilgili olduğu tespit edilmiştir. 10. sınıf kazanımlarında bireye kazandırılmak istenen 65 özellik olduğu ve en çok kazandırılmak istenen özelliklerin ise “Osmanlı Devleti”, “Rumeli’deki politikalar” ve “Osmanlı coğrafyası”

temaları ile ilgili olduğu tespit edilmiştir. 11. sınıf kazanımlarında bireye kazandırılmak istenen 56 özellik olduğu ve en çok kazandırılmak istenen özelliklerin ise “Osmanlı Devleti”, “modernleşme”, “fermanlar” ve “Avrupa’da yaşanan gelişmeler” temaları ile ilgili olduğu tespit edilmiştir.

Tarih dersi öğretim programı 9.-11. sınıf öğretim programı kazanımlarında bireye en çok kazandırılmak istenen özelliklerin “İslamiyet” ve “Osmanlı Devleti” temaları ile ilgili olanlardır. Bu durum Türklerin kurduğu en uzun ömürlü devletin Osmanlı Devleti olması ayrıca İslam dininin Türk tarihindeki yeri ve önemi ile açıklanabilir.

5.7.2019-2020 Eğitim Öğretim Yılında Uygulamada Olan Ders Kitaplarında Bireye Kazandırılacak Özelliklere İlişkin Tartışma

Araştırmanın yedinci alt problemine ilişkin bulgular incelendiğinde Milli Eğitim Bakanlığı 2019-2020 eğitim öğretim yılında uygulamada olan ders kitaplarından,

Hayat Bilgisi 1. sınıf ders kitabında bireye kazandırılmak istenen 285 özellik olduğu ve en çok kazandırılmak istenen özelliklerin ise “yemek”, “güvenlik” ve “nezaket kuralları” temaları ile ilgili olduğu tespit edilmiştir. 2. sınıf ders kitabında bireye kazandırılmak istenen 302 özellik olduğu ve en çok kazandırılmak istenen özelliklerin ise “yemek”, “taşıt kuralları” ve “arkadaşlar” temaları ile ilgili olduğu tespit edilmiştir. 3. sınıf ders kitabında bireye kazandırılmak istenen 323 özellik olduğu ve en çok kazandırılmak istenen özelliklerin ise “tehlikelerden kaçınma”, “yiyecekler” ve “trafik kurallarına uyma” temaları ile ilgili olduğu tespit edilmiştir.

Hayat Bilgisi dersi öğretim programı kazanımlarında bireye en çok kazandırılmak istenen özellikler “güvenlik”, “yakın çevresindeki varlıklar”, “milli ve dini günler”, “sağlık”, “harita okuma becerisi”, “milli ve dini günlerin önemi”, “Türk Bayrağı ve İstiklal Marşının önemi”, “bilinçli tüketici olma” ve “kaynakları verimli kullanma” temaları ile ilgili olanlardır. Hayat Bilgisi ders kitaplarında ise bireye en çok kazandırılmak istenen özellikler “yemek”, “güvenlik”, “nezaket kuralları”, “taşıt kuralları”, “arkadaşlar”, “tehlikelerden kaçınma”, “yiyecekler” ve “trafik kurallarına uyma” ile ilgili olanlar gelmektedir. Hayat Bilgisi dersi öğretim programı 1. sınıf kazanımlarında bireye kazandırılmak istenen özellik sayısı 80, 2. sınıf kazanımlarında 83, 3. sınıf kazanımlarında 78’dir. Hayat Bilgisi 1. sınıf ders kitabında ise 285, 2. sınıf ders kitabında 302 ve 3. sınıf ders kitabında 323’tür.

Sosyal Bilgiler 4. sınıf ders kitabında bireye kazandırılmak istenen 155 özellik olduğu ve en çok kazandırılmak istenen özelliklerin ise “tasarruf”, “farklılıklar” ve “bilinçli tüketici” temaları ile ilgili olduğu tespit edilmiştir. 5. sınıf ders kitabında bireye kazandırılmak istenen 120 özellik olduğu ve en çok kazandırılmak istenen özelliklerin ise “yaşadığı yer ve çevre özellikleri”, “sanal ortam”, “görev ve sorumluluk” ve “hak” temaları ile ilgili olduğu tespit edilmiştir. 6. sınıf ders kitabında bireye kazandırılmak istenen 107 özellik olduğu ve en çok kazandırılmak istenen özelliklerin ise “Türkiye”, “hak ve özgürlükler” ve “karar alma süreci” temaları ile ilgili olduğu tespit edilmiştir. 7. sınıf ders kitabında bireye kazandırılmak istenen 86 özellik olduğu ve en çok kazandırılmak istenen özelliklerin ise “meslekler”, “Türkiye” ve “Osmanlı Devleti” temaları ile ilgili olduğu tespit edilmiştir.

Sosyal Bilgiler dersi öğretim programı kazanımlarında bireye en çok kazandırılmak istenen özellikler “teknolojik ürünler”, “yaşadığı çevre”, “aile tarihi çalışması”, “söz ve eylem sorumluluğu”, “yaşadığı yer ve çevre özelliklerini tanıma ve bilme”, “sahip olduğu haklar”, “milli egemenlik ve bağımsızlık sembolleri”. “ülkemizin sahip olduğu özellikleri bilme ve analiz etme”, “toplumsal birlikteliğin oluşması”, “Orta Asya’da kurulan ilk Türk Devletleri”, “vergi vermenin önemi”, “Osmanlı Devletini inceleme ve tanıma”, “iletişim becerileri” ve “bilgiyi inceleme” ile ilgili olanlardır. Sosyal Bilgiler ders kitaplarında ise bireye en çok kazandırılmak istenen özellikler “tasarruf”, “farklılıklar”, “bilinçli tüketici”, “yaşadığı yer ve çevre özellikleri”, “sanal ortam”, “hak”, “Türkiye”, “hak ve özgürlükler”, “karar alma süreci”, “meslekler”, “Osmanlı Devleti” ve “iletişim” ile ilgili olanlar gelmektedir. Sosyal Bilgiler dersi öğretim programı 4. sınıf kazanımlarında bireye kazandırılmak istenen özellik sayısı 52, 5. sınıf kazanımlarında 63, 6. sınıf kazanımlarında 77, 7. sınıf kazanımlarında 61’dir. Sosyal Bilgiler 4. sınıf ders kitabında ise 155, 5. sınıf ders kitabında 120, 6. sınıf ders kitabında 107, 7. sınıf ders kitabında 86’dır.

Türkçe 1. sınıf ders kitabında bireye kazandırılmak istenen 27 özellik olduğu ve en çok kazandırılmak istenen özelliklerin ise “saygı”, “müzeler” ve “Atatürk’ü tanıma ve bilme” temaları ile ilgili olduğu tespit edilmiştir. 2. sınıf ders kitabında bireye kazandırılmak istenen 26 özellik olduğu ve en çok kazandırılmak istenen özelliklerin ise “konuşma”, “saygı”, “değerler” ve “diş bakımı” temaları ile ilgili olduğu tespit edilmiştir. 3. sınıf ders kitabında bireye kazandırılmak istenen 39 özellik olduğu ve en çok kazandırılmak istenen özelliklerin ise “konuşma”, “hediye” ve “oyun” temaları ile ilgili

olanlar tespit edilmiştir. 4. sınıf ders kitabında bireye kazandırılmak istenen 48 özellik olduğu ve en çok kazandırılmak istenen özelliklerin ise “konuşma”, “dinleme”, “internet” ve “televizyon” temaları ile ilgili olduğu tespit edilmiştir. 5. sınıf ders kitabında bireye kazandırılmak istenen 23 özellik olduğu ve en çok kazandırılmak istenen özelliklerin ise “büyükler”, “gıda”, “reklamlar”, “Türkçe” ve “kaynaklar” temaları ile ilgili olduğu tespit edilmiştir. 6. sınıf ders kitabında bireye kazandırılmak istenen 22 özellik olduğu ve en çok kazandırılmak istenen özelliklerin ise “konuşma”, “ikazlar” ve “sevgi ve saygı” temaları ile ilgili olduğu tespit edilmiştir. 7. sınıf ders kitabında bireye kazandırılmak istenen 12 özellik olduğu ve en çok kazandırılmak istenen özelliklerin ise “görünme” ve “ilk yardım” temaları ile ilgili olduğu tespit edilmiştir. 8. sınıf ders kitabında bireye kazandırılmak istenen 15 özellik olduğu ve en çok kazandırılmak istenen özelliklerin ise “Dil”, “karakter” ve “güvenilir bilgi” temaları ile ilgili olduğu tespit edilmiştir.

Türkçe dersi öğretim programı kazanımlarında bireye en çok kazandırılmak istenen özellikler “okuma”, “dinleme/izleme”, “yazma”, “ses becerisi” ve “metin” ile ilgili olanlardır. Türkçe ders kitaplarında ise “saygı”, “müzeler”, “Atatürk’ü tanıma ve bilme”, “konuşma”, “değerler”, “diş bakımı”, “hediye”, “oyun”, “dinleme”, “internet”, “televizyon”, “büyükler”, “gıda”, “reklamlar”, “Türkçe”, “kaynaklar”, “ikazlar”, “sevgi ve saygı”, “görünme”, “ilk yardım”, “Dil”, “karakter” ve “güvenilir bilgi” ile ilgili olanlardır. Türkçe dersi öğretim programı 1. sınıf kazanımlarında bireye kazandırılmak istenen özellik sayısı 70, 2. sınıf kazanımlarında 68, 3. sınıf kazanımlarında 94, 4. sınıf kazanımlarında 119, 5. sınıf kazanımlarında 97, 6. sınıf kazanımlarında 99, 7. sınıf kazanımlarında 104, 8. sınıf kazanımlarında 104’tür. Türkçe 1. sınıf ders kitabında bireye kazandırılmak istenen özellik sayısı 27, 2. sınıf ders kitabında 26, 3. sınıf ders kitabında 39, 4. sınıf ders kitabında 48, 5. sınıf ders kitabında 23, 6. sınıf ders kitabında 22, 7. sınıf ders kitabında 12, 8. sınıf ders kitabında 15’tir.

Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi 4. sınıf ders kitabında bireye kazandırılmak istenen 388 özellik olduğu ve en çok kazandırılmak istenen özelliklerin ise “temizlik”, “anne ve baba” ve “Allah (c.c.)” temaları ile ilgili olduğu tespit edilmiştir. 5. sınıf ders kitabında bireye kazandırılmak istenen 133 özellik olduğu ve en çok kazandırılmak istenen özelliklerin ise “oruç”, “mesaj” ve “iyilik” temaları ile ilgili olduğu tespit edilmiştir. 6. sınıf ders kitabında bireye kazandırılmak istenen 174 özellik olduğu ve en çok kazandırılmak istenen özelliklerin ise “kötü alışkanlıklar”, “namaz” ve “Allah (c.c.)”

temaları ile ilgili olduğu tespit edilmiştir. 7. sınıf ders kitabında bireye kazandırılmak istenen 156 özellik olduğu ve en çok kazandırılmak istenen özelliklerin ise “dostluk”, “Allah (c.c.)” ve “aykırı inanışlar” temaları ile ilgili olduğu tespit edilmiştir. 8. sınıf ders kitabında bireye kazandırılmak istenen 126 özellik olduğu ve en çok kazandırılmak istenen özelliklerin ise “Allah (c.c.)”, “iyilik” ve “adalet” temaları ile ilgili olduğu tespit edilmiştir. 9. sınıf ders kitabında bireye kazandırılmak istenen 146 özellik olduğu ve en çok kazandırılmak istenen özelliklerin ise “Allah (c.c.)”, “anne ve baba” ve “hak” temaları ile ilgili olduğu tespit edilmiştir. 10. sınıf ders kitabında bireye kazandırılmak istenen 178 özellik olduğu ve en çok kazandırılmak istenen özelliklerin ise “Allah (c.c.)”, “başkaları” ve “anne ve baba” temaları ile ilgili olduğu tespit edilmiştir. 11. sınıf ders kitabında bireye kazandırılmak istenen 178 özellik olduğu ve en çok kazandırılmak istenen özelliklerin ise “dünya hayatı”, “Allah (c.c.)” ve “dua” temaları ile ilgili olduğu tespit edilmiştir. 12. sınıf ders kitabında bireye kazandırılmak istenen 137 özellik olduğu ve en çok kazandırılmak istenen özelliklerin ise “işçi”, “helal ve haram” ve “cömertlik” temaları ile ilgili olduğu tespit edilmiştir.

Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi dersi öğretim programı kazanımlarında bireye en çok kazandırılmak istenen özellikler “Hz. Muhammed (s.a.s.)”, “dualar”, “dini ifadeler”, “dua”, “Allah (c.c.)”, “sure”, “peygamber”, “zararlı alışkanlıklar”, “namaz”, “tutum ve davranışlar”, “Alevilik-Bektaşilik”, “ahiret inancı”, “İslam dininin emniyet ile ilgili ortaya koyduğu ilke ve hedefler”. “kader”, “ibadet”, “gençlerin kişilik gelişimi”, “İslam dini”, “İslam ahlakı”, “İslam düşüncesi”, “Hz. Peygamber’e bağlılık ve itaat”, “ahiret”, “İslam medeniyeti” ve “tasavvuf” ile ilgili olanlardır. Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi ders kitaplarında ise “temizlik”, “anne ve baba” ve “Allah (c.c.)”, “oruç”, “mesaj”, “iyilik”, “kötü alışkanlıklar”, “namaz”, “Allah (c.c.)”, “dostluk”, “aykırı inanışlar”, “adalet”, “hak”, “başkaları”, “dünya hayatı”, “dua”, “helal ve haram” ve “işçi” ile ilgili olanlardır. Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi dersi öğretim programı 4. sınıf kazanımlarında bireye kazandırılmak istenen özellik sayısı 70, 5. sınıf kazanımlarında 97, 6. sınıf kazanımlarında 99, 7. sınıf kazanımlarında 104, 8. sınıf kazanımlarında 104, 9. sınıf kazanımlarında 104, 10. sınıf kazanımlarında 104, 11. sınıf kazanımlarında 104, 12. sınıf kazanımlarında 104’tür. Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi 4. sınıf ders kitabında bireye kazandırılmak istenen özellik sayısı 388, 5. sınıf ders kitabında 133, 6. sınıf ders kitabında 174, 7. sınıf ders

kitabında 156, 8. sınıf ders kitabında 126, 9. sınıf ders kitabında 146, 10. sınıf ders kitabında 178, 11. sınıf ders kitabında 178, 12. sınıf ders kitabında 137'dir.

İnkılap Tarihi ve Atatürkçülük 8. sınıf ders kitabında bireye kazandırılmak istenen 106 özellik olduğu ve en çok kazandırılmak istenen özelliklerin ise “Atatürk”, “Türkiye'nin gelişmesine engel olmak isteyen odaklar” ve “milli birlik ve beraberlik” temaları ile ilgili olanlar olduğu tespit edilmiştir. 12. sınıf ders kitabında bireye kazandırılmak istenen 9 özellik olduğu ve en çok kazandırılmak istenen özelliklerin ise “doğru yoldan sapanlar” teması ile ilgili olanlar olduğu tespit edilmiştir.

İnkılap Tarihi ve Atatürkçülük dersi öğretim programı kazanımlarında bireye en çok kazandırılmak istenen özellikler “Milli Mücadele Dönemi”, “Mondros Ateşkes Antlaşması”, “Atatürk dönemi”, “II. Dünya Savaşı”, “1990 sonrası gelişmeler”, “Mustafa Kemal” ve “I. Dünya Savaşı” temaları ile ilgili olanlardır. İnkılap Tarihi ve Atatürkçülük ders kitaplarında ise “Atatürk”, “Türkiye'nin gelişmesine engel olmak isteyen odaklar”, “milli birlik ve beraberlik”, “doğru yoldan sapanlar” ile ilgili olanlardır. İnkılap Tarihi ve Atatürkçülük dersi öğretim programı 8. sınıf kazanımlarında bireye kazandırılmak istenen özellik sayısı 78, 12. sınıf kazanımlarında 66'dır. İnkılap Tarihi ve Atatürkçülük 8. sınıf ders kitabında ise 106 ve 12. sınıf ders kitabında 9'dur.

Tarih 9. sınıf ders kitabında bireye kazandırılmak istenen 6 özellik olduğu ve en çok kazandırılmak istenen özelliklerin ise “tarih”, “zulüm” ve “kadın hakları” temaları ile ilgili olduğu tespit edilmiştir. 10. sınıf ders kitabında bireye kazandırılmak istenen özelliklere ilişkin ifadeler rastlanmamıştır. 11. sınıf ders kitabında bireye kazandırılmak istenen 51 özellik olduğu ve en çok kazandırılmak istenen özelliklerin ise “Osmanlı Devleti”, “modernleşme” ve “fermanlar” temaları ile ilgili olanlar olduğu tespit edilmiştir.

Tarih dersi öğretim programı kazanımlarında bireye en çok kazandırılmak istenen özellikler “İslamiyet”, “İlk Çağ”, “Orta Çağ”, “Osmanlı Devleti”, “Rumeli'deki politikalar”, “Osmanlı coğrafyası”, “modernleşme” ve “fermanlar” ile ilgili olanlardır. Tarih ders kitaplarında ise “tarih”, “zulüm”, “kadın hakları”, “Osmanlı Devleti”, “modernleşme” ve “fermanlar” temaları ile ilgili olanlardır. Tarih dersi öğretim programı 9. sınıf kazanımlarında bireye kazandırılmak istenen özellik sayısı 62, 10. sınıf kazanımlarında 65, 11. sınıf kazanımlarında 56'dır. Tarih 9. sınıf ders kitabında ise 6, 10.

sınıf ders kitabında bireye kazandırılmak istenen özelliklere ilişkin ifadelerle rastlanmamıştır. 11. sınıf ders kitabında ise 51’dir.

“Hayat Bilgisi”, “Sosyal Bilgiler”, “Türkçe”, “Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi”, “İnkılap Tarihi ve Atatürkçülük” ve “Tarih” dersleri öğretim programları kazanımlarında bireye kazandırılmak istenen özellikler ile “Hayat Bilgisi”, “Sosyal Bilgiler”, “Türkçe”, “Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi”, “İnkılap Tarihi ve Atatürkçülük”, “Tarih” dersleri kitaplarında bireye kazandırılmak istenen özelliklerin farklı olduğu görülmektedir. Bu durumda öğretim programlarında kazandırılmak istenen özelliklerin ders kitaplarına yansıtılmadığı söylenebilir. Ders kitapları yetiştirilecek bireyler için önemli çalışma araçlarıdır. Bir dersin özü ders kitabında bulunur. Bu nedenle iyi bir ders kitabının sahip olması gereken özellikler vardır. Bu özelliklerden önemli bir tanesi öğretim programlarında yer alan kazanımlar ile tutarlı olmasıdır (Akpınar, 2015: 166-167). İstendik özelliklerin öğrencilere mal edilmesi için, bir içerik ile kenetlenmesi esastır. İstendik özelliklere uygun içerikler belirlemek davranışların öğrencilere kazandırılmasında önemli bir etkidir. Bu içeriklerin önemli bir kısmını karşılaması beklenen ders kitapları istendik özelliklerin öğrencilere kazandırılmasında önemli bir araç olarak kullanılmaktadır. Ancak ders kitaplarının istendik özelliklerin kazandırılmasında bir araç olarak işlev görmesi her şeyden önce öğretim programlarına göre düzenlenmiş olmasını gerektirir (Oral, 2006: 82).

“Hayat Bilgisi”, “Sosyal Bilgiler” ve “Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi”, ders kitaplarında bireye kazandırılmak istenen özelliklerin sayısı bu derslerin öğretim programı kazanımlarında bireye kazandırılmak istenen özelliklerin sayısından fazla iken “Türkçe” ve “Tarih” ders kitaplarında bireye kazandırılmak istenen özellikler ise bu dersin öğretim programı kazanımlarında kazandırılmak istenen özelliklerin sayısından azdır. Tarih 10. sınıf ders kitabında bireye kazandırılacak özelliklere ilişkin özelliklere hiç rastlanmamıştır. “İnkılap Tarihi ve Atatürkçülük” 8. sınıf ders kitabında yer alan birey özellikleri sayısı bu dersin öğretim programı kazanımlarında yer alan birey özellikleri sayısından fazla iken 12. sınıf ders kitabında yer alan birey özellikleri öğretim programında yer alan özelliklerden azdır. Bu durumda “Türkçe”, “Tarih” ve “İnkılap Tarihi ve Atatürkçülük 12. sınıf” ders kitaplarının içerik yönünden yetiştirilecek bireye kazandırılacak istendik özellikler ile ilgili nitelikleri taşımadığı söylenebilir. Ders kitaplarının öğretimdeki işlevini en iyi şekilde ve eksiksiz olarak yerine getirebilmesi için, ders kitaplarının içerik yönünden gerekli olan nitelikleri göstermesi gerekir (Kılıç 2006: 50). Öğrencilere kazandırılacak istendik

davranışlar ve buna uygun öğrenme etkinlikleri bu nitelikler içindedir (Demirel, 2015: 135). Ayrıca bir davranışın kazanılması sadece etkinlik olarak bir defa ifade edilmesi ya da sadece bir kez yapılması ile gerçekleşmez. İstendik davranışın kazanılması belli sayıda tekrarlanmaya, ara sıra kullanılmasına gereksinim vardır. Öyleyse, belli bir özelliğin öğrenilmesine yönelik olarak o davranışı tekrar görmeye ve ileride o davranışı kullanmasına imkân verecek yaşantılar ile ilgili etkinliklerin olması gereklidir (Ertürk, 1998: 94). Bireye kazandırmak istediğimiz istendik özelliklerin sayısı ders kitaplarında öğretim programlarından daha az iken yetiştireceğimiz bireye istediğimiz davranışları etkili bir şekilde kazandırmak düşünülemez.

6. SONUÇ ve ÖNERİLER

Bu bölümde araştırmada ulaşılan sonuçlara ve bu sonuçlara ilişkin önerilere yer verilmiştir.

6.1. Sonuç

Bireyin hangi nitelikleri kazanacağı gelişigüzel bir şekilde belirlenmez. Bir toplumda bireye hangi özelliklerin kazandırılacağını bireyin yaşadığı toplumun eğitim sistemi belirlemektedir. Bireye kazandıracağımız özellikler aynı zamanda yetiştirmek istediğimiz bireyi ifade etmektedir. Hangi özelliklerin kazandırılacağı toplumun devamını sağlayacak olan yeni neslin, yeni Dünya düzenindeki yerini belirleme açısından da son derece önemlidir. Ayrıca belirlenen niteliklere sahip bireyin yetiştirilmesi için de eğitim sisteminin tüm bileşenlerinin uyumlu olması önem arz etmektedir.

MEB genel amaçlarında yetiştirilmesi düşünülen birey özellikleri 1970 yıllarında yazılmış ve günümüze kadar ciddi bir şekilde güncellenmemiştir. Ayrıca ifade edilen birey özellikleri bir cümlede 20 özellik, diğer bir cümlede 15 özellik belirtecek şekilde sadelikten uzak, anlaşılmasını güçleştirecek biçimde ifade edildiği sonucuna ulaşılmıştır.

MEB genel amaçlarında yetiştirilmesi düşünülen birey özelliklerinin 2018 yılında revize edilen öğretim programlarının genel amaçlarına, 2018 yılında revize edilen öğretim programları kazanımlarına, 2019-2020 eğitim öğretim yılında uygulamada olan ders kitaplarına yansıtılmadığı sonucuna varılmıştır. Ayrıca MEB genel amaçlarında yetiştirilmesi düşünülen birey özellikleri “okul öncesi eğitim ve ilköğretim kurumları” ve “ortaöğretim kurumları” yönetmeliklerinde ifade edilen birey özelliklerinin benzer nitelikler taşımadığı sonucuna varılmıştır.

Okul öncesi eğitim ve ilköğretim kurumları yönetmeliğinde bireye en çok kazandırılmak istenen özelliklerin ideolojik nitelikler taşıdığı sonucu belirlenmiştir. Bu özelliklerin öğrencilerin yaş ve psikolojik seviyelerine uygun olmadığı söylenebilir. Ayrıca okul öncesi eğitim, ilköğretim ve ortaokul farklı yaş gruplarına hizmet etmek ile beraber bu üç kurum ayrı amaç ve özelliklere sahiptir. Ancak yetiştirilecek birey özellikleri açısından “okul öncesi eğitim ve ilköğretim kurumları yönetmeliği” olarak bu üç kurum tek başlık

içerisinde değerlendirilmektedir. Bu anlamda öğrencilerin bulundukları yaş ve psikolojik seviyelerinin dikkate alınmadığı belirlenmiştir.

Yükseköğretim kanununa göre bireye en çok kazandırılmak istenen özelliklerin daha çok çocukluk yaş dönemleri ile ilgili özellikler olduğu sonucuna ulaşılmıştır. Okul öncesi eğitim ve ilköğretim kurumları yönetmeliği ile Ortaöğretim kurumları yönetmeliğinde de daha çok yükseköğretim kurumları öğrencileri ile ilgili yaşanan problemler ile ilgili özellikler kazandırılmak istendiği sonucuna ulaşılmıştır. Yükseköğretim kanuna göre bireye en çok kazandırılmak istenen özellikler açısından gelişim ve yaş dönemlerinin dikkate alınmadığı söylenebilir.

2018 yılında revize edilen öğretim programları genel amaçlarında bireye kazandırılmak istenen özelliklerin Milli Eğitim Bakanlığı genel amaçlarında kazandırılması düşünülen birey özelliklerinden farklı olduğu sonucuna varılmıştır. Ayrıca hem öğretim programları genel amaçlarında hem de Milli Eğitim Bakanlığı genel amaçlarında kazandırılması düşünülen birey özelliklerinin hem öğretim programları kazanımlarına hem de ders kitaplarına yansıtılmadığı sonucuna varılmıştır.

2018 yılında revize edilen öğretim programları kazanımlarında bireye kazandırılmak istenen özelliklerin hem Milli Eğitim Bakanlığı genel amaçlarına hem de öğretim programları genel amaçlarına göre yetiştirilmesi planlanan birey özelliklerinden farklı olduğu sonucu ortaya çıkmıştır.

2018 yılında revize edilen öğretim programlarının kazanımlarında yer alan hedef özelliklerin sayısının programlarda yer alan kazanımların sayısından çok daha fazla olduğu ve hedef yazma ilkelerine uyulmadığı ve binişik ifadeler şeklinde yazıldığı sonucuna varılmıştır.

2018 yılında revize edilen Türkçe dersi 1.-8. sınıf öğretim programı kazanımlarında sınırlı sayıda farklı özelliğin yer aldığı ve Türkçe dersi için önemli olan “Türkçe, Dil, iletişim, temel ve toplumsal değerler” gibi kavramlara yer verilmediği sonucuna ulaşılmıştır. İnkılap Tarihi ve Atatürkçülük dersi öğretim programları kazanımlarında da Atatürk İlke ve İnkılapları, Atatürkçülük ve Atatürk ile ilgili önemli özelliklere yer verilmediği sonucuna ulaşılmıştır.

2019-2020 eğitim öğretim yılında uygulamada olan ders kitaplarında bireye kazandırılmak istenen özelliklerin hem Milli Eğitim Bakanlığı genel amaçlarına, hem öğretim programları genel amaçlarına, hem de öğretim programlarında yer alan kazanımlara göre yetiştirilmesi planlanan birey özelliklerinden farklı olduğu görülmüştür.

“Türkçe”, “Tarih” ve “İnkılap Tarihi ve Atatürkçülük dersi 12. sınıf” ders kitaplarında bireye kazandırılmak istenen özelliklerin bu derslerin öğretim programı kazanımlarında kazandırılmak istenen özelliklerin sayısından az olduğu sonucu belirlenmiştir. Tarih 10. sınıf ders kitabında ise bireye kazandırılacak özelliklere ilişkin ifadeler rastlanmamıştır. Bu anlamda “Türkçe”, “Tarih” ve “İnkılap Tarihi ve Atatürkçülük 12. sınıf” ders kitaplarının içerik yönünden yetiştirilecek bireye kazandırılacak istendik özellikler ile ilgili nitelikleri taşımadığı sonucuna varılmıştır.

6.2. Öneriler

Araştırmada elde edilen sonuçlar doğrultusunda yapılan öneriler “Araştırma Sonuçlarına İlişkin Öneriler” ve “Araştırmacılara Yönelik Öneriler” başlıkları altında sunulmuştur.

6.2.1. Araştırma Sonuçlarına İlişkin Öneriler

Milli Eğitim Bakanlığı genel amaçlarına göre yetiştirilmesi amaçlanan birey özellikleri, toplumun eğitimden beklediği ihtiyaç ve nitelikler de dikkate alınarak güncellenebilir. Yetiştirilmek istenen birey özellikleri genel amaçlarda sade, net ve tek özellik belirtecek şekilde ifade edilebilir. Okul öncesi eğitim, ilkökul, ortaokul ve lise kademeleri için birey özellikleri açısından genel amaçlarda ayrı hedefler hazırlanabilir.

MEB genel amaçlarında yetiştirilmek istenen birey özellikleri öğretim programları genel amaçlarına, öğretim programları kazanımlarına ve ders kitaplarına yansıtılabilir.

Okul öncesi eğitim ve ilköğretim kurumları yönetmeliği, ortaöğretim kurumları yönetmeliği ve yükseköğretim kanununda bireylerden beklenen davranışların niteliği öğrencilerin bulundukları kademelerin amaçlarına, yaş ve psikolojik özelliklerine, gelişim dönemlerine uygun olarak gelişmiş ülkelerin bireylere kazandırdıkları nitelikler de dikkate alınarak güncellenebilir. Ayrıca okul öncesi eğitim ve ilköğretim kurumları yönetmeliğinde birey özellikleri okul öncesi eğitim, ilkökul ve ortaokul kademeleri için ayrı başlıklar altında değerlendirilebilir.

Öğretim programları genel amaçları yetiştirilmek istenen birey özellikleri açısından güncellenecek olan Milli Eğitim genel amaçlarına uygun olarak güncellenebilir. Ayrıca öğretim programları genel amaçlarında yetiştirilmek istenen birey özellikleri öğretim programlarının kazanımlarına ve ders programlarına yansıtılabilir.

Öğretim programlarının kazanımlarında ifade edilen hedef birey özellikleri tek özellik belirtecek şekilde, hedef yazma ilkelerine uygun olarak ve binişik olmayacak şekilde yazılabilir.

Türkçe dersi öğretim programı kazanımları Türkçe dersi için önemli olan “Türkçe, Dil, iletişim, temel ve toplumsal değerler” gibi kavramlar ile ilgili birey özelliklerine yer verilerek güncellenebilir. İnkılap Tarihi ve Atatürkçülük dersi öğretim programları kazanımlarında da Atatürk İlke ve İnkılapları, Atatürkçülük ve Atatürk ile ilgili önemli birey özelliklerine yer verilerek güncellenebilir.

Ders kitaplarında bireye kazandırılmak istenen özellikler Milli Eğitim Bakanlığı genel amaçlarına, öğretim programları genel amaçlarına ve öğretim programlarında yer alan kazanımlara göre güncellenebilir. “Türkçe”, “Tarih” ve “İnkılap Tarihi ve Atatürkçülük dersi 12. sınıf” ders kitapları içerik yönünden yetiştirilecek bireye kazandırılacak istendik özellikler ile ilgili nitelikleri karşılayacak şekilde güncellenebilir. Ayrıca ders kitaplarında bireylerden beklenen davranışlar net bir şekilde ifade edilebilir.

6.2.2. Araştırmacılara Yönelik Öneriler

Farklı ülkelerin eğitim sistemlerinde yetiştirilen birey özellikleri incelenerek Türk eğitim sisteminde birey özelliklerinin araştırıldığı bu çalışma ile karşılaştırmalı çalışmalar yapılabilir.

Türk eğitim sisteminde birey özellikleri bu araştırmada nitel olarak çalışılmıştır. Türk eğitim sisteminde birey özellikleri nicel araştırma yöntemleri kullanılarak çalışılabilir.

Türk eğitim sisteminde kazandırılmak istenen birey özelliklerinin kazandırılıp kazandırılmadığına ilişkin çalışmalar yapılabilir.

Türk eğitim sisteminde hangi birey özelliklerinin kazandırılması gerektiği ile ilgili akademisyenler, öğretmenler, veliler, öğrenciler vb. kitlelerin görüşleri doğrultusunda çalışmalar yapılabilir.

KAYNAKÇA

- Ağırnaslı, N. (2017). Selçuklular Döneminde Şehzade Eğitimi, *Medeniyet ve Toplum Dergisi*, Sayı: 1, 73-91.
- Akgün, M. (1997). Kutadgu Bilig'te İnsan ve Kamil İnsan, *Pamukkale Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 3(2), 1-9.
- Akyüz, Y. (2019). *Türk Eğitim Tarihi*. Ankara, Pegem Akademi Yayıncılık.
- Akpınar, B. (2015). *Eğitimde Program Geliştirme*. Ankara, Data Yayınları.
- Altuğ Özsoy, S., Kalkım, A. & Emlek Sert, Z. (2019). İlkokul Öğrencilerinin Sağlık Durumunun ve Sağlık Risklerinin Tanılanması, *Balıkesir Sağlık Bilimleri Dergisi*, 8(3), 135-142.
- Apak Tezcan, Ö. (2019). İlkokul Öğrencilerinin Bilişsel Yapılarını Tanılayıcı Bir Çalışma: Güvenli Hayat, *Bayburt Eğitim Fakültesi Dergisi*, Cilt 14, Sayı 27, 106-121.
- Arslan, H. (2010). Eğitim Bilimine Giriş. Cevat Celep (Ed.), *Eğitimin Tarihsel Temelleri*, (s. 25-44). Ankara: Anı Yayıncılık.
- Ata, B. (2013). Eğitim Bilimine Giriş. Emin Karip (Ed.), *Eğitimin Tarihsel Temelleri* (s. 53-82). Ankara, Pegem Akademi Yayıncılık.
- Atabek, E. (1997). Türkiye'de Eğitimin Bugünkü Durumu, *İktisat Dergisi*, Sayı: 364, 39-42.
- Aydoğan, İ. (2017). *Eğitim ve Paradigma*. Ankara, Harf Yayınları.
- Balcı, E. (2019). Batının Türk Algısı Üzerine, *Hars Akademisi Uluslararası Hakemli Kültür-Sanat-Mimarlık Dergisi*, 2(4), 351-373.
- Baskın, S. (2018). *Türkiye'de Eğitim*. İstanbul, Nobel Akademi Yayıncılık.
- Başar, E. (2016). Eğitim Bilimine Giriş. Ö. Demirel ve Z. Kaya (Ed.), *Türkiye'deki Eğitimin Tarihsel Gelişimi* (s. 23-66). Ankara, Pegem Akademi Yayıncılık.
- Başaran, İ. (1993). *Türkiye Eğitim Sistemi*. Ankara, Gül Yayınevi.
- Başaran, İ. E. (2008). *Örgütsel Davranış, İnsanın Üretim Gücü*. Ankara, Siyasal Basın Yayın Dağıtım.
- Başaran, İ. E. (2013). *Eğitim Bilimine Giriş*. Ankara, Siyasal Kitabevi.
- Başgöz, İ. (1995). *Türkiye'nin Eğitim Çıkmazı ve Atatürk*. Ankara, Başbakanlık Basımevi.
- Bayram, A. (2016). Eğitim Bilimine Giriş. Veysel Sönmez (Ed.), *Eğitim İle İlgili Temel Kavramlar* (s. 1-20). Ankara: Anı Yayıncılık.

- Baysal, N. & Ada, S. (2015). *Dünden Bugüne Türk Eğitim Sistemi ve Yapısı*. Ankara, Pegem Akademi Yayıncılık.
- Biçer, B. (2018). Şark Klasiklerinde Türk İmajı, *Uluslararası Sosyal Araştırmalar Dergisi*, (9), 181-204.
- Binbaşoğlu, C. (2014). *Başlangıçtan Günümüze Türk Eğitim Tarihi*. Ankara, Anı Yayıncılık.
- Bostancı, A. B. (2017). Eğitim Bilimine Giriş. Nevin Saylan (Ed.), *Türk Milli Eğitim Sisteminin Yapısı ve Özellikleri* (s. 213-248). Ankara, Anı Yayıncılık.
- Buluç, B. (2013). Eğitim Bilimine Giriş. Emin Karip (Ed.), *Eğitimin Amaç ve İşlevleri* (s. 21-53). Ankara, Pegem Akademi Yayıncılık.
- Bulut, R. (2011). Okulda Din Öğretiminin Toplumsal Temeli ve İşlevleri, *Uşak Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 4(1), 20-37.
- Bozkurt, N. (2003). Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi, Medrese (s. 323-327). Cilt 28.
- Büyüköztürk, Ş., Kılıç Çakmak, E., Akgün, Ö. E., Karadeniz, Ş. & Demirel, F. (2013). *Bilimsel Araştırma Yöntemleri*. Ankara, Pegem Akademi Yayıncılık.
- Can, C. (2007). Garib-Name’de İnsan ve İnsan Tipleri. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi. İstanbul Üniversitesi.
- Celkan, H. (2016). Eğitim Sosyolojisi. Çağatay Özdemir (Ed.), *Eğitim ve Toplum* (s. 39-66.). Ankara, Pegem Akademi Yayıncılık.
- Çelikkaya, H. (1999). *Öğretmenlik Mesleğine Giriş*, İstanbul, Alfa Yayıncılık.
- Çoban, A. (2019). Türk Eğitim Sisteminin Amaçlarında Birey Nitelikleri, International European Congress On Social Sciences-IV, Diyarbakır.
- Çoban, A. & Çakan, S. (2019). Sosyal Bilgiler Öğretim Programı Açısından Birey Özellikleri, International European Congress On Social Sciences-IV, Diyarbakır.
- Demir, F. (2018). Türkiye’de Cumhuriyet Döneminde İlkokul Programları Kapsamında Yetiştirilmek İstenen İnsan Modeli. Yayınlanmamış Doktora Tezi. Gazi Üniversitesi, Ankara.
- Demir, F. B. & Oğuz Haçat, S. (2018). Sosyal Bilim Disiplinlerine Göre 2005 ve 2018 Sosyal Bilgiler Öğretim Programındaki Kazanımların Değerlendirilmesi, *Uluslararası Sosyal Bilgilerde Yeni Yaklaşımlar Dergisi*, 2(2), 27-56.
- Demirel, Ö. (2012). *Eğitim Sözlüğü*, Ankara, Pegem Akademi Yayıncılık.

- Demirel, Ö. (2015a). *Öğretim İlke ve Yöntemleri, Öğretme Sanatı*. Ankara, Pegem Akademi Yayıncılık.
- Demirel, Ö. (2015b). *Eğitimde Program Geliştirme Kuramdan Uygulamaya*. Ankara, Pegem Akademi Yayıncılık.
- DİB, (2014). Türkiye’de Dini Hayat Araştırması, Diyanet İşleri Başkanlığı
- Doğan, B. (2020). Nutuk’ta Geçen Bazı Konuların 8. Sınıf Türkiye Cumhuriyeti İnkılap Tarihi ve Atatürkçülük Dersi Öğretim Programında Yer Alan Kazanımlara ve Ders Kitaplarına Göre İncelenmesi, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi. Gazi Üniversitesi, Ankara.
- Doğan, İ. (2014). *Sosyoloji Kavramlar ve Sorunlar*. Ankara, Pegem Akademi Yayıncılık.
- Doğan, İ. (2018). *Türk Eğitim Tarihi*. Ankara, Nobel Akademi Yayıncılık.
- Durmuş, İ. (2019). Eskiçağ Anadolu’sunda Türk İzlerine Dair Tespit ve Öneriler, *Uluslararası Eskiçağ Araştırmaları Dergisi*, 1(2), 95-116.
- Dülger, İ. (1989). *Mesleki Yaygın Eğitim ve Türkiye*. Ankara, Mesleki ve Teknik Açıköğretim Okulu Matbaası.
- Epçaçan, C. & Pesen, A. (2019). Eğitim Felsefesi. M. Ergün ve A. Çoban (Ed.), *Türklerin Müslümanlığa Girme Sürecinde Eğitim Felsefesi* (s. 145-173). Ankara, Pegem Akademi Yayıncılık.
- Erdem, A. R. (2006). Türkiye’nin Önemli Sorunlarından Biri: Yetiştirdiği İnsan Tipi, *Üniversite ve Toplum (Online Ulusal Dergi)*. 6(4), 1-14.
- Edem, A. R. & Sarpkaya, R. (2010). Eğitim Sistemimizin Yetiştirmek İsteddiği İnsan Tipi Açısından Eğitim Denetimimizin İrdelenmesi, *E-Journal of New World Sciences Academy*, 5(4), 1793-1813.
- Erdentuğ, N. (1981). *Türkiye’de Çağdaşlaşma Eğitim ve Kültür Münasebetleri*. Ankara, Ankara Üniversitesi Basımevi.
- Erken, V. (2012). *Nasıl Bir İnsan?*, Ankara, Berikan Yayınevi.
- Ertürk, S. (1986). *Türkiye’deki Bazı Eğitim Sorunları Üzerine Düşünceler*. Ankara, Şafak Matbaası.
- Ertürk, S. (1998). *Eğitimde Program Geliştirme*. Ankara, Meteksan Matbaacılık.
- Eroğlu, S. (2019). Türkiye’de Velilerin Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi Dersinden Beklentileri, Derse Dair Eleştirileri ve Önerileri (12. Sınıf-İstanbul Örneği). Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi. Marmara Üniversitesi, İstanbul.
- Eylen Özyurt, B. (2015). Eğitim Psikolojisi. Alim Kaya (Ed.), *Gelişim Konularına Genel Bakış* (s. 1-30). Ankara, Pegem Akademi Yayıncılık.

- Ezer, F., Ulukaya, Ü. & Kaçar, T. (2016). İlköğretim 8. Sınıf Öğrencilerinin Türkiye Cumhuriyeti İnkılap Tarihi ve Atatürkçülük Dersine Yönelik Tutumları, *Sosyal Bilimler Dergisi*, 6(11), 71-91.
- Gedikoğlu, T. (2005). Avrupa Birliği Sürecinde Türk Eğitim Sistemi: Sorunlar ve Çözüm Önerileri, *Mersin Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 1, (1), 66-80.
- Genli, M. E. (2019). Osmanlı Modernleşme Döneminde Muş Sancağı'nda Eğitim. Yayınlanmamış Yüksek Lisan Tezi. Dicle Üniversitesi, Diyarbakır.
- Glesne, C. (2015). Nitel Araştırmayla Tanışma. A. Ersoy ve P. Yalçınoglu (Çev. Ed.) Nitel Araştırmaya Giriş İçinde. Ankara, Anı Yayıncılık.
- Görgen, İ. (2014). Eğitimde Program Geliştirme Kavramlar Yaklaşımlar. Hasan Şeker (Ed.), Program Geliştirmede Temel Kavramlar (s. 1-18.). Ankara, Anı Yayıncılık.
- Gülşen, C. & Gökyer, N. (2016). *Türk Eğitim Sistemi ve Okul Yönetimi*. Ankara, Anı Yayıncılık.
- Gültekin, M. (2017). Eğitimde Program Geliştirme ve Değerlendirme. B. Oral ve T. Yazar (Ed.), Program Geliştirmeye İlişkin Temel Kavramlar (s. 1-40). Ankara, Pegem Akademi Yayıncılık.
- Gürbüztürk, O. (1990). Eğitimde Nitelik Sorunu, *Ankara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Fakültesi Dergisi*, 2(23), 729-745.
- Güven, İ. (1993b). *Türk Eğitim Tarihi*. Ankara, Pegem Akademi Yayıncılık.
- Hoşgörür, V. & Taştan, N. (2016). Eğitim Bilimine Giriş. Ö. Demirel ve Z. Kaya (Ed.), Eğitimin İşlevleri (s. 281-306). Ankara, Pegem Akademi Yayıncılık.
- Hökelekli, H. (2013). *Ailede, Okulda, Toplumda Değerler Psikolojisi ve Eğitimi*. İstanbul, Timaş Yayınları.
- İnal, K. & Kaymak, M. (2016). Eğitim Sosyolojisi. Çağatay Özdemir (Ed.), Toplum ve Eğitim İlişkisinin Bilimi: Eğitim Sosyolojisi (s. 1-38). Ankara, Pegem Akademi Yayıncılık.
- İpşirli, M. (1995). Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi, Enderun (s. 185-187). Cilt 11.
- Kale, M. (2013). Eğitim Bilimine Giriş. Emin Karip (Ed.), Eğitimin Temel Kavramları (s. 1-20). Ankara, Pegem Akademi Yayıncılık.
- Kaptan, S. (1998). *Bilimsel Araştırma ve İstatistik Teknikleri*. Ankara, Tekişik.
- Karadeniz, A. (2019). İslam Kaynaklarında Türk İmgesi ve Onun Değişimi, *Genel Türk Tarihi Araştırmaları Dergisi*, 1(1), 25-36.

- Karakütük, K. (2016). Eğitim Bilimine Giriş. Veysel Sönmez (Ed.), Eğitimin Ekonomik Temelleri (s. 135-164). Ankara, Anı Yayıncılık.
- Karasar, N. (2015). *Bilimsel Araştırma Yöntemi, Kavramlar İlkeler Teknikler*. Ankara, Nobel Akademi Yayıncılık.
- Karataş, K. (2019). Kültürel Değerlere Duyarlı Eğitim Açısından Sınıf Öğretmenliği Lisans Programının Değerlendirilmesi. Yayınlanmamış Doktora Tezi. Dicle Üniversitesi, Diyarbakır.
- Kaya, Y. K. (2015). *İnsan Yetiştirme Düzenimiz*. Ankara, Pegem Akademi Yayıncılık.
- Kaymakcan, R. (2016). Neslin İnşasında Eğitim Materyalleri, 10. Öğretmen Sempozyumu Değişen Türkiye’de Eğitim ve Müfredat. İstanbul, Rekitap.
- Kılıç, D. (2006). Konu Alanı Ders Kitabı İncelemesi. Özcan Demirel & Kasım Kıröğlu (Ed.), Ders Kitabının Öğretimdeki Yeri, (s. 38-55). Öğreti Yayınları.
- Kızılloluk, H. (2017). Eğitim Bilimine Giriş. Nevin Saylan (Ed.), Eğitimin Politik Temelleri (s. 177-192). Ankara, Anı Yayıncılık.
- Kocadaş, B. (2004). Hedefteki Gençlik: Siyasi ve İdeolojik Hareketler Açısından, *Uluslararası İnsan Bilimleri Dergisi*, Ss. (1-14).
- Köroğlu, U. (2014). Mevlana’nın Mesnevisi’nde İnsan Tipleri. Yayınlanmamış Doktora Tezi. Atatürk Üniversitesi, Erzurum.
- Kumandaş Öztürk, H. (2019). Eğitimde Araştırma Yöntemleri. K. Yılmaz ve R. S. Arık (Ed.), Araştırma Modelleri ve Türleri (s. 76-100). Ankara, Pegem Akademi.
- Küçükahmet, L. (2009). *Program Geliştirme ve Öğretim*. Ankara, Nobel Yayıncılık.
- MEB, (1973). Milli Eğitim Temel Kanunu. <http://www.meb.gov.tr/mevzuat/liste.php?ara=2> 5 Ekim 2019
- MEB, (2013). Okul Öncesi Eğitim Programı. Ankara.
- MEB, (2014). Okul Öncesi Eğitim ve İlköğretim Kurumları Yönetmeliği.
- MEB, (2018). *Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi Dersi Öğretim Programı (İlkokul 4 ve Ortaokul 5, 6 ve 7. Sınıf)*. Ankara. Talim ve Terbiye Kurulu Başkanlığı.
- MEB, (2018). *Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi Dersi Öğretim Programı (Ortaöğretim 9, 10, 11 ve 12. Sınıflar)*. Ankara. Talim ve Terbiye Kurulu Başkanlığı.
- MEB, (2018). *İlkokul Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi 4 Ders Kitabı*. Ankara, Tutku Yayıncılık.
- MEB, (2018). Ortaöğretim Kurumları Yönetmeliği.

- MEB, (2018). *Hayat Bilgisi Dersi Öğretim Programı*. Ankara. Talim ve Terbiye Kurulu Başkanlığı.
- MEB, (2018). *İlkokul Türkçe Ders Kitabı 2. Sınıf*. Ankara, Koza Yayın Dağıtım.
- MEB, (2018). *Ortaöğretim Tarih Dersi Öğretim Programı*. Ankara. Talim ve Terbiye Kurulu Başkanlığı.
- MEB, (2018). *Sosyal Bilgiler Dersi Öğretim Programı*. Ankara. Talim ve Terbiye Kurulu Başkanlığı.
- MEB, (2018). *T.C. İnkılap Tarihi ve Atatürkçülük Dersi Öğretim Programı (Ortaokul 8. Sınıf)*. Ankara. Talim ve Terbiye Kurulu Başkanlığı.
- MEB, (2018). *T.C. İnkılap Tarihi ve Atatürkçülük Dersi Öğretim Programı (Ortaöğretim 12. Sınıf)*. Ankara. Talim ve Terbiye Kurulu Başkanlığı.
- MEB, (2018). *Ortaokul ve İmam Hatip Ortaokulu Sosyal Bilgiler 5 Ders Kitabı*. Ankara, Anadol Yayıncılık.
- MEB, (2019). *İlkokul Türkçe Ders Kitabı 1. Sınıf*. Ankara, Cem Web Ofset.
- MEB, (2019). *İlkokul Türkçe 3 Ders Kitabı*. Ankara, Sonuç Yayınları.
- MEB, (2019). *İlkokul Türkçe 4 Ders Kitabı*. Ankara, Koza Yayınları.
- MEB, (2019). *Ortaokul ve İmam Hatip Ortaokulu Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi 5 Ders Kitabı*. Ankara, Ada Matbaacılık.
- MEB, (2019). *Ortaokul ve İmam Hatip Ortaokulu Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi 6 Ders Kitabı*. Ankara, Dörtel Yayıncılık.
- MEB, (2019). *Ortaokul ve İmam Hatip Ortaokulu Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi 7 Ders Kitabı*. Ankara, Fom Yayıncılık.
- MEB, (2019). *Ortaokul Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi 8 Ders Kitabı*. Ankara.
- MEB, (2019). *Ortaöğretim Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi 9 Ders Kitabı*. Ankara.
- MEB, (2019). *Ortaöğretim Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi 10 Ders Kitabı*. Ankara.
- MEB, (2019). *Ortaöğretim Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi 11 Ders Kitabı*. Ankara, Dikey Yayıncılık.
- MEB, (2019). *Ortaöğretim Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi 12 Ders Kitabı*. Ankara.
- MEB, (2019). *Ortaöğretim Tarih 9 Ders Kitabı*. Ankara, Tuna Matbaacılık.
- MEB, (2019). *Ortaöğretim Tarih 10 Ders Kitabı*. Ankara, Özgün Matbaacılık.

- MEB, (2019). *Ortaöğretim Tarih 11 Ders Kitabı*. Ankara, Devlet Kitapları.
- MEB, (2019). *Ortaokul ve İmam Hatip Ortaokulu T.C. İnkılap Tarihi ve Atatürkçülük 8. Sınıf Ders Kitabı*. Ankara, Özyurt Matbaacılık.
- MEB, (2019). *Ortaokul ve İmam Hatip Ortaokulu T.C. İnkılap Tarihi ve Atatürkçülük 12. Sınıf Ders Kitabı*. Ankara, Mevsim Yayıncılık.
- MEB, (2019). *Türkçe Dersi Öğretim Programı*. Ankara. Talim ve Terbiye Kurulu Başkanlığı.
- MEB, (2019). *Ortaokul ve İmam Hatip Ortaokulu Türkçe 5. Sınıf Ders Kitabı*. Ankara, Anıttepe Yayıncılık.
- MEB, (2019). *Ortaokul ve İmam Hatip Ortaokulu Türkçe 5. Sınıf Ders Kitabı*. Ankara, Anıttepe Yayıncılık.
- MEB, (2019). *Ortaokul ve İmam Hatip Ortaokulu Türkçe 6. Sınıf Ders Kitabı*. Ankara, Eğitim Yayıncılık Matbaacılık.
- MEB, (2019). *Ortaokul ve İmam Hatip Ortaokulu Türkçe Ders Kitabı 7. Sınıf*. Ankara, Özgün Matbaacılık.
- MEB, (2019). *Ortaokul ve İmam Hatip Ortaokulu Türkçe 8 Ders Kitabı*. Ankara, Devlet Kitapları, Birinci Baskı.
- MEB, (2019). *İlkokul Hayat Bilgisi 1 Ders Kitabı*. Ankara, Özgün Matbaacılık.
- MEB, (2019). *İlkokul Hayat Bilgisi Ders Kitabı 2. Sınıf*. Ankara, Beşgen Yayıncılık.
- MEB, (2019). *İlkokul Hayat Bilgisi Ders Kitabı 3.* Ankara, Evren Yayıncılık.
- MEB, (2019). *İlkokul Sosyal Bilgiler 4 Ders Kitabı*. Ankara, Tuna Matbaacılık.
- MEB, (2019). *Ortaokul ve İmam Hatip Ortaokulu Sosyal Bilgiler 6 Ders Kitabı*. Ankara, Devlet Kitapları, Birinci Baskı.
- MEB, (2019). *Ortaokul ve İmam Hatip Ortaokulu Sosyal Bilgiler 7. Sınıf Ders Kitabı*. Ankara, Ekoyay Eğitim Yayıncılık Matbaacılık.
- Merriam, S. B. (2015). *Nitel Araştırma: Desen ve Uygulama İçin Bir Rehber*. S. Turan (Çev. Ed.) Ankara, Nobel Akademi Yayıncılık.
- Miles, M. B. & Huberman, A. M. (1994) *Qualitative Data Analysis: An Expanded Sourcebook*. (2nd.ed.) Thousand Oaks, CA: Sage.
- Mumyalmaz, H. (2008). *Osmanlıdan Günümüze Vatandaşlık*. Yayınlanmamış Doktora Tezi. Gazi Üniversitesi, Ankara.

- Oral, B. (2006). Konu Alanı Ders Kitabı İncelemesi. Özcan Demirel & Kasım Kiroğlu (Ed.), Ders Kitaplarının Öğretim Programlarına Uygunluğu, (s. 82-105). Öğreti Yayınları.
- Özalp, R. & Ataunal, A. (1977). *Türk Milli Eğitim Sisteminde Düzenleme Teşkilatı*. İstanbul, Milli Eğitim Basımevi.
- Özatalay, H. (2007). İlköğretim I. Kademe Türkçe Öğretim Programında Öğrencilere Kazandırılması Hedeflenen Temel Becerilerin Ders Kitaplarında Kullanılmasına İlişkin Durum Çalışması, Yayınlanmamış Doktora Tezi. Marmara Üniversitesi, İstanbul.
- Özden, Y. (2013). *Eğitimde Yeni Değerler*. Ankara, Pegem Akademi Yayıncılık.
- Özgedik, M. (2014). *Türk Eğitim Tarihi*. İstanbul, Ülke Yayıncılık.
- Özgür, G., Saran, M., Vatan, F. & Khorshid, L. (2013). *Eğitim Hizmetlerinde Kalite, Yüksek Öğretimde Öğrencilerin Kalite ve Eğitimde Kalite Algısı*. Gönül Özgür (Ed.), Konya, Eğitim Yayınevi.
- Özodaşık, M. (1997). Cumhuriyet Eğitiminde Yeni Bir Nesil Yetiştirme Çalışmaları (1923-1950). Yayınlanmamış Doktora Tezi. Selçuk Üniversitesi, Konya.
- Özoğlu, S. Ç. (1982). *Türkiye’de Meslek Eğitimi ve Sorunları*. VI. Eğitim Toplantısı Açılış Konuşması (s.11-14). Ankara, Türk Eğitim Derneği Yayınları.
- Öztürk, C. (2000). Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi, İdadi (s. 464-466). Cilt 21.
- Öztürk, C. (2008). Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi, Rüşdiye (s. 300-303). Cilt 35.
- Özyılmaz, Ö. (2013). *Türk Milli Eğitim Sisteminin Sorunları ve Çözüm Arayışları*. Ankara, Pegem Akademi Yayıncılık.
- Patton, M. Q. (2014). *Nitel Araştırma ve Değerlendirme Yöntemleri*. M. Bütün ve S. B. Demir (Çev. Ed.) Ankara, Pegem Akademi.
- Siler, A. (1992). Türk Yüksek Öğretiminde Darülfünun, Yayınlanmamış Doktora Tezi. Hacettepe Üniversitesi, Ankara.
- Sönmez, V. & Alacapınar, F. G. (2016). *Örneklendirilmiş Bilimsel Araştırma Yöntemleri*. Ankara, Anı Yayıncılık.
- Sönmez, V. (2015). *Program Geliştirmede Öğretmen El Kitabı*. Ankara, Anı Yayıncılık.
- Sönmez, V. (2016). Eğitim Bilimine Giriş. Veysel Sönmez (Ed.), Eğitimin Tarihsel Temelleri (s. 53-82). Ankara, Anı Yayıncılık.
- Sönmez, V. (2017). *Eğitim Felsefesi*. Ankara, Anı Yayıncılık.

- Şahinöz, T., Şahinöz, S. & Kıvanç, A. (2017). Sağlığı Geliştirmenin En Kolay Yolu: Okul Sağlığı, *Gümüşhane Üniversitesi Sağlık Bilimleri Dergisi*, Gümüşhane.
- Şen, Ş. (2013). Eğitim Bilimine Giriş. Emin Karip (Ed.), Eğitim Açısından Toplumsal Değişme ve Yenileşme (s. 163-179). Ankara, Pegem Akademi Yayıncılık.
- Şen, T. (2019). Osmanlı Yenileşme Döneminde Siird Sancağı'nda Eğitim. Yayınlanmamış Yüksek Lisan Tezi. Dicle Üniversitesi, Diyarbakır.
- Şimşek, S. (2017). Eğitim Bilimine Giriş. Nevin Saylan (Ed.), Eğitim ile İlgili Temel Kavramlar (s. 1-18). Ankara, Anı Yayıncılık.
- Şişman, A. (1996). Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi, Galatasaray Mekteb-i Sultanisi (s. 323-326). Cilt 13.
- Şişman, M. (2020). *Eğitime Giriş*. Ankara, Pegem Akademi Yayıncılık.
- Tezcan, M. (2016). Eğitim Bilimine Giriş. Veysel Sönmez (Ed.), Eğitimin Toplumsal Temelleri (s. 83-106). Ankara, Anı Yayıncılık.
- Tüzel, E. (2016). Eğitim Bilimine Giriş. Abdulkadir Uzunöz (Ed.), Eğitimin Temel Kavramları (s. 1-20). Ankara, Pegem Akademi Yayıncılık.
- Ural, O. & Ramazan, O. (2007). Türkiye'de Okul Öncesi Eğitim ve İlköğretim Sistemi Temel Sorunlar ve Çözüm Önerileri. Servet Özdemir, Hasan Bacanlı & Murat Sözer (Ed.), Türkiye'de Okul Öncesi Eğitimin Dünü ve Bugünü (s. 11-61). Türk Eğitim Derneği.
- Uşun, S. (2016). *Eğitimde Program Değerlendirme, Süreçler-Yaklaşımlar ve Modeller*. Ankara, Anı Yayıncılık.
- Üstün, A. (2010). Eğitim Bilimine Giriş. Cevat Celep (Ed.), Ekonomik Yapı ve Eğitim İlişkisi (s. 261-288). Ankara, Anı Yayıncılık.
- Varış, F. (1988). *Eğitimde Program Geliştirme, Teori ve Teknikler*. Ankara, Ankara Üniversitesi Basımevi.
- Yıldırım, A. & Şimşek, H. (2016). *Sosyal Bilimlerde Nitel Araştırma Yöntemleri*. Ankara, Seçkin Yayıncılık.
- Yıldız, H. (2016). II. Abdülhamid Dönemi'nde Kız Rüşdiye Mektepleri Müfredat (Öğretim) Programları ve Kızların Eğitimine Katkısı, *Dicle Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 8(17), s. 115-135, Diyarbakır.
- Yılman, M. (2006). *Türkiye'de Öğretmen Eğitiminin Temelleri*. Ankara, Nobel Yayıncılık.
- YÖK, (1981). Yükseköğretim Kanunu.

ÖZGEÇMİŞ

- Adı Soyadı** : Sait ÇAKAN
- Yabancı Dili** : İngilizce
- Öğrenim Hayatı** : Lise-Şırnak Çok Programlı Lisesi/2000-2003
Lisans-Kafkas Üniversitesi-Sınıf Öğretmenliği/2005-2009

Yüksek Lisans-(Dicle Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü ve Zirve Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Ortak Programı)-Eğitim Yönetimi Teftişi Planlaması ve Ekonomisi/2013-2015

Doktora-Dicle Üniversitesi-Eğitim Bilimleri Enstitüsü-Eğitim Programları ve Öğretim/2016-2021
- Meslek Hayatı** : 2009-2011 yılları arasında Şırnak merkeze bağlı farklı okullarda sınıf öğretmenliği yaptı.
: 2011-2015 yılları arasında Diyarbakır-Bismil ilçesinde sınıf öğretmenliği yaptı.
: 2015-2021 yılları arasında Diyarbakır'da farklı okullarda okul müdürü ve okul müdür yardımcısı olarak görev yaptı. Halen Diyarbakır'da okul idarecisi olarak görev yapmaktadır.